ВІЙСЬКОВА АКАДЕМІЯ (м. ОДЕСА)
Кафедра гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін

СУЧАСНА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВОЇНІВ: ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнської Щорічної науково-практичної конференції

20 березня 2026 року

м. Одеса

ВІЙСЬКОВА АКАДЕМІЯ (м. ОДЕСА)
Кафедра гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін

СУЧАСНА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВОЇНІВ: ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Матеріали
ІІ Всеукраїнської щорічної
науково-практичної конференції

20 березня 2026 року

м. Одеса
2026

Рекомендовано до друку та до поширення мережею Інтернет вченою радою Військової академії (м. Одеса)
протокол № 12 від 24 квітня 2026 року

Голова конференції:
ОСТАПЧУК Т. – начальник кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, полковник, кандидат педагогічних наук.

Редактори матеріалів конференції:
МАЙДАНЮК С. – доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат економічних наук, доцент;
ГАМАНЮК Л. – старший викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, доктор філософії.

Модератор конференції:
БІЛОНОЖКО Н. – викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, капітан.

Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку : *матеріали II Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції 20 березня 2026 року*. – Одеса : Військова академія (м. Одеса), 2026. – 237 с.

Збірник матеріалів II Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції присвячений актуальним проблемам розвитку сучасної освіти, зокрема професійної підготовки військових фахівців в умовах війни та трансформацій суспільства. У роботах учасників розглядаються питання цифровізації освіти, впровадження штучного інтелекту, інтеграції стандартів NATO, розвитку лідерства, психологічної стійкості та вдосконалення освітніх методик. Матеріали відображають поєднання національних традицій і інноваційних підходів, спрямованих на підвищення якості військової освіти та формування компетентних і відповідальних офіцерів.

Тези доповідей, повідомлень та виступів надані в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за дотримання авторських прав, достовірність інформації, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології та інших відомостей.

© Військова академія (м. Одеса), 2026
© Кафедра ГСЕД, 2026

II Всеукраїнська щорічна науково-практична конференція
20 березня 2026 року

ОГРАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова – ОСТАПЧУК Тарас, начальник кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, полковник, кандидат педагогічних наук.

Модератор – БІЛОНОЖКО Наталія, викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, майор.

БІЛИЙ Денис, заступник начальника кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, полковник;

ГІБАЛО Олег, старший викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, підполковник;

КУШКО Світлана, старший викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, підполковник;

ЧЕРЕСЮК Світлана, викладач кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, майор;

КАДІЄВСЬКА Ірина, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, доктор філософських наук, професор;

СНІГУР Людмила, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, доктор психологічних наук, професор;

ІВАНЧЕНКО Євгенія, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор;

БУЖИНА Ірина, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор;

ВИСОЦЬКА Зоряна, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат філологічних наук, доцент;

КОВАЛЕНКО Алла, професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат філологічних наук, доцент;

САЄНКО Ірина, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат політичних наук, доцент;

МАЙДАНЮК Сергій, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат економічних наук, доцент;

РАБОКОРОВКА Ганна, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат філософських наук, доцент;

СОКУР Наталія, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат політичних наук, доцент;

ШАГОВА Олександра, доцент кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін, кандидат педагогічних наук, доцент;

ЗМІСТ

ПРИВІТАННЯ 7

Секція 1
«Освіта в інформаційному суспільстві» 8

Khimenes Sapata Y., Rodionov O. Acquisition of English in the Modern World of Technologies: From First Sounds to Fluent Speech 9
Атаманюк З. Вища освіта як складова соціокультурного розвитку сучасного українського суспільства 11
Вакарчук А., Єрмаков М. Дидактичний потенціал та етичні детермінанти використання ШІ-інструментів у навчальному процесі з інформатичних дисциплін 13
Горліченко А. Етичні аспекти цифровізації педагогічного процесу 15
Горліченко М., Шевченко С., Буренкова К. Шляхи підвищення якості дистанційного навчання курсантів 17
Єрмакова С., Дубінська М. Цифрова резильєнтність освітнього середовища: психологічна підтримка взаємодії «викладач-студент» 19
Жиздюк Г. Гейміфікація у сучасному освітньому середовищі: когнітивні передумови та межі ефективного використання 21
Жиздюк Г. Дидактичний потенціал цифрових платформ у системі іншомовної підготовки майбутніх офіцерів: функціональний аналіз та педагогічні обмеження 23
Калашнікова О., Гапон І., Скоробрещук Д. Цифровізація освіти як чинник трансформації методики навчання англійської мови 25
Камельчук М., Висоцька З. Функціонування української мови в умовах воєнного протистояння 27
Карастан С. Роль сучасної освіти у формуванні цінностей праці та відповідальної зайнятості населення України 29
Коломеєць Д., Шагова О. Ключові компетентності офіцера відділу персоналу 31
Кужавський С., Шагова О. Діагностика навчальних досягнень з урахуванням впливу штучного інтелекту 33
Лисенко В., Білий Д. Проблеми та шляхи удосконалення використання інформаційно-аналітичної системи DELTA в підготовці майбутніх офіцерів логістів у ВВНЗ 35
Мельничук В., Висоцька З. Музика як зброя: трансформація української музичної культури в умовах повномасштабної війни 37
Нелипюк Р., Висоцька З. Діаспорна мовна традиція як дзеркало українського мовного шляху: між консервацією та оновленням 39
Петухова Т., Єрмакова С. Еволюція плакатного мистецтва: від паперового постера до цифрового воєнного мему 41
Рабокоровка Г. Розвиток інтуїції як важлива складова сучасної військової освіти 43
Рибка Н. Освіта в умовах епістемічної кризи та кризи довіри 45
Савчук Д., Висоцька З. Особливості функціонування військової лексики в сучасній українській мові 47
Тюн Я., Єрмакова С. Психологічні чинники адаптації першокурсників до умов вищої освіти в умовах війни 49
Чабан Н. Формування креативної відповідальності підприємця в освітньому просторі інформаційного суспільства 51
Чересюк С., Барановський Д. Онлайн-освіта та її вплив на розвиток мовної компетенції 53

Чересюк С., Волова Є. Освіта в інформаційному суспільстві як фактор збереження та трансформації діалектів української мови 55
Чересюк С., Воронікой Д. Штучний інтелект у філологічній освіті 57
Чересюк С., Тимчук Д. Роль мовної освіти в цифрову епоху 59
Черних Ю. Застосування засобів STEM-технології при підготовці військових фахівців 61
Ярмолович О., Лебедєва О., Степуренко О. Інформаційна освіта та самоосвіта курсантів ВВНЗ: трансформація ролі викладача у цифрову епоху 63

Секція 2
«Сучасний досвід та стандарти NATO у військовій освіті» 65

Ostapchuk L., Diadkov S. Underwater Communication Signals Used by Military Divers: Practical Experience from the 73rd Sof Marine Center 67
Ostapchuk L., Oliinyk P. The Role of Modern Personal Protective Equipment in Soldier Survivability and Operational Effectiveness 69
Posedkin O., SkorobreshchukD. Learning English as a Factor of Interoperability of the Armed Forces of NATO Member Countries 71
Vlasova A., Zaiats I., Skorobreshchuk D. The Modern Experience of NATO Countries in Teaching English to Military Specialists 73
Yablonskyi A., Podolian V. Justification of the Appropriateness of Using Interactive Methods of Teaching English in Accordance with the Goals of Professional Training in Higher Military Educational Institutions 75
Бербет Ю. Інтерактивність здобувачів вищої військової освіти у контексті сутності освітнього процесу 77
Бондар І., Семко А., Скоробрещук Д. Використання автентичних матеріалів NATO у процесі навчання англійською мовою 79
Гіжецький А. Трансформація підходів до організації та взаємозв'язку навчальних занять у системі підготовки військовослужбовців в умовах впровадження БПЛА 81
Гринь А., Самокиш І., Білоножко Н. Сучасний стан військової освіти на прикладі Військової академії (м. Одеса) 83
Іванченко Є., Миронюк С. Застосування інноваційних технологій за стандартами NATO у військовій освіті 85
Іванченко Є., Русін Р. Актуальні проблеми підготовки здобувачів вищої військової освіти до застосування безпілотних систем 87
Ільченко В. Явище багатозначності (полісемії) в англомовних військових термінах 89
Коліков А. Сучасний досвід та стандарти NATO у військовій освіті: технології симуляційної підготовки операторів FPV-дронів 91
Константінов М. Узагальнення автономності під час забезпечення пальним із застосуванням обладнання та технічних засобів служби пального мережі військової логістики 93
Маляр О., Воловник В. Сучасний досвід та стандарти NATO у військовій освіті: трансформація та стратегічні орієнтири 95
Олло В. Нівелювання сучасних умов військової логістики протягом застосування автономності штучного інтелекту у ВВНЗ 97
Павлюченко Д., Дєрняєва О. Змішане та дистанційне навчання у мовній підготовці військових: досвід країн NATO 99
Пономарьов І., Висоцька З. Іноземна мова як чинник міжнародної комунікації під час російсько-української війни 101
Саєнко І. Інклюзивна модель як альтернатива традиційній моделі освіти в Україні для ветеранів в умовах війни 103

Строкань Д., Дєрняєва О. Мовна підготовка майбутніх офіцерів як складова оперативної сумісності з силами NATO 105
Толкачова Г. Дидактичні та економічні засади впровадження системи оборони через розвиток міждисциплінарної освіти 107
Тупко О., Бужина І. Формування національно-патріотичних цінностей офіцерів у контексті впровадження стандартів NATO у військовій освіті України 109
Чересюк С. Інтеграція сучасних технологій та стандартів NATO у підготовку українських офіцерів: виклики та перспективи 111

Секція 3
«Концепція лідерства у військовій освіті» 114

Городиський В., Костюшко І. Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів у системі вищої військової освіти за допомогою фізичної підготовки 115
Кадієвська І., Козловський Д. Нові перспективи розвитку лідерства в військовій освіті України 117
Колесник О. Роль викладача ВВНЗ у формуванні лідерського потенціалу майбутніх офіцерів 119
Королюк А., Ковальчук С., Королюк О. Англосаксонська та пруська моделі організації збройних сил в контексті підготовки військових лідерів 121
Кошеленко Є., Білий Д. Вплив моделі «лідер-лідер» на формування емоційного інтелекту курсантів в умовах мультимодального освітнього середовища 123
Повар О. Георгієв В. Лідерські якості майбутніх офіцерів розвідувальних підрозділів як складова їх професійної готовності 125

Секція 4
«Місце та роль психології у сучасних збройних силах» 128

Tupko N., Horostovatova Y. Psychological Support for Military Personnel as a Facet of the Modern Army Combat Readiness Enhancement 129
Андрущенко Л. Вплив травматичного досвіду перебування в полоні на когнітивну сферу військовослужбовців 131
Бикова С. Психологічні особливості суб'єктивного досвіду успіху особистості в умовах соціальних трансформацій 133
Волканов М., Коваленко А. Культура формування позивного для українського воїна під час російсько-української війни 135
Думенко В., Єрмакова С. Психологічні особливості подолання втрат у дорослих та дітей в умовах війни 137
Жмаченко П., Бужина І. Психологічні чинники концентрації уваги військовослужбовців та педагогічні умови її підтримання у процесі підготовки курсантів 139
Ігнатенко А., Н І. Вплив психологічного стану командира на ефективність прийняття військових рішень 141
Кадієвська І. Підвищення стресостійкості як один із сучасних пріоритетів в військовій освіті 143
Кожедуб О., Соколіна О. Основні дефініції поняття психологічна стійкість військовослужбовців 145
Костюченко Д., Скоробрещук Д. Музика, як інструмент культурного впливу в умовах сучасної війни 147
Кравченко К., Юркова О. Клініко-психологічні та нейропсихофізіологічні маркери психічних станів комбатантів 149
Слободяник С., Коваленко А. Лінгвістичні технології впливу у відозвах 151

Української повстанської армії
Снігур Л., Тодорова М. Актуальні питання кіберпсихології в процесі підготовки майбутніх офіцерів 153
Федчук М., Коваленко А. Особливості публічної комунікації головнокомандувача Олександра Сирського (на прикладі виступів та звернень) 155
Штельмах А., Костюшко І., Білоножко Н. Фізична підготовка як засіб психологічної адаптації військовослужбовців до бойового стресу 157

Секція 5
«Філософсько-педагогічні аспекти сучасної освіти» 160

Биков А., Єрмакова С. Стратегічні вектори цифрового переходу вищої освіти: від аналізу досвіду до подолання сучасних бар'єрів 161
Василенко О. Стратегія адаптації архітектурної освіти до умов воєнного стану: від виживання до формування архітектора майбутнього 163
Войнуш О., Іванченко Є., Білоножко Н. Філософсько-педагогічні домінанти розвитку освіти в умовах глобальних трансформацій 165
Гайдарли Я., Маслій О. Проблемно-орієнтоване навчання як засіб формування компетентностей майбутніх офіцерів логістичного забезпечення 167
Горбачов В., Єрмаков М. Персоналізація навчання за допомогою індивідуального менторства в програмуванні 169
Єрмакова С., Іванова О. Концепція персоналізованого навчання в умовах цифрової глобалізації 171
Зелений І., Ярмолович О. Особистісно-орієнтований підхід в навчанні: роль проблемних завдань та рольових ігор у формуванні професійної компетентності курсантів 173
Іванова О., Єрмакова С. Освітня мобільність українських здобувачів освіти в умовах міграційних процесів 175
Іванченко Є., Воловник В., Кушко С. Роль гуманітарної підготовки у трансформаційних змінах освітнього простору ВВНЗ 177
Кадієвська І., Палій Л. Значення та роль філософії у розвитку сучасного суспільства 179
Кічка М., Єрмакова С. Інноваційний потенціал дистанційної освіти у підготовці конкурентоспроможних фахівців в умовах війни 181
Коваль Б., Білий Д. Релігія як інструмент ІПСО противника: релігієзнавчий підхід до протидії маніпулятивним впливам 183
Ландарь Р. Еволюція поглядів на інтелектуальне навчання майбутніх офіцерів-десантників у контексті зміни освітніх парадигм 185
Ландарь Р. Інтелектуальна компетентність та здатність до навчання: діалектика взаємозв'язку у військовій педагогіці 187
Ландарь Р. Педагогічні умови формування інтелектуальної адаптивності майбутніх офіцерів десантно-штурмових військ 189
Личко А., Іванова О. Психологічні аспекти адаптації молоді після повернення з-за кордону 191
Павлов Р. Історична ретроспектива як чинник формування світоглядної стійкості майбутніх фахівців в умовах воєнного стану 193
Пазиніч Ю. Психологічні аспекти робочого стресу в контексті організаційного розвитку 195
Пазиніч Ю. Стресостійкість як ресурс психологічного благополуччя особистості у воєнний час 197
Петінова О. Формування національної компетентності в умовах трансформацій сучасного світу: філософсько-освітній контекст 199
Савірська Ю., Остапчук Т., Білоножко Н. Педагогічні засади формування 201

лідерського потенціалу в системі військової освіти
Солодка М. Кіноклуб як інструмент стратегічних комунікацій та військово-патріотичного виховання у системі підготовки майбутніх офіцерів 203
Черняєва А., Єрмакова С. Особливості формування емоційного інтелекту у студентів в умовах постійного стресу 205
Шаповалов О., Єрмакова С. Тренди та реалії впровадження крос-культурних підходів до мотивації учасників освітнього процесу 207
Шелудько С., Єрмакова С. Психологічні чинники формування професійної репутації сучасного психолога в умовах війни 209

Секція 6
«Публічне управління та адміністрування» 212

Літвінова П., Чебан О. Стратегічні комунікації як інструмент цивільно-військового співробітництва 213
Мельник Ю., Єрмаков М. Трансформація інститутів політичної відповідальності в умовах гібридних політичних режимів 215
Норчук Ю. Цивільно-військове співробітництво як інструмент формування довіри між армією та суспільством 217
Норчук Ю., Шиндер Б. Напрямки удосконалення організації оцінювання ставлення населення до Збройних Сил України 219
Огоцький А., Мануілова К. Механізми взаємодії цивільно-військового співробітництва з органами місцевого самоврядування у зонах ведення бойових дій 221
Огоцький А., Шевчук А., Шелест Б. Цифрова трансформація публічного управління військовою освітою в умовах воєнного стану 223
Рейвач Ю. Професійна підготовка курсантів командних спеціальностей: аспект цивільно-військового співробітництва 225
Сокур Н. Професійний склад Збройних сил України: запорука захисту держави 227
Чикаленко Є., Павелко І. Організаційно-правові механізми забезпечення цивільно-військового співробітництва 229
Шевчук А., Мануілова К. Механізми взаємодії підрозділів ЗС України з міжнародними гуманітарними організаціями в умовах воєнного стану 231
Шелест Б., Моторний В. Організація цивільно-військового співробітництва з питань захисту населення під час бойових дій 233
Яковлева Л. ЦВС: стандарти NATO, досвід України 235

ПРИВІТАННЯ

«І ми йдемо у бою життєвому,
Тверді, міцні, незламні, мов граніт,
Бо плач не дав свободи ще нікому,
А хто борець — той здобуває світ»
[О. Бабій, Зродились ми великої години].

Шановні учасники конференції, науковці, викладачі, військовослужбовці, курсанти та гості!

Щиро вітаємо вас з нагоди проведення ІІ Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції «Сучасна освіта і професійна підготовка воїнів: традиції, інновації та перспективи розвитку».

Сьогодні Україна переживає один із найскладніших періодів своєї історії. Повномасштабна війна стала суворим випробуванням для нашого суспільства, державних інституцій і системи підготовки захисників. У цих умовах особливого значення набуває осмислення ролі воїна та формування нової культури військового лідерства, професіоналізму і відповідальності.

Хто такий воїн? У науковій та історичній літературі це поняття визначається як людина, яка присвятила себе військовій справі та бере участь у захисті держави зі зброєю в руках. Проте сучасна українська реальність наповнює це поняття значно глибшим змістом. Сьогодні воїн – це не лише професія або військова спеціальність. Це передусім характер, система цінностей і внутрішня готовність стояти на захисті свободи, гідності та майбутнього своєї держави.

Повномасштабна війна показала, що дух воїна живе у всьому українському суспільстві. Його демонструють військовослужбовці на передовій, медики, волонтери, освітяни, науковці та мільйони громадян, які щодня працюють заради перемоги. Проте саме на Силах безпеки і оборони України лежить головна відповідальність за захист держави, а отже – за збереження нашої свободи, незалежності та європейського майбутнього.

У цих умовах система військової освіти і професійної підготовки набуває стратегічного значення. Вона повинна не лише забезпечувати військовослужбовців сучасними знаннями, уміннями та навичками, але й формувати характер воїна, здатного діяти в складних умовах сучасної війни, приймати відповідальні рішення та проявляти лідерство.

Сучасна військова освіта має поєднувати кращі національні традиції військового виховання з інноваційними підходами до підготовки персоналу, враховувати реальний досвід бойових дій та інтегруватися до європейського і євроатлантичного освітнього простору. Саме це створює передумови для формування нової генерації військових лідерів – професійних, компетентних і морально стійких.

Науково-практичні конференції є важливою платформою для фахового діалогу між представниками науки, освіти та практики. Вони сприяють обміну досвідом, узагальненню результатів досліджень, пошуку нових підходів до розвитку військової освіти та вдосконалення професійної підготовки воїнів. Переконані, що результати роботи конференції стануть вагомим внеском у розвиток національної системи військової освіти, сприятимуть підвищенню якості підготовки військових фахівців та зміцненню обороноздатності України. Бажаємо всім учасникам конференції плідної наукової роботи, конструктивних дискусій, нових ідей та професійних здобутків.

Разом формуємо освіту, що гартує характер воїна і наближає перемогу України.

Начальник кафедри гуманітарних та соціально-економічних
дисциплін, полковник, кандидат педагогічних наук, доцент Тарас Остапчук

Секція 1
«Освіта в інформаційному суспільстві»

Khimenes Sapata Yuliana,
Rodionov Oleksandr,
Military Academy (Odesa)

ACQUISITION OF ENGLISH IN THE MODERN WORLD OF TECHNOLOGIES: FROM FIRST SOUNDS TO FLUENT SPEECH

I believe this topic is relevant to the extent that a person does not know English. Having spent considerable time searching for the "formula for success" in learning English, I've explored how to start, what methods to use, and what techniques exist.

It's worth noting that English is axiomatically foreign to us as part of the Slavic ethnos. The sounds, words, grammar, and vocabulary are all alien to us, so when starting to learn the language, we often borrow techniques used by children. Children, unlike adults, can learn any language from scratch, without biases or analogies, in a pure and accurate way. However, this doesn't mean adults can't learn new foreign languages. Quite the opposite—we have the advantage of experience in self-learning, knowing how to create systems, extrapolate them, and integrate them into other aspects of education. All the "learning techniques" that children use for language acquisition can be adapted for learning other languages, including English.

In the theses, I will explain how to start learning a language, highlight various methods and techniques, and explore the unique benefits that learning a foreign language brings beyond social connections and travel advantages.

Language, first and foremost, is a system of thinking in a different "code." Similar to programming, it involves understanding a structure that uses unfamiliar symbols. We must decipher how these symbols form words, how to construct sentences, and how to pronounce them so native speakers understand us. Children approach language learning without pre-existing comprehension, spending nearly a year after birth listening to and producing unrelated sounds. This happens because they are unaware of how their speech apparatus produces sound. Over time, they pick up frequently used words, repeat them, and, receiving feedback from their parents, realize they're doing it correctly. Thus, listening to and mimicking native speakers is the first technique. Listening helps familiarize the ear with the language, distinguish speech from noise, and separate individual words from a flow of sounds. By mimicking native speakers and using tools like subtitles, one can learn to read and pronounce words accurately. This process becomes quicker when practicing with podcasts or music in various accents and dialects.

After a child begins distinguishing words and speaking to some extent, they reach the school years, where they learn to communicate with peers and expand their vocabulary. At school, they start grasping the basics of grammar and writing. This phase is often the most challenging, as it involves numerous school subjects, reading, writing, and summarizing. To overcome the difficulty of mastering written language, it's important to engage in activities you enjoy. This constitutes the second technique: reading books you like and writing to yourself or friends. For instance, start with books you've already read or your favorite movies with subtitles, gradually increasing the difficulty of your listening and reading materials. To enrich vocabulary, to improve pronunciation a learner should watch the videos or films they are interested in. According to the Article "The Effects of English Films on Learning English Speaking Skills: A Case Study at a Private University": "The results suggest that students who engage with English films for language learning purposes experience positive language development, particularly in terms of vocabulary, pronunciation, and fluency" [1, c. 93]. Also, Some educational resources like British Council provide a set of videos (British Council Video Zone) on different topics taking into consideration the language learning level of a learner [2].

In writing, you can simplify learning by keeping a vocabulary notebook or a journal in the target language. It is mentioned in the Article "Developing English Writing Skills through Personal Journals: "The secret of success in keeping a personal journal is consistency. And of course there are a whole variety of things that you can write about. Some of them are:

- An interesting conversation you heard
- An article that impressed you
- A person that influenced you
- A piece of advice that you received
- News that surprised you" [3].

In the same Article "Developing English Writing Skills through Personal Journals" it is recommended: "In a word, your reflections or descriptions can be about mundane,commonplace, and ordinary, or unusual, surprising, and refreshing things. You can also write about events that evoke certain emotions or feelings. It can be something that:

- Astonished you,
- Scared you,
- Excited you,
- Motivated you,
- Inspired you,
- Made you want to change,
- Made you angry,
- Made you think, etc" [3].

In other words, write about the topics that you are deeply interested in.

If your goal for learning a language is specific, such as moving abroad, enrolling in a foreign university, working in an international company, or communicating with a foreign friend, you should focus on techniques that bring you closer to success in that area. Unfortunately, studying uninteresting topics or learning without breaks often leads to a lack of motivation. That's why I recommend reading about subjects you're passionate about and focusing less on conversational speech. Casual conversations don't require extensive vocabulary or grammar knowledge. However, discussions on niche topics, like "Napoleonic Wars," will demand not only historical knowledge but also specialized vocabulary.

If your goal is to become a good conversationalist, consistent practice in speaking the language, ideally with exposure to various dialects, will help you understand and respond accurately and meaningfully. It's common to forget words or struggle with sentence structure while speaking English. This is normal—even in our native language, we don't always communicate perfectly or recall every word. The key in conversational practice is ensuring the other person understands you, no matter how you convey your thoughts. Over time, you can refine your speech with grammatical structures and idioms to make it richer and more polished.

In conclusion, learning a foreign language is a complex process that requires clear goals and effective tools. Without a goal, we cannot answer the question "Why?" and without resources, we cannot determine "When?" or "How?".

References:

1. Ho, M. H., & Le, T. N. D. (2025). The Effects of English Films on Learning English Speaking Skills: A Case Study at a Private University. *International Journal of TESOL & Education*. 2025. Vol. 5. No. 3. P. 81–96. DOI: https://doi.org/10.54855/ijte.25535.
2. British Council Video Zone. Learn English. *Learn English.* URL: https://learnenglish.britishcouncil.org/general-english/video-zone.
3. Developing English Writing Skills through Personal Journals. *TalktoCanada.* URL: https://talktocanada.com/blog/developing-writing-skills-through-personal-journals-7/.

Атаманюк Зоя,
доктор філософських наук, професор,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», (м.Одеса)

ВИЩА ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Освіта – це основна засада та неперевершена цінність для усіх епох й народів.

Насамперед, процес освіти супроводжує кожну особу протягом усього життя, творячи її індивідуальність. Він та є необхідною складовою будь-якої держави і спільноти. Освіта є унікальним феноменом, оскільки ніщо інше не має такого значення для поступу, не згуртовує людей різного віку та соціального становища, дозволяючи їм жити, діяти, комунікувати, взаємозбагачуватися та соціалізуватися. Через навчання люди формують власну індивідуальність, утілюють власні погляди, взаємодіють та відокремлюються у спілкуванні.

Освіта є мінливою історико-культурною системою, яка є як наслідком, так і умовою розвитку культури та життєдіяльності окремих націй або груп націй, що взаємодіють між собою. Воно є гармонійним з'єднанням різних чинників (історико-соціокультурних, економічних, демографічних, екологічних, етнопсихологічних, медичних), що знаходять своє віддзеркалення в ідеології, змісті та технологіях виховання та здобуття знань. Розірвання зв'язку між історією, культурою та навчанням, нехтування взаємозв'язку між громадськими процесами та освітою неминуче веде до занепаду та деградації.

Саме тому різнобічні дослідження в царині освіти є надзвичайно важливими для людини, суспільства, країни та світу. При цьому надзвичайно важливо проводити коректні дослідження.

Наприкінці XIX століття сформувалася система поглядів та ідей щодо особливостей, завдань та спрямованості освітньої діяльності з акцентом на виховний вплив. Так, у концепціях освіти виникає антропологічна орієнтація, яка ґрунтується на розумінні людини як універсальної, вільної та відповідальної істоти. Особистість є суттю, метою та підсумком освіти. А її дії можуть і мають співвідноситися з цілісністю людини, її біологічною, соціальною та духовною складовими, зберігаючи дане природою право бути суб'єктом навчання.

Вища освіта в сучасній Україні є ключовим елементом суспільного розвитку, що формує особистість, готує патріотів та громадян. Її розглядають як соціокультурний проєкт, що має на меті озброїти людей знаннями та сформувати світогляд. Успіх цього проєкту безпосередньо впливає на майбутнє нації та її культури. Соціокультурне проєктування, як зазначають науковці, поєднує культурні та соціальні аспекти життя, використовуючи інновації для розвитку суспільства, зберігаючи при цьому національну ідентичність. Воно включає в себе як впровадження нових ідей, так і дослідження, що допомагають реалізувати ці проєкти. Проєкт, за визначенням, це комплекс заходів для досягнення мети в умовах обмежених ресурсів. Вища освіта відповідає цим критеріям, будучи проєктом соціокультурного розвитку, адже вона має чіткі цілі (від загальнодержавних до індивідуальних навчальних результатів), забезпечує цілісність через освітнє середовище, що стимулює розвиток особистості та міжнародну співпрацю, і має часові рамки, визначені освітніми програмами.

Як слушно зауважують науковці Н. Івановська, В. Шульгіна, О. Яковлев, соціокультурне проєктування – це органічний синтез культурного та соціального аспектів людського буття, спрямований на розвиток соціуму на засадах інноваційних технологій зі збереженням особливостей національного менталітету та архетипів культури нації. Воно містить у собі інноваційну та дослідницьку діяльність [1, с. 8]. Конкретизуючи ці види

діяльності, зазначимо, що інноваційна діяльність полягає у впровадженні соціокультурних проєктів у сучасному українському суспільстві, а дослідницька – у реалізації концепції проєктування як технології, механізму. На думку І. Петрової, проєкт тлумачиться як сукупність взаємозалежних заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети при обмежених часових, бюджетних, кадрових та інших ресурсах [2, с. 12].

У контексті теорії проєктування, вища освіта в сучасному українському суспільстві є соціокультурним проєктом, що характеризується такими ключовими рисами:

- Чітка мета**:** Вона спрямована як на загальнодержавний інноваційний розвиток, самореалізацію громадян та задоволення потреб ринку праці, так і на конкретне формування знань, умінь та цінностей у студентів згідно з освітніми програмами.
- Комплексність**:** Завдяки освітньому середовищу, що заохочує участь у соціокультурних проєктах та міжнародній мобільності, вища освіта сприяє культурному розвитку України та її позитивному іміджу, приваблюючи іноземних студентів.
- Часові рамки: Кожна освітня програма має визначені терміни реалізації.
- Постійне оновлення**:** Вища освіта безперервно вдосконалюється через наукові дослідження, впровадження дистанційних технологій та студентоцентрованих підходів, що є відповіддю на еволюційні зміни в суспільстві.
- Гнучкість: Вона демонструє здатність адаптуватися до складних зовнішніх обставин (пандемія, війна), продовжуючи свою діяльність, переміщуючи заклади, переходячи на дистанційне навчання та підкреслюючи важливість ефективної комунікації та партнерства між усіма учасниками освітнього процесу.

Отже, вища освіта сьогодні – це глобальний соціокультурний проєкт розвитку сучасного українського суспільства, стратегічними завданнями якого є формування особистості, яка засвоює соціокультурні норми поведінки, що мають культурно-історичне значення.

Список використаних джерел:

1. Івановська Н. В., Шульгіна В. Д., Яковлев О. В. Соціокультурне проектування в мистецтві: теорія та практика : підручник. Київ : Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2018. 196 с.
2. Петрова І. В. Проектування в соціально-культурній сфері: навчальний посібник. Київ: КНУКіМ, 2007. 372 с.

Вакарчук Анна,
кандидат технічних наук, доцент,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмаков Матвій,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЕТИЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ-ІНСТРУМЕНТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ З ІНФОРМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Поява генеративного ШІ, здатного за лічені секунди писати робочий програмний код, створила справжній «цунамі» в академічному середовищі. Традиційна лабораторна робота з інформатики, де результатом був лише код, що працює, втратила свою діагностичну цінність. Сьогодні викладачі стикаються з подвійним викликом: як зберегти академічну чесність і водночас використати потенціал ШІ для покращення навчання. Головна дидактична небезпека полягає в *когнітивному розвантаженні*. Якщо студент використовує ШІ для генерації рішення без його аналізу, процес навчання переривається. Виникає *ілюзія компетентності.* Студент отримує працюючий код, але не проходить через етап «боротьби» з помилками, де зазвичай і відбувається найглибше засвоєння матеріалу. Тепер оцінюватися має не кінцевий файл із кодом, а процес його створення. Це змушує викладачів впроваджувати нові методи: захист робіт у форматі live-coding, пояснення кожного рядка або порівняння кількох варіантів рішень, запропонованих ШІ.

Відтак, дидактика має змістити фокус – *відбувається зміна об'єкта контролю.* Традиційне розуміння академічної доброчесності базувалося на чіткій межі між «власною роботою» та «плагіатом» (запозиченням чужого). Генеративний ШІ руйнує цю бінарну систему, оскільки створений ним код не є копією існуючого тексту, а результатом імовірнісного синтезу. Це вимагає розробки нової етичної концепції – *«академічної доброчесності 2.0».*

Отож, головне питання сучасної етики в ІТ-освіті: де закінчується допомога інструменту і починається інтелектуальне шахрайство? Новим етичним стандартом стає не заборона ШІ, а обов'язкове маркування його внеску. Студент має додавати до лабораторної роботи звіт: які саме частини коду згенеровані, які запити (промпти) були використані та як саме студент перевірив і модифікував результат. Етично припустимим вважається використання ШІ для генерації шаблонного коду або пошуку помилок. Однак видача логічного ядра алгоритму, створеного ШІ, за власний інтелектуальний доробок є порушенням, що прирівнюється до «контрактного списування».

Етичний виклик ШІ має і соціальний аспект, який часто ігнорується. Так, безкоштовні версії LLM (наприклад, GPT-3.5) мають значно вищий рівень «галюцинацій» та меншу здатність до складної логіки, ніж платні версії (GPT-4, Claude 3 Opus). Студент, який може дозволити собі преміум-підписку, отримує нечесну перевагу в якості виконання завдань. Відтак. навчальні заклади постають перед етичною дилемою: або заборонити ШІ для всіх, щоб зрівняти шанси, або забезпечити університетський доступ до передових моделей для кожного студента.

Впровадження ШІ змінює психологічний клімат у взаємодії «викладач-студент». Викладачі, підозрюючи використання ШІ, можуть ставати надмірно прискіпливими, що створює атмосферу ворожості. Детектори ШІ-текстів часто дають хибнопозитивні результати, особливо в програмуванні, де синтаксис мови сам по собі є стандартизованим. Безпідставне звинувачення в недоброчесності може завдати серйозної шкоди мотивації студента. Саме тому етична відповідальність студента тепер включає розуміння того, що надмірне делегування завдань ШІ веде до *професійної деградації*.

Отож, «академічна доброчесність 2.0» – це перехід від зовнішнього контролю (антиплагіат-систем) до внутрішньої відповідальності та прозорості використання інструментів. Етичним вважається не той студент, який не торкається ШІ, а той, хто вміє критично оцінити його допомогу та відкрито визначити межі свого та машинного внеску в роботу.

ШІ часто генерує код, який виглядає правильним, але містить вразливості або використовує застарілі бібліотеки. Дидактичним викликом стає навчання студентів «здоровому скептицизму». Студент має виступати в ролі рецензента, а не просто споживача. Проте існує ризик, що нове покоління програмістів не зможе написати найпростіші алгоритми без підказки ШІ. Це вимагає від педагогів чіткого розмежування: де використання ШІ заборонено (фундаментальні заліки), а де – дозволено як інструмент продуктивності. Відтак, впровадження генеративного ШІ вимагає перегляду концепції лабораторних робіт: фокус має зміститися з «написання коду» на його *аналіз, дебаг та архітектурне планування.* Етичний виклик полягає не у забороні інструменту, а у формуванні «академічної доброчесності 2.0», де студент використовує ШІ для глибшого розуміння, а не для автоматичного копіювання результату без осмислення.

Використання LLM у навчанні програмуванню несе в собі приховані загрози, які виходять за межі простого списування. Головними викликами для дидактики стають технічна недосконаліть моделей («галюцинації») та психологічна трансформація студента (інтелектуальна залежність). На відміну від тексту, де стилістична помилка може бути непомітною, у програмуванні найменша «галюцинація» моделі призводить до непрацездатності всієї системи. ШІ може згенерувати виклик функції, якої не існує в поточній версії мови, або запропонувати бібліотеку, що є плодом імовірнісної фантазії моделі. Для студента-початківця це створює ситуацію «когнітивного тупика», де код виглядає логічним, але не працює.

ШІ часто пропонує найкоротший шлях до розв’язання задачі, ігноруючи перевірку вхідних даних або безпеку пам’яті. Якщо студент не навчений критично аналізувати код, він засвоює *небезпечні практики програмування* як норму. Виклик для викладача полягає в тому, щоб перетворити галюцинацію ШІ на «навчальний момент». Проте, найбільш тривожним дидактичним ризиком є формування залежності від зовнішнього інтелектуального ресурсу. Якщо студент делегує написання навіть простих циклів чи умов ШІ-помічнику (на кшталт GitHub Copilot), його мозок не формує стійких нейронних зв’язків, необхідних для базового алгоритмічного мислення. Це створює «програміста-складальника», який може з’єднувати готові блоки, але не розуміє, як вони працюють всередині.

Таким чином, ризики галюцинацій та залежності вимагають від педагогів зміни стратегії: від заборони ШІ до навчання «*автономності в умовах автоматизації*». Дидактика має навчити студента бути «капітаном», який використовує ШІ як «автопілот», але здатний взяти ручне керування у будь-який критичний момент. А програмування – це не лише знання синтаксису, а насамперед тренування *когнітивної витривалості:* здатності мозку тривалий час утримувати складні структури в оперативній пам’яті та фокусуватися на розв’язанні багаторівневих задач. Постійна доступність ШІ-помічників діє на ці «ментальні м’язи» як постійне використання екзоскелета на справжні м’язи – вони починають атрофуватися. Зниження когнітивної витривалості вимагає від викладачів запровадження спеціальних «без-ШІ зон». Це можуть бути аудиторні контрольні роботи, написання алгоритмів на папері або усні колоквіуми. Мета таких методів – не заборонити технології, а гарантувати, що фундаментальний «інтелектуальний фундамент» студента побудований на власних зусиллях, а не на запозичених алгоритмах.

Горліченко Андрій,
здобувач PhD,
Військова академія (м.Одеса)

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Цифровізація освіти сьогодні є не просто технологічною тенденцією, а глибокою трансформацією змісту, форм і методів навчання. У центрі цих змін перебувають технології штучного інтелекту, які дедалі активніше інтегруються в освітнє середовище. Вони відкривають нові можливості для персоналізації навчання, оптимізації роботи викладача та підвищення ефективності освітнього процесу. Водночас поширення ШІ актуалізує низку етичних питань, насамперед пов'язаних із академічною доброчесністю, відповідальністю користувачів і межами допустимого використання цифрових інструментів (Bearman, Ryan & Ajjawi, 2022).

Сучасні системи штучного інтелекту вже сьогодні застосовуються на різних рівнях освіти. Адаптивні платформи дозволяють вибудовувати індивідуальні освітні траєкторії; інструменти автоматичного оцінювання спрощують перевірку тестів і надання зворотного зв'язку; алгоритми аналізують великі масиви освітніх даних і прогнозують академічну успішність. ШІ використовується для створення навчальних матеріалів, генерації тестових завдань, перекладу текстів, розпізнавання мовлення, формування конспектів лекцій, а також у форматі чат-ботів і віртуальних репетиторів. Дослідники підкреслюють, що подібні технології здатні істотно змінити традиційні моделі навчання та зробити освітній процес більш гнучким і адаптивним (Гриценчук, 2024).

Для викладача цифрові інструменти можуть стати потужним ресурсом професійного розвитку. Вони допомагають економити час на рутинних операціях, зосереджуючись на стратегічному плануванні, творчих завданнях та індивідуальній роботі зі студентами. Як зазначають сучасні дослідження, використання інтелектуальних цифрових систем може сприяти підвищенню ефективності викладацької діяльності та покращенню взаємодії між учасниками освітнього процесу (Murshidi et al., 2024). Однак саме на цьому етапі виникає питання: де проходить межа між допоміжним інструментом і підміною інтелектуальної діяльності?

Застосування ШІ в освітньо-науковій діяльності може створювати ризики порушення академічної доброчесності. Потенційна проблема виникає тоді, коли користувач не розуміє принципів функціонування алгоритмів або свідомо використовує отриманий результат як власний інтелектуальний продукт. Некритичне сприйняття згенерованого тексту, даних чи посилань може призвести до поширення недостовірної інформації, плагіату або фабрикації, що також підкреслюється в сучасних дослідженнях проблем використання штучного інтелекту в освіті (Fox, n.d.).

Процес взаємодії з ШІ доцільно розглядати як послідовність чотирьох стадій, на кожній із яких можливі етичні ризики.

Перша стадія – вибір мети використання. Якщо метою є імітація наукової діяльності, отримання формальних показників або створення текстів «на замовлення», відповідальність за порушення академічної доброчесності повністю лежить на користувачеві.

Друга стадія – формування запиту. Саме тут користувач визначає, який результат він прагне отримати. Хоча формулювання запиту потребує інтелектуального зусилля, воно не звільняє від обов'язку перевіряти фактичну точність та відповідність результату академічним стандартам.

Третя стадія – генерація й аналіз отриманого продукту. Через технологічні обмеження ШІ може відтворювати фрагменти чужих текстів, створювати вигадані джерела або некоректно інтерпретувати дані. У цьому контексті можна говорити про два типи порушень: випадкові (зумовлені недосконалістю технології) та навмисні (пов'язані зі свідомим використанням недостовірного матеріалу).

Четверта стадія – використання результату в освітньому процесі. Саме тут найчастіше виникають прояви списування, змови, несанкціонованої співпраці чи введення в оману під час оцінювання. Відповідальність у будь-якому випадку несе людина, а не алгоритм. Такий підхід також закріплений у рекомендаціях щодо відповідального використання штучного інтелекту в закладах вищої освіти України (Міністерство цифрової трансформації України, 2025).

Водночас застосування ШІ саме по собі не є порушенням академічної доброчесності. За умови прозорості та чітко визначених правил він може бути ефективним інструментом навчання. Викладачі можуть використовувати його для аналізу структури студентських робіт, створення інтерактивних матеріалів, підготовки тестів, формування рекомендацій (Bearman et al., 2022). Здобувачі освіти можуть застосовувати ШІ для пошуку джерел, перекладу матеріалів, аналізу помилок, генерації ідей або підготовки до іспитів.

Важливою умовою етичного використання є атрибуція ролі ШІ в письмових роботах. Вона передбачає зазначення мети застосування, формулювання запиту, інструменту, а також опис того, які саме частини роботи були створені або модифіковані за допомогою ШІ. Така практика сприяє формуванню культури прозорості та довіри.

Запобігання порушенням академічної доброчесності потребує системного підходу. Викладачам доцільно чітко визначати правила використання ШІ, поєднувати письмові завдання з усними презентаціями, впроваджувати проєктні форми роботи та оновлювати зміст завдань з урахуванням сучасних тенденцій (Murshidi et al., 2024). Здобувачі освіти, своєю чергою, мають відповідально ставитися до застосування цифрових інструментів і відкрито зазначати їхню роль у підготовці роботи.

Отже, цифровізація педагогічного процесу є складним і багатовимірним явищем. Вона відкриває нові перспективи для розвитку освіти, але водночас потребує формування нової цифрової етики. Саме баланс між інноваціями та відповідальністю визначатиме якість освіти в умовах інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Bearman, M., Ryan, J., & Ajjawi, R. (2022). Discourses of artificial intelligence in higher education: A critical literature review. *Higher Education, 86* (2), 369–385. DOI: https://doi.org/10.1007/s10734-022-00937-2.
2. Гриценчук, О. О. (2024). Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи в Україні та за кордоном. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття», 10*, 152–161.
3. Murshidi, G. A., Shulgina, G., Kapuza, A., & Costley, J. (2024). How understanding the limitations and risks of using ChatGPT can contribute to willingness to use. *Smart Learning Environments, 11*(1). DOI: https://doi.org/10.1186/s40561-024-00322-9.
4. Міністерство цифрової трансформації України. (2025). *Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти*.
5. Fox, S. (n.d.). *Штучний інтелект в освіті: відкриті перспективи, складні проблеми та шляхи їх вирішення*. URL: https://mediacom.com.ua/shtuchnij-intelekt-v-osviti-perspektivi-ta-problemi.

Горліченко Марина,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Шевченко Світлана,
Буренкова Катерина,
кандидат хімічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ

Сучасна система вищої військової освіти в Україні націлена на підготовку кваліфікованих військових фахівців за різними спеціальностями на рівні світових стандартів, готових до свого постійного професійного удосконалення. Нове інформаційно-освітнє середовище стало підґрунтям розвитку дистанційної освіти у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) України.

Під час воєнного стану в сучасних умовах роботи вищого військового навчального закладу, коли часто лунають тривоги, курсанти знаходяться на різних змінних локаціях, перебувають на полігонах або стрільбах, дистанційне навчання є надійною і можливою формою надання освітніх послуг, але за умови, що використовуються найновітніші інтерактивні комп'ютерні технології навчання. Зрозуміло, що не всі навчальні дисципліни військового ВНЗ можливо якісно викладати дистанційно, але під час викладання багатьох базових навчальних дисциплін можна і треба застосовувати змішану систему навчання (коли теоретична частина матеріалу навчальних програм викладається дистанційно, а практична і контролююча частини програми проводяться очно на різних локаціях).

Дуже важливу роль у процесі змішаної форми навчання набувають засоби подання навчального матеріалу. Для якісного викладання навчальних дисциплін викладачі ВВНЗ, окрім безпосереднього спілкування з курсантами в он-лайн форматі, часто застосовують мультимедійні презентації, анімаційні відео, тримірні моделі тощо. Перед викладачами весь час постає питання як зробити процес навчання у ВВНЗ більш цікавим та якісним? Відповідь на цей виклик сучасності дає створення та використання інформаційно-освітнього середовища у ВВНЗ, що надає можливість застосовувати сучасні комп'ютерні технології та інноваційні методи викладання навчальних дисциплін. Для формування і зростання самоосвітньої компетентності курсантів ВВНЗ насамперед необхідно оволодіння комп'ютерною грамотністю та всіма сучасними засобами комп'ютерних технологій, а також активне впровадження в дистанційному навчанні нових інформаційно-комунікативних технологій, які забезпечують подальше підвищення якості навчального процесу. Потреба вивчення особливостей процесу створення інформаційно-освітнього середовища військового ВНЗ для здобувачів освіти особливо актуальна під час навчання на різних локаціях при змішаному та дистанційному форматі навчання. Створення та постійне вдосконалення інформаційної системи вищого військового навчального закладу є основною умовою для модернізації системи навчання кожного ВВНЗ та її впровадження в міжнародну систему освіти на науки.

У Військовій академії (м. Одеса) продовжується впровадження Єдиної електронної бази навчальних матеріалів (далі – ЄЕБНМ) категорії Сухопутних військ Збройних Сил України на базі Центрального репозиторію ресурсів системи дистанційного навчання Збройних Сил України (ЦРРСДН). З метою забезпечення самостійної роботи здобувачів освіти навчальними матеріалами було прийнято рішення про створення інформаційно-освітнього середовища, а саме на електронній платформи Moodle дистанційного навчання відповідно до робочих навчальних програм навчальних дисциплін та навчальних планів було організовано та забезпечено завантаження навчальних матеріалів до ЄЕБНМ (Єдиної електронної бази навчальних матеріалів).

Основним напрямом підвищення якості дистанційної освіти стає формування нових знань, умінь і навичок не тільки у курсантів, але й у викладачів. Справа в тому, що з

використанням інформаційних технологій змінюється організаційний компонент педагогічного процесу, а це вимагає створення нової методичної бази, яка у сучасному ВВНЗ буде мати вигляд електронного курсу з фізики, хімії, вищої математики, інформаційних технологій тощо.

Наш досвід викладання фундаментальних наук (фізики, хімії, вищої математики, інформатики) засвідчує доцільність використання мультимедіа, симуляцій лабораторних робіт або відео фрагментів під час проведення всіх видів навчальних заняття. Наприклад, на початку заняття є можливим використання відеоматеріалів під час введення в нову тему – вступне заняття (наприклад процес пострілу з гармати або вигляд вибуху ракети чи снаряду). Під час проведення основної частини заняття, коли відбувається детальне пояснення навчального матеріалу, можливість використання яскравих презентацій із застосуванням мультимедійних засобів є найбільш доцільним і результативним, адже на цьому етапі здобувачі освіти отримують нові знання та формують відповідні вміння й навички.

Процес виконання і організації самостійної діяльності курсантів передбачає роботу зі значним обсягом навчальної інформації, тому для встановлення зв'язку між викладачем і курсантом, а також самоконтролю навчальних дій курсантів, необхідно використовувати всі можливі комп'ютерні технології, щоб полегшити процес закріплення отриманих знань під час самостійної роботи. Практика показує, що застосування новітніх освітніх технологій в навчальному процесі у ВВНЗ супроводжується вдосконаленням форм і методів організації самостійної навчальної діяльності курсантів, також стає можливим індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти та контроль за виконанням індивідуальних самостійних завдань відповідно до програм курсу. Сучасні освітні технологічні мультимедійні засоби, є дуже важливими як в аудиторній, так і в самостійній роботі здобувачів освіти. За їх допомогою викладач може контролювати процес навчання і під час польових виходів, і під час навчальної роботи курсанта на самостійних заняттях або за індивідуальним графіком. Останнє набуває особливої гостроти у сучасних умовах, коли реалізується ідея дистанційного навчання здобувачів освіти, а також під час онлайн навчання на різних локаціях. Під час роботи з комп'ютерними програмами викладач з успіхом може контролювати роботу курсантів.

Таким чином, на наш погляд, для підвищення якості дистанційного навчання у ВВНЗ педагогічно доцільним є використання інформаційних комп'ютерних технологій у процесі навчання курсантів, що дозволяє швидко оновлювати навчальні матеріали, контролювати процес засвоєння дисциплін дистанційно, систематично отримувати інформацію про виконання індивідуальних завдань та готувати відбір навчального матеріалу, який відповідає цілям і завданими навчання. Процес створення інформаційно-освітнього середовища у вищих військових навчальних закладах сприяє зростанню якості дистанційного навчання та підвищує ефективність індивідуального навчання курсантів під час самостійної роботи.

Список використаних джерел:

1. Горліченко М. Г., Шевченко С. В., Буренкова К. В. Методи підвищення рівня самостійної роботи курсантів військової академії. *Педагогічні науки: теорія і практика.* 2023. №2 (46). 2023. С. 131–139.
2. Головань, В.Г., Горліченко М.Г., Дроздов М.О. Пріоритети розвитку дистанційної військової освіти. *«Дистанційна освіта в Україні:* інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти» К.: НАУ, 2023. № 3. С. 146–154.
3. Горліченко М., Буренкова К., Шевченко С., Горліченко А. Впровадження дистанційної освіти на заняттях з хімії в умовах воєнного стану. *Інноваційна педагогіка*: наук. журн. Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, Одеса, 2024. № 70. Том І. С.183–188.

Єрмакова Світлана,
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Дубінська Марія,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ЦИФРОВА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВЗАЄМОДІЇ «ВИКЛАДАЧ-СТУДЕНТ»

Перехід до «digital-first» освіти через глобальні кризи (пандемія, війна, соціальні зсуви) вимагає не лише технічної грамотності, а й психологічної витривалості [1, 2, 3].

Цифровізація освіти, попри свою технологічну досконаліть, створила низку специфічних психологічних перепон, які суттєво впливають на якість комунікації та ментальний стан учасників освітнього процесу. Відтак, розглянемо ключові бар'єри, що перешкоджають формуванню резильєнтного середовища [4]:

Одним із найбільш розповсюджених бар'єрів є когнітивне перевантаження, викликане тривалими відеоконференціями. На відміну від живого спілкування, цифрова взаємодія змушує мозок інтенсивніше працювати над зчитуванням невербальних сигналів (міміки, погляду), які в онлайн-форматі часто спотворюються або запізнюються через технічні затримки. Так, для викладача це проявляється у виснаженні через необхідність «тримати аудиторію», не відчуваючи її енергетики; для студента – у втраті концентрації вже після 30–40 хвилин сесії [1, 2, 3, 4].

У цифровому просторі зникає «хімія» безпосереднього контакту. Відсутність візуального контакту «очі в очі» (через те, що ми дивимось у камеру, а не на зображення співрозмовника) створює відчуття психологічної дистанції. Коли студенти вимикають камери, викладач опиняється в ситуації сенсорної депривації, що веде до втрати мотивації та почуття професійної самотності. Через екран важче розпізнати ознаки тривоги, розгубленості або втоми іншої сторони, що робить комунікацію суто функціональною та сухою.

Саме тому, навчання з дому змушує учасників впускати сторонніх у свій приватний простір. Студенти часто відчувають стрес через оцінку їхнього побуту одногрупниками або викладачами, що змушує їх закриватися (вимикати звук/камеру) і створює бар'єр для відкритого діалогу. Усвідомлення того, що тебе бачать крупним планом на моніторі, посилює самокритичність та тривожність, відволікаючи від змісту навчання.

У цифровому середовищі часто виникає ефект «асинхронного нерозуміння». Текстові повідомлення в месенджерах або коментарі до робіт позбавлені інтонаційного забарвлення. Коротке зауваження викладача може бути сприйняте студентом як різка критика, що провокує захисну реакцію або демотивацію. А надмірна кількість каналів зв'язку (пошта, LMS, Telegram) створює відчуття хаосу та неможливості «відключитися» від навчального процесу, що руйнує психологічні кордони особистості.

До того ж, нерівний доступ до якісного інтернету або недостатній рівень цифрової грамотності створює ієрархічний та емоційний бар'єр. Страх перед технічним збоєм під час іспиту або презентації створює додатковий фоновий стрес, який не стосується безпосередньо предмету навчання, але виснажує психологічні ресурси резильєнтності.

Відтак, подолання цих бар'єрів вимагає переходу від моделі «передачі знань» до моделі «психологічного супроводу». Цифрова резильєнтність починається з визнання цих обмежень та впровадження технік «цифрової гігієни» та емоційного менеджменту в освітній процес.

Отож, цифрова резильєнтність у системі «викладач–студент» розглядається як динамічна здатність зберігати цілісність освітнього процесу та психологічне благополуччя за умов цифровізації. Вона структурується за чотирма основними компонентами.

Ця складова стосується здатності учасників процесу швидко переосмислювати освітні стратегії в цифровому форматі. Для викладача: здатність до дидактичного дизайну –

перетворення класичного лекційного матеріалу на інтерактивний цифровий контент. Для студента: розвиток метакогнітивних навичок (уміння вчитися самостійно), критичне оцінювання інформації в мережі та здатність фокусувати увагу в умовах цифрової багатозадачності. Це свого роду ядро резильєнтності, що відповідає за регуляцію внутрішнього стану під час роботи в онлайн-середовищі. Складова, що забезпечує «людяність» цифрової взаємодії. Резильєнтність середовища залежить від того, наскільки якісними є стосунки в парі «викладач–студент».

Таким чином, цифрова резильєнтність не зводиться лише до технічних навичок. Це синергія когнітивної гнучкості, емоційної саморегуляції та соціальної підтримки. Психологічна підтримка взаємодії «викладач–студент» повинна бути спрямована на зміцнення кожного з цих компонентів одночасно. Цифрова резильєнтність освітнього середовища залежить від синергії технологічної стабільності та психологічного комфорту. Ключовим фактором є трансформація ролі викладача з «контролера» на «модератора психологічної безпеки». Розвиток soft skills обох сторін є обов'язковою умовою виживання освітньої системи в цифрову епоху.

Синергія когнітивної гнучкості, емоційної саморегуляції та соціальної підтримки створює «імунітет» освітнього середовища. Якщо випадає хоча б один елемент, система стає вразливою: без гнучкості технології лякають, без регуляції настає вигорання, без підтримки – ізоляція. Це здатність мозку швидко перемикатися між різними концепціями та пристосовувати стратегії мислення до нових умов. Це також і готовність викладача відмовитися від застарілих методів (наприклад, зачитування лекції з папірця) на користь інтерактивних форматів. Вона забезпечує «інструментальну частину» – знаходження виходу з технічної або методичної проблеми. Гнучкість дозволяє сприймати цифрові зміни не як загрозу, а як новий алгоритм дій. Відтак, це процес управління власним емоційним станом, здатність зберігати спокій і працездатність у стресових ситуаціях (збій інтернету, критичні коментарі, втома). Саме тому викладач, який володіє саморегуляцією, не транслює свою тривогу студентам, створюючи безпечне емоційне поле, а студент – здатний подолати «цифрову апатію». Вона дає енергію та ресурс для когнітивної гнучкості. Коли людина в стані паніки або гніву, її когнітивні функції «блокуються».

Відтак, саморегуляція ж тримає систему у «робочому режимі».Це наявність якісних зв'язків, відчуття приналежності до спільноти та можливість отримати допомогу. Це не лише допомога у вирішенні завдань, а й психологічне «ми разом». Важливо, щоб взаємодія «викладач-студент» була суб'єкт-суб'єктною, де панує довіра та взаєморозуміння. Так, освітній процес не переривається, а стосунки між викладачем та студентами лише зміцнюються. Це і є прояв цифрової резильєнтності.

Список використаної джерел

1. Близнюк Т. С. Цифрова резильєнтність як запорука успішної трансформації освітнього процесу в умовах кризи. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 39. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-39-44.
2. Васильєва О., Пономаренко І. Психологічні особливості взаємодії викладача та студента в умовах дистанційного навчання. Психологічний часопис. 2021. Т. 7. № 3. С. 45–56.
3. Зелінська Т. М. Психологічна стійкість особистості в умовах цифрової трансформації освіти. Актуальні проблеми психології. 2023. Т. 5. Вип. 21. С. 112–125.
4. Корольчук М. С., Корольчук В. В. Психологічна резильєнтність особистості: теорія та практика. Київ : КНТЕУ, 2020. 240 с.

Жиздюк Ганна,
Військова академія (м.Одеса)

ГЕЙМІФІКАЦІЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: КОГНІТИВНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА МЕЖІ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ

Сучасний освітній простір функціонує в умовах глибокої цифрової трансформації суспільства, що істотно впливає на когнітивні процеси людини та особливості засвоєння інформації. Інтенсивний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і постійна взаємодія людини з цифровими платформами змінюють характер сприйняття інформації, структуру уваги та механізми навчальної мотивації. У цих умовах актуалізується потреба у пошуку ефективних педагогічних підходів, які враховують когнітивні особливості сучасних здобувачів освіти та відповідають вимогам цифрового середовища. Одним із таких підходів є гейміфікація освітнього процесу, однак її використання потребує науково обґрунтованого осмислення та чіткого розмежування між педагогічно доцільним застосуванням ігрових елементів та їх формальним або надмірним використанням.

Важливим теоретичним підґрунтям для розуміння змін у навчальній діяльності є концепція нейропластичності мозку. Нейропластичність розглядається як здатність нервової системи змінювати свою структуру та функціонування під впливом досвіду, середовища та діяльності. Завдяки цій властивості мозок постійно адаптується до нових умов інформаційного середовища, формуючи нові нейронні зв’язки та моделі обробки інформації. Цифрове середовище, що характеризується швидким доступом до інформації, високою динамікою її оновлення та великою кількістю стимулів, поступово формує нові способи взаємодії людини з інформацією. У результаті змінюються не лише канали отримання знань, а й механізми їх засвоєння, що безпосередньо впливає на організацію освітнього процесу.

Зазначені процеси спричиняють зміну когнітивних стратегій сучасних здобувачів освіти. Зростання обсягів інформації, швидкість її поширення та багатоканальність комунікації призводять до того, що сучасні користувачі інформації дедалі частіше взаємодіють із короткими, фрагментованими інформаційними повідомленнями, які швидко змінюють одне одного. У результаті зменшується тривалість безперервної концентрації уваги, тоді як потреба у швидкому отриманні результату та зворотного зв’язку зростає. Для освітнього процесу це означає необхідність адаптації методів навчання до нових когнітивних умов, у яких мотивація до навчання значною мірою залежить від можливості бачити поступове просування у засвоєнні матеріалу.

Одним із важливих нейропсихологічних механізмів мотивації навчальної діяльності є дофамінова система мозку. Дофамін виступає нейромедіатором, який бере участь у формуванні системи винагороди та регуляції мотиваційної поведінки. У процесі навчання ця система активізується не лише в момент отримання результату, а передусім у ситуації очікування винагороди та усвідомлення прогресу. Саме відчуття поступового просування вперед стимулює подальшу діяльність і підтримує інтерес до виконання завдань. У педагогічному контексті це означає створення умов, за яких здобувач освіти може регулярно отримувати інформацію про власні досягнення та динаміку розвитку. Потреба у регулярній фіксації навчального прогресу, у свою чергу, створює передумови для використання гейміфікаційних елементів у навчанні.

У цьому контексті гейміфікація набуває особливого значення. Під гейміфікацією слід розуміти не використання гри як основної форми навчання, а інтеграцію окремих ігрових елементів у неігрові освітні процеси. Основною функцією гейміфікації є створення системи сигналів прогресу, які дозволяють здобувачам освіти бачити результати власної діяльності та усвідомлювати поступове досягнення навчальних цілей. До таких сигналів належать рівні, бали, відсотки виконання завдань і етапи проходження матеріалу. Таким чином, гейміфікація виступає інструментом візуалізації навчального прогресу та підсилення мотивації до подальшого навчання.

Одним із механізмів, що пояснює ефективність такого підходу, є ефект наближення до мети (goal gradient effect). Згідно з цим ефектом, мотивація людини зростає в міру того, як вона наближається до завершення певного завдання або досягнення визначеної мети. Усвідомлення того, що значна частина завдання вже виконана, стимулює бажання довести діяльність до завершення. У навчальному процесі цей ефект може реалізовуватися через візуалізацію прогресу виконання завдань, поетапне досягнення результатів та структурування навчального матеріалу на логічно завершені блоки.

Разом із тим застосування гейміфікації у навчанні пов'язане з ризиком так званої псевдогейміфікації. Йдеться про ситуації, коли використання ігрових елементів не пов'язане з досягненням конкретних навчальних результатів і виконує лише розважальну функцію. У таких випадках ігрові механіки не підсилюють навчальну діяльність, а відволікають увагу від змісту навчального матеріалу. Надмірне або формальне використання інтерактивних інструментів може призводити до зниження ефективності заняття, оскільки увага здобувачів освіти концентрується на зовнішніх елементах діяльності, а не на засвоєнні знань та формуванні компетентностей.

Тому важливим завданням сучасної педагогіки є визначення оптимального балансу між використанням ігрових елементів та збереженням академічної спрямованості освітнього процесу. Гейміфікація повинна розглядатися як допоміжний інструмент організації навчання, який підсилює мотивацію, але не замінює змістовну роботу з навчальним матеріалом. Кожна активність у межах гейміфікованого підходу має бути підпорядкована чіткій педагогічній меті та сприяти формуванню конкретних знань, умінь або навичок. У цьому контексті ефективні гейміфіковані підходи передбачають поєднання коротких інтерактивних активностей із періодами зосередженої аналітичної роботи, що дозволяє підтримувати баланс між утриманням уваги та глибоким опрацюванням навчального матеріалу.

Додатковим фактором, що впливає на організацію сучасного навчання, є конкуренція освіти за увагу здобувачів із цифровим медіасередовищем. Соціальні мережі та інші цифрові сервіси використовують механізми утримання уваги, засновані на швидкій зміні контенту, постійних стимулюючих сигналах і миттєвому зворотному зв'язку. Особливо помітним є поширення платформ короткого відеоконтенту, зокрема TikTok, Instagram Reels та YouTube Shorts, алгоритмічна логіка яких орієнтована на швидке чергування інформаційних стимулів. Такі формати сприяють формуванню звички до коротких циклів споживання інформації та швидкого отримання нових стимулів. За таких умов освітній процес змушений адаптуватися до нових інформаційних реалій, зберігаючи власну академічну логіку та цілі. У цьому контексті продумане використання гейміфікаційних елементів може виступати одним із інструментів педагогічної адаптації навчального процесу до нових когнітивних умов цифрового середовища.

Отже, ефективне використання гейміфікації у навчанні можливе лише за умови її науково обґрунтованого та педагогічно доцільного застосування. Ігрові елементи повинні виконувати функцію інструментів підтримки навчальної мотивації, візуалізації прогресу та структурування навчального процесу. Водночас вони не повинні підміняти собою зміст навчання або перетворювати освітню діяльність на суто розважальний процес. Раціональне поєднання традиційних педагогічних методів із продуманим використанням елементів гейміфікації створює умови для підвищення ефективності навчання, підтримання уваги здобувачів освіти та формування стійкої внутрішньої мотивації до пізнавальної діяльності. Таким чином, гейміфікація виступає не як розважальний компонент освітнього процесу, а як інструмент організації навчального середовища, що враховує когнітивні особливості сучасної людини та підвищує ефективність освітньої діяльності.

Жиздюк Ганна,
Військова академія (м.Одеса)

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ У СИСТЕМІ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ

Сучасні трансформації освітнього простору в умовах інформаційного суспільства актуалізують проблему науково обґрунтованого використання цифрових платформ у системі професійної підготовки. Особливої значущості вона набуває у військових закладах вищої освіти, де іншомовна підготовка майбутніх офіцерів є необхідною умовою ефективної міжкультурної комунікації у багатонаціональному військовому середовищі.

У наукових дослідженнях останніх років обґрунтовано доцільність використання мультимодальних цифрових технологій як ресурсу формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. Водночас проблема функціональної диференціації цифрових платформ і визначення їх педагогічних меж залишається недостатньо систематизованою.

Проблема формування іншомовної комунікативної компетентності у військовій освіті розглядається як багатовимірна, що поєднує мотиваційний, професійно орієнтований і цифровий виміри. У дослідженні В. Романюка та М. Квася мотивація визначається як ключовий механізм формування іншомовної комунікативної компетентності курсантів [1]. Професійна спрямованість іншомовної підготовки та необхідність поєднання мовної діяльності з реальними умовами службової комунікації обґрунтовуються у працях С. Шестопалової та Д. Шестопалова [2], які підкреслюють значення практикоорієнтованого підходу.

У межах сучасної цифрової парадигми особливого значення набуває мультимодальний підхід до інтерпретації комунікативної компетентності. K. Mootoosamy та B. Aryadoust доводять доцільність переходу від класичного розуміння комунікативної компетентності до її мультимодального та міжкультурного розширення, що передбачає здатність ефективно функціонувати в багатоканальному інформаційному середовищі [3]. Такий підхід відповідає сучасним тенденціям цифрової дидактики та специфіці професійної іншомовної комунікації майбутніх офіцерів.

Лінгвістичний компонент (граматика, лексика, фонетика) ефективно підтримується платформами Quizlet, Memrise, Wordwall, Anki. Їхній дидактичний потенціал полягає у візуалізації лексико-граматичного матеріалу, інтервальному повторенні та автоматизації мовних структур. У контексті військової освіти це має особливе значення з огляду на необхідність системного засвоєння спеціалізованої військової термінології. Водночас використання зазначених платформ без подальшої інтеграції в комунікативну діяльність може призводити до фрагментарності знань і недостатнього розвитку функціонального мовлення.

Соціолінгвістичний компонент (використання мовних засобів відповідно до соціальних норм, статусних ролей і контексту професійного спілкування) формується за допомогою платформ Padlet, AhaSlides, а також через організацію онлайн-дискусій у середовищах Moodle або Microsoft Teams. Зазначені платформи створюють умови для моделювання службових комунікативних ситуацій, у яких курсанти обирають адекватні мовні формули з урахуванням ролі співрозмовника та специфіки військової ієрархії, сприяючи формуванню соціально прийнятної мовленнєвої поведінки.

Дискурсивний компонент (здатність будувати логічно-структуровані усні та письмові висловлювання) розвивається через використання платформ Write & Improve, Canva for Education, Moodle-форумів, Google Docs та інструментів створення презентацій із використанням Copilot або Canva. Ці засоби забезпечують створення розгорнутих текстів, службових повідомлень і презентацій, що моделюють реальні умови професійної комунікації. Проте ефективність їх використання залежить від чітко визначених критеріїв оцінювання та системного методичного супроводу.

Стратегічний компонент (здатність застосовувати мовні стратегії для компенсації прогалин у знаннях та ефективної комунікації в умовах обмеженого часу) підтримується гейміфікованими платформами Kahoot, Wordwall (режим Live), Quizizz, а також симуляційними сценаріями в середовищах Moodle або ClassPoint. Такі платформи сприяють розвитку швидкості мовленнєвої реакції та оперативності комунікативних рішень. Водночас надмірна концентрація на змагальному аспекті може знижувати рівень рефлексивності та аналітичності мовлення.

Соціокультурний компонент (розуміння культурних особливостей і міжкультурної взаємодії) формується через використання мультимодальних ресурсів, зокрема відеоматеріалів YouTube (офіційні військові канали), NATO e-Learning, BBC Learning English та інтерактивних презентацій у Canva for Education. Залучення автентичного контенту дозволяє курсантам аналізувати мовні моделі професійної поведінки, інтерпретувати культурні відмінності та формувати адекватну комунікативну реакцію в багатонаціональному військовому середовищі.

Таким чином, функціональна відповідність цифрових платформ компонентам іншомовної комунікативної компетентності забезпечує їх педагогічно обґрунтовану інтеграцію в іншомовну підготовку майбутніх офіцерів. Цифрові інструменти не є універсальними засобами формування компетентності, проте за умови цілеспрямованого застосування можуть посилювати окремі її складові, зберігаючи цілісність навчального процесу.

Попри значний дидактичний потенціал, використання цифрових платформ має низку педагогічних обмежень: ризик когнітивного перевантаження за умови одночасного застосування кількох ресурсів у межах одного заняття, підміна змістовної глибини навчання гейміфікаційним ефектом та фрагментарність використання без системної інтеграції. Технологізація не повинна витісняти педагогічну доцільність, оскільки ефективність іншомовної підготовки визначається логікою поетапного застосування засобів навчання відповідно до цілей та очікуваних результатів.

На основі аналізу визначено такі методичні умови ефективного використання цифрових платформ: системність інтеграції в структуру заняття; функціональна відповідність компонентам компетентності; поєднання з традиційними методами навчання; професійна орієнтація контенту; організація регулярного зворотного зв’язку.

Лише за таких умов цифрові платформи стають інструментом підвищення якості іншомовної підготовки, а не формальним атрибутом сучасності. Дидактичний потенціал цифрових платформ у системі іншомовної підготовки майбутніх офіцерів є значним, однак його реалізація залежить від методично-обґрунтованого використання, врахування специфіки військового освітнього середовища та поєднання мотиваційних, діяльнісних і рефлексивних компонентів навчання. Цифровізація іншомовної підготовки має розглядатися як структурно організований педагогічний процес, спрямований на формування професійно релевантної іншомовної комунікативної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Романюк В., Квась М. Мотивація у формуванні іншомовної комунікативної компетентності курсантів вищих військових навчальних закладів. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України.* 2024. № 2. С. 70–78. DOI: https://doi.org/10.59226/2786-6920.2.2023.70-78.
2. Шестопалова С., Шестопалов Д. Проблеми формування іншомовної комунікативної компетентності фахівців служби цивільного захисту. *Науковий вісник державне управління.* 2024. № 1 (15). С. 146–164. DOI: https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-1(15)-146-164.
3. Mootoosamy K, Aryadoust V. Transitioning from communicative competence to multimodal and intercultural competencies: a systematic review. *Societies.* 2024. Vol. 14. № 7. DOI: https://doi.org/10.3390/soc14070115.

Калашнікова Ольга,
курсант, Військова Академія (м. Одеса)
Гапон Ілля,
курсант, Військова Академія (м. Одеса)
Скоробрещук Діана,
Науковий керівник
Військова Академія (м. Одеса)

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

В умовах глобальної цифрової трансформації суспільства освіта зазнає суттєвих змін. Активне впровадження цифрових технологій, онлайн-платформ та інтерактивних ресурсів змінює підходи до організації освітнього процесу. Особливо відчутним є вплив цифровізації на методику навчання англійської мови, адже саме ця дисципліна потребує постійної комунікації, доступу до автентичних матеріалів та міжкультурної взаємодії.

Сучасна система навчання англійської мови в умовах цифровізації стає більш гнучкою, інтерактивною та орієнтованою на потреби здобувачів освіти.

Вона передбачає використання:

- Онлайн-платформ для навчання (Google Classroom, Moodle, Zoom);
- Мобільних додатків для вивчення лексики та граматики;
- Інтерактивних дошок і мультимедійних матеріалів;
- Освітніх відео, подкастів та автентичних цифрових ресурсів.

Завдяки цьому навчальний процес стає доступнішим, індивідуалізованим і більш мотивуючим для учнів. Системи управління навчанням (LMS) відіграють ключову роль в освітніх закладах, надаючи платформу, де викладачі можуть створювати, керувати та проводити курси. Такі інструменти, як Moodle, Canvas та Blackboard, сприяють взаємодії в класі, оцінюванню та відстеженню прогресу студентів. Подібні платформи підтримують змішане та онлайн-навчальне середовище, роблячи освіту доступнішою та інтерактивнішою для різних студентів [3, с. 37].

Цифровізація впливає на навчання англійської мови на кількох рівнях, які формують нову модель освітнього процесу.

Індивідуальний рівень – передбачає можливість самостійного навчання за допомогою онлайн-курсів, додатків, відеоуроків. Учні можуть працювати у власному темпі, повторювати матеріал та контролювати свій прогрес.

Рівень групової взаємодії – використання відеоконференцій, онлайн-дискусій, спільних цифрових проєктів сприяє розвитку комунікативних навичок та співпраці.

Інституційний рівень – цифрові платформи забезпечують організацію дистанційного та змішаного навчання, електронний документообіг, автоматизований контроль знань.

Глобальний рівень – відкриває можливість міжнародної комунікації, участі в міжнародних освітніх програмах, доступу до ресурсів провідних університетів світу.

Сучасна методика викладання англійської мови змінюється відповідно до вимог цифрової епохи. Якщо раніше основна увага приділялася традиційним формам роботи (підручник, друковані вправи, фронтальне опитування), то сьогодні ключове значення має поєднання класичних методів із цифровими інструментами.

Основні напрями цифрової трансформації включають:

- Інтерактивне навчання – використання онлайн-тестів, вікторин, гейміфікації.
- Комунікативна спрямованість – проведення онлайн-дискусій, рольових ігор, міжнародних відеозустрічей.
- Персоналізація навчання – адаптивні програми, що підлаштовуються під рівень знань учня.

- Формування цифрової компетентності – розвиток навичок роботи з інформацією англійською мовою у цифровому середовищі.

- Автоматизований контроль знань – електронні тести, онлайн-моніторинг успішності.

Попри численні переваги, цифровізація має і певні виклики: нерівний доступ до технічних засобів, недостатній рівень цифрової компетентності педагогів, ризик зниження живого спілкування, інформаційне перевантаження учнів.

Перспективами розвитку є впровадження штучного інтелекту в освітній процес, використання VR/AR-технологій для моделювання мовного середовища.

Цифрове оцінювання, також відоме як технологічно розширене оцінювання, електронне оцінювання або онлайн-оцінювання, – це безперервний процес електронного оцінювання, в якому інформаційно-комунікаційні технології використовуються для представлення оцінювальної діяльності та запису відповідей. Цифрове оцінювання – це нова концепція, яка пропонує як викладачам, так і студентам нові можливості для взаємодії в захопливому та адаптивному освітньому середовищі, виходячи за межі статичного середовища традиційного підходу з ручкою та папером [2, с. 15].

Системи управління курсами включає інструменти для оцінювання та зворотного зв'язку студентів. Викладачі можуть створювати завдання, тести та критерії оцінювання всередині системи, що дозволяє легше відстежувати прогрес студентів. Механізми зворотного зв'язку в режимі реального часу допомагають студентам зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, сприяючи розвитку та заохочуючи до вдосконалення. Можливість аналізувати моделі оцінювання та рівні участі додатково дозволяє викладачам адаптувати своє навчання до потреб студентів [1, с. 2341].

Отже, цифровізація освіти суттєво впливає на методику навчання англійської мови, роблячи її більш гнучкою, інтерактивною та орієнтованою на потреби сучасного здобувача освіти.

Список використаних джерел:

1. Gikandi J. W., Morrow D., Davis N. E. Online formative assessment in higher education: A review of the literature. *Computers & Education*. 2011. Vol. 57, No. 4. P. 2333–2351. DOI: https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.06.004.
2. Qoura A. The Teaching and Learning of English Language in the Digital Transformation Era. 2021. المجلة الدولية للتعليم الإلكتروني. Vol. 1. P. 11–27. DOI: https://doi.org/10.21608/ijel.2021.163396.
3. Watson W. R., Watson S. L. Learning Management Systems: An Overview // *Journal of Educational Technology Development and Exchange*. 2007. Vol. 1, No. 1. P. 28–45.

Камельчук Мирослав,
курсант, Військова академія (м.Одеса)
Висоцька Зоряна,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова академія (м.Одеса)

ФУНКЦІОНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Мова є важливою складовою національної самоідентичності та комунікації народу. В умовах війни вона є символом державності та чинником культурного опору, а також постає виразником політичної позиції і свідомого вибору. Якщо раніше мовне питання часто розглядалося крізь призму політичних маніпуляцій або «лагідної українізації», то нині воно є категорією національної безпеки та маркером ідентичності «свій/чужий». Важливим аспектом є політика росії щодо української мови, яку можна визначити як політику лінгвоциду. А «знищення мови (лінгвоцид) є найважливішою передумовою етноциду – знищення народу як культурно-історичної спільноти, його асиміляції іншим народом» [2, 115]. Саме тому українська нація має здійснювати свідому й послідовну політику дистанціювання від імперської спадщини, зокрема у сфері мовної та культурної взаємодії з російським культурно-історичним простором. У цьому контексті будь-яка форма толерування ворожої культури може завадити її державній безпеці у майбутньому, чи й взагалі спричинити знищення української нації.

Актуальність цієї проблеми зумовлена кількома чинниками. По-перше, повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року спричинило докорінні зміни у мовній ситуації держави, перетворивши питання мови з культурного на питання національної безпеки. По-друге, відбувається безпрецедентний за швидкістю процес деколонізації мовного простору, який потребує наукового осмислення та фіксації. По-третє, мова стала одним із головних маркерів національної ідентичності та символом опору, що вимагає вивчення соціолінгвістичних механізмів цих трансформацій. Особливої актуальності набуває аналіз ролі державної мовної політики, громадських ініціатив та медійного простору у формуванні нової мовної реальності. Тому метою є проаналізувати особливості функціонування української мови в умовах воєнного протистояння та визначити головні тенденції трансформації мовної ситуації в Україні у 2022–2024 роках. У нашій праці враховано окремі наукові підходи до аналізу мовної політики, соціолінгвістичних процесів та формування національної ідентичності.

Фундаментальні аспекти взаємозв'язку мови та нації розкрито у монографії В. Іванишина та Я. Радевича-Винницького «Мова і нація» (1994), де обґрунтовано концепцію лінгвоциду як передумови етноциду. Ця праця є важливою для розуміння довготривалих процесів мовної асиміляції та їх наслідків для існування народу як культурно-історичної спільноти.

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» є головним для розуміння сучасної державної мовної політики та її практичної реалізації через інститут мовного омбудсмена. Соціологічні аспекти мовних змін представлено у публікації «Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку» (2023), у якій систематизовано дані про зміни мовних практик громадян у воєнний період. Культурологічний аспект мовних трансформацій висвітлено у праці В. Кравченка «Меми під час війни» (2023), де проаналізовано роль гумористичного контенту у формуванні мовних настанов та подоланні стереотипів про українську мову.

У статті «Identity Speaks: How Language Ideologies Are Reshaping Ukraine» (2025) Л. Підкуймуха аналізує трансформацію мовних ідеологій та їх вплив на процеси національного самовизначення в умовах війни.

Відповідно до статті 30 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» українська мова визначена обов'язковою мовою обслуговування споживачів, що поширюється на всі сфери суспільного життя та створює нормативне підґрунтя для утвердження державної мови [1]. Цю державну ініціативу щодо мовної політики підхопили громадські та освітні організації, наприклад «Перехід на українську», «Є-Мова» та рух «Єдині». Вони пропонують безкоштовні мовні курси та допомагають людям подолати психологічні бар'єри під час переходу на українську мову. У зазначеному аспекті важливо підкреслити, що внутрішня міграція населення зі сходу та півдня України до західних і центральних регіонів, активізована з 2022 року, об'єктивно посилила процеси мовної адаптації та сприяла реалізації моделі «мовного занурення». Незважаючи на прогнози щодо потенційного виникнення мовних конфліктів, емпіричні спостереження підтвердили високий рівень суспільної підтримки та інтеграційних процесів у громадянському середовищі. Так, проєкт «Єдині» лише у 2023 році допоміг понад 100 тис. осіб подолати мовний бар'єр. Останні кілька років спостерігається інтенсивний перехід від двомовності до активного одномовного українського дискурсу. Як свідчать соціологічні розвідки дослідницької агенції Info Sapiens, частка громадян, які вважають українську мову рідною, у лютому 2022 року становила близько 46 %, а на початок 2023 року цей показник зріс до 62 % [3]. Низку позитивних зрушень у мовній ситуації держави на користь української мови продемонстрували й інші дослідження. Так, за результатами опитування «Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го» Київського міжнародного інституту соціології, на Півдні й Сході України збільшується кількість громадян, які пов'язують себе з українською національністю.

На функціонування та лексичний склад української мови має вплив військова термінологія та воєнні дії. Сьогодні можна спостерігати певну мілітаризацію побутового мовлення, адже такі поняття як «приліт», «вихід», «бавовна», «мопед» набули нових значень. Відбувається деактуалізація російських запозичень, заміна росіянізмів питомими українськими відповідниками. У соціальних мережах з'являється низка мемів, що виконують психотерапевтичну функцію (наприклад, про «біологічну зброю», «доброго вечора, ми з України…»). Жартівливий контент дозволяє молоді чітко усвідомити, що українська та російська мови не тотожні, як це намагається подати росія, адже росіянам важко вимовити слова «паляниця», «Укрзалізниця», а також зрозуміти і адаптувати стилістично переклад окремих фраз (наприклад, «пекельні борошна»). Завдяки гумористичним практикам і мережевій комунікації посилюється престиж української мови, яку впродовж тривалого часу маргіналізували та репрезентували як соціально обмежену або менш вартісну.

Отже, мовна ситуація в Україні в умовах воєнних дій характеризується переходом від моделі «двомовної» країни до моделі країни «з домінуючою державною мовою». Війна прискорила процеси деколонізації, дерадянізації та дерусифікації, які у мирний час могли тривати десятиліттями.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text.
2. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1994. 218 с.
3. Українська мова під час війни: ключові тенденції розвитку. Національний інститут стратегічних досліджень. 2023. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ukrayinska-mova-pid-chas-viyny-klyuchovi-tendentsiyi-rozvytku.

Карастан Сергій,
здобувач PhD,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», (м.Одеса)

РОЛЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ЦІННОСТЕЙ ПРАЦІ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У сучасному інформаційному суспільстві освіта відіграє ключову роль не лише у формуванні професійних компетентностей, а й у становленні ціннісних орієнтацій особистості. Вона стає не просто інструментом підготовки фахівців, а центральним чинником соціальної трансформації, формування громадянської свідомості, економічної культури та відповідальної поведінки на ринку праці. В Україні питання тіньової зайнятості залишається актуальним соціально-економічним викликом. За різними оцінками, частка тіньового сектору в економіці України перевищує 30 % від офіційного ринку праці, що значно знижує податкові надходження, погіршує соціальну стабільність та гальмує економічний розвиток країни.

Цифрові технології та онлайн-освіта розширюють можливості формування економічної та соціальної компетентності, дозволяють моделювати реальні економічні та соціальні процеси, оцінювати наслідки нелегальної зайнятості та стимулюють розвиток підприємницького та громадянського потенціалу молоді. Таким чином, сучасна освіта не лише забезпечує професійні знання, а й виступає платформою трансформації цінностей особистості, формування культури праці та соціально відповідальної зайнятості, що є необхідною передумовою сталого розвитку українського суспільства в умовах глобалізаційних викликів.Аналіз наукових досліджень показує, що проблемі тіньової зайнятості приділяється значна увага. Наприклад, у своїх наукових розвідках Л. Шаульська та Н. Якимова аналізують цю проблему в контексті структурних трансформацій ринку праці і виділяють низку ключових причин її поширення. Серед них – невідповідність якісних та кількісних характеристик професійної підготовки сучасним та перспективним потребам держави у висококваліфікованих кадрах, неефективність професійного вибору індивіда, обмежені можливості набуття якісної освіти та кваліфікації, недосконалі організаційно-управлінські та регулятивні механізми ринку праці, а також високі ставки оподаткування поряд із слабким контролем за їх сплатою. У цій площині дослідження підкреслює, що освіта виступає ключовим інструментом формування компетентностей та цінностей легальної праці. Автори пропонують низку напрямів подолання тіньової зайнятості, серед яких відродження економіки на інноваційних засадах, інвестиції у людський капітал через кредити, гранти та стипендіальні програми, визначення пріоритетних та перспективних професій, стабілізація попиту та забезпечення продуктивної зайнятості, а також підвищення рівня соціальної відповідальності всіх учасників соціально-трудових відносин [3].

У статті О. Любовець розглядається роль вищої освіти як чинника формування ціннісних орієнтацій української молоді. Авторка охарактеризувала поняття «цінність» та «ціннісні орієнтації», подала класифікацію базових цінностей та проаналізувала пріоритетні соціально-економічні та громадянські орієнтації молоді на основі загальнонаціональних соціологічних опитувань. Погоджуємося з висновком про те, що освіта формує у студентів загальнолюдські і громадянські цінності, морально-етичну свідомість та активну громадянську позицію. Набуті у закладах вищої освіти знання та компетентності дозволяють молодим людям формувати усвідомлене ставлення до державотворчих процесів, адекватно оцінювати політичні події та діяльність органів влади. Скорочення обов’язкового вивчення соціально-гуманітарних дисциплін, таких як політологія, соціологія, філософія, релієзнавство, негативно впливає на здатність студентів орієнтуватися в політичних процесах і формує ризик легкої піддатливості до маніпуляцій [1]. З позиції нашого

дослідження, формування цінностей праці та відповідальної зайнятості тісно пов'язане з цими процесами.

У дослідженні С. Чуччі аналізується взаємозв'язок між освітою та тіньовою економікою, зокрема вплив освіти на ухилення від сплати податків. Автор пропонує теоретичну модель, в якій індивід може розподіляти свою трудову діяльність між двома виробничими технологіями – видимою, контрольованою податковими органами, та невидимою, що дозволяє приховувати доходи. Результати показують, що підвищення рівня освіти призводить до заміщення трудових ресурсів із невидимої технології у видиму, що зменшує обсяг ухилення від сплати податків та розміри тіньової економіки. Емпіричний аналіз, проведений на даних 133 країн за період 2001–2020 років, підтвердив значну негативну кореляцію між рівнем освіти та масштабами тіньової економіки. Автор підкреслює, що освіта формує етичні установки, знання про фіскальні обов'язки та соціально відповідальну поведінку, підвищує професійні навички та спеціалізацію працівників. Таким чином, освітні стратегії, що поєднують підвищення кваліфікації, соціальної відповідальності та економічної грамотності, здатні значно впливати на поведінку населення на ринку праці і на розвиток легальної зайнятості [2].

Освіта в інформаційному суспільстві надає унікальні можливості для трансформації цінностей. Цифрові освітні ресурси та онлайн-платформи дозволяють формувати у студентів критичне мислення, навички самостійного аналізу економічних і соціальних процесів, а також усвідомлення наслідків нелегальної зайнятості. Інтеграція дисциплін, пов'язаних із фінансовою грамотністю, правовою обізнаністю та соціальною відповідальністю, стимулює формування стійких ціннісних орієнтацій на легальну працю та етичну поведінку. Молодь, яка активно користується цифровими освітніми платформами та проходить практичні тренінги з підприємництва та управління кар'єрою, демонструє більш усвідомлений підхід до вибору професійної діяльності та менше схильна до тіньових практик. Важливим аспектом є також формування у студентів відповідальності за власний професійний розвиток через проєктну діяльність, онлайн-курси та соціальні ініціативи. Таким чином, сучасна освіта в Україні виконує не лише інформаційну функцію, а й формує цінності праці, відповідальність за власні рішення та соціальну свідомість. Акцент на легальній зайнятості та етичних стандартах у навчальних програмах створює основу для трансформації суспільної поведінки та поступового скорочення тіньової економіки.

Висновок. Отже, роль сучасної освіти у формуванні цінностей праці та відповідальної зайнятості є визначальною. Інформаційні технології та цифрові освітні ресурси надають можливість не лише розвивати професійні компетенції, а й трансформувати цінності особистості у напрямку соціально відповідальної поведінки. Освітні стратегії, що поєднують практичні навички, економічну грамотність та цифрову компетентність, здатні суттєво зменшити ризики тіньової зайнятості та сприяти сталому розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Любовець О. Вища освіта як чинник формування ціннісних орієнтацій української молоді. *Освітологія*, 2021. № 10, С. 37–44. DOI: https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.104/.
2. Ciucci S. Tax evasion, education and shadow economy. *Econ Change Restruct*, 2024. № 57, 150. DOI: https://doi.org/10.1007/s10644-024-09732-8.
3. Shaulska L., Yakymova N. Problem of shadow employment in the context of the labour market structural transformation. *Skhid*, 2017. № 2 (148), p. 28–35. DOI: https://doi.org/10.21847/1728-9343.2017.2(148).102663.

Коломеєць Дар'я,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Шагова Олександра,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРА ВІДДІЛУ ПЕРСОНАЛУ

В умовах розвитку сектору безпеки і оборони України значної актуальності набуває питання підвищення ефективності управління людськими ресурсами у військових формуваннях. Ефективне функціонування військових підрозділів значною мірою залежить від якісної організації кадрової роботи, що передбачає належний рівень підготовки фахівців, відповідальних за роботу з особовим складом. Важливу роль у цьому процесі відіграє офіцер відділу персоналу, професійна діяльність якого спрямована на забезпечення комплектування підрозділів, ведення обліку особового складу, організацію проходження військової служби та реалізацію заходів відділу персоналу.

У сучасних умовах особливого значення набуває формування ключових компетентностей офіцера відділу персоналу, які визначають його здатність ефективно виконувати професійні обов'язки та приймати обґрунтовані управлінські рішення у сфері кадрового забезпечення. Під ключовими компетентностями будемо розуміти інтегровану сукупність знань, умінь, практичних навичок, необхідних для подальшого розвитку та функціонування в соціумі [1]. З огляду на тему нашого дослідження ми будемо розглядати ключові компетентності, як професійно важливі якості та ціннісні орієнтації, що забезпечують самореалізацію, активну громадянську позицію та навчання впродовж життя, а також сприяють успішній діяльності офіцера у сфері управління персоналом.

Отже, на наш погляд, ключові компетентності офіцера відділу кадрів включають глибоке знання нормативно-правових актів, що регулюють проходження військової служби, порядок комплектування військових підрозділів, організацію обліку особового складу та ведення службової документації тощо. Все це дозволить забезпечити точність та своєчасність оформлення документів, здійснення контролю за станом укомплектованості підрозділів та сприяння ефективній роботі підлеглих.

Важливим компонентом ключових компетентностей офіцера відділу персоналу є організаційно-управлінські навички, які забезпечують здатність планувати, координувати та контролювати кадрові процеси у військових підрозділах. Такі навички передбачають уміння аналізувати, визначати потребу особового складу, забезпечувати належне управління кар`єрою особового складу, організовувати роботу з військовослужбовцями та забезпечувати взаємодію між структурними підрозділами. Наявність розвинених організаційно-управлінських навичок сприяє підвищенню ефективності роботи та забезпечує раціональний розподіл людських ресурсів, що є особливо актуальним в умовах повномасштабної війни [2] та буде надзвичайно важливим після її завершення.

Не менш важливими є комунікативні здібності, які забезпечують ефективну взаємодію офіцера відділу персоналу з військовослужбовцями, командирами різних рівнів та представниками інших служб. Зазначимо, що високий рівень володіння діловою українською мовою також буде позитивно впливати на виконання службових обов'язків: здійснення інформаційного обміну, проведення консультацій з питань проходження військової служби, участь у вирішенні організаційних питань, ведення ділових переговорів тощо. Від рівня розвитку комунікативних здібностей значною мірою залежить якість взаємодії у військовому колективі, попередження конфліктних ситуацій та формування сприятливого морально-психологічного клімату.

Суттєву роль у професійній діяльності офіцера відділу персоналу відіграють аналітичні здібності. Вони передбачають здатність здійснювати аналіз кадрового потенціалу, оцінювати професійні якості військовослужбовців, прогнозувати потреби у підготовці та розвитку персоналу. Аналітичні здібності дозволяють офіцеру приймати обґрунтовані управлінські рішення, визначати перспективи кадрового розвитку підрозділів та сприяти підвищенню ефективності використання людських ресурсів.

Важливим аспектом професійної діяльності офіцера відділу персоналу є також дотримання етичних та морально-психологічних принципів. Робота з персоналом потребує високого рівня відповідальності, об'єктивності та неупередженості під час прийняття кадрових рішень. Офіцер повинен дотримуватися норм службової етики, поважати права та гідність військовослужбовців, забезпечувати конфіденційність персональної інформації та діяти відповідно до інтересів військової служби. Наявність морально-психологічної стійкості сприяє ефективному виконанню службових обов'язків навіть у складних умовах службової діяльності.

Одним з ключових питань Концепції військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України [3] є цифровізація, яка передбачає розробку, впровадження та використання автоматизованих систем для управління персоналом. З огляду на це зростає роль цифрових та інформаційних навичок офіцера відділу персоналу, оскільки використання сучасних технологій у роботі сприяє підвищенню оперативності обробки інформації, точності кадрового обліку та ефективності управління персоналом. Здатність працювати з електронними базами даних, інформаційними системами електронного обліку особового складу та іншими цифровими ресурсами є важливим напрямом змін задля підвищення ефективності всієї кадрової системи Збройних Сил України.

Отже, ключові компетентності офіцера відділу персоналу становлять важливу основу його професійної діяльності та визначають ефективність управління людськими ресурсами у військових підрозділах. Саме тому глибокі знання нормативно-правової бази, організаційно-управлінські навички, комунікативні здібності, високий рівень знання ділової української мови, дотримання етичних та морально-психологічних принципів, цифрові та інформаційні навички позитивно впливають на підвищення якості забезпечення, оптимізацію процесів та зміцнення потенціалу відділу персоналу військових формувань. Перспективним напрямом дослідження вважаємо удосконалення системи професійної підготовки офіцерів кадрових органів задля формування їхніх інформаційних компетентностей.

Список використаних джерел:

1. Savchak M. Ключові компетентності: визначення основних категорій. *Академічні візії.* 2023, № 23. DOI: https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.8354749.
2. Гурковський В., Романенко Є., Андрусяк М., Русецький Р. Кадрова політика у Збройних Силах України: концепція управління інтелектуальним потенціалом. *Military strategy and technology.* 2025. № 3 (3). С. 39–49. DOI: https://doi.org/10.63978/3083-6476.2025.3.3.03.
3. Концепція військової кадрової політики в системі Міністерства оборони України на період до 2028 року. Київ, 2023. 61 с. URL: https://mod.gov.ua/assets/koncepcia_kadr_29012024_00205f33f9.pdf..

Кужавський Сергій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Шагова Олександра,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ДІАГНОСТИКА НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Активне впровадження технологій штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) зумовлює необхідність переосмислення підходів до діагностики навчальних досягнень. Якщо раніше основними загрозами об'єктивності оцінювання були списування або використання сторонніх джерел, то сьогодні курсанти мають доступ до інтелектуальних систем, здатних генерувати тексти, розв'язувати задачі, формувати алгоритми рішень та імітувати аналітичну діяльність. У таких умовах традиційні форми контролю знань – тестування, письмові роботи, реферати – втрачають валідність як інструменти вимірювання реального рівня підготовки.

Проблема полягає в тому, що оцінюванню підлягає кінцевий продукт, тоді як його створення може не відображати особистого інтелектуального зусилля майбутніх офіцерів. Виникає ситуація методичної замкненості: науково-педагогічний працівник може використовувати ШІ для створення тестових матеріалів, курсанти – для виконання завдань, а перевірка знову здійснюється за допомогою цифрових алгоритмів. У результаті діагностика перестає виконувати свою основну функцію – визначення реального рівня знань, умінь і професійних компетентностей здобувачів освіти.

Традиційні підходи до оцінювання результатів навчання ґрунтуються на компетентнісній парадигмі, відповідно до якої предметом вимірювання є не лише знання як сукупність інформації, а й здатність їх застосовувати в конкретних професійних ситуаціях. У працях українських дослідників наголошується, що цифрова трансформація освіти потребує перегляду методів контролю та оцінювання з урахуванням нових технологічних викликів [1].

Згідно з концептуальними положеннями розвитку ШІ в Україні, цифрові технології мають впроваджуватися з дотриманням принципів безпеки, відповідальності та прозорості [2]. Це стосується й освітнього середовища, де використання інтелектуальних систем повинно поєднуватися з гарантіями академічної доброчесності та достовірності оцінювання.

У дослідженнях з проблем цифрової педагогіки підкреслюється, що застосування ШІ в освіті є ефективним у навчальній діяльності, однак потребує обережності у сфері підсумкового контролю [3]. Отже, ключовим методичним завданням стає розмежування функцій ШІ як навчального інструменту та як потенційного чинника спотворення результатів діагностики.

Умови масового доступу до генеративних моделей змушують змінювати саму логіку побудови діагностики навчальних досягнень курсантів. Якщо раніше домінував продукт-орієнтований підхід (оцінювання правильності відповіді), то сьогодні необхідним стає процесуально-орієнтований підхід, у межах якого оцінюється не лише результат, а й спосіб його досягнення.

По-перше, доцільно посилювати частку автентичних форм контролю, що передбачають виконання завдань у контрольованому середовищі без доступу до зовнішніх цифрових ресурсів. Йдеться про аудиторні письмові роботи, виконання практичних вправ у реальному часі, усне проблемне опитування. Такий формат дозволяє мінімізувати можливість використання здобувачами освіти сторонніх алгоритмічних інструментів.

По-друге, необхідно застосовувати варіативні та ситуативні завдання, що передбачають зміну умов під час виконання. ШІ демонструє високу ефективність у розв'язанні стандартизованих задач, проте менш ефективний у динамічних ситуаціях, де необхідно оперативно реагувати на зміну вихідних параметрів. Ситуаційні кейси, моделювання професійних сценаріїв, аналіз непередбачуваних обставин дозволяють перевірити глибину розуміння та здатність приймати рішення майбутніми офіцерами.

По-третє, вагомим елементом стає усний захист виконаних робіт. За умови, що курсант використовував ШІ для формування тексту без належного осмислення, він має бути здатний до аргументованого пояснення логіки викладених положень або спроможний відповісти на уточнювальні запитання. У протилежному випадку – його робота анулюється. Отже, комбінування письмового та усного компонентів значно підвищує надійність діагностики.

У ВВНЗ особливої актуальності набувають практичні форми перевірки знань здобувачів освіти. Демонстрація алгоритму дій, робота з технічними засобами, виконання нормативів, аналіз реальних службових ситуацій дозволяють оцінити рівень сформованості компетентностей майбутніх офіцерів без опори на текстову генерацію. Важливо, щоб оцінювання включало аналіз прийняття рішення в умовах обмеженого часу та відповідальності саме такі завдання найбільш чітко відображають індивідуальний рівень підготовки курсанта. А ШІ, у цьому випадку, не зможе замінити особистий досвід і практичну здатність діяти, що є особливо важливим з урахуванням умов майбутньої діяльності військовослужбовців.

Повна заборона використання ШІ в освітньому процесі є методично необґрунтованою. Доцільним є розмежування сфер його застосування: у освітній діяльності – ШІ може бути ефективним інструментом для самоперевірки, пошуку інформації та моделювання ситуацій, а під час поточного та підсумкового контролю знань – умови виконання завдань повинні гарантувати автентичність результатів.

Важливо також формувати у курсантів культуру академічної доброчесності, розуміння відповідальності за власну підготовку та усвідомлення того, що використання ШІ не замінює професійної компетентності.

Отже, масове використання ШІ курсантами створює нові виклики для системи діагностики навчальних досягнень: традиційні тестові та письмові форми контролю втрачають частину своєї валідності. Саме тому науково-педагогічним працівникам необхідно переходити до процесуально-орієнтованої, практико-спрямованої та комбінованої моделі оцінювання курсантів ВВНЗ.

Ефективна діагностика в умовах цифровізації повинна базуватися на принципах автентичності виконання, варіативності завдань, ситуативності, усного захисту та практичної демонстрації компетентностей здобувачів освіти. Лише за умови методично виваженого поєднання традиційних й інноваційних підходів можна забезпечити достовірне визначення реального рівня знань майбутніх офіцерів Збройних сил України у добу ШІ.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика : монографія. Київ : ІІТЗН НАПН України, 2021. 384 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730441.
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 груд. 2020 р. № 1556-р. Київ, 2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р.
3. Морзе Н. В., Кочарян А. Б. Штучний інтелект в освіті: напрями застосування та перспективи розвитку. Інформаційні технології і засоби навчання. 2022. Т. 90, № 4. С. 1–15. URL: https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4978.

Лисенко Віталій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова Академія (м. Одеса)
Білий Денис,
Військова Академія (м. Одеса)

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ DELTA В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЛОГІСТІВ У ВВНЗ

Війна в Україні характеризуються високою мобільністю, широким використанням цифрових технологій в управлінні військами та потребою швидко опрацьовувати значні обсяги інформації. За таких умов, особливого значення набувають інформаційно-аналітичні системи, що підтримують процес прийняття рішень. В Україні однією з таких платформ є система сиатуаційної обізнаності DELTA. Це система для забезпечення українських захисників актуальними перевіреними даними про ворога та координації сил оборони, розроблена “Центром інновацій та розвитку оборонних технологій” Міністерства оборони України.

Підготовка майбутніх офіцерів-логістів, у вищих військових навчальних закладах (далі ВВНЗ) нині відбувається в умовах активної цифровізації та змін у характері ведення бойових дій. Сучасна війна значною мірою залежить від швидкості обміну інформацією, якості аналітики та своєчасності управлінських рішень. У цьому процесі, DELTA може стати дієвим інструментом формування ситуаційної обізнаності, налагодження взаємодії між підрозділами та підтримки управління. Саме тому впровадження цієї системи в освітній процес є важливим кроком у підвищенні рівня професійної підготовки майбутніх офіцерів логістичного напряму.

Офіцер-логіст у сучасних умовах відповідає за організацію та планування військ (сил) матеріально-технічним забезпеченням, а саме пальним, продовольчим, речовим, ракетно-артилерійським, квартирно-експлуатаційним (інженерно-інфраструктурним), медичним та ін. А також за координацію перевезень і евакуаційних заходів. Для виконання таких завдань, необхідно постійно аналізувати велику кількість інформації та швидку реагувати на зміну обстановки. Цифрові інструменти підвищують точність розрахунків і скорочують час прийняття рішень. Однак їх ефективне застосування можливе лише за умови належної підготовки майбутніх офіцерів ще під час навчання.

У процесі адаптації Збройних Сил України до стандартів NATO розвиток цифрової компетентності військових фахівців набуває особливої ваги. Інформаційно-аналітичні системи стають невід’ємним інструментом сучасного управління військами та організації логістики. Тому формування відповідних знань і практичних навичок у майбутніх офіцерів є одним із ключових завдань військової освіти.

Ключові сервіси системи DELTA забезпечують комплексний підхід до управління бойовими діями та обміну інформацією. Модуль *DELTA MONITOR* – це інструмент збору, обробки та відображення інформації про ворожі сили, координації сил оборони, а також забезпечення ситуаційної обізнаності. *ELEMENT* – захищений месенджер для взаємодії, координації дій з іншими підрозділами. *VEZHA* – це модуль, що дозволяє швидко отримувати й аналізувати відео з аеророзвідки, що прискорює ураження цілей. *MISSION CONTROL* – це модуль, створений для взаємодії екіпажів безпілотних засобів, з метою розподілу зон польотів та спільного планування завдань. *TARGET HUB* (простір цілей) – це модуль для розробки, ведення та управління цілями та вогневими завданнями. Створена для того щоб оптимізувати та забезпечити координацію і управління вогнем.

Система оснащена автоматизованим моніторингом підозрілої активності та спроб зламу. Кіберпідрозділи союзників станом на 2026 рік продовжують здійснювати постійну

перевірку системи на вразливості, спроби несанкціонованого проникнення, витоку даних тощо.

Сьогодні впровадження DELTA в освітній процес має свої проблеми. Насамперед йдеться про відсутність системного підходу до її використання. У багатьох випадках система інколи залучається переважно як демонстраційний засіб, що не забезпечує формування практичних навичок. Курсанти отримують загальне уявлення про можливості платформи, але не мають достатнього досвіду роботи з нею в умовах, наближених до реальних, тому їх знання залишаються “поверхневими”.

Іншою проблемою є обмежена кількість занять, під час яких моделюються реальні логістичні ситуації. Підготовка офіцера повинна передбачати роботу в умовах браку часу, невизначеності та швидкої зміни обстановки. Без такого досвіду складно сформувати здатність ефективно працювати з інформацією в швидкому темпі. Окрім цього, не всі навчальні заклади мають достатню матеріально-технічну базу: нестача сучасної комп’ютерної техніки, обмежений доступ до захищених мереж або відсутність програми негативно впливають на якість підготовки.

Важливу роль відіграє і рівень підготовки науково-педагогічних працівників. Для результативного навчання, викладачі повинні не лише знати теоретичні основи функціонування системи, а й володіти практичними навичками її застосування. Без цього складно розкрити потенціал системи DELTA та навчити курсантів використовувати її в конкретних ситуаціях. Також актуальним залишається питання регулярного оновлення навчальних програм відповідно до розвитку технологій.

Робота з інформаційно-аналітичними платформами вимагає зосередженості, розвиненого аналітичного мислення, відповідальності та стійкості до стресу в складних умовах. Якщо навчання обмежується лише технічним опануванням функцій системи, без розвитку вмінь аналізувати й оцінювати інформацію, ефективність підготовки знижується. Офіцер повинен уміти критично осмислювати дані, встановлювати взаємозв’язки між подіями та прогнозувати наслідки прийнятих рішень.

Впровадження використання системи DELTA у підготовці майбутніх офіцерів-логістів потребує комплексних заходів. Доцільно забезпечити її інтеграцію в освітній процес, поєднуючи теоретичні заняття з практичними тренуваннями. Перспективним є впровадження системи модулів і ситуаційних “кейсів” з логістичного забезпечення в різних умовах обстановки, а також проведення командно-штабних тренувань із застосуванням її цифрових інструментів.

Важливим кроком є підвищення кваліфікації викладачів і розширення співпраці з підрозділами, що мають реальний досвід роботи з інформаційно-аналітичними системами. Це сприятиме наближенню освітнього процесу до практичних потреб військової служби. Паралельно необхідно вдосконалювати матеріально-технічну базу навчальних закладів, та забезпечувати належний рівень кіберзахисту. Це дозволить зробити навчання більш практичним і максимально наближеним до реальних вимог служби.

Підсумовуючи слід зазначити, що інтеграція системи DELTA в освітній процес ВВНЗ дає змогу суттєво підвищити якість військової освіти в цілому. Це сприятиме трансформації фахового сприйняття курсантів та їхній адаптації до виконання службових обов’язків у складних бойових умовах. Повноцінне впровадження системи в освітній процес є не лише актуальним, а й необхідним кроком для підготовки сучасного, компетентного офіцера.

Список використаних джерел:

1. Система для забезпечення українських захисників актуальними перевіреними даними про ворога та координації сил оборони DELTA. URL: https://delta.mil.gov.ua/open-wiki/.
2. Digital Handbook v 2.0, *Development & Implementation Department*: 2025. 131 с.

Мельничук Владислав,
курсант, Військова академія (м. Одеса)
Висоцька Зоряна,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

МУЗИКА ЯК ЗБРОЯ: ТРАНСФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році кардинально змінило не лише політичний та воєнний, а й культурний простір держави. Масове залучення митців до лав Сил оборони, поява нового пласту «мілітарі-музики» та трансформація ролі культури від розважальної до стратегічної – усе це потребує наукового осмислення. Дослідження цього явища є актуальним, оскільки дозволяє зафіксувати унікальний культурно-соціальний процес у режимі реального часу, зрозуміти механізми формування національної ідентичності та визначити місце музики як інструменту інформаційної боротьби й психологічної підтримки суспільства в умовах війни.

Українські виконавці, які долучилися до захисту держави, не лише беруть участь у виконанні бойових завдань, а й продовжують творчу діяльність, створюючи музичні твори та поезію навіть у польових умовах. Серед митців, які стали до лав оборони України, – Андрій Хливнюк, Сергій Жадан, Саша Хейтспіч та інші.

Дослідження показують, що після 2022 року значна кількість музикантів добровільно або за мобілізацією долучилися до ЗС України та Національної гвардії. Зокрема, письменник і фронтмен гурту «Жадан і Собаки» Сергій Жадан у 2024 році приєднався до підрозділу НГУ «Хартія», де бере участь у комунікаційній та культурній роботі підрозділу. Репер Артем Лоік також вступив до Національної гвардії, мотивуючи це бажанням бути корисним безпосередньо на фронті.

Вплив війни на українську музику проявляється у кількох важливих напрямах:

1) персоналізація війни у музиці: тексти створюються людьми з реальним бойовим досвідом, що підвищує їхню емоційну достовірність та довіру до виконавця;

2) поєднання служби і творчості: багато митців продовжують писати музику навіть під час перебування на передовій або після ротацій, що символізує незнищенність творчості та утвердження життя попри воєнну реальність;

3) формування культурного фронту: з'явилися ініціативи на кшталт «Культурного десанту», де військові-музиканти та цивільні виступають для підняття бойового духу.

Окремо варто згадати музикантів, які загинули, захищаючи Україну. Такі постаті формують новий пантеон культурних героїв і впливають на тематичні та ціннісні орієнтири сучасної української музики й культури загалом.

Мілітарі-спільнота в українській музиці сформувалася переважно після 2014 року, але саме з 2022-го вона набула масового характеру. До неї увійшли військовослужбовці, які почали займатися музикою вже під час служби. У результаті з'явився новий пласт творчості, де поєднуються фронтовий досвід, документальність дій, у яких вони брали участь, і сучасні музичні жанри. Важливою рисою цієї спільноти є висока автентичність. На відміну від традиційної естрадної патріотики, мілітарі-музика часто базується на особисто пережитих подіях – бойових виходах, побуті підрозділів, втраті побратимів, очікуванні ротації, залежність від адреналіну та страх смерті.

Окрему роль відіграють неформальні онлайн-спільноти та платформи, де поширюється подібний контент. У соціальних мережах та месенджерах активно циркулюють плейлисти «для фронту», підбірки військових треків та відео з передової. Такі спільноти фактично виступають ретрансляторами мілітарі-музики та формують попит на подібний контент, що додатково популяризує творчість військових виконавців.

Характерними рисами сучасної мілітарі-музичної спільноти є:

- фронтовий бекграунд виконавців. Значна частина авторів має реальний бойовий досвід, що підсилює довіру аудиторії.

- практична функція музики. Треки використовують для підняття бойового духу, у мотиваційних відео підрозділів та зборів для них.

- швидке поширення. Основними каналами поширення такого контенту є платформи TikTok, Telegram і YouTube, де він швидко знаходить свою цільову аудиторію.

Водночас із розвитком мілітарі-сцени посилився й емоційний градус дискусій у музичному середовищі. Частина треків і онлайн-обговорень містить різку лексику щодо ворога або критику виконавців, які виїхали за кордон чи не визначилися з позицією. Тут і виникає феномен хейтспічу, який, з одного боку, відображає рівень суспільної напруги, а з іншого – створює ризики надмірної поляризації аудиторії. Особливої уваги заслуговує суспільний резонанс, який викликає служба відомих виконавців у лавах Сил оборони. За даними «24 каналу», значна частина українських зірок свідомо стала на захист держави, демонструючи приклад особистої відповідальності перед суспільством [1]. Така позиція сприяє формуванню нової моделі публічної особистості, де творчість поєднується з громадською активністю та військовою службою, а виступи безпосередньо в зоні бойових дій створюють відчуття підтримки та взаємозв'язку між фронтом і тилом, що є надзвичайно важливим у тривалій війні [2]. Водночас участь митців у підрозділах руйнує стереотип про відокремленість культури від реалій війни.

Важливою складовою культурного фронту став проєкт «Культурний десант». У матеріалах «Української правди» зазначається, що його діяльність спрямована на підтримку морально-психологічного стану військових за допомогою культурних заходів і мистецтва [2]. Подібні ініціативи демонструють, що музика виконує не лише розважальну функцію, а й стає інструментом психологічної підтримки та внутрішньої мобілізації особового складу. Виступи на передовій або в місцях ротації сприяють зменшенню емоційного виснаження військових та зміцненню почуття єдності. У журналістських матеріалах зазначається: «щомісяця музиканти, поети та співаки проводять приблизно 200 таких подій» [2]. Це свідчить про формування окремого культурного пласта, який документує події війни мовою музики та мистецтва. Для багатьох військовослужбовців вона стає способом емоційного розвантаження, можливістю осмислити пережитий досвід та поділитися ним із побратимами й суспільством. У цьому контексті творчість військових музикантів виступає не лише формою мистецького самовираження, а й своєрідним інструментом підтримки морально-психологічного стану особового складу.

Отже, в умовах повномасштабної війни музика набула особливого, майже сакрального значення та стала важливим чинником формування ідентичності України воєнного часу. Участь митців у лавах Сил оборони сприяє появі автентичної творчості, що безпосередньо відображає реалії фронту, підтримує моральний стан суспільства та виконує важливу психологічну функцію. Водночас музика постає не лише як мистецьке явище, а й як елемент інформаційної боротьби та засіб збереження культурної пам'яті. Очікується, що після війни творчість авторів із бойовим досвідом стане важливим джерелом осмислення пережитого суспільством і формування новітнього культурного наративу України.

Список використаних джерел:

1. Українські зірки, які несуть службу в ЗСУ. *24 канал.* URL: https://24tv.ua/show24/24-lyutogo-richnitsya-viyni-yaki-ukrayinski-zirki-nesut-sluzhbu_n2760426.
2. Проєкт «Культурний десант» та культурна підтримка військових. *Українська правда*. URL: https://www.pravda.com.ua/articles/2024/06/16/7460988/.

Нелипюк Роман,
курсант, Військова академія (м. Одеса)
Висоцька Зоряна,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ДІАСПОРНА МОВНА ТРАДИЦІЯ ЯК ДЗЕРКАЛО УКРАЇНСЬКОГО МОВНОГО ШЛЯХУ: МІЖ КОНСЕРВАЦІЄЮ ТА ОНОВЛЕННЯМ

Питання збереження мовної ідентичності в умовах еміграції набуває особливої гостроти в контексті складної мовної історії України. На відміну від материкової гілки, що пережила радянські мовні реформи, вимушені русифікацію та нормативні перетворення 1933 року, мовна практика західної діаспори формувалася у принципово іншому – вільному від ідеологічного тиску – просторі. Саме ця принципова відмінність умов побутування двох гілок однієї мови робить їх порівняльне вивчення особливо цінним для розуміння того, яким міг би бути розвиток української мови за інших історичних обставин.

Дослідники фіксують, що сучасна мовна ситуація в Україні є результатом тривалого протистояння між державною українською та домінуючою в адміністративно-культурних центрах російською мовою. Як зазначає О. Яковлєва, цей процес бере початок у колоніальному характері відносин між двома мовами [3, с. 237]. Після 1991 року держава взяла курс на утвердження українськомовного простору, проте десятиліття мовного суміщення залишили помітний слід у суспільній свідомості та мовній поведінці громадян.

Водночас, на думку О. О. Тараненка, мова діаспорних спільнот розвивалася дещо автономно від цих процесів: емігранти кінця XIX – середини XX ст. вивезли з собою норми тогочасної літературної мови, які в подальшому функціонували поза межами радянського нормування [2, с. 74]. Це пояснює лексичну і правописну консервативність, яку й досі можна спостерігати в мовленні представників старших поколінь діаспори: використання форм і слів, що на материку вийшли з ужитку або зазнали семантичного зсуву.

На наш погляд, такий «мовний архів» діаспори – не просто курйозний лінгвістичний феномен, а реальний ресурс для сучасної кодифікаційної роботи. У ньому зберігаються варіанти, відкинуті радянською реформою 1933 року з позамовних, ідеологічних причин. Варто усвідомити, що ця реформа була не лінгвістичним удосконаленням, а свідомим інструментом уніфікації та зближення української мови з російською. І саме тому діаспорна мова, що розвивалася поза її впливом, зберегла форми, які мають повне право на повернення в нормативний обіг. Це означає, що звернення до діаспорної мовної практики може бути методологічно обґрунтованим кроком у процесі деколонізації мовного простору. Особливої актуальності цей підхід набуває після 2022 року, коли суспільний запит на дерусифікацію мови різко зріс. Утім, тут важливо уникнути іншої крайності: некритичне перенесення діаспорних норм на сучасний український ґрунт також було б помилкою, адже мова діаспори розвивалася у власному соціолінгвістичному контексті й несе на собі відбиток інших впливів, зокрема англомовного середовища. Йдеться не про механічне копіювання, а про осмислений діалог між двома гілками мови, у якому діаспорна традиція виступає не зразком для наслідування, а цінним свідченням про мовні можливості, що були штучно заблоковані. Такий підхід потребує ретельної лінгвістичної експертизи та відкритої наукової дискусії. І саме академічна спільнота має взяти на себе відповідальність за формування критеріїв подібного запозичення.

Поряд із консервативністю, мова діаспори зазнала потужного зовнішнього впливу. А. О. Новікова у дослідженні канадської українськомовної преси фіксує значний пласт англіцизмів, семантичних калькувань та синтаксичних конструкцій, запозичених з англійської, особливо в суспільно-політичній та адміністративній сферах [1, с. 18]. Отже, мова діаспори еволюціонувала у двох протилежних напрямах одночасно: зберігаючи архаїчні

риси у ставленні до материкової норми, вона водночас активно переймала риси мов країн поселення.

Це двовекторне розгортання мови видається нам принципово важливим для розуміння природи діаспорного мовлення. Воно спростовує поширену в побуті думку про мову діаспори як «заморожену», незмінну систему. Насправді йдеться про живу мову, що розвивається в умовах постійного мовного контакту, але за інших соціальних координат, ніж материкова. Показово, що обидва вектори – і консервативний, і запозичувальний – діють одночасно, не скасовуючи один одного: архаїчні форми співіснують із новітніми англіцизмами в мовленні одного й того самого носія. Це свідчить про високу адаптивність діаспорної мовної системи, яка виробила власну внутрішню логіку розвитку, незалежну від зовнішніх кодифікаційних рішень. Зіставлення цих двох траєкторій дозволяє краще зрозуміти, як соціально-політичне середовище формує мовну норму, і тим самим по-новому поглянути на механізми нормування в самій Україні.

Окремої уваги заслуговує роль громадських та культурних інституцій в підтриманні мовних стандартів. А. О. Новікова переконливо доводить, що українська преса в Канаді виконувала не лише інформаційну, а й нормотворчу функцію, сприяючи стандартизації мовлення всередині громади [1, с. 25]. Цей досвід є дуже актуальним і для сучасної України, де питання формування авторитетного джерела мовної норми – поза офіційними академічними структурами – залишається відкритим.

З початком повномасштабного вторгнення росії у 2022 році функція мови у діаспорному середовищі суттєво розширилася. Якщо раніше вона слугувала здебільшого збереженню культурної ідентичності та протидії асиміляції, то відтепер її використання набуло виразного мобілізаційного та солідаризаційного виміру. Перехід на українську у публічних заходах, соціальних мережах та офіційних зверненнях громадських організацій у Канаді, США, Польщі та Німеччині став формою свідомої громадянської позиції – сигналом єдності із Батьківщиною в умовах збройного конфлікту.

Ця трансформація свідчить про важливий соціолінгвістичний процес: мова перестає бути лише маркером етнічної приналежності і стає засобом політичної артикуляції. На наш погляд, саме цей момент є переломним у динаміці відносин між діаспорною та материковою мовними нормами: у суспільному запиті на мову як символ спротиву виникає спільне поле цінностей, що може стати основою для глибшої конвергенції обох гілок.

Отже, мова української західної діаспори є не ізольованим мовним острівцем, а своєрідним паралельним літописом того, яким шляхом могла б розвиватися українська мова без зовнішнього ідеологічного тиску. Взаємодія між двома гілками – через повернення архаїзмів, запозичення нових концептів і спільний ціннісний контекст – відкриває перспективи для осмисленого та науково обґрунтованого збагачення сучасного українського нормативного простору. Вирішення цього завдання є одним із нагальних пріоритетів вітчизняного мовознавства, зважаючи на активізацію процесів мовної деколонізації в сучасному українському суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Новікова А. О. Особливості української мови у періодиці Канади: правопис, лексика, стилістика. 2022. С. 4–40.
2. Тараненко О. О. Мова української західної діаспори і сучасна мовна ситуація в Україні (на загальнослов’янському тлі). *Мовознавство*. 2013. № 2–3. С. 63–99.
3. Яковлєва О. В. Мовна ситуація в Україні: стан і еволюція багатомовності. *Сучасна українська політика*. Київ : Український центр політичного менеджменту, 2010. Вип. 20. С. 237–250.

Петухова Тетяна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Саміра,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ЕВОЛЮЦІЯ ПЛАКАТНОГО МИСТЕЦТВА: ВІД ПАПЕРОВОГО ПОСТЕРА ДО ЦИФРОВОГО ВОЄННОГО МЕМУ

Протягом ХХ століття воєнний плакат був головним інструментом візуальної комунікації між державою та громадянином. Сьогодні, в епоху гібридних воєн, ця функція перейшла до цифрового контенту. Відтак, актуальність дослідження зумовлена необхідністю зрозуміти, як графічний дизайн адаптується до умов «інформаційного фастфуду» та зберігає при цьому здатність формувати національну ідентичність.

Класичний воєнний плакат – це не просто оголошення, це синтез живопису, архітектури та психології. На відміну від сучасної цифрової графіки, плакат епохи світових воєн мав бути «стіною» – він претендував на нерухомість, вічність та беззаперечний авторитет. Розуміння його природи дозволяє збагнути, як візуальна статика здатна мобілізувати мільйони людей.

Принагідно зауважимо, що традиційний плакат (світові війни, локальні конфлікти ХХ ст.) мав певні канони: лаконічність, директивність, тиражованість, авторство та ін. Так, монументальність у графічному дизайні – це відчуття значущості та масштабу об’єкта, незалежно від його реального розміру. У воєнному плакаті це досягалося через зображення воїна або Батьківщини-матері знизу вгору робило постать домінуючою над глядачем. Використання чітких світлотіней, що нагадують об’єми пам’ятників. Лаконізм фону фокусував увагу на центральному образі, перетворюючи його на ікону. Крім того, на відміну від динамічних кадрів кіно, плакат оперує статикою. Статика в класичному плакаті не є ознакою слабкості, а символізує: непохитність, фронтальна композиція, геометризація.

Класичний плакат – це торжество обмежених ресурсів. Використання 2–3 кольорів (зазвичай червоного, чорного, білого або хакі) було продиктоване технологією літографії, проте стало потужним стилістичним прийомом: колірний контраст, шрифт як фундамент.

Таким чином, класичний воєнний плакат довів, що графічний дизайн може бути формою високого мистецтва навіть у межах жорсткої пропаганди. Його монументальність була відповіддю на хаос війни: чим більше нестабільності було навколо, тим стабільнішим та «кам’янішим» мав виглядати плакат. Статика класичного постеру – це не відсутність руху, а сконцентрована енергія готовності до дії.

Аналіз класичних зразків є актуальним для сучасних дизайнерів, оскільки дозволяє зрозуміти принципи створення візуальних «якірних» образів, які не втрачають актуальності десятиліттями, на відміну від швидкоплинного цифрового контенту.

З появою соціальних мереж графічний дизайн став інструментом «народної творчості». Воєнний мем – це не просто жарт, а стиснена візуальна одиниця інформації, що має такі риси: віральність, інтерактивність, низова ініціатива.

З початком цифрової епохи класичні методи візуальної мобілізації зазнали докорінних змін. На зміну статичному, академічно вивіреному плакату прийшов *мілітарний мем* – динамічний, часто іронічний і технічно доступний візуальний об’єкт. Цей «цифровий злам» не просто змінив естетику воєнної графіки, а й демократизував процес створення сенсів, зробивши дизайн зброєю кожного користувача смартфону.

Мілітарний мем виникає на перетині графічного дизайну, психології та інформаційних технологій. На відміну від плаката, мем не потребує друкарського станка чи

офіційного схвалення. Його ключові характеристики: віральність, інтертекстуальність, адаптивність.

Графічний дизайн мему свідомо відмовляється від монументальності на користь *естетики недосконалості*: колажність, шрифтова агресія, символічний код. Відтак. мем у графічному дизайні війни виконує три критичні завдання:

1. десакралізація ворога (через висміювання та іронію мем позбавляє образ противника ореолу непереможності, що є важливим для підтримки бойового духу);
2. психологічне розвантаження (сарказм та чорний гумор стають захисним механізмом психіки проти жахів війни);
3. збір коштів (меми стають частиною мерчу та візуальних кампаній для донатів (наприклад, дизайн фондів «Повернись живим» чи «Притули»).

Отож, цифровий злам призвів до того, що графічний дизайн війни перестав бути прерогативою еліт. Мілітарний мем став найбільш адаптивною формою воєнного мистецтва, здатною миттєво реагувати на події на фронті. Попри свою зовнішню примітивність, мем є складною системою візуальних кодів, що формують сучасний міф про війну та створюють нову цифрову архітектуру національної пам'яті.

Зміна парадигми воєнного плаката – це не лише зміна техніки (папір vs піксель), а глибока трансформація системи комунікації. *Класичний період (монолог*) базується на теорії вертикальної пропаганди. Держава виступає єдиним джерелом істини, використовуючи графічний дизайн як наказ. Монументальність та статика плаката підкреслювали непохитність цієї ієрархії. *Цифровий період (діалог/мережа)* базується на теорії горизонтальних зв'язків та вірального маркетингу. В умовах «цифрового зламу» кожен громадянин стає співтворцем візуального контенту. Мем – це колективна рефлексія, де дизайн стає гнучким, іронічним та адаптивним.

Отож,, у ході нашого дослідження було встановлено, що еволюція графічного дизайну в умовах війни відображає загальний процес демократизації технологій та інформації. А саме:

1) Втрата монополії на образ. Сучасна військова ситуація довела, що офіційний державний плакат більше не є єдиним інструментом впливу. Цифровий мем, завдяки своїй мобільності та іронічності, виявився ефективнішим засобом психологічної стійкості та контрпропаганди.

2) Функціональність дизайну. Якщо класичний плакат прагнув до «вічності» та монументальності, то сучасний мілітарний дизайн став інструментом «швидкого реагування». Він перестав бути просто мистецтвом і став повноцінною частиною інформаційних операцій (PsyOps) та збору коштів (краудфандингу).

3) Символічна трансформація. Ми спостерігаємо перехід від антропоцентричних образів (герой/вождь) до об'єктно-орієнтованих символів (дрон/техніка/мем-персонаж). Це свідчить про зміну сприйняття сучасної війни як високотехнологічного та водночас іронічного мережевого процесу.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні ролі штучного інтелекту у створенні воєнного візуального контенту та аналізі того, як цифрові меми стануть базою для майбутніх меморіальних практик та підручників історії.

Список використаних джерел:

1. Авраменко О. О. Плакат як засіб візуальної комунікації: від класики до цифрових технологій. *Мистецтвознавчі записки*. 2021. Вип. 39. С. 45–51.
2. Домanська А. Еволюція воєнного плаката: історичний аспект та сучасні виклики. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2022. № 2. С. 112–119.

Рабокоровка Ганна,
кандидат філософських наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

РОЗВИТОК ІНТУЇЦІЇ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Як відомо, процес осягнення людиною навколишнього світу включає два взаємопов'язані між собою рівні: чуттєвий та раціональний. Чуттєве пізнання передбачає безпосереднє відображення дійсності за допомогою органів чуття і реалізується у трьох основних формах: відчуття, сприйняття та уявлення. На першому етапі пізнавальної діяльності ми безпосередньо сприймаємо ознаки та властивості предметів. Далі реалізується наступна сходинка, яка зводиться до поєднання цих та інших ознак в певну цілісність, в результаті чого формується конкретний образ предмета. Це вже рівень сприйняття. Після цього наявний образ предмета закарбовується у нашій свідомості та може актуалізуватися в будь-який час, не потребуючи для цього безпосереднього зв'язку з об'єктом дійсності. Таким чином виникає уявлення, дія якого завжди пов'язується із дією нашою пам'яті.

Головну роль тут відводиться нашому розуму, який не потребує безпосереднього контакту з навколишнім світом, а завдяки певним раціональним процедурам та сталим логічним формам дозволяє впорядковувати чуттєвий досвід, систематизувати, класифікувати наші знання, розкривати закони існування речей та явищ, осягати їх сутність тощо.

Однак, раціональне пізнання тісно пов'язано не лише із чуттєвими формами пізнання, але й ірраціональними, які стали предметом дослідження багатьох наук ще на початку XX ст. Особливе значення у цьому контексті набуває поняття інтуїція.

Традиційно під інтуїцією розуміють «здатність безпосереднього осягнення істини без обґрунтування за допомогою доказу і без усвідомлення шляхів та умов цього осягнення; процес безпосереднього отримання знання шляхом цілісного охоплення проблемної ситуації без дискурсивного виведення і доказу» [2, с. 248]. Тобто під інтуїцію в такому значенні можна розуміти процес, сутність якого полягає у швидкому, автоматичному способі обробки інформації, обумовлений не дією нашої свідомості, нашого ratio, що потребує застосування складних аналітичних конструкцій та міркувань, а діяльністю нашої підсвідомості, оминаючи тривалий процес аналізу та виведення одних знань з інших.

На мою думку, в сучасних умовах саме розвиток інтуїції у курсантів під час здобуття ними вищої освіти стає одним з найбільш важливих завдань для викладачів. Обумовлено це тими змінами в системі вищої освіти, до яких призвело масове застосування у освітній діяльності усіма її áкторами нейромереж, зокрема Chat GPT, Claude, Gemini тощо.

Нагадаю, що кардинальні системні зміни в системі вищої освіти почалися ще у 90-х рр. XX ст., з появою мережі Інтернет у тому вигляді, в якому з нею стикається сучасна молодь. По-перше, це дало можливість уніфікувати весь масив знань у реальному часі; по-друге, з'явився вільний доступ до знань усіх учасників навчального процесу (звісно, за умови наявності Інтернету), і, по-третє, мовний бар'єр перестав бути перешкодою на шляху отримання знань завдяки існуванню програм-перекладачів. Однак, основою Інтернету з самого початку стали пошукові сайти. З часом у мережу почали потрапляти мегабайти, потім гігабайти, далі терабайти, петабайти інформації. За словами експертів, що вивчають технології, у 2025 році у мережі знаходилося вже близько 175 зетабайтів інформації.

Це призвело до того, що поняття «знання» стали поступово замінювати на поняття «інформація». Іншими словами замість персоніфікованих результатів пізнавальної діяльності конкретної людини почали говорити про безособовий комплекс даних про предмети, явища та навколишній світ. Людина як суб'єкт пізнавальної діяльності була усунута на другий план, звільнивши місце одержувачу чужої, часто неверифікованої, інформації.

Щоб не потонути в цих буремних інформаційних потоках і зберегти за собою право на мислення як базову сутнісну ознаку людського існування (згадаймо Декартове «Cogito ergo

sum»!) необхідно розвивати здібності, що здатні допомогти сучасній людині на основі визначеної свідомо кількості інформації приймати правильні та ефективні рішення не лише шляхом аналізу величезної кількості даних та використання складних аналітичних конструкцій, а й завдяки раптовому інтуїтивному осяянню, коли складна проблема вирішується раптово, в результаті миттєвого усвідомлення її сутності на основі попередньо здобутого досвіду та знань. Тому саме розвиток інтуїтивного мислення, на мою думку, має стати невід'ємною складовою професійних компетентностей сучасного офіцера-лідера.

Нагадаю слова відомого китайського полководця та філософа Сунь-дзи, які він сказав, пояснюючи, сутність виграшних стратегій у боротьбі. «Виграшних стратегій ніколи не повторюють, їх пристосовують відповідно до нескінченно змінних ситуацій. Принципи використання військ подібні до води – це їй властиво уникати висоти й текти донизу. Звитяжні війська ухиляються від сили й нападають на слабкість. Як вода скеровує свою течію відповідно до особливостей суходолу, так і армія плекає свою вікторію згідно з властивостями ворога» [2, с. 30]. Гнучкість мислення, рухливість, здатність змінювати оптику свого бачення у відповідності до обставин, що змінюються – от що має, на думку Сунь-дзи, привести військового керівника до перемоги. І ключову роль тут має відігравати саме здатність до інтуїтивного, позбавленого застарілих стереотипів та стандартів мислення.

Звісно, ніхто із фахівців не зможе запропонувати єдиний універсальний рецепт розвитку інтуїції у сучасної молоді, але, на мою думку, такі дисципліни як філософія, а також споріднені з нею логіка, етика, естетика та деякі інші мають величезні можливості для розвитку інтуїтивного мислення.

Зверну увагу лише на деякі, найбільш загальні принципи розвитку інтуїтивного мислення у курсантів:

1. *Не лише дивитися, а й бачити.* Ще Платон закликав молодь дивитися на світ не лише фізичними, а й розумними очима. Тут можуть стати в нагоді різноманітні герменевтичні процедури, які філософи розробляли протягом століть.

2. *Прагнути до нелінійного, позбавленого шаблонів мислення.* Слід розуміти, що інтуїтивне мислення жодним чином не має протиставлятися аналітичному, а повинно його доповнювати та збагачувати. Розвиток аналітичних здібностей є невід'ємною складовою розвитку інтуїтивне мислення.

3. *Спонукати до дії власну уяву та фантазію*, як складові творчого мислення.

4. *Дозволити собі робити помилки.* Часто страх помилок призводить до використання неефективних та застарілих алгоритмів дій, оцінки інформації, прийняття рішень тощо.

5. *Вивільнити емпатію.* Людина з високим рівнем емпатії здатна ставити себе на місце іншої людини, зчитувати вербальні та невербальні сигнали, розуміти думки та наміри інших людей, сприймати та оцінювати досвід іншої людини тощо. Усі ці компоненти є важливою складовою при прийнятті рішень командиром, від яких часто залежить здоров'я та життя особового складу.

6. *Відкрити шлях* до нових ідей, знань, досвіду тощо.

Отже, в сучасному технізованому світі розвиток інтуїції має стати однією з важливих складових освітньої діяльності. Здатність миттєво приймати рішення, орієнтуватися в складних нелінійних ситуаціях сьогодення, оминаючи тривалі логічні міркування, є однією із найбільш затребуваних здібностей сучасної людини.

Список використаних джерел:

1. Філософський енциклопедичний словник. Ред. В. І. Шинкарук. Київ: Абрис, 2002, 744 с.
2. Сунь-дзи. Мистецтво війни. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 110 с.

Рибка Наталія,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет «Одеська політехніка», (м.Одеса)

ОСВІТА В УМОВАХ ЕПІСТЕМІЧНОЇ КРИЗИ ТА КРИЗИ ДОВІРИ

Сучасний інформаційний світ створює нові умови для освіти, в яких надлишок даних, швидкість комунікації та криза довіри радикально змінюють способи пізнання й діяльності. Освіта дедалі менше виконує функцію простого передавання знань і дедалі більше постає як простір формування здатності орієнтуватися в умовах невизначеності, пермакризи та інформаційного шуму. Саме в цьому контексті постає питання відповідальності освіти за формування сучасної дієвої суб'єктності людини.

Нездатність освітньої системи сформувати в людини дієву суб'єктність в умовах пермакризи призводить до того, що молодь втрачає здатність до раціонального професійного прогнозування, підміняючи реальні потреби ринку ілюзорними мріями. Цей розрив поглиблюється через нерівномірний доступ до якісної інформації, де соціально-економічне становище стає визначальним фактором обізнаності, що ще більше фрагментує ціннісні орієнтири майбутніх фахівців. У результаті, виявлена дослідженням IPSOS [4] невідповідність між освітньою підготовкою та запитами відбудови України є прямим наслідком епістемічної кризи, де освіта поки що не справляється з роллю навігатора в морі дезінформації та соціальної невизначеності. Значна частина населення працює не за фахом, що свідчить про невідповідність ринку праці освітній підготовці, а це призводить до системної деградації людського капіталу та економічних втрат, оскільки значні державні й особисті інвестиції в освіту не конвертуються в продуктивність праці, що в умовах відбудови країни поглиблює дефіцит кваліфікованих кадрів.

Таким чином, необхідно оцінити які найбільші впливи на освітню систему зараз існують, та які перспективи та можливості їх подолання.

Починаючи із середини минулого століття у суспільстві фіксують процеси продукування надлишкової інформації. Сьогодні ми живемо в епоху фрагментованих мікронарративів, де кожен інфлюенсер, експерт чи медіаканал пропонує свою унікальну «істину». Це створює плутанину, а не ясність, оскільки суперечливі поради скасовують одна одну. Окрім цього, суспільство споживання поглинає критичну думку, перетворюючи її на ще один товар. Сьогодні «саморозвиток» та «експертні знання» стали частиною індустрії. Людина споживає інформацію як пасивний розважальний продукт, що створює ілюзію руху вперед, але не вимагає реальної дії. Це відчуження знання від практики: ми читаємо про продуктивність, щоб не працювати, і вивчаємо теорії комунікації, щоб не вирішувати реальні конфлікти.

Відомо, що сучасна людськість генерує щоденно приблизно 400 мільйонів терабайтів інформації, що породжує безпрецедентний за інтенсивністю інформаційний шум, який потребує від когнітивної системи людини постійної фільтрації та семантичного аналізу. Однак основну небезпеку представляє не кількісне перевантаження, а структуроване явище «навмисної дезінформації» – стратегічне поширення спотворених або хибних даних з метою маніпулювання суспільною свідомістю, формування упереджених уявлень та порушення об'єктивності прийняття рішень на індивідуальному та соціальному рівнях. Згідно зі «Звітом про глобальні ризики» Всесвітнього економічного форуму за 2025 рік [5], дезінформація та неправдива інформація були визнані найбільшими ризиками з погляду серйозності, з якими зіткнеться світ у наступні два роки.

Таким чином, потреба в знаннях не задовольняється не через брак даних, а через якісні дефекти самого інформаційного середовища та психологічні механізми його сприйняття. Суспільство потребує вже не просто більше інформації, а нових епістемічних

інструментів – критичного мислення, медіаграмотності, вміння фільтрувати джерела та, що найважливіше, способів повернення від знання до цілеспрямованої та відповідальної дії.

Через ці обставини питання довіри [3], яке було поставлене близько 30 років тому у роботах Френсіса Фукуями (Fukuyama F. Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity), до будь-яких інституцій, чи персон дуже ускладнилося, бо сьогодення відмічено ознакою тотальної брехні, та отримало назву «ера постправди» [2]. Епістемічна криза, що проявляється у втраті спільних критеріїв істинності та зростанні дезінформації, неминуче руйнує фундамент суспільної злагоди, оскільки люди втрачають здатність покладатися на спільні факти. Цей розрив створює прямий логічний зв'язок із кризою довіри: коли неможливо верифікувати інформацію, виникає тотальна підозра до інституцій, медіа та експертів, що паралізує соціальну взаємодію.

Отже, специфікою сучасної глобальної соціально-економічної ситуації є зростання економічної нерівності, концентрація ресурсів руках небагатьох, повсюдна стагнація і порушується щоразу «соціальний контракт» між суспільством та інститутами – все це вимагає радикальних заходів та політик. ключовим викликом освіти в інформаційному світі стає не брак знань, а нездатність перетворювати інформацію на осмислену та відповідальну дію. Подолання епістемічної кризи та кризи довіри можливе лише за умови розвитку критичного мислення, медіа- та інформаційної грамотності, а також відновлення довіри до авторитетних джерел знання.

В умовах епістемічної кризи та кризи довіри освіта опиняється в амбівалентній позиції: з одного боку, вона сама вразлива до девальвації авторитетів, фрагментації знання та недовіри до експертизи. З іншого боку, саме освіта залишається найбільш перспективним інститутом відновлення суспільної довіри, формування критичного мислення та повернення зв'язку між знанням, відповідальністю і дією. Освіта має стати простором повернення зв'язку між знанням, цінностями та практикою соціальної дії.

Список використаних джерел:

1. Fukuyama F. Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity. New York: Free Press, 1995. 480 p.
2. Самчук З., Гурківська А. Постправда як інструмент політичного наративу епохи постмодерну. Політичні дослідження. 2023. № 1. С. 163–177. DOI: https://doi.org/10.53317/2786-4774-2023-1-9.
3. Пухта І. Епістемічна криза інформаційного суспільства. Тези звітної наукової конференції філософського факультету. Львів, 2021. Вип. 18. С. 52–55.
4. IPSOS. Україні потрібно 1,5 мільйона додаткових працівників для відбудови, але молодь обирає інші професії. 2025. 22 лип. URL: https://www.ipsos.com/ua-ua/ukraini-potribno-15-milyona-dodatkovikh-pracivnikiv-dlya-vidbudovi-ale-molod-obirae-inshi-profesii.
5. World Economic Forum. New economy skills: Building AI, data and digital capabilities for growth: White paper. World Economic Forum. 2025. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_New_Economy_Skills_2025.pdf.

Савчук Дмитро,
курсант, Військова академія (м.Одеса)
Висоцька Зоряна,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова академія (м.Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Актуальність досліджуваної проблеми визначається глибокими суспільно-політичними змінами, спричиненими повномасштабною війною, які істотно вплинули на мовну свідомість українського суспільства та активізували процеси оновлення словникового складу української мови. Військова лексика перестала функціонувати лише у межах професійного спілкування й активно ввійшла до повсякденного вжитку, медійного простору та публіцистичного дискурсу. Унаслідок цього спостерігаються семантичні трансформації, стилістичне переосмислення та інтенсивні словотвірні процеси. Осмислення й систематизація цих змін є важливими для дослідження сучасних комунікативних процесів, а також для розвитку української лексикології та формування національної ідентичності.

Незважаючи на зростання кількості наукових праць, присвячених військовій лексиці, проблема її цілісного аналізу в сучасній українській мові залишається актуальною. Так, у дослідженні І. Кухарчук військову лексику розглянуто з позицій класифікаційних підходів, де підкреслено її внутрішню неоднорідність і динамічний характер [1]. У праці Д. Польовик акцентовано увагу на функціонуванні військової лексики в мові українських медіа, зокрема на переході спеціалізованих термінів у загальномовний ужиток та їх емоційно-експресивному переосмисленні [2]. Вагомий внесок у вивчення сучасних неологічних процесів військової сфери зробив О. Стишов. Він аналізує словотвірні моделі, джерела запозичень та механізми адаптації нових лексичних одиниць до мовної системи [3]. Зазначені праці є теоретичним підґрунтям для подальшого комплексного дослідження військової лексики.

Військова лексика як складник лексичної системи сучасної української мови охоплює сукупність слів і словосполучень, що номінують явища, предмети, дії та поняття, пов’язані з військовою діяльністю, організацією оборони та веденням бойових дій. Її специфіка полягає у поєднанні термінологічної точності з високою функціональною навантаженістю. Окрім професійної сфери, ця лексика відображає ширші соціальні, історичні та політичні процеси, що визначають сучасний розвиток держави.

У структурному аспекті військову лексику доцільно поділяти на тематичні групи, сформовані за предметно-функціональним принципом. До них належать назви військових осіб, звань і посад, номінації озброєння та військової техніки, лексеми на позначення тактики, стратегії та бойових операцій, а також одиниці, пов’язані з організацією та підготовкою військових підрозділів. Така класифікація дає змогу простежити закономірності формування військової лексичної підсистеми та зміну семантики окремих слів залежно від історичного й комунікативного контексту [1, с. 105–106].

Функціонування військової лексики охоплює різні стилі мовлення. В офіційно-діловому та науковому стилях вона використовується відповідно до встановлених норм і стандартів, що забезпечує однозначність і точність професійної комунікації. Натомість у публіцистичному, художньому та медійному дискурсах військова лексика набуває емоційно-оцінних відтінків, використовується для підкреслення драматизму подій, формування патріотичних смислів і колективної пам’яті [3, с. 117]. У таких умовах спеціалізовані терміни стають зрозумілими широкому загалу.

Окремої уваги потребує питання нормативності та варіантності військової лексики. Поряд із унормованими термінами активно функціонують розмовні й сленгові одиниці,

поширені в неофіційному спілкуванні та медійному просторі. Така варіативність відображає динамічні процеси мовної творчості, зумовлені змінами в бойовій діяльності, технічному оснащенні та соціально-психологічних умовах служби.

Отже, військова лексика сучасної української мови є самостійною, структурно організованою та динамічною підсистемою, що функціонує в різних комунікативних сферах. Вона поєднує нормативні й варіативні елементи, активно поповнюється новими одиницями та водночас зберігає зв'язок із традиційною мовною системою. Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом неологічних процесів у військовій лексиці, а також з вивченням її функціонування в цифровому та медійному просторі, зокрема в умовах повномасштабної війни та інтенсивної інформаційної взаємодії. Перспективним також видається аналіз прагматичних та стилістичних особливостей уживання військової лексики в офіційно-діловому, публіцистичному та розмовному дискурсах, а також її ролі у формуванні суспільної свідомості та мовної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Кухарчук І. О. Принципи класифікації воєнної лексики в сучасному мовознавстві. *Вісник Глухівського НПУ ім. О. Довженка.* 2023. №11. С. 105–107. URL: https://www.researchgate.net/profile/Anzelika-Golub/publication/370963151_FORMI_ORGANIZACII_OSVITNOGO_PROCESU_Z_ISTORII_V_ZZSO_REALII_SOGODENNA/links/646ccc9680a7b327000e9957/FORMI-ORGANIZACII-OSVITNOGO-PROCESU-Z-ISTORII-V-ZZSO-REALII-SOGODENNA.pdf#page=105.
2. Польовик Д. В. Актуалізація військової лексики у мові українських мас медіа. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Т.2. Вип. 29. С. 28–33. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/24e619d5-ba22-4f00-96cd-8d693114d831/content.
3. Стишов О. А. Neologisms of the Military Sphere in the Modern Ukrainian Language. *LOGOS*. 2022. № 113. С. 116–128. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/43955/.

Тюн Яна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Світлана,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Психологічні чинники адаптації першокурсників у вищій освіті в умовах війни включають стресостійкість, мотивацію, емоційну стабільність та соціальну підтримку. Вони ускладнюються через дистанційне навчання, нестабільність освітнього процесу та постійні загрози воєнного стану. Війна підсилює прояви дистресу, тривожності та соматизації серед студентів-першокурсників, роблячи процес адаптації багатостадійним і залежним від індивідуальних психологічних ресурсів. Успішна адаптація сприяє психічному здоров'ю та академічній успішності, тоді як дезадаптація підвищує ризик зниження мотивації та відсіву студентів. Адаптація першокурсників до умов вищої освіти визначається як динамічний процес пристосування індивіда до нових умов, що охоплює комплекс психофізіологічних, соціальних та когнітивних реакцій. Цей процес спрямований на забезпечення ефективної взаємодії зі студентським середовищем, формування здатності до самостійного навчання та підтримку психічного здоров'я. Для студентів-першокурсників адаптація включає перехід від шкільних норм і регламентів до самостійної організації навчальної діяльності, що передбачає розвиток відповідальності, самоконтролю та навичок планування. У сучасних умовах війни цей процес ускладнюється через значні зміни у формі організації навчання, таких як дистанційне або гібридне навчання, а також через безпекові загрози та психологічну невизначеність, що постійно впливають на студентів.

Психологічні чинники, що впливають на процес адаптації, поділяються на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів належать особистісні ресурси студента, серед яких ключовими є стресостійкість, здатність протистояти психоемоційним навантаженням та швидко відновлюватися після стресових ситуацій, мотивація до навчання, що визначає прагнення досягати освітніх цілей і саморозвитку, а також самооцінка психічних станів, яка відображає усвідомлення власних емоцій та здатність контролювати їх. Важливе значення мають також ціннісні орієнтації, які визначають важливість освіти та особистісних цілей, емоційна стабільність, що підтримує внутрішню рівновагу та здатність до адаптивної поведінки, а також риси особистості, такі як екстраверсія та відкритість до досвіду, які сприяють соціальній інтеграції у новому колективі. В умовах війни ці внутрішні ресурси часто виявляються ослабленими: значна частина студентів відчуває зниження резилієнтності, що ускладнює ефективну саморегуляцію та адаптацію до навчальних і соціальних викликів.

До зовнішніх факторів адаптації належать соціальна підтримка з боку одногрупників, викладачів та адміністрації, доступ до ресурсів для дистанційного навчання, включаючи комп'ютери та інтернет-платформи, а також загальний психологічний клімат у ВНЗ. Під час війни зовнішні умови ускладнюють процес адаптації: домінують стресові реакції, соціальна ізоляція, зниження комунікації та психоемоційний дисбаланс, що проявляється у тривожності, депресивних станах та відчутті відчуженості.

Вплив окремих чинників на адаптацію може бути як позитивним, так і негативним. Емоційна стабільність забезпечує здатність до саморегуляції та просоціальної поведінки, проте війна підвищує ризик астенії та панічних атак. Соціальна підтримка допомагає знизити рівень ізоляції та покращує інтеграцію у студентське середовище, але обмежені контакти через дистанційне навчання зменшують ефективність цього ресурсу.

Початкова стадія адаптації полягає у знайомстві студентів з базовими нормами та правилами вищої освіти, освоєнні навчальних платформ, розкладів та вимог викладачів. На цьому етапі першокурсники намагаються дотримуватися нових стандартів поведінки та організувати власну навчальну діяльність. У воєнних умовах початкова адаптація супроводжується гострим дистресом: студенти відчувають фрустрацію через невизначеність, технічні труднощі з дистанційним навчанням, емоційне напруження через новини про війну, а також дезорієнтацію при переході від шкільних до університетських норм.

Стадія терпимості характеризується формуванням взаємодії студента з оточенням, де група та викладачі толерують прояви адаптації, а студент поступово вчиться ефективно взаємодіяти з середовищем. Під час війни ця стадія ускладнюється обмеженим контактом з одногрупниками та викладачами, що посилює соціальну ізоляцію та спричиняє тривогу та соматичні прояви. Основні труднощі цього етапу включають неуміння планувати час, конфлікти в онлайн-групах, зниження самооцінки та відчуття відсутності живої підтримки.

На стадії акомодації відбувається поступове пристосування студента через компроміси: він змінює власну поведінку, а освітнє середовище поступово підлаштовується під нього. Цей етап сприяє формуванню навичок саморегуляції та адаптивної поведінки. В умовах війни процес акомодації ускладнюється необхідністю психологічної та культурної адаптації до змін регіону, форм навчання та соціального статусу, що підвищує ризик розвитку депресивних станів. Труднощі цієї стадії проявляються через емоційну нестабільність, панічні атаки та тривалі проблеми з цифровою грамотністю.

Фінальна стадія, стадія асиміляції, передбачає повне інтегрування студента в академічне та соціальне середовище, коли він здатний ефективно навчатися, підтримувати взаємодію з оточенням та демонструвати високу резилієнтність і просоціальну поведінку. У воєнних умовах досягнення цієї стадії можливе лише за наявності стабільної соціальної підтримки, психологічного супроводу та доступу до ресурсів дистанційного навчання. Без таких умов процес адаптації може тривати до одного року, а ризик дезадаптації та відсіву студентів залишається високим. Типові труднощі фінальної стадії включають хронічний стрес, втрату мотивації, а також можливість регресу до попередніх стадій через нові воєнні загрози, евакуацію або порушення навчального процесу..

Шляхи подолання складнощів адаптації першокурсників у сучасних умовах війни передбачають комплексний підхід, що охоплює як колективні, так і індивідуальні заходи. Одним із найефективніших інструментів є соціально-психологічні програми, що включають тренінги з розвитку резилієнтності. Такі тренінги спрямовані на підвищення здатності студентів протистояти стресовим та травматичним подіям, управляти емоційним станом і підтримувати ефективну взаємодію з оточенням. Дослідження показують, що участь у таких програмах призводить до позитивних змін у приблизно 75 % студентів, зменшуючи прояви тривожності, депресії та фрустрації.

Отже, адаптація першокурсників у вищій освіті є динамічним процесом пристосування до нових навчальних і соціальних умов, який у воєнний час ускладнюється стресом, тривожністю, соціальною ізоляцією та змінами форм навчання. На успішність впливають внутрішні чинники – стресостійкість, мотивація, емоційна стабільність і самооцінка – та зовнішні – підтримка групи й викладачів, психологічний клімат і доступ до ресурсів. Війна знижує резилієнтність студентів, посилюючи ризик дезадаптації, що проявляється тривожністю, фрустрацією та зниженням мотивації. Процес адаптації проходить кілька стадій, а його успішність забезпечується комплексними заходами: тренінгами резилієнтності, консультаціями психологів, підтримкою колективу та розвитком самоорганізації, що сприяє академічній успішності та психічній стійкості студентів.

Чабан Неля,
здобувачка PhD,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського», (м.Одеса)

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМЦЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність дослідження проблеми формування креативної відповідальності підприємця зумовлена глибинними трансформаціями інформаційного суспільства, у межах якого підприємницька діяльність дедалі більше виходить за рамки суто економічної раціональності та набуває соціального, культурного й етичного виміру. Цифровізація, розвиток знаннєвої економіки, біотехнологічні інновації та глобальні мережеві взаємодії змінюють саму антропологічну модель підприємця – від *Homo Economicus*, зорієнтованого на максимізацію прибутку, до *Homo Creative*, здатного продукувати нові смисли, технології та форми соціальної взаємодії.

Освітній простір інформаційного суспільства є ключовим середовищем формування такої відповідальності, оскільки саме освіта забезпечує не лише передачу знань і навичок, а й становлення світоглядних орієнтацій, етичних установок та здатності до рефлексії. Сучасні освітні моделі, зосереджені переважно на розвитку підприємницьких компетентностей і цифрових навичок, часто залишають поза увагою питання відповідальності.

Аналіз сучасних наукових досліджень, присвячених трансформації освіти, підприємництва та цифрового суспільства, дає підстави стверджувати, що формування креативної відповідальності підприємця є міждисциплінарною проблемою, яка перебуває на перетині філософії освіти, соціології інновацій та теорії підприємництва. Зокрема, у дослідженні В. Рябченка наголошується, що сталий розвиток сучасного суспільства значною мірою залежить від рівня соціальної відповідальності осіб з вищою освітою, а отже – від характеру освітніх практик, які формують їхній світогляд та професійні орієнтації [3]. Автор підкреслює, що університети мають виконувати не лише функцію передачі знань і професійних навичок, але й виступати важливими соціальними інституціями формування відповідального ставлення до суспільства, природи та майбутніх поколінь. Такий підхід безпосередньо корелює з проблематикою формування креативної відповідальності підприємця, оскільки інноваційна діяльність у сучасному світі потребує не лише творчого потенціалу, але й усвідомлення соціальних наслідків власних рішень.

Водночас у дослідженні С. Надя та М. Верешне Шомоші розкривається взаємозв’язок між цифровою трансформацією суспільства та розвитком соціальних інновацій [1]. Автори доводять, що в умовах інформаційної економіки рівень цифровізації безпосередньо впливає на потенціал соціальних інновацій у країні. Це означає, що креативність у підприємницькій діяльності дедалі більше спрямовується на вирішення суспільно значущих проблем, а інновації стають важливим інструментом соціальних змін. У цьому контексті креативна відповідальність підприємця набуває особливої актуальності, оскільки цифрові технології розширюють масштаби впливу інновацій на соціальну структуру суспільства та якість життя людей. Важливим теоретичним аспектом дослідження підприємницької діяльності є також роль інтелектуального та соціального капіталу у процесі розпізнавання нових бізнес-можливостей. У роботі А. Рамос-Родрігеса, Х. Мединi-Гаррідо, Х. Лоренсо-Гомеса та Х. Руїса-Наварро доведено, що здатність підприємців виявляти нові можливості значною мірою залежить від рівня освіти, доступу до знань та участі у соціальних мережах взаємодії [2]. Отже, формування підприємницької креативності пов’язане не лише з індивідуальними інтелектуальними ресурсами, але й із соціальним середовищем, у якому відбувається обмін знаннями, ідеями та досвідом. Це підкреслює важливість освітнього

простору як середовища розвитку не лише професійних компетентностей, а й соціально відповідального мислення.

На нашу думку, розвиток штучного інтелекту та цифрових технологій зумовлює перехід від моделі праці, орієнтованої на виконання стандартних завдань, до моделі, в центрі якої перебувають креативність, критичне мислення та міждисциплінарність. У цьому контексті університети мають розвивати нові освітні підходи, що поєднують гуманітарні, соціальні та технологічні знання, формуючи здатність до інноваційної діяльності та відповідального прийняття рішень.

Аналіз сучасних досліджень свідчить, що формування креативної відповідальності підприємця в освітньому просторі інформаційного суспільства передбачає поєднання кількох взаємопов'язаних чинників: розвитку соціально відповідальної освіти, цифрової трансформації економіки, накопичення інтелектуального і соціального капіталу та впровадження міждисциплінарних освітніх моделей. У цьому контексті освіта виступає ключовим середовищем становлення підприємця нового типу – суб'єкта інноваційної діяльності, здатного поєднувати творчу ініціативу з усвідомленням соціальних, культурних і антропологічних наслідків власної креативної практики.

Крім того, актуальність теми посилюється необхідністю переосмислення ролі освіти в умовах швидкоплинних соціотехнічних змін. Освіта перестає бути інструментом адаптації до ринку і набуває функції формування суб'єкта, здатного не лише створювати інновації, а й нести відповідальність за їхні соціальні, культурні та антропологічні наслідки. У цьому сенсі креативна відповідальність виступає ключовою категорією, що поєднує свободу творчості з етикою відповідальності, індивідуальний успіх – із суспільним благом.

Дослідження проблеми формування креативної відповідальності підприємця в освітньому просторі інформаційного суспільства є актуальним як у теоретичному, так і в практичному вимірах, оскільки воно сприяє розробленню філософсько-освітніх підходів до підготовки підприємців, здатних діяти в умовах інноваційної економіки не лише ефективно, а й відповідально, з урахуванням довгострокових наслідків власної креативної діяльності. Таким чином, формування креативної відповідальності підприємця в освітньому просторі інформаційного суспільства постає важливим напрямом сучасних філософсько-освітніх досліджень. Йдеться не лише про розвиток підприємницьких чи інноваційних компетентностей, а про становлення нового типу мислення, у межах якого творчість поєднується з етикою відповідальності, соціальною чутливістю та усвідомленням довгострокових наслідків технологічних і економічних рішень. У цьому контексті освіта набуває стратегічної ролі як простір формування культури відповідального підприємництва, здатного сприяти сталому розвитку суспільства в умовах цифрових та біотехнологічних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Nagy S., Veresne Somosi M. The relationship between social innovation and digital economy and society. *Regional Statistics*. 2022. Vol. 12, No. 2. pp. 3–29. DOI: https://doi.org/10.15196/RS120202.
2. Ramos-Rodriguez A. R., Medina-Garrido J. A., Lorenzo-Gomez J. D., Ruiz-Navarro J. What you know or who you know? The role of intellectual and social capital in opportunity recognition. *International Small Business Journal*. 2010. Vol. 28, No. 6. pp. 566–582. DOI: https://doi.org/10.1177/0266242610369753.
3. Riabchenko V. Socially responsible cooperation between universities and society in the dimensions of sustainable development: theoretical and methodological principles. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 2022. (1), pp. 38–48. DOI: https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.1.4.

Чересюк Світлана,
Військова академія (м. Одеса)
Барановський Дмитро,
Військова академія (м. Одеса)

ОНЛАЙН-ОСВІТА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Сьогодні онлайн-освіта стала незамінним інструментом сучасного навчання, забезпечуючи гнучкий доступ до знань, розширюючи освітні можливості та даючи змогу людям отримувати освіту незалежно від їхнього місцеперебування чи життєвих обставин.

Онлайн-навчання – це фактично сукупність освітніх форматів, що реалізуються через електронні платформи, відеоконференції, інтерактивні програми та різноманітні цифрові ресурси. Теоретичною основою онлайн освіти є ідеї відкритості та безперервності навчання. Сучасні підходи до освіти спираються на концепцію «навчання впродовж життя», яку активно підтримують міжнародні організації, зокрема ЮНЕСКО. Вона передбачає, що людина може здобувати нові знання та вдосконалювати свої навички у будь-якому віці.

Метою онлайн-освіти є інтерактивність, гнучкість самостійного планування та індивідуалізація. Інтерактивність онлайн-освіти полягає у взаємодії між викладачем та здобувачем освіти. Гнучкість – це здатність самостійно планувати час та швидкість навчання, а індивідуалізація – це адаптація навчального матеріалу до підготовки та потреб будь-якого студента. Отже, здобувач освіти виступає не просто пасивним слухачем, а повноправним і активним учасником навчального процесу.

Важливою складовою цієї теми є поняття мовної компетентності. Мовна компетенція – це здатність людини правильно, доречно та ефективно використовувати мову в акті спілкування – знання словникового запасу та граматики, орфографії та фонетики, а також здатність будувати зв'язні висловлювання відповідно до рівня обставин спілкування. Крім того, мовна компетенція має також соціокультурний аспект: знання норм мовленнєвої поведінки, традицій та культурних особливостей носіїв мови.

Онлайн освіта відкрила нові можливості для розвитку мовних навичок, зробивши процес навчання більш доступним, гнучким і різноманітним. Якщо кілька десятиліть тому ми вивчали мову переважно в класі та за підручником, то сьогодні у вашому розпорядженні є велика різноманітність онлайн-матеріалів, які можна поєднати з теорією та практикою, тому онлайн-навчання є таким чудовим інструментом для формування мовної компетенції.

Одна з головних переваг – це доступ до автентичних матеріалів. Ми можемо слухати подкасти, дивитися відео, читати статті та новини, і все це мовою оригіналу. Це дозволяє не лише поповнювати свій словниковий запас, а й чути справжню живу мову, інтонацію та стилістичні особливості. Платформи на кшталт Duolingo чи BBC, пропонують інтерактивні завдання, які дозволяють одразу перевірити свої знання та побачити результат.

Ще однією важливою перевагою є індивідуалізація навчального процесу. Онлайн формат дає можливість працювати у власному темпі: повертатися до складних тем, повторювати матеріал стільки разів, скільки потрібно, або навпаки – швидше проходити знайомі розділи. Це особливо корисно під час вивчення граматики та формування правильних мовленнєвих конструкцій. Студент може зосередитися саме на тих аспектах, які викликають труднощі, що значно підвищує ефективність навчання.

Онлайн-освіта також розвиває навички аудіювання та говоріння. Завдяки відеоконференціям, мовним клубам та міжнародним чатам студенти можуть спілкуватися з носіями мови або студентами з іншої країни. Zoom або Skype дають можливість живого діалогу навіть на відстані, створюючи таким чином умови для подолання мовного бар'єра та набуття впевненості в говорінні.

Крім того, цифрові інструменти часто містять елементи гри, що підвищує мотивацію до навчання. Система балів, рівнів, нагород або щоденних завдань стимулює регулярні заняття та викликає бажання вивчати мову, роблячи процес менш формальним і більш

захопливим. Вивчення мови – це не лише засвоєння правил і слів, а передусім жива комунікація, постійна практика та безпосередня взаємодія.

Одна з проблем полягає в обмеженості живого спілкування. На заняттях студенти можуть активно спілкуватися один з одним, спілкуватися в діалогах, іграх, дискусіях. У дистанційному форматі це часто зводиться до відповідей «перед екраном» та виконання письмових завдань. Навіть якщо використовується відеоспілкування через Zoom чи Google Meet, реальна мовна практика іноді обмежена через технічні проблеми, вимкнені камери або загальну пасивність учасників.

Ще однією проблемою є формування правильної вимови та інтонації. При очному навчанні викладач має змогу одразу виправляти помилки, звертати увагу на артикуляцію чи наголос. У дистанційному форматі це зробити набагато складніше, особливо у великій групі. Через це помилки можуть закріплюватися, а рівень усного мовлення – залишатися недостатньо розвиненим.

Ще однією великою проблемою є втрата мотивації та самодисципліни. Онлайн навчання вимагає високого рівня самоорганізації, адже здобувач освіти самостійно планує час і контролює виконання завдань. За відсутності безпосереднього контролю з боку викладача або підтримки одногрупників інтерес до занять може поступово зменшуватися.

Технічні проблеми – це ще одна річ. Нестабільне інтернет-з’єднання, відсутність необхідного обладнання або низький рівень цифрової грамотності можуть суттєво впливати на якість навчання. Якщо здобувач освіти змушений більше думати про технічні аспекти, ніж про зміст заняття, це негативно позначається на засвоєнні матеріалу

Ще однією проблемою є недостатній розвиток соціокультурного компонента мовної компетенції. Мова тісно переплетена з культурою, традиціями та нормами спілкування. У дистанційному форматі складніше створити атмосферу повного занурення в мовне середовище, що сприяє глибшому розумінню мови.

Підсумовуючи тему онлайн-освіти та її впливу на розвиток мовних навичок, можна сказати, що дистанційне навчання вже стало важливою частиною сучасної освіти. Воно не лише зробило знання доступнішими, а й змінило сам підхід до вивчення мов – навчання стало більш гнучким, індивідуальним і пов’язаним із сучасними технологіями.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2009. 684 с.
2. Жалдак М. І., Морзе Н. В., Вембер В. П. Інформатизація освіти: теорія і практика. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 272 с.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні: шляхи модернізації. Київ : Грамота, 2005. 448 с.

Чересюк Світлана,
Військова академія (м. Одеса)
Волова Єлизавета,
курсантка, Військова академія (м. Одеса)

ОСВІТА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ЯК ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ ДІАЛЕКТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

Сучасне суспільство поступово переходить до інформаційної моделі розвитку, у якій знання, інформація та цифрові технології стають основою соціальних, культурних і економічних процесів. У таких умовах освіта відіграє особливо важливу роль. Вона не лише забезпечує передачу знань і формування професійних умінь, а й сприяє збереженню культурної спадщини, мовних традицій та національної ідентичності.

Одним із важливих аспектів цього процесу є функціонування, збереження та трансформація діалектів української мови. Українська мова має багату й різноманітну діалектну систему, що сформувалася під впливом географічних умов, історичних подій, соціального середовища та культурних особливостей різних регіонів. Традиційно виокремлюють три основні наріччя – північне, південно-західне та південно-східне, до складу яких входять такі діалекти, як гуцульський, лемківський, подільський, слобожанський, бойківський та інші. Кожен із них вирізняється специфічними фонетичними, лексичними й граматичними рисами та відображає ментальні й культурні особливості певної території. Діалекти зберігають елементи давніх мовних форм, фольклорні традиції та історичну пам'ять народу, тому є невід'ємною складовою культурної спадщини України.

Стандартизоване мовлення є важливою передумовою ефективного функціонування державних установ, науки, засобів масової інформації та загальнонаціональної комунікації. Використання єдиних мовних норм забезпечує зрозумілість і точність передавання інформації в різних сферах суспільного життя. Шкільна та вища освіта формують у здобувачів уміння послуговуватися літературною мовою відповідно до встановлених норм. Саме на цій основі підтримується єдність мовного простору країни та створюються умови для соціальної мобільності громадян. Літературна мова виконує інтегративну функцію, об'єднуючи представників різних регіонів і сприяючи їхній ефективній взаємодії в межах спільного культурного та суспільного простору.

Попри те, що в інформаційному суспільстві посилюється уніфікація, можна помітити й іншу тенденцію – дедалі більше людей цікавляться своєю місцевою ідентичністю та особливостями свого регіону. Розвиток цифрових технологій, соціальних мереж і різних онлайн-платформ дає можливість поширювати та підтримувати діалекти, роблячи їх більш помітними й популярними.

Відповідно до сучасної тенденції носії регіональних діалектів створюють відеоблоги, подкасти, електронні словники, сторінки в соціальних мережах, присвячені місцевій культурі та мовним особливостям. Освітні ініціативи, краєзнавчі проєкти, дослідницька діяльність учнів та студентів призводять до фіксації та збереження діалектного мовлення в цифровому форматі. Таким чином, інформаційні технології стають не лише засобом об'єднання, а й підтримкою мовного різноманіття.

Доцільно звернути увагу на процес трансформації діалектів у сучасних умовах. Під впливом урбанізації, міграції та розвитку масової комунікації діалектне мовлення поступово наближається до літературної норми. Частина архаїчних мовних рис зникає з активного вжитку або інтегрується в ширший мовний простір. Водночас спостерігаються явища змішаного мовлення, що виникають унаслідок поєднання різних діалектних елементів і соціальних варіантів мови.

Молодь нерідко використовує діалектні слова, вимову чи інтонацію як засіб самовираження – для підкреслення належності до певної спільноти або як стилістичний

спосіб у цифровому спілкуванні. Таким чином, діалекти не лише зберігаються, а й набувають нових форм функціонування в сучасному комунікативному середовищі.

У цих умовах освіта в інформаційному суспільстві має поєднувати формування високого рівня володіння літературною мовою з вихованням поваги до діалектного різноманіття як складової національної культури. Вивчення діалектології, збирання польових матеріалів, фіксація мовлення старшого покоління та створення електронних архівів у закладах освіти сприяють збереженню автентичних мовних зразків. Це дає змогу наступним поколінням сприймати живу мову її безпосередніх носіїв і усвідомлювати її як цінну культурну спадщину.

У сучасних умовах ми повинні мати толерантне ставлення до відносних форм мови. Діалект не слід розглядати як «хибний» чи «нижчий» спосіб мовлення. Це історично сформований спосіб буття мови з власною системою норм, зі своїми соціальними та культурними функціями. Освіта повинна прагнути розвитку мовної свідомості, яка поєднує знання літературної норми та оцінку цінності місцевих особливостей.

Таким чином, в умовах інформаційного суспільства освіта стає фактором збереження та трансформації діалектів української мови, забезпечуючи, з одного боку, необхідну стандартизацію мовного простору для належної комунікативної спроможності, а з іншого боку, породжуючи умови для збереження мовного різноманіття через наукові дослідження, цифрові ресурси, культурні та освітні проєкти. Трансформація діалектів – це природний процес, що відповідає ритму суспільного розвитку. Але саме завдяки свідомій освітній політиці можливе гармонійне поєднання єдності літературної мови та багатства діалектної спадщини, що слугуватиме зміцненню національної ідентичності України. Тому сучасна філологічна освіта повинна не лише зберігати та передавати стандарти літературної мови, а й активно інтегрувати дослідження та популяризацію діалектів. Використання цифрових технологій, інтерактивних матеріалів та соціальних платформ дозволяє студентам глибше пізнавати мовне різноманіття, розвивати критичне мислення та формувати повагу до культурної спадщини. У результаті поєднання традиційних методів і сучасних цифрових ресурсів створює умови для формування мовно-культурної компетентної та свідомої особистості, здатної зберігати та примножувати мовне багатство України.Тож поєднання літературної мови та місцевих діалектів через навчання і цифрові ресурси допомагає зберегти мовне різноманіття України, зміцнити національну ідентичність і виховати свідомих та культурних громадян.

Список використаних джерел:

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: теоретичні засади та практика реалізації. Київ : Педагогічна думка, 2019. 128 с.
2. Дроздовський Д. І. Мовна ідентичність у сучасному соціокультурному просторі України : монографія. Київ : Академ. видав, 2020. 256 с.
3. Єрмоленко С. Я. Сучасна українська літературна мова: норма і культура мовлення. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2020. 304 с.

Чересюк Світлана,
Військова академія (м. Одеса)
Ворнікой Даніель,
курсант, Військова академія (м. Одеса)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІЛОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ

Сучасна освіта швидко змінюється завдяки цифровим технологіям, і штучний інтелект стає одним із найважливіших та найперспективніших інструментів. Він широко застосовується в різних сферах, і філологічна освіта не є винятком. Штучний інтелект допомагає аналізувати тексти, виправляти помилки, перекладати матеріали та навіть створювати навчальні завдання. Для здобувачів вищих навчальних закладів це особливо важливо, адже чітке та грамотне мовлення є ключовим елементом підготовки майбутніх військовослужбовців.

Загалом, штучний інтелект – це програми, які можуть «мислити» як людина: аналізувати інформацію, узагальнювати її, формулювати відповіді, створювати тексти. Швидка обробка іншомовних джерел також не є тривіальною. Штучний інтелект значно відкриває можливості навчального процесу. Він спрощує переклад навчальних матеріалів, допомагає підбирати відповідні українські еквіваленти термінів, а також допомагає працювати з науковим та військово-технічним текстом загалом. Важливою також є ідея створення різноманітних дидактичних матеріалів: вправ, навчальних симуляторів, зразків офіційних документів та текстів для аналізу. Це дозволяє представляти роботу в більшій різноманітності форм та більше орієнтувати навчання на практику.

Також важливо, що штучний інтелект може допомагати з підготовкою офіційних документів – наказів, звітів, довідок – та редагувати їх відповідно до правил офіційно-ділового стилю. Крім того, технологія адаптує складність завдань до індивідуальної підготовки конкретного студента. Також існують системи розпізнавання мовлення, які допомагають перевірити вимову, темп мовлення та інтонацію. Такі системи є надзвичайно важливими для курсантів військових закладів освіти, адже точність і недвозначність команд для них можуть мати вирішальне значення та впливати на життя і безпеку.

Водночас впровадження штучного інтелекту у філологічну освіту вимагає збалансованого та відповідального підходу. Йдеться не лише про технічні можливості, а й про формування культури академічної доброчесності. Використання інструментів штучного інтелекту має сприяти розвитку критичного мислення, а не замінювати самостійне вивчення матеріалу. Здобувачі освіти повинні вміти аналізувати отримані результати, перевіряти правдивість інформації, виправляти помилки та розуміти межі застосування цифрових технологій.

Інтеграція традиційної освіти з інноваційними цифровими технологіями є актуальним та необхідним викликом. Штучний інтелект не замінює викладача, а радше служить додатковим інструментом, що розширює педагогічні можливості.

Отже, штучний інтелект у філологічній освіті – це не модна примха, з якою потрібно боротися, а раціонально використовуваний інструмент оптимізації освітнього процесу, обґрунтування якого вбачається в «гуманності» педагогічної інновації, в її внеску в індивідуалізацію процесу пізнання, у посилення якості освіти та професійної цінності мовної підготовки. Постійне вдосконалення цифрових технологій наповнить філологічну освіту новими можливостями, зберігаючи водночас провідну роль людини, суб’єкта навчання та носія мовленнєвої культури.

Штучний інтелект має багато переваг, але його використання пов’язане з певними ризиками, про які важливо говорити відверто. По-перше, є загроза надмірної залежності від технології. Якщо постійно користуватися штучним інтелектом для написання текстів, перекладу чи аналізу інформації, можна втратити здатність самостійно мислити, формувати власну точку зору та критично оцінювати інформацію, а також він може робити помилки або

навіть створювати факти, які виглядають правдоподібно, але насправді є хибними. Це підкреслює важливість перевірки інформації та розвитку критичного мислення. Крім того, використання технології для виконання навчальних завдань без власної роботи може призвести до плагіату або поверхневого засвоєння матеріалу. У підсумку студент може отримати оцінку, але не реальні знання, що негативно вплине на професійну підготовку.

Окремої уваги потребує й питання конфіденційності та безпеки. Потрапляння до цифрових систем секретної, персональної чи службової інформації може спричинити її витік або неправомірне використання.

Не менш важливим є й етичний аспект. Штучний інтелект не володіє власними моральними принципами, а функціонує на основі алгоритмів і даних, створених людиною. Тому результати його роботи можуть відображати упередження, стереотипи або містити некоректні формулювання. Варто усвідомлювати, що жодна технологія не здатна замінити людину – її досвід, інтуїцію, моральні орієнтири та вміння брати на себе відповідальність за прийняті рішення. Штучний інтелект може лише підвищити ефективність нашої професійної діяльності, зробити її більш гнучкою та впорядкованою, оптимізуючи як особисті, так і глобальні процеси й допомагаючи опрацьовувати значно більші обсяги інформації. Водночас остаточні висновки, оцінювання результатів і відповідальність за їхні наслідки завжди залишаються за людиною.

Штучний інтелект в освіті та професійній підготовці загалом буде нашим інструментом розвитку, а не його заміною: результат залежить від нашого рівня цифрової культури, здатності правильно формувати запити та аналізувати отримані відповіді, перевіряти їх на відповідність нормам і фактам. Перспективи використання штучного інтелекту величезні, але ключовою умовою успішного впровадження залишається довгострокове гармонійне поєднання технологічних можливостей та здатності до мислення.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю., Спірін О. М., Пінчук О. П. Цифрова трансформація освіти і науки: теорія і практика : монографія. Київ : Ін-т інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2022. 318 с.
2. Морзе Н. В., Співак С. М. Цифрові технології в освіті : монографія. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2020. 276 с.
3. Академічна доброчесність: проблеми та перспективи : монографія / за ред. С. О. Калашнікової. Академічна доброчесність: проблеми та перспективи. Київ : Педагогічна думка, 2019. 384 с.

Чересюк Світлана,
Військова академія (м. Одеса)
Тимчук Дмитро,
курсант, Військова академія (м. Одеса)

РОЛЬ МОВНОЇ ОСВІТИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

У 21 столітті стрімкий розвиток цифрових технологій докорінно змінив способи комунікації, навчання та професійної діяльності. Інформаційний простір набув глобального масштабу, а швидкість передавання даних досягла небаченого раніше рівня. Щодня людина стикається з великими обсягами текстової, аудіо- та візуальної інформації, що надходить із різних частин світу. За таких умов мовна освіта виходить за межі суто гуманітарної підготовки й набуває стратегічного значення: вона формує вміння ефективно опрацьовувати інформаційні потоки, співпрацювати з міжнародними партнерами та протистояти інформаційним впливам. Сучасний світ вимагає не лише професійних знань, а й високого рівня комунікативної компетентності. Мова стає інструментом доступу до глобальних знань, наукових досліджень, технологічних інновацій і міжнародного досвіду.

Мова є частиною військово-професійної підготовки. Оскільки сучасні військові операції часто проводяться в міжнародному середовищі, де взаємодія з союзниками та партнерами є надзвичайно важливою. Цифровізація навчального середовища відкриває нові можливості для вивчення мов через онлайн-сесії, інтерактивні ресурси, дистанційні курси.. Цифрове середовище висуває нові вимоги до критичного мислення, інформаційної культури та мовної грамотності. Таким чином, мовна освіта стає важливим засобом адаптації людини до вимог високотехнологічного суспільства.

Разом із перевагами цифровізація несе й певні виклики. Надмірна кількість інформації може призводити до поверхневого сприйняття знань. Тому важливо поєднувати сучасні технології з класичними педагогічними підходами, що формують глибоке розуміння мовних норм і структур.

У сучасних умовах знання іноземних мов є необхідною умовою участі у міжнародних навчаннях, спільних операціях та програмах обміну досвідом. Для України це має особливе значення в контексті інтеграції до європейського та світового безпекового простору. Ефективна комунікація з іноземними партнерами сприяє зміцненню довіри, координації дій та обміну передовими практиками. Мовна підготовка військовослужбовців забезпечує здатність працювати з технічною документацією, стандартами, інструкціями та аналітичними матеріалами іноземного походження. Вона також сприяє формуванню позитивного іміджу держави на міжнародній арені. Вміння чітко й грамотно висловлювати думки іноземною мовою підвищує авторитет представників України у міжнародних структурах. Крім того, міжнародна комунікація передбачає не лише знання лексики та граматики, а й розуміння культурних особливостей партнерів. Мовна освіта сприяє розвитку міжкультурної компетентності, що є важливою складовою ефективної співпраці.

Мовна компетентність сприяє формуванню критичного мислення. Людина, яка має змогу порівнювати інформацію з різних джерел, краще розуміє контекст і може виявляти маніпуляції. Для військової сфери це особливо важливо, оскільки інформаційні операції є складовою сучасних конфліктів. Таким чином, мовна освіта виконує функцію зміцнення інформаційної стійкості особистості та держави. Вона допомагає формувати відповідальне ставлення до інформації, розвиває аналітичні здібності та здатність приймати обґрунтовані рішення.

Цифрові ресурси надають багато можливостей для самостійного вдосконалення мовних навичок. Онлайн-бібліотеки, освітні платформи, подкасти, відеоуроки та інтерактивні вправи дозволяють організувати навчання відповідно до індивідуальних потреб та професійних завдань. Безперервна самоосвіта заохочує дисципліну, відповідальність та мобільність. Наприклад, спеціаліст, який володіє іноземною мовою, матиме більше

можливостей для кар'єрного зростання, участі в проєкті або стажуванні. У військовому контексті це може означати місії ООН, міжнародні штаб-квартири та навчальні заходи.

Мовна освіта забезпечує високий рівень комунікативної культури. Грамотне мовлення, точність формулювань, вміння аргументувати свою позицію є не лише рисами індивідуальної культури, а й, перш за все, складовими успішного управління та лідерства: вміння чітко визначати завдання, керувати діями бойового підрозділу та створювати в ньому морально-психологічний клімат.

Подальший розвиток мовної підготовки має ґрунтуватися на поєднанні традиційних педагогічних підходів із сучасними цифровими технологіями. Необхідно розвивати інтерактивні методики, впроваджувати інноваційні освітні платформи та підтримувати мотивацію до безперервного навчання. В умовах глобалізації саме мовна компетентність стає одним із ключових чинників професійного успіху, національної безпеки та стійкого розвитку держави.

Отже, у цифрову епоху мовна освіта набуває особливого, стратегічного значення. Вона не лише забезпечує ефективну комунікацію, а й формує критичне мислення, інформаційну стійкість та здатність до міжкультурної взаємодії. Для України, зокрема в умовах безпекових викликів і міжнародної співпраці, мовна компетентність є важливою складовою професійної підготовки та державної спроможності. Поєднання традиційних освітніх підходів із сучасними цифровими технологіями створює підґрунтя для безперервного розвитку фахівців, підвищення їхньої конкурентоспроможності та зміцнення позицій держави у світовому просторі.

Список використаних джерел:

1. Кремень В. Г. Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи : монографія. Київ : Грамота, 2005. 384 с.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ : Атіка, 2008. 684 с.
3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січ. 2018 р. № 67-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua.

Черних Юрій,
кандидат технічних наук, доцент,
Військовий інститут Київського національного університету ім. Т. Шевченка, (м. Київ)

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСОБІВ STEM-ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ ФАХІВЦІВ

Нині наша держава та Збройні Сили України (ЗС України) перебувають на вирішальному етапі реагування на сучасні зовнішні виклики і загрози. Для зміцнення суверенітету і територіальної цілісності України в центрі уваги керівництва країни, профільних міністерств і колективів закладів військової освіти має бути гармонізація стандартів щодо цифрової трансформації та оновлена система військової освіти, яка здатна забезпечити належний рівень професійної підготовки військових фахівців.

Військова освіта в Україні на теперішній час функціонує в умовах глобалізації та інтернаціоналізації світової освіти, інтеграції в європейський і світовий освітній простір, технологізації та цифровізації, впровадження елементів штучного інтелекту тощо. Реформування і розвиток ЗС України стимулює вдосконалення системи підготовки військових фахівців, у тому числі її цифровізації із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Одним з найважливіших факторів цього розвитку є впровадження STEM-технологій в освітній процес вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (ВНП ЗВО).

Абревіатура STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) розшифровується як «Наука, Технології, Інженерія, Математика». STEM-освіта та її основні елементи (наука, технологія, інженерія, математика) розвивають критичне мислення слухачів і курсантів, сприяють розвитку їх навичок командної роботи та підвищують якість підготовки до подальшого проходження військової служби. Використання STEM-технологій в освітньому процесі ВВНЗ та ВНП ЗВО є основою реалізації сучасних освітніх програм, що передбачає створення системи предметних компетентностей (soft and hard skills) під час вивчення навчальних дисциплін з використанням цифрових технологій, 3D лабораторій, елементів віртуальної та доповненої реальності.

На нашу думку, при застосуванні STEM-технологій саме викладач відіграє вирішальну роль у формуванні компетентностей у тих, хто навчається. Ключовими якостями, які визначають ефективного викладача STEM-освіти є [1]:

предметні знання – глибоке розуміння галузей STEM, потрібно знати наукові принципи, технологічні досягнення, інженерні концепції та математичні теорії навчальноїдисципліни;

пристрасть до STEM-технології викладання – ентузіазм надихає слухачів та курсантів досліджувати та цінувати навчальні дисципліни STEM;

ефективна комунікація – здатність доносити ідеї через захоплюючі лекції, дискусії та демонстрації;

проєктне навчання – опрацювання реальних проєктів, застосовуючи концепції STEM до практичних сценаріїв;

адаптивність – бути в курсі останніх наукових досліджень, технологій і тенденцій, здатність адаптуватись до різних груп тих, хто навчається;

практичне навчання – заохочення слухачів і курсантів досліджувати, експериментувати та вчитися на практиці;

критичне мислення та вирішення проблем – заохочення тих, хто навчається, аналізувати проблеми, пропонувати рішення та мислити творчо;

співпраця – дозвіл слухачам і курсантам працювати у команді, вчитися один в одного та працювати разом над проектами.

Для забезпечення ефективного навчання та взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу використовуються різноманітні цифрові інструменти і ресурси. Серед основних цифрових сервісів, які допомагають освітянам в проведенні занять з використанням дистанційних STEAM можна виділити такі [2]:

1. Платформи для проведення відеоконференцій. Найбільшим попитом сьогодні користуються такі ресурси, як Zoom, Google Meet, Microsoft Teams. Цей тип сервісів забезпечує можливості викладачу та тим, хто навчається, дискутувати, обговорювати навчальний матеріал, задавати питання та спілкуватися в режимі реального часу. Окрім цього дані сервіси забезпечені можливостями демонстрації екрану, створення групових кімнат для роботи окремих груп, створення віртуальних дошок для спільної роботи над проєктами, деякі сервіси мають свої інтерактивні інструментами, наприклад, можливість створити опитування в реальному часі.

2. Інтерактивні презентації та онлайн-дошки. Існує велике різноманіття програм для створення інтерактивних презентацій, які надають широкі можливості як для викладача так і для слухачів та курсантів. Найбільш використовуваними є такі програми як Microsoft Power Point, Google Slides, Canva, Prezi. Серед онлайн дошок можна виділити: Padlet, Miro, Jamboard, Trello тощо. Дані програми добре підходять для проведення навчальних STEAM-занять, оскільки забезпечують можливість спільної роботи над презентацію в реальному часі, а також оснащені широким спектром функцій, наприклад, створення інтерактивних слайдів з використанням мультимедійного контенту, вставка гіперпосилань, бібліотека шаблонів та зображень, можливість зберігання та обміну.

3. Віртуальні лабораторії. Для демонстрації експериментів та практичних завдань широко використовуються віртуальні лабораторії або симуляцій. Прикладами таких лабораторій є PhET Interactive Simulations та GoLab, Physics Simulations, Labster. Використання цього типу цифрових сервісів дозволяє здобувати практичний досвід та розуміння наукових концепцій безпечно та віддалено, навіть в онлайн-форматі навчання.

4. Електронні підручники та ресурси. Залучення до STEAM-сфери різних віртуальних ресурсів, таких як інтерактивні завдання та веб-сайти. Такі підручники поєднують в собі теоретичний матеріал, мультимедійний контент, інтерактивні та практичні завдання.

5. Інтерактивні завдання та онлайн-тести. Існують різноманітні цифрові сервіси для створення інтерактивних вправ, які можна ефективно використовувати для дистанційних STEAM-занять. Ці платформи дозволяють викладачам створювати завдання самостійно, або користуватися готовими розробками інших користувачів. Інтерактивні завдання необхідні для відстеження прогресу тих, хто навчається, а також їх стимуляції й залученню до активного навчання. Приклади платформ: Kahoot!, learningapps, Worksheet, Wordwall, Google forms, Mentimeter тощо.

Таким чином, впровадження STEM-технології в освітній процес ВВНЗ та ВНП ЗВО є ефективним засобом підвищення якості підготовки слухачів і курсантів та важливим завданням у контексті створення сучасного освітнього середовища сучасного вищого військового навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Margot, K. C., Kettler, T. Teachers' perception of STEM integration and education: A systematic literature review. Int. J. STEM Educ. DOI: https://doi.org/10.1186/s40594-018-0151-2.
2. Soroko N. The use of educational electronic platform for the organization of a steam-oriented environment of the general school (foreign experience). Academic Notes Series Pedagogical Science. 2019. Vol. 1, no. 183. P. 155–158. DOI: https://doi.org/10.36550/2415-7988-2019-1-183-155-158.

Ярмолович Оксана,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)
Лебедєва Олена,
Військова академія (м. Одеса)
Степуренко Олександр,
курсант, Військова Академія (м.Одеса)

ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА ТА САМООСВІТА КУРСАНТІВ ВВНЗ: ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ ВИКЛАДАЧА У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Розвиток інформаційного суспільства зумовлює глибокі зміни в освітній парадигмі, що проявляються у переході від моделі передачі знань до моделі їх самостійного конструювання. Сучасний здобувач освіти функціонує в умовах постійного інформаційного потоку, цифрових технологій та відкритого доступу до глобальних ресурсів. У цих умовах особливої ваги набуває інформаційна освіта, яка передбачає формування здатності працювати з інформацією, здійснювати її критичний аналіз, інтегрувати нові знання у власний професійний досвід. Для курсантів вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ) ці процеси мають стратегічне значення, оскільки володіння англійською мовою є необхідною складовою професійної мобільності, міжнародної співпраці та участі у спільних безпекових ініціативах.

Активізація навчання іноземної мови в умовах інформаційного суспільства ґрунтується на впровадженні проблемних завдань, рольових ігор, проєктної діяльності та позааудиторного читання. Такі методи спрямовані на формування автономності, критичного мислення та відповідальності за власний результат. Курсант отримує знання не в готовому вигляді, а через розв'язання змодельованих професійних або побутових ситуацій англійською мовою.

Важливим компонентом інформаційної освіти є робота з професійно орієнтованими текстами. Професійні англомовні матеріали характеризуються логічною структурованістю, термінологічною чіткістю та тематичною цілісністю. Робота з ними відбувається поетапно: введення нових лексичних одиниць у контексті, рецептивне опрацювання через читання та аудіювання, подальша активізація в усному чи письмовому мовленні. Така система дозволяє інтегрувати мовну і фахову підготовку, що є особливо важливим для майбутніх офіцерів. Іще в двадцятому сторіччі відомий методист Літлвуд В. відмічав: "The comprehensive use of various teaching methods will allow the teacher to make the best use of their strengths and capabilities and further eliminate the shortcomings of each method".

Позааудиторне читання (extensive reading) виступає важливою формою самоосвіти. Дай Р., Бамфорд Дж., Нашіон П. вивели термін, який характеризує читання, як навчаючий метод. Також відомі методисти вказали на методику використання позааудиторного читання (ER) в процесі навчання іноземної мови. Бамфорд Дж. вказав: "Extensive reading involves reading large quantities of material for general understanding, enjoyment, and language development rather than for detailed analysis." Воно сприяє розширенню словникового запасу, розвитку мовної інтуїції та формуванню навичок аналітичного мислення. Самостійне опрацювання матеріалу з подальшим обговоренням, підготовкою доповідей або презентацій формує в курсантів уміння структурувати інформацію та презентувати її англійською мовою. В умовах цифровізації позааудиторне читання дедалі частіше реалізується через електронні бібліотеки, наукові бази даних та спеціалізовані онлайн-ресурси.

Суттєву роль у формуванні комунікативної компетентності відіграє рольова гра. Вона дозволяє змоделювати професійні ситуації: брифінги, переговори, планування операцій, участь у міжнародних місіях. Рольова взаємодія включає підготовчий етап (ознайомлення з мовним матеріалом і ситуацією), основний етап (комунікація) та заключний етап (рефлексія й аналіз). Особливістю сучасного етапу є використання цифрових інструментів під час

підготовки: пошук додаткової інформації, перегляд відеоматеріалів, аналіз автентичних документів.

У зв'язку з цим змінюється роль викладача. Він перестає бути єдиним джерелом знань і виступає організатором освітнього середовища, фасилітатором навчальної діяльності. Завдання викладача полягає у відборі якісних цифрових ресурсів, постановці проблемних завдань, координації групової роботи та здійсненні підсумкового аналізу. Контроль під час комунікативної діяльності має бути мінімальним, щоб забезпечити природність мовлення, тоді як корекція помилок здійснюється після завершення активної фази роботи.

Особливої актуальності в умовах інформаційного суспільства набувають інтернет-платформи, які сприяють самостійному розвитку курсантів ВВНЗ у вивченні англійської мови. Серед них варто виокремити такі:

Moodle – платформа дистанційного навчання, яка дозволяє розміщувати навчальні матеріали, тести, відеолекції, організовувати форуми для обговорення професійних тем.

Coursera, edX, FutureLearn – міжнародні освітні платформи з онлайн-курсами англійською мовою, у тому числі з військової справи, міжнародних відносин та безпеки.

British Council (LearnEnglish) – ресурс із вправами, відеоматеріалами, подкастами та інтерактивними завданнями різних рівнів складності.

BBC Learning English – автентичні аудіо- та відеоматеріали, що сприяють розвитку навичок аудіювання та поповненню лексики.

Quizlet ma Wordwall – інструменти для створення та опрацювання лексичних карток, що полегшують запам'ятовування професійної термінології.

Grammarly – онлайн-сервіс для перевірки письмових робіт, який допомагає курсантам удосконалювати граматичну та стилістичну правильність текстів.

YouTube-канали професійного спрямування (наприклад, канали з військової тематики, міжнародної безпеки) – джерело автентичного мовного матеріалу.

Платформи для мовного обміну, такі як *Tandem або Speaky,* що дозволяють практикувати розмовну англійську з носіями мови.

Використання таких ресурсів сприяє розвитку цифрової грамотності, самодисципліни та відповідальності за власний освітній результат. Курсанти отримують можливість індивідуалізувати навчальний процес, обирати темп і формат опрацювання матеріалу, що відповідає принципам автономного навчання.

Таким чином, освіта в інформаційному суспільстві передбачає поєднання активних методів навчання з широким використанням цифрових ресурсів. Самоосвіта стає невід'ємною складовою професійного становлення майбутнього офіцера. Зміна ролі викладача – від транслятора знань до організатора й наставника – відповідає вимогам сучасної освітньої реальності. Інтеграція проблемних завдань, рольових ігор та інтернет-платформ створює умови для формування високого рівня іншомовної комунікативної компетентності курсантів ВВНЗ та їх готовності до діяльності в глобалізованому інформаційному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Littlewood W. *Communicative language teaching*. Cambridge : Cambridge University Press, 1981. 108 p.
2. Day R. R., Bamford J. *Extensive reading in the second language classroom*. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. 238 p.

Секція 2
«Сучасний досвід та стандарти NATO у військовій освіті»

Ostapchuk Liudmyla,
Diadkov Serhii,
Military Academy (Odesa)

UNDERWATER COMMUNICATION SIGNALS USED BY MILITARY DIVERS: PRACTICAL EXPERIENCE FROM THE 73RD SOF MARINE CENTER

Introduction. Underwater operations present a unique operational environment in which standard verbal communication between team members becomes impossible. Military divers rely on breathing apparatus that prevents speech and significantly limits auditory communication. As a result, the effectiveness and safety of underwater missions depend heavily on alternative communication systems that allow divers to exchange information quickly and accurately. Underwater communication signals represent an essential component of diver training and operational coordination. These signals enable divers to share information about their condition, equipment status, movement directions, and potential dangers. Proper understanding and application of such signals are critical for maintaining situational awareness, coordinating actions within a dive team, and ensuring the safety of personnel during underwater operations.

This paper examines the communication systems used by military divers, focusing on two main categories of signals: visual (hand) signals and tactile press signals. The study is based on practical operational experience from a military diver serving in the 73rd Special Operations Forces Marine Centre of the Armed Forces of Ukraine. The analysis highlights the functional role of underwater signals in maintaining coordination between divers under different environmental conditions.

Literature Review. Underwater communication systems have long been an important element of professional diving practice, particularly in military and special operations environments. In situations where radio communication is limited or unavailable, divers rely on non-verbal signalling systems to coordinate tasks and respond to emergencies. Previous studies in diving operations emphasize that underwater signals must meet several critical requirements: they must be simple, easily recognizable, and capable of conveying essential information quickly. Standardized hand signals are widely used in military and professional diving because they allow divers to communicate effectively when visibility conditions permit visual contact.

However, underwater environments often present significant visibility limitations due to darkness, sediment, or water turbidity. In such cases, divers rely on alternative communication methods such as tactile or press signals. These signals are transmitted through physical contact and are particularly important during night operations or in environments with extremely low visibility. Unlike standardized visual signals that are widely documented in diver manuals and training programs, tactile signalling systems are often developed internally within specific diving units. These systems allow teams to adapt communication methods to their operational requirements and mission conditions.

Results and Discussion. The analysis shows that underwater communication signals play a crucial role in maintaining coordination between divers during missions. Visual signals are the primary communication method when water visibility allows divers to observe each other. A range of standardized hand signals is used to convey important operational information. These signals communicate the diver's physical condition, equipment status, and intended actions. For example, one signal indicates that the diver is functioning normally and has understood the partner's message. Another signal communicates that the diver is experiencing difficulties or cannot complete a task. Several signals are used to indicate emergency conditions or equipment issues. A diver may signal that they are switching to a reserve air supply or that they are unable to access the reserve air and require assistance. Other signals indicate movement directions, including commands to dive underwater, move toward the surface, or change direction. Certain signals are used to coordinate team actions. Divers may signal the need to gather together, stop an activity, or slow

down their movements. These signals are essential for maintaining safe and synchronized operations during underwater tasks.

However, underwater missions are frequently conducted in conditions where visibility is extremely limited. Darkness, suspended sediment, or environmental conditions may prevent divers from seeing one another. In such cases, visual communication becomes ineffective. Under these circumstances, divers rely on press or tactile signals. These signals are transmitted through direct physical contact between divers. For example, a diver may place a hand on the partner's shoulder and apply a sequence of short presses to communicate a specific message, such as the need to stop or change movement.

Unlike visual signals, tactile communication systems are typically not standardized in official diver manuals. Instead, they are developed within individual diving teams based on operational experience and mutual agreement. The number and pattern of presses may vary depending on the communication protocol established within a specific unit. Despite their simplicity, tactile signals are extremely effective in maintaining communication when visual signals cannot be used. They allow divers to coordinate actions and maintain safety even in complete darkness or highly turbid water conditions.

Conclusion. Underwater communication signals are a fundamental element of military diving operations. Because verbal communication is impossible while using breathing apparatus, divers rely on non-verbal signaling systems to exchange critical information during missions. The study demonstrates that two primary communication methods—visual hand signals and tactile press signals—allow divers to maintain coordination under varying environmental conditions. Visual signals provide an efficient communication system when visibility is sufficient, while tactile signals ensure communication when visual contact is impossible.

Operational experience from the 73rd SOF Marine Center confirms that these signalling systems play a crucial role in ensuring diver safety, maintaining team coordination, and supporting the successful execution of underwater missions. Further research may focus on the development of standardized tactile communication systems and the integration of advanced technologies that could enhance underwater communication capabilities for military divers

References:

1. U.S. Navy. U.S. Navy Diving Manual. Revision 7. Washington, DC : Naval Sea Systems Command, 2016. 992 p.
2. Marine life hand signs URL: https://nosybe.dune-world.com/en/article/marine-life-hand-signs.
3. An important word for your diver vocabulary. PADI Blog. URL: https://blog.padi.com/an-important-word-for-your-diver-vocabulary/.

Ostapchuk Liudmyla,
Oliinyk Pavlo,
Military Academy (Odesa)

THE ROLE OF MODERN PERSONAL PROTECTIVE EQUIPMENT IN SOLDIER SURVIVABILITY AND OPERATIONAL EFFECTIVENESS

The survivability of military personnel on the modern battlefield depends not only on tactical competence and operational planning but also on the quality and effectiveness of personal protective equipment. Contemporary armed forces invest significant resources in developing and supplying equipment designed to reduce combat injuries and enhance the operational endurance of soldiers. Personal military equipment today represents a complex system of protective, functional, and medical components that collectively contribute to a soldier's safety, mobility, and combat effectiveness.

Among the most critical elements of this system are items designed for heavy ballistic protection, including helmets, plate carriers, and additional protective elements for vulnerable parts of the body. Equally important are specialized protective devices that safeguard soldiers from environmental and combat-related hazards such as debris, high-decibel noise, chemical agents, and biological threats. Modern military gear also incorporates modular utility systems, enabling soldiers to carry ammunition, medical supplies, and mission-essential equipment while maintaining operational mobility.

This conference paper abstract intends to examine the structure, functionality, and practical importance of modern personal protective equipment used by soldiers, with particular attention to protective gear, hearing and eye protection, chemical protection systems, and wearable combat equipment. To illustrate the practical application and effectiveness of such equipment, the abstract also presents a case study of a Ukrainian serviceman from the 3rd Infantry Brigade, whose combat experience demonstrates the real-life impact of modern military gear on survivability and operational performance.

Recent studies in military science and defence medicine highlight the critical role of personal protective equipment in reducing casualties and enhancing soldier resilience in combat environments. Ballistic protection systems, including helmets and body armour, are widely recognized as the most important elements of individual soldier protection. Advances in materials such as Kevlar and composite fibres have significantly improved the ability of protective gear to withstand fragmentation and ballistic threats while maintaining manageable weight. In addition to ballistic protection, research emphasizes the importance of sensory protection systems. Continuous exposure to high-decibel noise generated by small arms fire, artillery systems, and rocket launchers can lead to permanent hearing damage among military personnel. Active and passive hearing protection devices are therefore essential components of modern soldier equipment.

Eye protection is another critical factor in battlefield survivability. Ballistic protective glasses reduce the risk of eye injuries caused by debris, dust, and fragments generated during combat operations. Studies indicate that eye injuries represent a significant percentage of non-fatal combat injuries, making protective eyewear an essential element of military equipment.

Modern armed forces also employ chemical, biological, radiological, and nuclear (CBRN) protective equipment designed to shield personnel from hazardous substances. Contemporary protective suits utilize advanced materials such as Tychem fabrics, which provide improved chemical resistance while reducing the overall weight of the equipment.

Finally, modern military operations require soldiers to carry substantial quantities of equipment, including ammunition, communication devices, medical supplies, and hydration systems. Modular load-bearing systems and tactical backpacks allow personnel to transport essential items while maintaining operational mobility.

The analysis in this paper demonstrates that modern personal protective equipment plays a decisive role in increasing the survivability of soldiers during combat operations. According to the

case study, ballistic helmets represent one of the most important elements of protective equipment. The serviceman uses two different helmet systems depending on operational requirements. A FAST-type helmet is used primarily in urban combat scenarios because of its compatibility with additional tactical equipment such as communication systems and optical devices. However, its weight becomes a significant factor when the total combat load exceeds 30 kilograms.

An alternative helmet used by the soldier is an American analogue of the Integrated Head Protection System (IHPS). This system includes mounting rails for night vision devices, thermal imaging optics, and tactical flashlights. It is also compatible with active hearing protection systems, allowing the soldier to maintain situational awareness while reducing the risk of hearing damage.

The case study also highlights the importance of ballistic eyewear. Due to congenital vision impairment, the soldier uses protective glasses with dioptres, which simultaneously provide visual correction and protection from battlefield hazards such as debris and fragmentation.

Additional protection is provided by Kevlar overlays covering vulnerable areas including the neck, shoulders, and lower torso. Although such materials cannot guarantee complete protection against direct bullet impacts, they are highly effective in protecting soldiers from shrapnel and secondary fragments.

The modular belt system used by assault troops serves both functional and protective purposes. It allows soldiers to carry ammunition, grenades, medical supplies, and other mission-essential equipment while incorporating additional Kevlar protection. Tactical backpacks further extend the soldier's operational capacity by carrying extra ammunition, optical devices, water, and food for missions that may last up to two days.

Another crucial component of modern combat equipment is the individual first aid kit (IFAK). The equipment carried by the case study soldier includes tourniquets, wound dressings, decompression needles, occlusive chest seals, and other medical tools necessary for immediate battlefield trauma care.

An equally critical element of modern combat gear is the individual first aid kit (IFAK). According to the serviceman interviewed, proper training in the use of medical equipment is as important as carrying the equipment itself. A typical combat first aid kit used by Ukrainian soldiers may include several tourniquets, bandages and wound dressings, medical scissors, and other tools intended for rapid trauma management on the battlefield. Additional items may include decompression needles for treating chest injuries, occlusive dressings used to seal open chest wounds, thermal blankets to prevent hypothermia, airway management devices, and protective eye shields. Such medical kits are designed to enable immediate life-saving interventions before evacuation to advanced medical care.

The total cost of a complete set of modern personal combat equipment can exceed 100,000 Ukrainian hryvnias (approximately 2,500 USD). This illustrates the financial challenges associated with equipping soldiers with modern protective systems and highlights the importance of logistical support and civilian assistance initiatives that contribute to supplying essential equipment to military personnel.

Conclusion. The findings confirm that modern personal protective equipment significantly improves soldier survivability and operational effectiveness in contemporary combat environments. Integrated systems combining ballistic protection, sensory protection, modular equipment, and emergency medical supplies provide soldiers with essential protection against multiple battlefield threats. The case study of a Ukrainian serviceman demonstrates the practical effectiveness of these systems and illustrates how specific elements of modern equipment can directly contribute to saving lives. At the same time, the high cost of advanced protective equipment highlights the importance of logistical support and civilian assistance initiatives that help ensure soldiers are adequately equipped for modern warfare. Future research should focus on optimizing the balance between protection, weight, and mobility in personal protective equipment systems in order to further improve soldier survivability and combat performance.

Posedkin Oleksandr,
Skorobreshchuk Diana,
Military Academy (Odesa)

LEARNING ENGLISH AS A FACTOR OF INTEROPERABILITY OF THE ARMED FORCES OF NATO MEMBER COUNTRIES

In the modern security environment, the ability of allied forces to operate seamlessly is a cornerstone of collective defence. The North Atlantic Treaty Organization (NATO) defines this capability as "interoperability" – the ability of the forces of member countries and partners to act together coherently, effectively, and efficiently to achieve Allied tactical, operational, and strategic objectives. While interoperability is often discussed in terms of technical compatibility (standardized ammunition, fuel, or communication frequencies) or procedural alignment (common doctrines and rules of engagement), the "human dimension" remains the most critical foundation. At the heart of this human dimension lies linguistic interoperability, specifically the proficiency in the English language, which serves as the *de facto* operational language of the Alliance [1].

The necessity of English language learning for armed forces is dictated by the complex nature of modern warfare. Multinational operations require real-time coordination between land, air, and maritime domains involving units from different nations. In such high-stakes environments, ambiguity or miscommunication can lead to mission failure or fratricide. Therefore, English proficiency is not merely an educational asset but a combat capability. It ensures that a commander from one nation can effectively direct the movements of a unit from another, that air support can be accurately called in by ground troops regardless of nationality, and that intelligence can be shared and understood instantaneously across the chain of command.

NATO addresses this challenge through the Standardization Agreement (STANAG) 6001, "Language Proficiency Levels". This standard provides a unified metric for evaluating language skills across the Alliance, assessing four key skills: Listening, Speaking, Reading, and Writing. The levels range from 0 (No proficiency) to 5 (Native/Bilingual). For officers holding positions in multinational headquarters or participating in international peacekeeping missions, achieving a specific level (often Level 2 or 3) is mandatory. This standardization eliminates the subjectivity of national grading systems and ensures that a "Level 3" capability in Ukraine corresponds exactly to a "Level 3" in the United States or Germany [2].

For Ukraine, as a partner nation aspiring to full NATO membership, the implementation of these language standards is of paramount importance. The integration of the Armed Forces of Ukraine into the Euro-Atlantic security architecture requires more than just political will; it necessitates the practical ability of Ukrainian personnel to work within NATO command structures. This involves not only general English usage but also the mastery of "Operational English" – the specific military terminology, acronyms, and brevity codes used in NATO orders and reports. The transition from Soviet-era standards to NATO standards includes the adoption of English as the language of operational planning and instruction in military exercises.

Furthermore, English proficiency acts as a gateway to professional military education and training. Most advanced training courses offered by NATO schools and centres of excellence are conducted in English. Officers who master the language gain access to a wealth of knowledge, doctrine, and best practices that they can then disseminate within their national armed forces. This creates a multiplier effect, accelerating the overall transformation of the defence sector. The linguistic barrier is often cited as a significant hurdle in the speed of interoperability; thus, investing in language training is a direct investment in the combat readiness and modernization of the army.

The "human interoperability" fostered by a common language also builds trust and cohesion. When soldiers can communicate directly without the need for interpreters, they build personal relationships and mutual understanding that are vital for morale in multinational units. Interpreters, while useful, introduce a delay and a potential point of failure in the communication loop. In the heat of battle, direct communication is the only viable option. Consequently, NATO doctrine

emphasizes that every soldier, from the strategic commander down to the tactical level, should possess a degree of language proficiency appropriate to their role [3].

In conclusion, the learning of the English language is a critical factor in achieving interoperability among the armed forces of NATO member countries and their partners. It transcends basic communication, acting as the connective tissue that allows technical and procedural systems to function. For the Armed Forces of Ukraine, intensifying English language training is a strategic imperative that directly supports the goal of full NATO integration. By adopting standards such as STANAG 6001 and prioritizing linguistic capability, Ukraine not only enhances its cooperation with the Alliance but also strengthens its own national defence potential through access to global military knowledge and improved operational effectiveness.

References:

1. Interoperability: connecting forces // North Atlantic Treaty Organization. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84112.htm.
2. NATO Standardization Office. NATO Standard ATrainP-5: Language Proficiency Levels. Brussels, 2016. URL: https://natobilc.org/wp-content/uploads/2024/11/ATrainP-5-EDA-V2-E.pdf.
3. Fuller T. Capacity Language Building in NATO // Joint Air Power Competence Centre. 2018. URL: https://www.japcc.org/articles/capacity-language-building-in-nato/.

Vlasova Anastasiia,
Zaiats Iryna,
Skorobreshchuk Diana,
Military Academy (Odesa)

THE MODERN EXPERIENCE OF NATO COUNTRIES IN TEACHING ENGLISH TO MILITARY SPECIALISTS

Modern processes of international military cooperation, standardization, and multinational interaction impose increased requirements on the level of English language proficiency among military professionals. Within the NATO environment, English serves as the operational language for interaction, planning, command, and multinational coordination, thereby shifting from a general communication language to a professional working instrument.

Civilian language education typically emphasizes freedom of expression and variability of linguistic means. In contrast, the military environment values standardized phrasing, predictable language structures, and unambiguous interpretation. This is due to the need for a rapid, precise understanding of messages within multinational units. Accordingly, NATO countries' training courses deliberately limit linguistic variability in key communicative formats, forming template-based yet functionally reliable models of expression.

For this reason, NATO countries have developed a distinct didactic direction—professionally oriented military language training—that differs from general language education not in the volume of vocabulary, but in learning activities. Language is taught not as an abstract system but as a tool for performing professional procedures.

STANAG 6001 defines the framework for assessing language proficiency levels; however, NATO practice demonstrates that testing is not the central element of the training system. Instruction is designed in reverse order—from professional communicative action to linguistic means, rather than the opposite. This changes the course logic: instead of the "topic-exercises-test" model, a "scenario-task-language realization" model is applied [1].

A representative example is the NATO English for Military Planners (NEMP) course conducted by the Swedish Armed Forces International Centre. Its value lies not only in its content but primarily in its instructional model: language is acquired through planning procedures, argumentation, and decision briefings. Participants do not merely demonstrate language knowledge—they perform professional actions through language [2].

A similar logic can be observed in intensive language schools within NATO military structures and in international programs for reserve officers. A common feature is that language errors are treated not as purely academic deviations but as functional factors that may affect the understanding of an order, intent, or situation assessment.

In traditional language instruction, an error is viewed as a deviation from linguistic norms. In military-professional language training, its functional impact on comprehension is evaluated first. If an utterance is grammatically imperfect but interpreted unambiguously, it is considered acceptable. Conversely, a grammatically correct phrase that allows multiple interpretations is treated as communicatively risky. This approach changes both assessment criteria and feedback methodology.

Standardized terminological and communicative Military English manuals play an important role in instructional support. They contain models of briefings, operational reports, situation descriptions, and formal messages. Their use reduces expression variability and establishes a unified professional communication framework [3].

An analysis of current programs reveals several characteristic methodological features. Intensive course formats ensure a high concentration of language practice. Their effectiveness is explained not only by contact hours but by a controlled language environment in which learners continuously formulate professional judgments in English. For the Ukrainian system, this supports the feasibility of short, targeted language modules instead of extended general courses.

The CLIL approach (Content and Language Integrated Learning) combines subject content and language instruction. Its strength lies in shifting cognitive focus from linguistic form to task content, where language functions as a working medium of thinking. In the Ukrainian context, this may be implemented through joint instruction by language teachers and subject-matter military specialists.

Scenario-based and simulation-based learning develops readiness for unpredictable communication. Unlike prepared dialogues, simulations require reacting, clarifying, and reformulating—that is, using language as an instrument of situation management.

Military writing instruction develops structured thinking. Practice indicates that writing tasks most accurately reveal the actual level of professional language competence, since they require logic, precision, and standardized message structure.

An important component of modern NATO programs is the intercultural communicative dimension. Military English courses include elements of multinational staff discourse: clarification procedures, constructive disagreement, procedural agreement, and risk formulation. Thus, language training extends beyond vocabulary and grammar to include professional interaction strategies.

The role of digital learning environments is also increasing. Online platforms and blended formats are used as tools for preliminary preparation and consolidation of professional vocabulary. Digital scenarios and recorded briefings followed by language analysis allow training to scale without losing professional orientation.

NATO practice also shows that course effectiveness largely depends on initial learner selection and a clear definition of target language functions. Courses are designed around specific communicative roles—planning, coordination, reporting, and instruction—that enhance practical outcomes. For Ukraine, differentiated language tracks based on functional duties would be advisable.

At the same time, borrowing foreign models requires careful methodological adaptation. Their effectiveness is ensured not only by teaching techniques but also by instructor qualification and the availability of authentic materials. Therefore, international experience should be incorporated at the program level rather than through isolated methods.

Thus, contemporary NATO experience in teaching English to military professionals demonstrates a shift from language courses to language-integrated professional training. Its primary value lies in a didactic model where language is embedded in professional action. This model appears to be the most promising direction for the development of military language training systems in Ukraine.

References:

1. Bureau for International Language Coordination (BILC). Best Practices in STANAG 6001 Testing. Brussel. 2025. URL: https://natobilc.org/wp-content/uploads/2025/08/Best_practices_in_stanag_6001_testing_august_2025-upd.pdf.pdf.
2. Swedish Armed Forces International Centre (SWEDINT). NATO English for Military Planners (NEMP) Course Description and Training Framework. Stockholm: SWEDINT. URL: https://www.forsvarsmakten.se/en/swedint/courses-at-swedint-and-how-to-apply/nato-nemp/.
3. Farr K., Frood M., Fink L., Fehrling O. MILITARY ENGLISH GUIDE: *Self-Study Workbook* Version 1.5. Swedish Defence University. 2025. DOI: https://doi.org/10.62061/nwbo8172/.

Yablonskyi Andrii,
Podolian Vladyslav,
Military Academy (Odesa)

JUSTIFICATION OF THE APPROPRIATENESS OF USING INTERACTIVE METHODS OF TEACHING ENGLISH IN ACCORDANCE WITH THE GOALS OF PROFESSIONAL TRAINING IN HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In the modern conditions of globalization and intensive international military cooperation, proficiency in the English language is an integral component of the professional training of future officers. In higher military educational institutions, English is regarded not only as an academic discipline but as a tool of professional communication necessary for participation in international exercises, peacekeeping operations, interaction with foreign partners, and the processing of military-professional documentation. In this context, the problem of identifying effective teaching methods that ensure the development of foreign-language communicative competence in accordance with the goals of cadets' professional training becomes particularly relevant.

Traditional methods of teaching English, which are primarily focused on the reproductive acquisition of language material, do not always meet the contemporary requirements for the training of military specialists. In contrast, interactive teaching methods that involve active interaction among participants in the educational process create favorable conditions for the development of communicative skills, critical thinking, and professionally relevant competencies. Therefore, substantiating the appropriateness of using interactive methods of teaching English in higher military educational institutions in accordance with the goals of professional training constitutes a relevant scientific and methodological task.

Professional training of cadets in higher military educational institutions is of a comprehensive nature and is aimed at shaping a specialist capable of effectively performing official duties in the context of contemporary challenges and threats. Among the key objectives of the professional training of future officers are the development of professional competence, the formation of teamwork skills, the ability to make decisions in non-standard situations, as well as readiness for intercultural and foreign-language communication.

English language instruction in higher military educational institutions is directly linked to the achievement of the aforementioned objectives, as foreign-language communicative competence constitutes a component of the overall professional competence of a servicemember. It includes the ability to perceive and convey information in a foreign language in both oral and written forms, to use professional terminology, and to participate in official discussions, briefings, and negotiations.

In this regard, methods of teaching English in higher military educational institutions should be oriented not only toward the acquisition of lexical and grammatical material but also toward the simulation of real professional situations that require active language use. It is precisely this opportunity that interactive teaching methods provide.

Interactive teaching methods are defined as a set of pedagogical techniques and forms of organizing the educational process that are based on active interaction between the instructor and learners, as well as on collaboration among the cadets themselves. Such methods include role-playing and business games, discussions, work in small groups, project-based activities, problem-oriented learning, the case method, simulations of professional situations, and so on.

The application of interactive methods in English language teaching contributes to the creation of a communicatively oriented educational environment, in which cadets act not as passive recipients of knowledge but as active participants in the learning process. This aligns with modern didactic approaches, particularly the communicative and competence-based approaches, which are considered priorities in the language training of servicemembers.

The appropriateness of using interactive methods in English language teaching at higher military educational institutions is determined by their alignment with the primary goals of the professional training of future officers. Firstly, interactive methods ensure the development of

foreign-language communicative competence through the continuous engagement of cadets in language activities. The use of role-playing games and the simulation of professional situations allows for the practice of typical scenarios of official communication that closely resemble real conditions of military service.

Secondly, interactive methods promote the development of teamwork and collaboration skills, which are an important component of professional training in higher military educational institutions. Working in pairs and small groups, jointly completing learning tasks, and participating in discussions stimulate the development of responsibility, mutual support, and the ability to express one's position in English with clear and reasoned arguments.

Thirdly, the use of interactive methods increases cadets' motivation to learn English, as the educational process becomes more dynamic, practically oriented, and relevant to their future professional activities. This, in turn, positively affects learning outcomes and the development of professionally significant skills.

Thus, interactive methods of teaching English are pedagogically appropriate and methodologically justified in the context of professional training of cadets in higher military educational institutions. Their application ensures the achievement of language training objectives, promotes the development of foreign-language communicative competence, enhances professional interaction skills, and increases motivation for learning.

Prospects for further research lie in studying the effectiveness of individual interactive methods in teaching English to cadets, as well as in developing methodological recommendations for their implementation in the educational process of higher military educational institutions.

References:

1. Bykonya O. P. Interactive technologies of teaching a foreign language in non-linguistic higher educational institutions : monograph. Chernihiv : ChNTU, 2015. p. 232.
2. Olkhovych-Novosadiuk M. O. Formation of foreign language communicative competence of future officers in the process of professional training. *Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Psychological series*. 2018. Iss. 1. P. 162–171.
3. Pavlenko V. V., Dotsenko I. V. Peculiarities of using the case method in teaching English to cadets of higher military educational institutions. *Collection of Scientific Papers of the Military Academy (Odesa)*. 2021. No. 2 (16). P. 145–152.

Бербет Юрій,
Військова академія (м. Одеса)

ІНТЕРАКТИВНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУТНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Враховуючи сучасність системі вищої військової освіти відповідно траєкторія проблематики інтерактивності здобувачів вищої військової освіти у контексті сутності освітнього процесу, тобто збільшення уваги приділяється компетентності педагогічного складу під час практичної та теоретичної форми спеціальної підготовки.

Активізація під час застосуванні інтерактивних методів та форм протягом спеціальної підготовки стосовно сучасного воїна Збройних Сил України та роз'яснення перспективності щодо доцільність із боку військового педагога із метою досягнення номінального рівня фахових вмінь, теоретичних знань та практичних навичок у форматі інтерактивності, тобто генерація конструктивної складової протягом викладання військових дисциплін.

У сенсі розвитку дискусії відповідно пропонується думка військового педагога О.С. Капінуса, що вважає активність здобувачів вищої військової освіти під час спеціальної підготовки у вигляді теоретичних та практичних занять «характерною рисою та умовою існування і розвитку особистості, що виражає сутність суб'єкта, джерелом якої є потреби, інтереси, переконання, почуття та настанови» [1, с. 219].

Відповідно визначається потреба із метою створення системи неперервної освіти учасників та/або членів педагогічного колективу у вигляді моделі здобувачів вищої освіти та педагогічного складу, тобто досягнення успіху необхідного щодо вирішення із урахуванням принципів педагогічної складової у вигляді індивідуальна освітньої траєкторії.

Реалізація номінального потенціалу складової індивідуальної програми із удосконаленням компетентності педагога, тобто персональний шлях профільної освіти із метою досягнення формату забезпечення розробки професійного розвитку та індивідуальної траєкторії самовдосконалення складової спеціальної підготовки, тобто реалізації компетентності моделі здобувачі вищої військової освіти – педагогічний склад.

Відповідно необхідність впровадження науково-технічного прогресу обумовлюється динамікою профільного навчання із урахуванням актуальності організації фахової підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації учасників освітнього процесу, тобто вирогідність модальності застосування інтерактивних технологій щодо заміщення паперових носіїв із залученням інноваційної та креативної методики освітнього процесу під час досягнення номінального рівня набуття фахових вмінь, теоретичних знань та практичних навичок здобувачів вищої військової освіти.

Ефективність забезпечення освітнього процесу із урахуванням формування продуктивних форм під час оволодіння пошукової активності суб'єктів навчання у вигляді формату здобувач вищої військової освіти – педагогічний склад із урахуванням професійного досвіду учасників діалогічної пізнавальної діяльності, тобто генерація умов стабілізації й удосконалення професійної компетентності та залучення учасників освітнього процесу відносно індивідуальної й колективної діяльності із метою усвідомлення й прийняття цінностей майбутньої професії.

Синхронізація освітнього процесу із урахуванням набуття навичок протягом застосування дистанційного навчання із залученням динамічності формату спеціальної підготовки із використанням інноваційних та креативних інформаційно-комунікативних засобів, що зорієнтовано щодо забезпечення максимальної доступності й зручності із урахуванням етапів пріоритетності інтересів здобувачів вищої військової освіти.

Відповідно розвиток дистанційної форми навчання із застосуванням формату аналітики інноваційних та креативних публікацій, присвячених інтерактивності сучасних інформаційних технологій із урахуванням активності педагогічного складу у вигляді методичних розробок та номінальних засобів відносно дистанційного навчання, тобто

забезпечення аспектів взаємодії із навчальними ресурсами й впровадження сучасних методичних форм освітнього процесу протягом формування практичних навичок майбутнього фахівця.

Опанування методики освітнього процесу протягом набуття номінального фахового рівня опанування спеціальної підготовки у вигляді інтерактивності здобувачів вищої військової освіти у контексті сутності освітнього процесу, тобто набуття фахових вмінь, теоретичних знань та практичних навичок під час застосування інструктивних вказівок, перспективних переваг, проблемно-орієнтовних дискусій із залученням методики обміну інформації та алгоритміки креативності й інноваційності із метою прийняття своєчасного єдиного погодженого рішення у контексті удосконалення та зміцнення лінійки фахової складової сучасності.

Кейс генерації, формалізації та стабілізації номінальності мети із урахуванням удосконалення системи освітнього процесу та розвитку рівня спеціальної підготовки особистості моделі здобувач вищої військової освіти – педагогічний склад у межах самоорганізації й суборганізації систем та підсистем у межах організації власності методичності протягом набуття рівня професійного впливу під час реалізації завдання, тобто професійної діяльності суб’єктів управління освітнього процесу.

Відповідно метою управління освітнього процесу враховується номінальний аспект, що розглядається із узгодженням спільних дій та спрямованість розвитку навчального закладу у форматі досягнення результатів забезпечення розуміння сутності цілей, що грунтується із удосконаленням та поліпшення матеріально-технічної бази та створення відповідності соціальних, санітарно-гігієнічних умов та рівень медичного обслуговування, тобто наявність номінального морально-психологічного та професійного клімату під час освітнього процесу.

Відповідно під час реалізації освітнього процесу потребується алгоритміка у вигляді взаємодії педагогічного складу із впровадженням інновацій практичної діяльності, що вимагає залучення новітніх нормативних та змістовних уявлень щодо власної діяльності й зміни відношення відносно здобувачів вищої військової освіти, тобто здійснення інноваційної освітньої діяльності стосовно ідеалів педагогічного світогляду із позиції тривалої пошукової й наукової діяльності.

Кейс інтерактивності відносно здобувачів вищої військової освіти у контексті сутності освітнього процесу під час застосування інтерактивної алгоритміки у форматі спеціальної підготовці майбутнього фахівця із урахуванням, що пошук та впровадження теоретичної та практичної підготовки інноваційної, креативної та сучасної складової у вигляді форм, методів та принципів освітнього процесу із залученням інтерактивності під час вивчення військових дисциплін, тобто призводить щодо суттєвого збільшення рівня професійної ефективності спеціальної підготовки військовослужбовця Збройних Сил України у вигляді здобувачів вищої військової освіти.

Список використаних джерел:

1. Капінус О. С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб’єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України: монографія. Житомир: Видавництво О. О. Євенок, 2020. 600 с.

Бондар Ірина,
курсант, Військова Академія (м.Одеса)
Семко Ангеліна,
курсант, Військова Академія (м.Одеса)
Скоробрещук Діана,
Науковий керівник
Військова Академія (м. Одеса)

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ NATO У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Сучасні геополітичні процеси, поглиблення співпраці України з державами-членами NATO та реформування сектору безпеки і оборони відповідно до стандартів Альянсу зумовлюють зростання ролі професійно орієнтованого вивчення англійської мови. Англійська мова функціонує як основна робоча мова міжнародної військової комунікації, планування операцій, стратегічного аналізу та підготовки спільних навчань.

У цьому контексті особливої актуальності набуває використання автентичних матеріалів NATO як ефективного засобу формування іншомовної професійної компетентності.

Під автентичністю матеріалів у контексті використання документів і джерел NATO розуміють їх природність, оригінальність та створення для реальної професійної комунікації в межах діяльності Альянсу, а не з навчальною метою. Автентичні матеріали NATO є частиною офіційного військово-політичного, стратегічного та оперативного дискурсу і відображають реальні процеси планування, управління, взаємодії та забезпечення безпеки [1, с. 17].

Автентичність у даному випадку проявляється у кількох аспектах:

1. лінгвістична автентичність – використання реальної військової та дипломатичної термінології, характерних абревіатур (AJP, STANAG, HQ, ISR тощо), усталених мовних конструкцій офіційного стилю;
2. комунікативна автентичність – спрямованість тексту на виконання конкретних службових завдань (інформування, регулювання, координація, планування операцій);
3. професійна автентичність – відповідність змісту реальним стандартам, процедурам та політиці NATO;
4. соціокультурна автентичність – відображення принципів колективної безпеки, багатонаціональної взаємодії та євроатлантичних цінностей.

До автентичних матеріалів NATO, які можуть використовуватися в навчанні англійської мови, належать:

1. Стандартизаційні угоди (STANAG) – документи, що регламентують єдині вимоги до підготовки, озброєння та процедур взаємодії.
2. Оперативні та стратегічні доктрини (Allied Joint Publications) – матеріали, що визначають принципи ведення операцій та управління силами.
3. Офіційні пресрелізи та заяви Північноатлантичної ради – тексти, спрямовані на інформування міжнародної спільноти.
4. Виступи Генерального секретаря NATO – публічні промови з питань безпеки та міжнародної політики.
5. Аналітичні звіти та стратегічні концепції NATO – документи, що визначають довгострокові напрями розвитку Альянсу.
6. Матеріали міжнародних навчань і операцій – брифінги, звіти після дій (After Action Reports), оперативні інструкції.

Використання автентичних матеріалів NATO у навчанні англійської мови має низку важливих переваг. По-перше, робота з оригінальними документами, брифінгами та стандартами формує професійну лексику та термінологію, знайомить студентів і військових

із реальною мовою NATO, абревіатурами та офіційними конструкціями, що забезпечує точність комунікації у професійних ситуаціях. По-друге, автентичні матеріали розвивають ключові навички: читання, аудіювання та переклад спеціалізованих текстів, підвищуючи здатність правильно інтерпретувати інформацію та орієнтуватися у складних професійних документах. По-третє, матеріали NATO забезпечують підготовку до міжнародної взаємодії та службової діяльності у багатонаціональному середовищі, знайомлячи з процедурними стандартами, оперативними інструкціями та принципами взаємодії. По-четверте, автентичні джерела стимулюють мотивацію та практичну спрямованість навчання, показуючи зв'язок між опануванням англійської мови та професійною діяльністю. Нарешті, робота з матеріалами NATO сприяє розвитку аналітичного мислення, умінню оцінювати інформацію та приймати рішення на основі аналізу, а також підвищує готовність до мовних іспитів за стандартами STANAG 6001. Таким чином, використання автентичних матеріалів NATO забезпечує комплексний розвиток професійно орієнтованих мовних навичок і підготовку до реальної службової діяльності [2].

Процес роботи з автентичними матеріалами передбачає три основні етапи:

1. Передтекстовий етап – активізація фонових знань, пояснення ключової термінології, прогнозування змісту та цілей тексту.
2. Текстовий етап – читання або аудіювання матеріалу з виконанням завдань на розуміння основної та деталізованої інформації.
3. Післятекстовий етап – обговорення, переклад, аналіз, моделювання професійних ситуацій, рольові та дискусійні вправи.

Доцільним є використання інтерактивних методів, таких як кейс-метод, ситуаційний аналіз, підготовка презентацій, рольові ігри та обговорення реальних професійних сценаріїв. Це дозволяє слухачам не лише засвоїти мовний матеріал, а й відпрацювати навички застосування його у реальних умовах діяльності NATO.

Отже, використання автентичних матеріалів NATO у навчанні англійської мови є ефективним інструментом формування професійно орієнтованої мовної компетентності. Автентичні документи, стандарти, брифінги, аналітичні звіти та пресрелізи дозволяють ознайомити здобувачів освіти з реальною термінологією, абревіатурами та мовними конструкціями, характерними для офіційного військово-політичного дискурсу. Застосування таких матеріалів сприяє розвитку навичок читання, аудіювання, перекладу та аналітичного мислення, а також підвищує готовність до міжнародної взаємодії та участі у багатонаціональних навчаннях і операціях. Методичне використання матеріалів NATO, яке передбачає поетапну роботу з текстами, інтерактивні вправи, обговорення та моделювання професійних ситуацій, забезпечує ефективну інтеграцію мовної підготовки з фаховою діяльністю.

Практичне значення такого підходу проявляється у підготовці здобувачів освіти до реальних умов роботи у міжнародному контексті, розвитку міжкультурної комунікації, прийнятті обґрунтованих рішень на основі аналізу документів та підвищенні готовності до стандартизованих мовних іспитів, зокрема за стандартами STANAG 6001.

Список використаних джерел:

1. NATO Standardization Office. *Allied Joint Publications (AJP) Series*. Brussels: NATO, 2020.
2. NATO Standardization Office. *STANAG 6001: Language Proficiency Levels*. Brussels: NATO, 2019.
3. North Atlantic Treaty Organization. *NATO Public Diplomacy Division—Official Press Releases*. URL: https://www.nato.int.

Гіжецький Андрій,
Військової академії (м. Одеса)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ БПЛА

Сучасний характер збройної боротьби визначається стрімким розвитком технологій та активним використанням безпілотних літальних апаратів у різних видах бойової діяльності. Поява та широке впровадження БПЛА радикально змінило підходи до ведення розвідки, спостереження за діями противника, коригування вогню артилерії та оцінки результатів ураження цілей. Особливо це проявилося у ході російсько-української війни, де безпілотні системи стали не лише допоміжним інструментом, а фактично ключовим елементом організації бойових дій. Досвід сучасних операцій засвідчує, що ефективність підрозділів значною мірою залежить від рівня підготовки особового складу до використання цих технологій. Саме тому виникає об'єктивна потреба в удосконаленні системи підготовки військовослужбовців, зокрема щодо організації навчального процесу та взаємозв'язку між різними видами занять.

Традиційно навчальний процес у військових закладах будувався за принципом чіткого розподілу дисциплін та етапів підготовки. Кожне заняття мало визначену мету і проводилося відносно автономно. Такий підхід дозволяв забезпечити системність підготовки та контроль засвоєння знань, однак у сучасних умовах він не завжди відповідає вимогам практики бойового застосування військ. Аналіз сучасних бойових дій показує, що інформація, отримана за допомогою БПЛА, безпосередньо впливає на процес прийняття рішень командиром, планування дій підрозділів, а також організацію взаємодії між ними. Саме тому підготовка військовослужбовців має передбачати більш тісний та гнучкий взаємозв'язок між теоретичними, практичними та тактичними заняттями, щоб курсант і військовослужбовець могли швидко переносити знання у практику.

На мою думку, одним із ключових напрямів удосконалення підготовки є інтеграція теоретичних, практичних і тактичних занять у єдину логічну систему. Теоретична підготовка повинна формувати у військовослужбовців глибоке розуміння технічних можливостей безпілотних систем, принципів їх застосування та факторів, що впливають на ефективність виконання завдань аеророзвідки. Крім того, вона повинна охоплювати питання планування операцій, оцінки ризиків та безпеки під час використання БПЛА. Практичні заняття, своєю чергою, спрямовані на набуття стійких навичок керування апаратами, обробки відео- та фотоматеріалів, а також оперативної передачі інформації підрозділам, що виконують бойові завдання. Такий підхід дозволяє військовослужбовцям не лише оволодіти технікою, а й зрозуміти, як отримані дані впливають на загальну тактичну ситуацію.

Особливої актуальності набуває використання результатів роботи БПЛА під час проведення подальших тактичних занять. Наприклад, дані повітряної розвідки можуть застосовуватися для аналізу обстановки, визначення положення противника, планування дій підрозділів або коригування вогневого ураження. Це дозволяє курсантам та військовослужбовцям на практиці відчути значення безпілотних систем у сучасному бою та усвідомити взаємозв'язок між різними елементами підготовки. Використання таких практичних сценаріїв дає змогу моделювати реальні бойові ситуації, де військовослужбовці відпрацьовують прийняття рішень у стресових умовах, що підвищує оперативну готовність та реактивність підрозділів.

Крім того, застосування БПЛА зумовлює необхідність більш широкого міждисциплінарного підходу у навчальному процесі. Сучасні безпілотні системи поєднують у собі технічні, інформаційні та тактичні складові, що потребує від підготовки інтеграції знань у галузі радіоелектроніки, навігації, інформаційних технологій, а також тактики застосування підрозділів. Такий підхід сприяє формуванню у майбутніх офіцерів

комплексного бачення ролі безпілотних систем у системі управління підрозділами на полі бою та їх впливу на результативність бойових дій.

Важливим елементом трансформації навчального процесу є також впровадження занять, максимально наближених до реальних умов бойової діяльності. Під час таких тренувань особовий склад відпрацьовує питання ведення аеророзвідки, спостереження за противником, коригування вогню та оцінки результатів виконання завдань. Подібні заняття сприяють розвитку практичних навичок роботи з інформацією, отриманою за допомогою БПЛА, а також формують здатність швидко приймати рішення в умовах обмеженого часу та під тиском обставин. Практика показує, що поєднання таких занять із теоретичною підготовкою значно підвищує загальну ефективність навчання.

Таким чином, сучасний бойовий досвід підтверджує необхідність трансформації підходів до організації навчального процесу у системі підготовки військовослужбовців. Забезпечення тісного взаємозв'язку між теоретичними, практичними та тактичними заняттями, інтеграція різних напрямів підготовки та активне використання сучасних технологій моделювання бойових ситуацій дозволяють значно підвищити ефективність навчання. На мою думку, саме комплексний підхід до організації підготовки забезпечить формування фахівців, здатних ефективно використовувати безпілотні літальні апарати та їхні можливості під час виконання бойових завдань у сучасних умовах. Це створює підґрунтя для подальшого розвитку системи військової освіти та підготовки особового складу відповідно до вимог сучасного поля бою.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний звіт «Особливості застосування безпілотних літальних апаратів у сучасній війні». Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. 112 с.
2. Катеринчук І. С., Лобко М. М. Основи застосування безпілотних літальних апаратів у сучасних збройних конфліктах : навчальний посібник. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2021. 196 с.
3. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Основи підготовки та застосування військ (сил) : навчальний посібник. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2019. 304 с.

Гринь Артем,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Самокиш Іван,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)
Білоножко Наталія,
Військова академія (м. Одеса)

СУЧАСНИЙ СТАН ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ВІЙСЬКОВОЇ АКАДЕМІЇ (М. ОДЕСА)

Сучасний стан розвитку системи національної безпеки України характеризується значними трансформаціями у всіх сферах підготовки, особливо це торкнулося професійного становлення військових кадрів. На сьогоднішній день, повномасштабна збройна агресія проти України, а також потреба в забезпеченні ефективної обороноздатності держави зумовлюють підвищені вимоги до підвищення рівня професійної підготовки ефективних військовослужбовців. На наш погляд, у зв'язку з цим особливого значення набуває система вищої військової освіти, яка є важливим і невід'ємним елементом формування сучасного офіцерського корпусу.

Оскільки, вища військова освіта в Україні є складовою загальнонаціональної освітньої системи, зазначимо, що вона функціонує відповідно до: законодавчої бази у сфері вищої освіти; нормативно-правових актів Міністерства оборони України; стандартів підготовки військових фахівців тощо. Зауважимо, що основним завданням вищої військової освіти на сьогоднішній день – є підготовка висококваліфікованих офіцерів.

В нашій державі є вищі військові навчальні заклади, які підпорядковуються Міністерству оборони України, на сьогоднішній день їх кількість розподіляється таким чином: – 10 вищих військових навчальних закладів: університети, академії та інститути, наприклад, Національний університет оборони, Військова академія (м. Одеса) тощо;

- 4 військові коледжі сержантського складу, де готують професійний сержантський корпус, тобто «хребет» сучасної армії. Прикладом вище зазначеного коледжу може слугувати Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, при якому діє коледж сержантського складу;

- понад 50 військових навчальних підрозділів у складі цивільних вишів куди входять військові інститути, факультети та кафедри військової підготовки по всій країні, наприклад, кафедра військової підготовки Львівської політехніки, яка готує офіцерів для інженерних військ та геодезії.

Одним із провідних закладів вищої військової освіти України є Військова академія (м. Одеса), діяльність якої спрямована на підготовку сучасних офіцерських кадрів для різних родів і видів військ. На наш погляд, дослідження особливостей функціонування цього закладу освіти дозволяє моніторити сучасний стан військової освіти та окреслити основні напрями її розвитку на майбутнє. Основною метою вищої військової освіти, саме у Військовій академії (м. Одеса) є система, яка спрямована на формування у майбутніх офіцерів професійних знань, практичних умінь, лідерських якостей, морально-психологічної стійкості тощо.

Оскільки, у сучасних умовах вища військова освіта України орієнтована на модернізацію змісту підготовки, впровадження інноваційних освітніх технологій та наближення стандартів підготовки до стандартів країн-членів NATO. Тому, у Військовій академії (м. Одеса) особливу увагу приділяють саме практичній складовій навчання, яка передбачає проведення польових занять, тактичних тренувань, участь курсантів у навчаннях

використання сучасних тренажерних комплексів, запровадження активних методів викладання під час проведення навчальних занять тощо.

Серед закладів вищої військової освіти, Військова академія (м. Одеса) є одним із ключових закладів системи військової освіти України. Академія здійснює підготовку майбутніх офіцерів за освітніми ступенями бакалавра та магістра, як вже зазначалося вище, для різних родів військ Збройних Сил України. Наголосимо, що освітній процес у закладі поєднує теоретичну підготовку, практичні заняття, військові тренування, фізичну підготовку.

Особливістю організації освітнього процесу у Військовій академії є його комплексний характер. Здобувачі вищої військової освіти опановують дисципліни військово-професійного, загальновійськового та гуманітарного спрямування. Значна увага приділяється вивченню тактики, військового управління, озброєння та військової техніки, а також розвитку фізичної витривалості, психологічної готовності до виконання бойових завдань тощо.

Важливим напрямом діяльності Військової академії (м. Одеса) є формування лідерських якостей майбутніх офіцерів. Під час навчання курсанти залучаються до виконання командирських функцій, що сприяє розвитку відповідальності, організаторських здібностей та навичок управління підрозділами. Також значну роль відіграє робота відділу психологічної підтримки персоналу, яка спрямована на формування патріотизму, дисципліни, відданості військовій службі тощо.

У сучасних умовах особливого значення набуває впровадження цифрових технологій в навчальний процес. У зв'язку з розселенням здобувачів вищої освіти по локаціям України нашим навчальним закладом використовуються електронні освітні платформи, інтерактивні навчальні матеріали та системи дистанційного навчання, з метою продовження навчального процесу, що сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу.

Слід відзначити, що важливою складовою діяльності Військової академії (м. Одеса) – є науково-дослідна робота. Наукова діяльність спрямована на розвиток військової науки, удосконалення методів підготовки військових фахівців та впровадження новітніх технологій у сфері оборони. Здобувачі вищої військової освіти академії беруть участь у наукових конференціях, конкурсах наукових робіт, а також у роботі наукових гуртків.

Разом з тим, система вищої військової освіти військової академії стикається з низкою викликів, серед яких можна виділити необхідність постійного оновлення навчальних програм відповідно до досвіду сучасних бойових дій, удосконалення матеріально-технічної бази, підвищення рівня підготовки науково-педагогічних кадрів. Також важливим напрямом розвитку військової освіти в академії є розширення міжнародного співробітництва та впровадження сумісних стандартів підготовки, запроваджених із системами освіти країн-партнерів NATO.

Отже, сучасна система військової освіти України перебуває на етапі активного модернізації. Основною її метою є підготовка висококваліфікованих офіцерських кадрів, здатних ефективно виконувати завдання в складних умовах сучасних воєнних конфліктів.

Діяльність Військової академії (м. Одеса) демонструє важливу роль закладів вищої військової освіти у формуванні професійного офіцерського корпусу держави. Поєднання сучасних освітніх технологій, практичної підготовки та наукової діяльності сприяє підвищенню якості підготовки військових фахівців.

Вважаємо, що подальший розвиток системи вищої військової освіти має бути спрямований на удосконалення змісту підготовки ефективного військовослужбовця, впровадження інноваційних педагогічних технологій, розширення міжнародної співпраці у сфері військової освіти тощо. На наш погляд, все вище окреслене сприятиме підвищенню ефективності підготовки військових кадрів, зміцненню обороноздатності України та забезпечить повну операційну сумісність Збройних Сил України з арміями країн-членів NATO.

Іванченко Євгенія,
доктор педагогічних наук, професор,
Миронюк Сергій,
здобувач PhD,
Військова академія (м. Одеса)

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЗА СТАНДАРТАМИ NATO У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ

Сучасні умови оборонної сфери характеризуються високим рівнем технологічної динаміки, зростанням складності засобів ведення бойових дій, появою нових типів загроз, що вимагають від офіцера не лише міцної професійної підготовки, а й здатності до швидкої адаптації, критичного аналізу ситуацій, прийняття рішень у стресогенних умовах та ефективної взаємодії з підрозділом. У цьому контексті традиційна система військової освіти, побудована переважно на інформаційно-репродуктивних методах і класичних формах навчання (лекція, семінар, практичні заняття), вже не повною мірою відповідає вимогам реального бойового простору, який стає дедалі цифровізованішим, автоматизованішим і залежним від швидкого обміну інформацією.

Проблема полягає у тому, що існуюча модель підготовки майбутніх офіцерів часто позбавлена необхідного рівня практико-орієнтованості, гнучкості та реалістичності навчання. Курсанти мають обмежені можливості для моделювання ситуацій, з якими вони зіштовхнуться під час служби: прийняття рішень в умовах невизначеності, управління підрозділом під час активної фази бою, дії в умовах інформаційного та кібернетичного впливу противника, використання високотехнологічних систем управління й розвідки тощо. Водночас темп оновлення військових технологій значно перевищує темп оновлення навчальних програм у вищих військових навчальних закладах, що створює розрив між підготовкою і реальними потребами.

Одним зі шляхів розв’язання зазначеної проблеми може виступити застосування інноваційних технологій за стандартами NATO у військовій освіті, що дозволяє реалізувати кілька стратегічних функцій:

- моделювання реальних бойових ситуацій з високим рівнем правдоподібності;
- використання VR/AR середовищ, симуляторів бойових систем, кіберполігонів дозволяє курсантам опрацьовувати дії в умовах загрози, інформаційного перевантаження, недостатності часу, що неможливо реалізувати традиційними методами [2];
- підвищення мотиваційної активності курсантів, що досягається через інтерактивність, ігрові техніки, персоналізовані маршрути навчання;
- підтверджено (за даними C. Loh, J. Cleary [4]), що інноваційні технології збільшують навчальну залученість на 25–40 % завдяки елементам гейміфікації й негайному зворотному зв’язку;
- формування цифрової грамотності та технічної культури офіцера, що є обов’язковою складовою сучасного бойового управління;
- забезпечення адаптивності підготовки.

Застосування під час навчання стимуляційних тренажерів, віртуальної та доповненої реальності, адаптивних електронних платформ, дистанційних інструментів, аналітики навчальних даних – відкриває нові можливості для формування професійної компетентності військовослужбовців.

На основі аналізу передового досвіду військових академій США, Ізраїлю, Німеччини, Польщі та України сформульовані необхідні умови ефективного впровадження інновацій за стандартами NATO:

- модульно-компетентнісна структура навчальних програм (технології повинні інтегруватися у кожен змістовий модуль не як додатковий елемент, а як основний інструмент формування компетентностей);

- підготовка військового педагога до роботи з технологіями (цифрова грамотність, уміння моделювати навчальні ситуації, володіння технічними платформами);

- поєднання віртуального та реального бойового досвіду (симуляції, як етап до полігонної підготовки, аналіз бойових ситуацій на основі реальних кейсів);

- системне оцінювання результатів навчальної діяльності (використання learning analytics, автоматизовані системи оцінювання, цифрові профілі компетентностей);

- забезпечення психологічної готовності курсантів до роботи з високостресовими симуляціями.

Електронні платформені системи дають можливість автоматично підлаштовувати складність завдань під рівень підготовки курсанта.

Таким чином, інноваційні технології не лише розширюють навчальний інструментарій, а й змінюють саму парадигму військового навчання – від знаннєвої до компетентнісно-діяльнісної.

Проте їх інтеграція в освітній процес стикається з низкою проблем: недостатня теоретична обґрунтованість моделей їх використання, брак методики оцінювання ефективності впливу технологій на результативність підготовки, невизначеність у стандартах цифрової компетентності військового педагога, обмежений досвід викладачів у роботі з високотехнологічними навчальними системами, а також ризики переоцінки технологічних можливостей без належного врахування психологічних, етичних і педагогічних аспектів.

Тож, у науковій площині постає комплексна проблема: як забезпечити системний, науково обґрунтований і педагогічно доцільний розвиток професійної компетентності майбутніх офіцерів шляхом цілеспрямованого впровадження сучасного досвіду з використанням інноваційних технологій за стандартами NATO, враховуючи:

- вимоги сучасного бойового середовища;

- психологічні та когнітивні особливості військовослужбовців;

- необхідність достовірного оцінювання впливу технологій на результати навчання;

- потребу в оновленні методичних, організаційних і наукових підходів до системи військової освіти.

Розв’язання цієї проблеми потребує міждисциплінарного підходу, включення педагогічних, психологічних, технічних, військово-наукових та організаційних аспектів, що й зумовлює актуальність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Список використаних джерел:

1. Бойко, О. М. Інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх офіцерів. Військова освіта, 2020, № 2, с. 45–53.
2. Бондар, О. С., Гончарук, С. П. Особливості застосування VR-технологій у підготовці фахівців сектору безпеки. Інформаційні технології в освіті, 2021, № 4, с. 134–145.
3. Ніколаєнко, С. М. Інноваційна освітня діяльність у вищій школі. Київ: Знання, 2018.
4. Loh, C., Sheng, Y. Serious Games and Military Training: Simulation-supported Competence Formation. London: Routledge, 2019.

Іванченко Євгенія,
доктор педагогічних наук, професор,
Русін Ростислав,
здобувач PhD,
Військова академія (м. Одеса)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ СИСТЕМ

Здобутий досвід бойових дій підрозділами оборони України під час повномасштабного вторгнення російської федерації є унікальним. Вторгнення росії в Україну докорінно змінило характер ведення бойових дій, вивівши безпілотні системи на рівень ключового засобу ураження та спеціальних дій (розвідка, ситуаційна обізнаність командирів, логістика, евакуація, дистанційне мінування тощо). В період відбиття збройної агресії росії підрозділи оборони України активно розвиваються в напряму виробництва, освоєння та бойового застосування безпілотних систем різнотипних видів.

У своїй статті В. Залужний (колишній Головнокомандувач Збройних Сил України) наголошує, що «…безпілотні системи, поряд із іншими новітніми видами озброєнь, є чи не єдиним інструментом виходу з воєнних дій позиційної форми» [3]. Його думку підтримує Г. Андерсон (представник одного з вищих військових навчальних закладів) [2]. Аналіз досліджень закордонних авторів засвідчує актуальність безпілотних систем на полі бою [1].

Проаналізувавши стан підготовки у вищих військових навчальних закладах майбутніх фахівців військової справи виділено головні актуальні проблеми:

1. Навчальні програми підготовки.

Освітні програми підготовки здобувачів вищої військової освіти у сфері застосування безпілотних систем не повною мірою відповідають динаміці розвитку сучасних технологій та принципам їх застосування. Окрім цього, інтенсивне впровадження новітніх засобів, поява різнотипних безпілотних систем, а також штучного інтелекту, автоматизованого управління та нових тактичних підходів до ведення бойових дій зумовлюють необхідність динамічного оновлення змісту підготовки майбутніх фахівців. Водночас наявні навчальні програми здебільшого зберігають традиційний підхід, орієнтований переважно на окремі аспекти теоретичного застосування безпілотних систем.

Аналіз змістового наповнення програм свідчить, що понад 70–85 % навчального матеріалу присвячено питанням організації та тактики застосування безпілотних авіаційних комплексів, їх тактико-технічним характеристикам, порядку підготовки до польотів та виконанню завдань повітряної розвідки або вогневого ураження. Водночас порядок застосування наземних та морських безекіпажних комплексів розглядаються фрагментарно та не формують у здобувачів цілісного уявлення про можливості безпілотних систем. Як наслідок, це обмежує формування комплексного бачення ролі безпілотних систем у сучасних бойових діях та знижує рівень готовності майбутніх офіцерів до умов сучасної війни.

2. Повільна адаптація освітніх програм до бойового досвіду.

Поряд із розглянутою вище проблемою слід окремо розглядати проблему адаптації існуючих навчальних програм підготовки здобувачів освіти до актуального бойового досвіду отриманого військами.

Викладач у цьому процесі виступає ключовою ланкою трансформації бойового досвіду в навчальний матеріал. Саме він є безпосереднім споживачем аналітичної інформації, яка після методичного опрацювання інтегрується в лекції, групові та практичні заняття.

Разом з тим у процесі реалізації зазначеного механізму виникає низка труднощів. По-перше, значний обсяг інформації, що надходить із військ, часто має фрагментарний, ситуативний характер і потребує додаткового аналітичного узагальнення та осмислення. По-друге, існує часовий розрив між отриманням бойового досвіду, його обробкою та фактичним

впровадженням у навчальні програми. По-третє, викладацький склад не завжди має достатній практичний досвід безпосередньої участі в бойових діях або застосування новітніх безпілотних систем, що ускладнює глибоке розуміння специфіки отриманих матеріалів.

3. Матеріально-технічне забезпечення.

Вагомим питанням у системі здобування вищої військової освіти залишається наявність та стан матеріально-технічної бази навчальних підрозділів, що безпосередньо впливає на можливість формування повноцінної практичної складової підготовки здобувачів освіти. Ефективність опанування компетентностей у сфері застосування безпілотних систем значною мірою визначається не лише якістю теоретичного навчання, а й рівнем технічного забезпечення освітнього процесу, що дозволяє відпрацьовувати практичні навички в умовах, максимально наближених до реальності бойових дій.

4. Науково-педагогічні працівники та інструкторсько викладацький склад.

Не менш вагомим чинником забезпечення якісної підготовки здобувачів вищої військової освіти у сфері застосування безпілотних систем є наявність достатньої кількості висококваліфікованих науково-педагогічних працівників та інструкторів, які мають актуальний практичний досвід експлуатації й бойового застосування таких систем.

Дефіцит фахівців з відповідною спеціалізацією зумовлений швидкими темпами розвитку безпілотних технологій, що випереджають процес підготовки та перепідготовки викладачів. Крім того, значна частина досвідчених спеціалістів залучена до виконання бойових завдань у військах. Через недостатню кількість відповідних фахівців викладання навчального матеріалу часто зосереджується на загальних теоретичних положеннях, базових принципах функціонування безпілотних систем та нормативно-правових аспектах їх застосування.

5. Інтеграція безпілотних систем у загальновійськову систему навчання.

Дане питання є складним та багатовимірним завданням, що потребує окремого науково-методичного опрацювання. Воно передбачає не лише включення окремих тем до навчальних програм, а й системне переосмислення ролі безпілотних платформ у структурі підготовки майбутніх офіцерів. Йдеться про формування цілісного підходу, за якого безпілотні системи розглядаються як органічний елемент сучасного бою, інтегрований у процес управління, розвідки, ураження, логістичного забезпечення та евакуації.

Отже, забезпечення належного рівня професійної готовності здобувачів військової освіти до застосування безпілотних систем повинно бути ключовим напрямом розвитку, оскільки це безпосередньо впливає на спроможності оборони держави та збереження життя особового складу в умовах сучасної війни.

Список використаних джерел:

1. Jackman A. ‘Manning’ the ‘unmanned’: Reapproaching the military drone through learning the/to drone. *Political Geography*. 2023. Vol. 104. DOI: https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2023.102894.
2. Андерсон Г. Безпілотні системи військового призначення: досвід та перспективи застосування. *Академічні візії*. 2024. Вип. 35. С. 1–13. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.13740260.
3. Залужний В. Щодо сучасного дизайну військових операцій у російсько-українській війні: в боротьбі за ініціативу. *Мілітарний*. 2024. URL: https://www.zsu.gov.ua/news/stattya-golovnokomaduvacha-zs-ukrayiny-generala-valeriya-zaluzhnogo-shhodo-suchasnogo-dyzajnu-vijskovyh-operaczij-u-rosijsko-ukrayinskij-vijni-v-borotbi-za-inicziatyvu.

Ільченко Володимир,
Військова академія (м. Одеса)

ЯВИЩЕ БАГАТОЗНАЧНОСТІ (ПОЛІСЕМІЇ) В АНГЛОМОВНИХ ВІЙСЬКОВИХ ТЕРМІНАХ

В швидкозмінному та еволюціонуючому безпековому середовищі архітектури безпеки можуть будуватися за європейською та євроатлантичною моделями, де англійська мова одна із мов спілкування NATO, ЄС та ООН. Сучасні трансформаційні процеси в безпекових міжнародних організаціях, національних збройних силах держав світу, розвиток науки і техніки, міжнародне співробітництво у сфері оборони та воєнній сфері, безпеки – впливає на англійську мову як мову міжнародного спілкування та на відповідну англомовну військову термінологію, як систематизовані знання.

У тезах доповіді наступні слова та лексеми вживаються в поданому автором значенні, що ґрунтуються на корпусі фактичного матеріалу.

Особливості появи багатозначності.

Термін – це слово чи словосполучення, що означає певні знання – спеціальне поняття в якій-небудь галузі суспільної діяльності. Термін має дефініцію, що описує його сенс. *Військовий термін* – спеціальне слово чи словосполучення, що позначає явище, предмет чи дію у військовій справі.

Граматична полісемія – це явище полісемії, коли одне і те саме слово, може функціонувати як різні самостійні частини мови(іменник, дієслово, прикметник тощо.) Приклади граматичної полісемії;іменник/дієслово/прикметник (*brief* – документ / інструкція / інформувати / короткий); прикметник/прислівник (*fast* – швидкий/швидко).

Слова-змішувачі (що змінюються залежно від контексту). Це слова, які в одній галузі суспільної діяльності, наприклад цивільної, вживаються в воєнній сфері (fire, mine, hold). Ці слова можуть мати і загальновживане значення, так і вузькоспеціальне (attack, cover тощо).Представлено слова-змішувачі на прикладі військових звань (армійських та корабельних) офіцерського складу. (Captain, Captain (N), Lieutenant, Lieutenant (N)). Ensign – військове корабельне звання, що прирівняно до військового армійського звання “лейтенант”. Військове корабельне звання Ensign у Збройних силах Сполученого Королівства Sub-Lieutenant.

В англомовній військовій термінології перехід від однієї частини мови в іншу без зміни – конверсія, є одним із основних і продуктивніших способів творення нових лексичних значень. Конверсія сприяє лаконічному позначенню предмета, явища, події тощо в бойових документах(донесеннях, бойових наказах (розпорядженнях)), адміністративних наказах, рапортах, інструкціях. Важливим є те, що під час граматичної полісемії непотрібно створювати нові слова для виразу нових ідей. Ті самі слова можуть використовуватися як різні частини мови та сприяють швидкої влучності та гнучкості в залежності від ситуації, часових показників, мети, сфери використання тощо.

Лексична полісемія – це явище, коли одне слово має тісно пов’язаних значень – семантичних варіантів. Особливості лексичної полісемії: необхідно розуміти значення слова контекстуально. Лексична полісемія дає змогу гнучко, виразно та глибоко використовувати слова у військовій термінології. Багатозначність, коли слово має декілька значень. *Wing* – 1) крило літака, 2) фланг підрозділу. *Cover* – 1) прикриття, 2) укриття. *Objective* – 1) мета, 2) ціль, 3) об’єкт, або 4) місцевість, яку треба зайняти. *Activity* – 1) підрозділ, організація або установа, що виконує функцію або місію, 2) функція, місія, дія або сукупність дій. Пов’язані значення. Нові значення виникають з основного, зберігаючи спільну семантичну основу. Перенесення значення – перенесення значення через метафору, метонімію та розширення/звуження. *Метафора,* коли військовий термін для опису військової справи, об’єкту чи події використовується через назву тварин, природних явищ чи побутових предметів тощо. Представлено приклади:(*Cobra* – вертоліт, *Eagle* – літак, *Chinook* –

транспортний вертоліт, *Wolfpack* – група підводних човнів, *Bridgehead* – "плацдарм". *Метонімія* коли військовий термін *для опису військової справи, об'єкту чи події* використовується через заміну назви одного об'єкта іншим, пов'язаним з ним за суміжністю (частина замість цілого, матеріал замість виробу тощо). *The Pentagon – Міністерство війни США*; *Steel – броня* чи *зброя, артилерійські боєприпаси*; *Brass –офіцерський склад; Top brass – вище командування; The front* – лінія бойового зіткнення, *Iroquois* – вертоліт (Bell UH-1) чи загальновживане *Huey* ("Хьюї"). *Розширення/звуження (конкретизація)* – коли військовий термін *для опису військової справи, об'єкту чи події* використовується через використання загальновживаного слова у вузькому та специфічному значенні. *Campaign* – у загальному значенні *компанія (бізнес установа), військова кампанія* – в значенні операції стратегічним угрупованням всіх національних збройних сил чи сил оборони*; battery* – у загальному значенні елемент тепла, живлення – *батарея*, у військовому значенні підрозділ – (артилерійська/зенітно-ракетна/зенітно-артилерійська/гаубично-артилеріська самохідна/реактивно-артилерійська) *батарея.* Target – 1) ціль (a) людина, b) об'єкт), 2) мішень для стрільби, а також 3) об'єкт, на який спрямовані всі зусилля; Force – 1) війська, 2) сила, 3) потужність, 4) певна військова одиниця (Task Force); Assault – 1) штурм (на місцеву ціль – позицію артилерійського розрахунку, форт, кулеметне гніздо), 2) фаза повітряно-десантної операції; Command – 1) команда, 2) сам командувач, 3) управління, 4) орган військового управління, 5) командування та управління (Command and Control).

Особливість полісемії у англомовній військовій термінології полягає в тому, що при лексичній полісемії слово має декілька лексичних значень, а при граматичній полісемії слово змінює функцію (здійснює конверсію), тобто може використовуватися як інша частина мови. Не передбачуваними будуть очікування експертів так само і результат застосування полісемії в англомовній військовій термінології. Неупереджені експерти-філологи будуть використовувати кращі практики щодо використання полісемії як у англомовній військовій термінології так і в інших термінологіях. Визначені переваги полісемії у термінології відповідної галузі суспільної діяльності не є вичерпними:i) лаконічність; ii) економність використання слів(лексем); iii) гнучкість та маскування (інформації); iv) ефект використання терміну з однієї галузі суспільної діяльності у військовій; v) уніфікація(систематизована та стандартизована лексика). При роботі з відповідними документами(статутами, наказами, інструкціями тощо) не залишається поза увагою пріоритетне значення конкретного полісемічного терміну.

Висновки. Однією з найважливіших властивостей лексичного складу мови є полісемія. Необхідно вивчати англомовну військову термінологію на автентичних документах. Полісемія дає змогу лаконічно та економно використовувати мовні засоби, щоб влучно та гнучко використовувати у військовій термінології та адаптуватись до швидких змін в безпековому середовищі.

Список використаних джерел:

1. DoD Dictionary of Military and Associated Terms, June 2025, URL: https://jsouapplicationstorage.blob.core.windows.net/press/560/DoD%20Dictionary%20of%20Military%20and%20Associated%20Terms%20JUNE%2025.pdf.
2. Балабін, В. В. (2020). Теоретичні засади військового перекладу (Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису). URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/3c7/dis_Balabin%20V.V..pdf.
3. Вигівський В.Л. (2009) Структурно-семантичні, стилістичні та прагматичні особливості військових омофраз (на матеріалі англомовної військової фразеології), (Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук). URL: https://eprints.zu.edu.ua/14091/1/09vvlavf.pdf.

Коліков Артем,
Військова академія (м. Одеса)

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ТА СТАНДАРТИ NATO У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ: ТЕХНОЛОГІЇ СИМУЛЯЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ОПЕРАТОРІВ FPV-ДРОНІВ

У сучасних умовах відсічі повномасштабної збройної агресії питання швидкої та якісної підготовки військовослужбовців набуло критичного значення. Трансформація системи військової освіти в Україні базується на впровадженні найкращих світових практик та методологій, перевірених досвідом армій Альянсу. Фундаментом цього процесу є спільна директива стратегічних командувань NATO 075-007 «Освіта та індивідуальна підготовка», яка визначає єдині підходи до організації, управління та оцінювання навчального процесу.

Одним із найбільш пріоритетних напрямків, де поєднується бойовий досвід України та технологічні стандарти NATO, є підготовка операторів безпілотних літальних апаратів (БпЛа) зокрема FPV дронів, із широким застосуванням програм-симуляторів. Системний підхід NATO до підготовки (SAT) як основа навчання і згідно з цими стандартами, будь-яке навчання має ґрунтуватися на ітеративній моделі системного підходу, відомій як ADDIE: аналіз, проєктування, розроблення, впровадження та оцінювання. У фазі аналізу визначаються конкретні вимоги до продуктивності оператора на полі бою, що дозволяє усунути «нестачу продуктивності» між наявними навичками та потребами фронту. На етапі проєктування розробляється стратегія викладання, яка в сучасних умовах дедалі частіше включає елементи просунутого розподіленого навчання (ADL) та віртуальної реальності.

Використання симуляторів у військовій освіті відповідає концепції «цифрової трансформації», яку активно адвокатує програма NATO DEEP. Це дозволяє забезпечити індивідуалізацію навчання, гнучкість графіків та економічну ефективність, оскільки відпрацювання навичок відбувається без ризику втрати дороговартісного обладнання.

Методологія підготовки операторів FPV-дронів у симуляторах передбачає сучасну і ефективну підготовка фахівців за програмою «LiftOff» або аналогічними симуляторами (Velocidrone, Обрій, FPV Freerider, DRL 3.0, FPV Air 2, Uncrashed: FPV Drone Simulator, DJI Flight Simulator, Zephyr Drone Simulator.) і є обов’язковим етапом перед початком реальних польотів. Основною метою використання тренажерів є вироблення м’язової пам’яті та навичок роботи з органами управління БпЛА в режимі реального часу.

Міністерство оборони України активно працює над інтеграцією в українську систему військової освіти та повною сертифікацією курсів професійної військової освіти (PME) за стандартами NATO, що заплановано на 2026 рік. Це передбачає не лише технічну модернізацію, а й зміну освітньої культури: перехід від ролі викладача як «мудреця на сцені» до ролі фасилітатора та ментора. Проєкти, такі як «Victory Drones», вже демонструють ефективність поєднання волонтерського досвіду, бойової практики та технологічних стандартів, забезпечуючи масову підготовку операторів для Сил оборони.

Один із висновків впровадження симуляційних програм навчання пілотів FPV-дронів є яскравим прикладом адаптації стандартів NATO до сучасних вимог війни. Використання методики SAT та технологій дистанційного навчання дозволяє готувати фахівців високого класу в найкоротші терміни. Симулятори забезпечують інтенсивність практики (рекомендовано від 50 до 100 годин для впевненого пілотування), мінімізуючи втрати льотного ресурсу та техніки. Подальша інтеграція цих підходів у систему військової освіти України є запорукою технологічної переваги та взаємосумісності з силами Альянсу.

Відповідно до стандартів NATO, симуляційна підготовка має бути інтегрована в загальну систему бойового злагодження. Це дозволяє операторам тренуватися не ізольовано, а в єдиному віртуальному просторі з іншими підрозділами (артилерією, піхотою, бронетехнікою). Також сформований Принцип "Train as you fight" (Тренуйся так, як воюєш): Стандарти вимагають максимального наближення віртуального середовища до реальних умов, включаючи рельєф, погодні умови та тактичну обстановку.

Імплементація бойового досвіду у віртуальне середовище є найважливішим кроком є поєднання натівської методології з реальним українським бойовим досвідом. Сучасні навчальні програми та симулятори повинні обов'язково включати в себе. Вплив засобів РЕБ (радіоелектронної боротьби): Симуляція втрати відеосигналу ("снігу" на екрані) та керування при наближенні до цілі або зниженні висоти, такі завади майже на всі сто відсотків повторюють картинку на реальному полі бою, де кожен хибний рух дорівнює втраті керуванню, або навіть втраті дорогоцінного борта. Складна геометрія ураження, що веде за собою відпрацювання зальоту у вузькі простори по типу (бліндажі, люки техніки, вікна будівель), та роботу по рухомих цілях (техніці на марші). Також не мало важлива і специфіка боєприпасівщо в свою чергу несе моделювання зміни центру ваги та аеродинаміки дрона залежно від типу підвішеного боєприпасу (РПГ, термобаричний заряд, уламковий тощо).

Основні переваги впровадження симуляційних технологій це економічна ефективність що забезпечить збереження сотень реальних дронів, які зазвичай розбиваються на початкових етапах навчання. Безпека та безперервність що надає можливість тренувань 24/7 незалежно від погодних умов чи загрози ворожих ударів по полігонах. Масштабованість, а саме здатність швидко готувати велику кількість операторів за єдиним, стандартизованим алгоритмом, що відповідає вимогам Альянсу.

Альянс використовує платформу Synthetic Training Environment (STE), що дозволяє інтегрувати тренажери різних країн у єдину цифрову мережу для спільного навчання. Завдяки архітектурі MSaaS (моделювання та симуляція як сервіс) пілоти можуть проходити бойове злагодження дистанційно через хмарні технології. Стандарти взаємо сумісності HLA/DIS забезпечують спільну роботу операторів FPV з авіацією та артилерією в одному віртуальному просторі. NATO активно впроваджує адаптивні алгоритми, які автоматично коригують складність сценаріїв залежно від прогресу курсанта. Велика увага приділяється аналітичним центрам (наприклад, JALLC), які оперативно оновлюють симуляції на основі реальних бойових даних. Такий підхід гарантує високу швидкість підготовки фахівців за єдиним стандартом без ризику втрати дорогої техніки.

У загальному висновку можна сказати що інтеграція сучасного досвіду застосування FPV-дронів у систему військової освіти на базі стандартів NATO (концепція M&S) дозволяє створити високоефективну систему підготовки. Симуляційні технології виступають не просто допоміжним інструментом, а базовою платформою для формування стійких навичок пілотування, тактичного мислення та психологічної готовності операторів до виконання бойових завдань в умовах активної протидії противника

Список використаних джерел:

1. Керівництво з експлуатації та пілотування FPV-дронів в умовах активної протидії РЕБ / За заг. ред. фахівців проєкту "Victory Drones" та Центру підготовки операторів БПЛА. Київ, 2024. 85 с. URL: https://www.victory-drones.com/.
2. Слюсар В. І. (2023). Розвиток технологій FPV-дронів та їх вплив на тактику підрозділів тактичної ланки. Озброєння та військова техніка, № 2 (38), С. 45–52. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN.
3. Blyenburgh P. (2022). UAS Training and Simulation Technologies: Aligning with NATO Standards. Paris: UVS International. URL: https://nso.nato.int/nso/home/main/home.

Константінов Михайло,
Військова академія (м. Одеса)

УЗАГАЛЬНЕННЯ АВТОНОМНОСТІ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПАЛЬНИМ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ОБЛАДНАННЯ ТА ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ СЛУЖБИ ПАЛЬНОГО МЕРЕЖИ ВІЙСЬКОВОЇ ЛОГІСТИКИ

Зазначення формату узагальнення автономності під час забезпечення пальним із застосуванням обладнання та технічних засобів служби пального мережи військової логістики, тобто обумовлюється актуальність висвітлення проблематики нівелювання оптимізації та креатив переваги у контексті впливу й генерації індустрії технічних засобів військової логістики.

Відповідно у напрямку пошуку ефективних механізмів розвитку контенту застосування під час збільшення компетенції впровадження технічних засобів військової логістики та лінійка спроможності протягом виконання бойових завдань у вигляді номінальної діяльності із урахуванням екстремальних умовах та незвичайних ситуацій, тобто синхронізація відносно концепції перспективності та ефективність військових місій у вигляді інноваційних розробок.

Протягом діяльності служби пального здійснюється збільшення інфернальних обставин щодо виокремлення лейтмотиву протягом застосування каскаду алгоритмів у випадку розв’язання повномасштабної агресії, тобто лінійка подій, що нудить військово-політичні обставини та гальмується перспектива збільшення якісного постачання пального із метою вирішення завдань служби пального.

Одним з основних напрямків розвитку системи забезпечення технічними засобами служби пального пальним є, зокрема такі, як:

- переоснащення з’єднань, військових частин та організацій матеріально-технічного забезпечення сучасними зразками технічних засобів у рамках державних програм озброєння, що відповідають вимогам мобільності та автономності відповідно до нових форм та способів застосування Збройних Сил України;
- забезпечення надійної, довговічної та безпечної роботи озброєння та військової техніки, попередження їх відмов, аварій, позапланових ремонтів, пов’язаних із застосуванням пального та змащувальних матеріалів;
- забезпечення створення та науково-технічний супровід ініціативних дослідно-конструкторських робіт з розробки перспективних зразків технічних засобів заправки (зокрема автономних технічних засобів групової заправки техніки.

Ці напрями розвитку служби пального безпосередньо стосуються вдосконалення існуючих на озброєнні технічних засобів заправки та їх подальшої розробки та впровадження [1].

Сучасний стан забезпечення технічними засобами служби пального, зокрема автомобільним засобами заправки та транспортування пального приводиться на підвищення важливості своєчасного проведення технічного обслуговування та ремонту вищезазначений технічних засобів служби пального [2].

Інспірація збільшення обсягів постачання пального із урахуванням зміцнення матеріального забезпечення відносно експоненту світом військової логістики відповідно здійснюється опанування протягом впровадження новітніх інноваційних програм у вигляді засобів взаємовідносин служб тилу.

Відповідно протягом узагальнення автономності під час забезпечення пальним із застосуванням обладнання та технічних засобів служби пального мережи військової логістики із урахуванням оптимізації та креативу переваги у форматі впливу й генерації індустрії технічних засобів військової логістики, тобто збільшення потужності під час вирішення проблематики, тобто:

- імплементація під час прийняття рішень стосовно керівництва службою пального у складі системи військової логістики;

- імплементація під час прийняття рішень стосовно кореляції, що необхідно у напрямку специфіки у випадку обумовлення та дискретності логістичної індустрії під час виконання завдань у зоні активних бойових дій;

- імплементація під час прийняття рішень стосовно своєчасності отримання стратегічної інформації із урахуванням поліпшення матеріального забезпечення, тобто збільшення постачання матеріальних та технічних засобів;

- імплементація під час прийняття рішень стосовно автоматизація та оптимізація логістичних систем та інвестиційних програм логістичного ланцюга протягом технічного обслуговування агрегатів та техніки військової логістики;

- імплементація під час прийняття рішень у вигляді оптимізації процесів протягом постачання матеріальних засобів під час співпраці у оборонній сфері у форматі моделювання стосовно потреб військової логістики.

Нівелювання щодо зменшення витрат матеріальних засобів під час переоцінки вартості поточних розрахунків, тобто отримання, технічне обслуговування, експлуатація та зберігання технічних засобів військової логістики у напрямку виконання завдань відносно військової логістики під час перебування у регіонах ведення бойових дій.

Відповідно протягом впливу й генерації індустрії служби пального мережі військової логістики, тобто своєчасність впровадження алгоритму із застосуванням каскаду заходів щодо протидії військової агресії у форматі номінального рівня підвищення якості постачання, забезпечення, технічного обслуговування, експлуатації та зберігання технічних засобів служби пального, тобто результативність виконання зазначених завдань із метою перемоги України.

Враховуючи результативність узагальнення автономності під час забезпечення пальним із застосуванням обладнання та технічних засобів служби пального мережи військової логістики протягом впливу й генерації індустрії технічних засобів служби пального із метою гнучкості, стабілізації, кореляції та опанування номінальних особливостей під час розкриття змісту зазначеної проблематики, що дозволить перспективність впровадження ефективних механізмів розвитку під час матеріально-технічного забезпечення служби пального.

Список використаних джерел:

1. Янюк С.В., Олло В.П., Фірсов А.В. Перспективи розвитку технічних засобів заправки служби пального. Національна Гвардія України, Національна Академія Національної Гвардії України факультет логістики. Міжвузівська науково-практична конференція «Актуальні питання розвитку та удосконалення логістичного забезпечення в Національній гвардії України», м. Вінниця. Збірник тез доповідей. 17 листопада 2022 року С.60
2. А. Фірсов, В. Олло, В. Маліков, С.Янюк. Організація проведення ремонтних робіт технічних засобів служби пального. Військова академія (м.Одеса), IV Міжнародної науково-практичної конференції «Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та шляхи вирішення в умовах воєнного стану. м.Одеса. Збірник тез доповідей 20 жовтня 2022 року. С.49–50.

Маляр Олександр,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)
Воловник Валентина,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

СУЧАСНИЙ ДОСВІД ТА СТАНДАРТИ NATO У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ

Процес реформування системи військової освіти в контексті інтеграції до Північноатлантичного альянсу є одним із найбільш вагомих складників загальної трансформації сектору безпеки і оборони будь-якої держави, що прагне досягти високого рівня взаємосумісності з провідними арміями світу. Актуальність дослідження сучасного досвіду NATO в цій сфері обумовлена динамічними змінами в характері збройної боротьби, появою нових доменів протистояння та необхідністю підготовки офіцера, здатного до критичного мислення в умовах невизначеності. Стандарти NATO у військовій освіті не є жорсткою догмою, а представляють собою сукупність найкращих практик, спрямованих на формування професійного корпусу лідерів, які поділяють спільні цінності та операційні принципи. Фундаментальним аспектом освітньої політики Альянсу є перехід від моделі «накопичення знань» до моделі «розвитку компетенцій», де ключовим результатом є спроможність військовослужбовця ефективно виконувати функціональні обов'язки в багатонаціональному середовищі. Це передбачає не лише глибоку фахову підготовку, а й розвиток адаптивності, здатності до швидкого навчання та ініціативності, що закладено в основу концепції Mission Command (управління через місію). У сучасних умовах військова освіта розглядається як безперервний процес (Lifelong Learning), що супроводжує офіцера від моменту вступу до військового закладу до завершення кар'єри, забезпечуючи актуальність його навичок на кожному рівні управління.

Одним із центральних інструментів NATO у сфері стандартизації освіти є Програма удосконалення військової освіти (DEEP), яка виступає фасилітатором для країн-партнерів у процесі гармонізації їхніх національних систем із вимогами Альянсу. Програма DEEP зосереджена на двох основних напрямах: розробка навчальних планів (curriculum development) та вдосконалення методів викладання (faculty development), що дозволяє змінити саму філософію навчання в аудиторії [1]. Відтак, замість пасивного прослуховування лекцій слухачі залучаються до активних дискусій, імітаційних ігор та вирішення кейсів, що базуються на реальному бойовому досвіді останніх десятиліть.

Системний підхід до навчання (Systems Approach to Training—SAT) є золотим стандартом NATO, який забезпечує чіткий зв'язок між потребами військ та змістом освітніх програм. Цей підхід включає п'ять послідовних етапів: аналіз, проєктування, розробка, реалізація та оцінювання, де кожен наступний крок базується на результатах попереднього, що гарантує високу ефективність використання ресурсів та відповідність підготовки реальним викликам. Важливою складовою SAT є зворотний зв'язок з підрозділів, які беруть участь у операціях, що дозволяє миттєво імплементувати вивчені уроки (Lessons Learned) у навчальний процес, уникаючи застарілих методик та неактуальної інформації.

Особливе місце в сучасних стандартах NATO посідає дистанційне навчання (Advanced Distributed Learning—ADL), яке отримало значний поштовх до розвитку в умовах глобальних криз та цифровізації суспільства. Платформи ADL дозволяють військовослужбовцям опановувати теоретичну частину курсів у гнучкому режимі, що значно розширює охоплення аудиторії та зменшує витрати на відрядження. Водночас NATO наголошує на важливості змішаного навчання (Blended Learning), де онлайн-компоненти

поєднуються з інтенсивними практичними фазами, симуляціями та командно-штабними навчаннями на місцях. Взаємосумісність у сфері освіти неможлива без уніфікації мовних стандартів, що закріплено в STANAG 6001, який визначає рівні володіння іноземною мовою для військовослужбовців. Англійська мова як основна мова Альянсу є ключем до розуміння спільних доктрин, участі в коаліційних операціях та ефективної комунікації в межах об'єднаних штабів. Освітні програми країн-членів NATO обов'язково інтегрують мовну підготовку в професійний контекст, стимулюючи курсантів та офіцерів до вивчення термінології та процедур безпосередньо через призму їхньої спеціалізації. Розвиток сержантського корпусу за стандартами NATO вимагає створення окремої, цілісної системи професійної військової освіти для сержантів та старшин, яка була б автономною від офіцерської системи, але гармонійно з нею взаємодіяла. Західна модель передбачає, що сержант – це професійний лідер-вихователь, відповідальний за індивідуальну підготовку солдата та справність техніки, що потребує специфічних освітніх програм, зосереджених на лідерстві, методиці бойової підготовки та адмініструванні підрозділів.

У сучасному освітньому просторі NATO велика увага приділяється інтеграції гендерних аспектів та питань захисту цивільного населення в навчальні плани всіх рівнів. Це не лише вимога міжнародного гуманітарного права, а й операційна необхідність, оскільки розуміння соціально-культурного контексту зони конфлікту безпосередньо впливає на успіх місії. Стандарти NATO вимагають від офіцерів здатності аналізувати вплив військових операцій на різні групи населення та забезпечувати дотримання принципів інклюзивності та недискримінації всередині власних підрозділів. Важливим компонентом є також підготовка викладацького складу, який повинен володіти не лише глибокими знаннями предмета, а й сучасними андрагогічними методами (навчання дорослих), зокрема методом Девіда Колба. Викладач у закладі освіти NATO виступає в ролі фасилітатора або ментора, який створює умови для самостійного здобуття знань майбутніми військовими фахівцями, стимулюючи їхню інтелектуальну допитливість та академічну доброчесність.

Кібербезпека та стратегічні комунікації стали невід'ємними модулями в системі професійної військової освіти, оскільки сучасна війна ведеться не лише кінетичними засобами, а й у кіберпросторі та інформаційній сфері. Кожен офіцер, незалежно від спеціалізації, повинен мати базовий рівень цифрової грамотності та розуміти механізми протидії дезінформації та гібридним загрозам. NATO активно використовує спеціалізовані центри досконалості (Centres of Excellence) для підготовки експертів у цих вузьких, але критично важливих напрямах, результати роботи яких інтегруються в загальні навчальні програми. Впровадження стандартів NATO у військову освіту є процесом, що потребує значних ресурсів, політичної волі та зміни організаційної культури, проте він є безальтернативним для досягнення справжньої інтеграції в євроатлантичну спільноту безпеки. Військова освіта за стандартами Альянсу формує не просто виконавця наказів, а інтелектуального лідера, здатного до творчого вирішення складних завдань, що є головною конкурентною перевагою на сучасному полі бою [2]. Подальший розвиток національних систем військової освіти має відбуватися через поглиблення співпраці з освітніми інституціями NATO, активну участь у спільних навчаннях та постійний аудит якості освітніх послуг відповідно до міжнародних стандартів.

Список використаних джерел:

1. NATO Defence Education Enhancement Programme (DEEP). Official Website. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_139182.htm.
2. Strategic Concept for the Professional Development of Personnel in NATO. NATO Standardization Office. URL: https://nso.nato.int/nso/nsdd/listpromulg.html.

Олло Василь,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

НІВЕЛЮВАННЯ СУЧАСНИХ УМОВ ВІЙСЬКОВОЇ ЛОГІСТИКИ ПРОТЯГОМ ЗАСТОСУВАННЯ АВТОНОМНОСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВВНЗ

Проблематика формування та розвиток нівелювання сучасних умов військової логістики протягом застосування автономності штучного інтелекту (AI) у межах ВВНЗ, оптимізації та креатив переваги протягом впливу й генерації індустрії технічних засобів військової логістики під час вирішення проблематики стосовно динамічних змін щодо основ військової стратегії й тактики, тобто спостерігається у сучасному етапі зміцнення матеріального забезпечення.

Відповідно стрімке скорочення термінів протягом прийняття критичних рішень поряд із створенням номінальних умов під час постачання матеріальних та технічних засобів, тобто кореляція й гнучкість алгоритму проблематики у форматі першочергового розвитку систем військової логістики.

Відповідно вимагається залучення режиму номінального скорочення терміну обгрунтування та синхронізації алгоритму зміни щодо опанування під час забезпечення технічними та матеріальними засобами у контексті штучного інтелекту (AI), тобто зумовленність та успішність вирішення проблематики військової логістики.

Штучний інтелект (AI) належить щодо колізії технологічних сфер, що швидко розвивається та у майбутньому перспективність номінальних наслідки стосовно національної безпеки й обороноздатності. Лінійка країн світу із приводу застосування штучного інтелекту (AI), тобто першочергова перспектива номінального рівня пріоритетів протягом розвитку оборонного комплексу.

Доцільність нівелювання сучасних умов військової логістики протягом застосування автономності штучного інтелекту (AI) у межах ВВНЗ відносно сучасних умов протягом застосування штучного інтелекту (AI), тобто оптимізації та креатив переваги у форматі впливу й генерації індустрії технічних засобів військової логістики.

Відповідно визначається нівелювання сучасних умов військової логістики протягом застосування автономності штучного інтелекту (AI) у межах ВВНЗ щодо переваги у форматі застосування штучного інтелекту (AI) протягом розвитку обороноздатності країн світу та значні загрози, які потребують подальших досліджень технологій і методів штучного інтелекту та напрямків їх практичного використання у сфері оборони та захисту [1].

Лейтмотив тенденції нівелювання сучасних умов військової логістики протягом застосування автономності штучного інтелекту (AI) у межах ВВНЗ із метою автономності штучного інтелекту (AI), оптимізації та креатив переваги протягом впливу й генерації індустрії технічних засобів військової логістики, тобто координації заходів із залученням алгоритмів військової логістики у реальному часі та прискорення надання номінальних послуг штучного інтелекту (AI).

Відповідно необхідність реагування й координації постачання ресурсів та залучення штучного інтелекту (AI) у вигляді фахівців й обслуговуючого персоналу із приводу швидкого та ефективного надання послуг Збройним Силам України, тобто концентрація досвіду, розподілу ресурсів, синхронізація зусиль й реактивний рух.

Конструктивність нівелювання сучасних умов військової логістики протягом застосування автономності штучного інтелекту (AI) у межах ВВНЗ відносно світового досвіду протягом застосування штучного інтелекту (AI) у галузі забезпечення національної безпеки та обороноздатності, тобто військова логістика у військових конфліктах у форматі номінальної тенденції критичного обумовлення інвективу тилового забезпечення.

Відповідно нівелювання сучасних умов військової логістики протягом застосування автономності штучного інтелекту (AI) у межах ВВНЗ у контексті існування фактури

штучного інтелекту (AI) щодо кількості галузей та засобів застосування штучного інтелекту у військовій логістики із перспективністю кореляції у номінальному майбутньому відповідно впровадження штучного інтелекту у стабілізаційному контексті, тобто номінальне та перспективне постачання матеріальних засобів протягом опанування військової логістики під час бойових дій Збройних Сил України відповідно стандартів NATO у форматі розвинутих країн світу.

Врахування креативного досвіду країн світу та стандартів NATO відносно штучного інтелекту (AI) протягом стабілізації відповідно досягнення номінального рівня ключових пріоритетів під час розвитку оборонного комплексу Збройних Сил України, тобто стабілізація ключових принципів щодо можливостей застосування штучного інтелекту (AI) у військовій логістики, що визначається експресивністю у вигляді креативності під час дійсності етапів у військовому секторі, тобто:

- коньюктура розвитку галузі концепції та технології штучного інтелекту (AI), тобто застосування номінального набуття контекстної адаптації у умовах виконання завдання відносно території та/або регіону бойових дій;
- коньюктура розвитку галузі із приводу штучного інтелекту (AI) у вигляді комплексного й всебічного аналізу ситуації щодо певних дільниць протягом виконання тривалих та/або термінових завдань у відповідній місцевості, тобто регіон проведення військової операції;
- коньюктура розвитку галузі штучного інтелекту (AI) протягом повномасштабної координація польових штабів та військових підрозділів між собою;
- коньюктура розвитку галузі штучного інтелекту (AI) із приводу зміцнення автоматизація бойової техніки, тобто спроможності виконання завдання та дійсність автономності у межах запланованих військових операцій;
- коньюктура розвитку галузі контрольних заходів відносно місцевості під час виконання завдання, пошук боєприпасів, зброї, продовольчих, пально-мастильних, ЗІП, технічних, медичних та речових матеріальних засобів й виокремлення потенційно небезпечних стосовно Збройних Сил України номінальних повноважень штучного інтелекту (AI).

Гнучкість та генерація застосування штучного інтелекту (AI) у галузі військової логістики у країнах протистояння військової агресії окупантів щодо впровадження абсолютно автономних системи постачання та підвищення рейтингу під час комплектації технічних засобів служб тилу, тобто продовольчого, пально-мастильного, медичного та речового забезпечення у галузі військової логістики.

Відповідно нівелювання сучасних умов військової логістики протягом застосування автономності штучного інтелекту (AI) у межах ВВНЗ у форматі військової логістики із застосуванням штучного інтелекту (AI) у форматі каскаду стосовно номінальних концепцій, тобто передбачається управління лінійкою матеріальних та технічних засобів із залученням функціонально постачання, тобто зберігання, технічного обслуговування, експлуатації, ремонту та послуг стратегічної інформації відносно об’єкту походження щодо об’єкту споживання. у сучасних умовах бойових дій.

Список використаних джерел:

1. Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Хаустов М. М., Зінченко В. А. Напрямки розвитку технологій штучного інтелекту в забезпеченні обороноздатності країни. *БізнесІнформ.* № 3 ‘2022. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-3-17-26.

Павлюченко Дмитро,
курсант, *Військова Академія (м. Одеса)*
Дєрняєва Ольга,
Військова Академія (м. Одеса)

ЗМІШАНЕ ТА ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У МОВНІЙ ПІДГОТОВЦІ ВІЙСЬКОВИХ: ДОСВІД КРАЇН NATO

Мовна підготовка військовослужбовців є важливим чинником розвитку міжнародного військового співробітництва та забезпечення сумісності збройних сил держав-партнерів. Участь у спільних навчаннях, миротворчих операціях, штабній роботі та міжнародних місіях потребує належного рівня володіння англійською мовою як основною мовою комунікації у системі Північноатлантичного альянсу. У зв'язку з цим система навчання іноземної мови у військових закладах освіти постійно вдосконалюється та орієнтується на стандарти NATO, зокрема на вимоги стандарту STANAG 6001, який визначає рівні мовної компетентності військовослужбовців.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю модернізації системи мовної підготовки військовослужбовців України відповідно до сучасних вимог міжнародної військової співпраці та стандартів Альянсу. У цьому контексті особливого значення набуває використання змішаного та дистанційного навчання, які забезпечують гнучкість освітнього процесу, доступність навчальних ресурсів та можливість безперервної підготовки особового складу.

Метою дослідження є аналіз досвіду країн NATO щодо застосування змішаного та дистанційного навчання у мовній підготовці військовослужбовців та визначення можливостей його використання у системі військової освіти України.

Сучасні підходи до мовної підготовки у країнах NATO ґрунтуються на поєднанні традиційних методів навчання з використанням цифрових освітніх технологій. Одним із найбільш поширених підходів є змішане навчання (blended learning), яке передбачає інтеграцію аудиторних занять із самостійною роботою слухачів у цифровому освітньому середовищі. Така модель дозволяє ефективно поєднувати безпосередню взаємодію з викладачем і використання електронних освітніх ресурсів, що сприяє підвищенню результативності навчального процесу.

Змішане навчання забезпечує можливість раціонального використання навчального часу та врахування специфіки військової служби, коли військовослужбовці можуть бути залучені до виконання службових завдань або перебувати у відрядженнях. У таких умовах частина навчального матеріалу опрацьовується під час аудиторних занять, де основна увага приділяється розвитку комунікативних навичок, зокрема усного мовлення, участі в дискусіях, проведенню брифінгів та підготовці службових доповідей. Інша частина матеріалу засвоюється самостійно за допомогою електронних курсів, інтерактивних вправ, тестових завдань та мультимедійних навчальних матеріалів.

Дистанційне навчання є важливою складовою сучасної системи мовної підготовки військових у країнах NATO. Його використання дозволяє організовувати освітній процес незалежно від місця перебування слухачів та забезпечувати безперервність навчання. Це особливо актуально в умовах виконання службових завдань або участі військовослужбовців у міжнародних навчаннях. Використання платформ дистанційного навчання, систем відеоконференцій, електронних підручників та спеціалізованих мовних тренажерів створює сприятливі умови для ефективного засвоєння навчального матеріалу.

Практика підготовки військовослужбовців у США, Великій Британії, Канаді, Польщі та інших країнах Альянсу свідчить про ефективність поєднання аудиторного та дистанційного навчання за умови належного методичного забезпечення. Аудиторні заняття спрямовані насамперед на розвиток комунікативних умінь, необхідних для професійної діяльності військовослужбовців, зокрема проведення брифінгів, аналіз оперативної

інформації, участь у нарадах та підготовку службових доповідей. Дистанційна частина навчального процесу дозволяє вдосконалювати граматичні навички, розширювати словниковий запас, розвивати навички читання та аудіювання.

Важливою складовою мовної підготовки у військових навчальних закладах країн NATO є її професійна спрямованість. Навчальні програми орієнтовані на використання професійно значущої лексики та комунікативних ситуацій, що відповідають специфіці військової діяльності. Тематика занять охоплює питання оперативного планування, логістичного забезпечення, медичної підтримки військ, цивільно-військової взаємодії та міжнародного гуманітарного права. Використання автентичних документів, службових інструкцій, фрагментів доповідей та навчальних відеоматеріалів сприяє формуванню практичних мовних навичок.

Оцінювання рівня мовної підготовки військовослужбовців здійснюється відповідно до стандарту STANAG 6001, який передбачає оцінювання чотирьох основних видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письма. У країнах NATO застосовуються як письмові тестування, так і усні співбесіди. Використання дистанційних технологій дозволяє здійснювати проміжний контроль знань, відстежувати прогрес навчання та своєчасно коригувати навчальні програми.

Наукова новизна дослідження полягає у систематизації досвіду країн NATO щодо використання змішаного та дистанційного навчання у процесі мовної підготовки військовослужбовців та визначенні основних напрямів адаптації цих підходів у системі військової освіти України. Особливу увагу приділено поєднанню цифрових освітніх технологій із професійно орієнтованим змістом навчання, що відповідає сучасним вимогам підготовки військових фахівців.

Водночас впровадження змішаного та дистанційного навчання потребує належного технічного забезпечення, створення захищених інформаційних освітніх середовищ та підготовки викладачів до використання цифрових навчальних ресурсів. У країнах NATO значна увага приділяється підвищенню кваліфікації викладацького складу та розробленню сучасних електронних курсів. Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародна програма NATO Defence Education Enhancement Programme (DEEP), спрямована на модернізацію системи військової освіти та впровадження сучасних освітніх технологій.

Для України врахування досвіду країн NATO є важливим у контексті реформування системи мовної підготовки військовослужбовців та інтеграції у євроатлантичний безпековий простір. Перспективними напрямами розвитку є створення єдиних електронних освітніх платформ, розширення доступу військовослужбовців до дистанційних навчальних ресурсів, удосконалення системи мовного тестування відповідно до стандартів STANAG 6001 та інтеграція мовної підготовки з професійною військовою освітою.

Таким чином, використання змішаного та дистанційного навчання сприяє підвищенню ефективності мовної підготовки військовослужбовців, забезпечує гнучкість освітнього процесу та створює умови для безперервного професійного розвитку. Подальший розвиток цих форм навчання сприятиме підвищенню рівня підготовки українських військовослужбовців та зміцненню міжнародного військового співробітництва з країнами NATO.

Список використаних джерел:

1. NATO Standardization Office. STANAG 6001. Language Proficiency Levels. 4th ed. Brussels, 2016.
2. NATO. Education and Training e-Learning Programme. Brussels, 2020.
3. Міністерство оборони України. Концепція мовної підготовки особового складу Збройних Сил України. Київ, 2021.

Пономарьов Іван,
курсант, Військова академія (м.Одеса)
Висоцька Зоряна,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова академія (м.Одеса)

ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Повномасштабна російсько-українська війна актуалізувала потребу ефективної міжнародної комунікації України з державами-партнерами у військовій, політичній, гуманітарній та інформаційній сферах. Іноземна мова стає не лише засобом комунікації, а й інструментом забезпечення обороноздатності держави, інтеграції у міжнародний безпековий простір та післявоєнного відновлення країни. Особливої ваги ця проблема набуває у системі військової освіти, де мовна підготовка безпосередньо пов'язана з ефективністю виконання бойових завдань.

Метою цієї праці є проаналізувати роль іноземної мови як чинника міжнародної комунікації в умовах російсько-української війни та визначити її значення для військовослужбовців, курсантів, ветеранів, волонтерів і цивільного населення. Проблема функціонування мови в умовах війни активно досліджується сучасними українськими науковцями. Зокрема, Н. Сарновська у праці «Іноземна мова як інструмент збереження та передачі національних культурних цінностей України в контексті міжкультурної комунікації під час війни» розглядає іноземну мову як засіб репрезентації української культури та підтримки міжнародного діалогу. У монографії «Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика» проаналізовано трансформації мовної ситуації в умовах воєнного стану, роль мовної політики та комунікаційних процесів у період збройного протистояння.

У сучасному глобалізованому світі володіння лише рідною мовою є очевидним обмеженням для повноцінної участі в міжнародному житті. Однак в умовах російсько-української війни знання іноземних мов набуває принципово іншого виміру – стратегічного значення для виживання нації. Починаючи з 2022 року Збройні Сили України отримали понад 10 тисяч одиниць західної техніки, зокрема HMMWV та MaxxPro [1], що зумовило нагальну потребу в іншомовній компетентності як рядового особового складу, так і командного рівня. Цей факт наочно демонструє, що мовна підготовка перестала бути тільки академічною дисципліною і перетворилася на елемент бойової готовності.

Англійська мова як мова міжнародного спілкування та документації NATO є незамінним чинником ефективного використання західного озброєння та комунікації з іноземними інструкторами і партнерами. Технічна документація до сучасних зразків озброєння, програмне забезпечення бойових систем, протоколи зв'язку та стандарти оперативної сумісності – усе це функціонує переважно англійською мовою. Відсутність належної мовної підготовки у військовослужбовців безпосередньо знижує ефективність застосування отриманої техніки та збільшує ризики під час виконання бойових завдань. Водночас іншомовна компетентність забезпечує військовослужбовцям і цивільним особам доступ до першоджерел інформації, можливість взаємодії із зарубіжними журналістами та координацію спільних дій, що в сукупності суттєво посилює обороноздатність держави. Практичне застосування іноземних мов охоплює кілька важливих напрямів. Першим і найбільш очевидним є міжнародна співпраця [2], завдяки якій Україна отримує масштабну фінансову та матеріально-технічну підтримку. Перемовини з іноземними урядами, підписання угод про постачання озброєння, залучення грантового фінансування – усі ці процеси потребують фахівців, здатних вільно володіти іноземною мовою на офіційному рівні. Дипломатичний та юридичний дискурс не допускає помилок, спричинених мовним бар'єром, а отже, кадровий потенціал держави у цій сфері безпосередньо визначає якість

міжнародних домовленостей. Другим важливим напрямом є обмін бойовим досвідом між військовослужбовцями різних країн, що безпосередньо впливає на ефективність виконання бойових завдань та рівень виживання особового складу на полі бою. Яскравим практичним прикладом слугує діяльність Яворівського полігону у 2022 році, де іноземні інструктори навчали українських військових роботі з ПТРК Javelin та БПЛА Bayraktar. Без належного рівня знання англійської мови така підготовка була б суттєво ускладнена, а засвоєння тактичних прийомів – неповним. Такі навчання проводилися і на території країн-партнерів, зокрема у Великій Британії, Німеччині та Польщі, де українські військовослужбовці опановували бронетехніку, артилерійські системи та засоби радіоелектронної боротьби. В усіх цих випадках англійська мова була основним інструментом передачі знань і практичних навичок.

Третім напрямом є безпосереднє використання іноземномовної технічної документації в польових умовах. Сучасне озброєння, зокрема танки Abrams та Leopard-2, що були передані Україні і застосовувалися під час бойових дій на сході країни, супроводжується розгалуженою системою технічних настанов, регламентів обслуговування та інструкцій з усунення несправностей. Здатність екіпажів та технічного персоналу самостійно опрацьовувати ці матеріали без залучення перекладача суттєво підвищує оперативність реагування та скорочує час простою техніки. Аналогічна ситуація склалася у сфері виробництва та обслуговування безпілотних літальних апаратів.

Не менш важливим є цивільний вимір іншомовної компетентності. Гуманітарна допомога, що надходить від міжнародних організацій та урядів іноземних держав, – зокрема, енергетичне обладнання, медичне приладдя, засоби зв’язку – потребує координації з боку фахівців, здатних ефективно взаємодіяти з іноземними партнерами. Волонтерські організації, органи місцевого самоврядування та державні структури, залучені до розподілу допомоги, стикаються з постійною потребою у перекладачах та фахівцях з іноземних мов. Відповідно, підвищення загального рівня іншомовної компетентності серед цивільного населення безпосередньо впливає на ефективність гуманітарного реагування. Окрім безпосереднього воєнного та гуманітарного вимірів, іншомовна компетентність відіграє важливу роль у більш довгострокових процесах. По-перше, це стосується післявоєнної реабілітації ветеранів: доступ до міжнародних програм психологічної підтримки, лікування та професійної перекваліфікації значною мірою визначається рівнем мовної підготовки учасників. По-друге, знання іноземних мов є важливим інструментом просування української культури, історії та національного наративу на міжнародній арені в умовах активної російської дезінформаційної кампанії.

Отже, простежується стійка й обґрунтована тенденція до збільшення обсягу вивчення іноземних мов у військових навчальних закладах, а також до зростання суспільного попиту на фахівців із підтвердженим рівнем іншомовної компетентності в різних галузях. Знання іноземних мов є не лише практичним інструментом воєнного часу, а й важливим чинником інтелектуального та цивілізаційного розвитку суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Скільки зброї та техніки отримали ЗСУ з початку 2025. URL: https://thepage.ua/ua/news/skilki-zbroyi-ta-tehniki-otrimali-zsu-z-pochatku-20252.
2. Сарновська Н., Рибінська Ю. Іноземна мова як інструмент збереження та передачі національних культурних цінностей України в контексті міжкультурної комунікації під час війни. *Питання культурології.* 2023. № 42. С. 66–74 URL: https://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/293705.

Саєнко Ірина,
кандидат політичних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ІНКЛЮЗИВНА МОДЕЛЬ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ТРАДИЦІЙНІЙ МОДЕЛІ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Впровадження інклюзивного навчання є сучасною позитивною тенденцією розвитку української системи освіти, де створюються умови для здобуття знань та підтримки у соціалізацію молоді з особливими освітніми потребами. Українські виші, розвиваючи інклюзивний компонент системи освіти, не втрачають національної ідентичності, досягнень педагогічної теорії та практики, гуманістичного та демократичного підходів, принципів універсального дизайну та, імплементуючи досягнення європейської освіти, поступово здобувають власний досвід впровадження та розвитку інклюзії у закладах вищої освіти [3].

Інклюзія у вищій освіті України забезпечує рівні права, недискримінацію та створення комфортних умов для навчання всіх здобувачів. Вона передбачає адаптацію освітнього середовища, програм та підходів до потреб військовослужбовців – ветеранів війни (включаючи осіб з інвалідністю), забезпечуючи їх ефективну інтеграцію, соціальну адаптацію та рівний доступ до навчання.

Основні аспекти інклюзії у військовій освіті:

1. Створення інклюзивного середовища: модернізація інфраструктури для забезпечення доступу (пандуси, підйомники), а також адаптація навчальних матеріалів.
2. Особливі освітні потреби: врахування потреб курсантів, які потребують індивідуального підходу, зокрема тих, хто отримав поранення або інвалідність під час служби.
3. Підтримка та психологічна адаптація: організація процесу, що базується на принципах недискримінації та врахуванні індивідуальних можливостей [4].

Інклюзивний підхід спрямований на реалізацію права кожного захисника на освіту відповідно до його можливостей, забезпечуючи максимальну реалізацію потенціалу.

Відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни» [2], постанов КМУ та норм МОН, право на безкоштовну освіту мають: – військовослужбовці під час проходження служби (державне замовлення, професійна перепідготовка), – учасники бойових дій (вища, профтехосвіта за держзамовленням), – особи з інвалідністю внаслідок війни (усі рівні освіти), – члени сімей загиблих (за державним або регіональним замовленням).

Держава забезпечує ветеранам з інвалідністю внаслідок війни безкоштовну професійну адаптацію, перекваліфікацію та підвищення кваліфікації через службу зайнятості (за 95+ професіями), а також ваучери на навчання. Програми включають навчання в ЦПТО, онлайн-курси (Дія.Освіта), гранти на бізнес та підтримку в IT (Projector Foundation або курси на Prometheus та Coursera).

Основні державні освітні програми та можливості:

Професійне навчання від Державної служби зайнятості: учасники бойових дій та особи з інвалідністю внаслідок війни мають право на безкоштовне навчання. Можна опанувати нову професію або підвищити кваліфікацію, зокрема у сферах психології, підприємництва та керування БПЛА. Ваучери на навчання: для осіб з вищою або професійно-технічною освітою, які не є зареєстрованими безробітними, держава надає ваучери на навчання за 124 професіями та програмами.

Освіта для ветеранів залишається ключовим інструментом професійної та соціальної реінтеграції ветеранів. Держава, приватні академії та міжнародні платформи пропонують десятки навчальних можливостей – від коротких курсів до повноцінних програм перекваліфікації. Цей гід допоможе орієнтуватися у доступних програмах, обрати оптимальний варіант та розпочати навчання без зайвих бюрократичних бар'єрів [4]. Учасники бойових дій та люди з інвалідністю внаслідок війни мають право на безкоштовне

професійне навчання у закладах освіти Державної служби зайнятості. З початку 2024 року цією можливістю скористалося вже 2125 українців. Як повідомляють у службі, 86 % учасників підвищили свою кваліфікацію, а 14 % – опанували нові професії. Найпопулярнішими напрямками стали психологія, підприємництво та бізнес-планування, а також керування БПЛА. Усього за рік навчання пройшли: 2700 учасників бойових дій, 118 людей з інвалідністю внаслідок війни. Крім того, якщо обраний заклад освіти розташований у іншому місті, на період навчання людину забезпечують місцем проживання. Також компенсуються витрати на проїзд [1].

20 грудня 2025 року стартувала нова освітня програма «Ветерани: лідери суспільних думок» – ініціатива, спрямована на підтримку ветеранів, які прагнуть впливати на суспільні процеси, розвиватися у громадському секторі, медіа чи політиці.

Громадська організація «Спілка ветеранів СОУ» спільно з новинно-аналітичним порталом «Новини ветеранів» оголосили про запуск освітнього проєкту, покликаного надати українським ветеранам інструменти для власного публічного розвитку. Організатори наголошують: програма створена як простір, де ветерани зможуть висловлюватися, знайти свій голос і сформувати суспільний дискурс.

Модель інклюзивної освіти для ветеранів-інвалідів базується на створенні безбар'єрного середовища, індивідуальних освітніх траєкторіях та перепідготовці затребуваних фахівців. Вона спрямована на соціальну адаптацію через професійну освіту, зокрема в секторах будівництва, послуг та виробництва, за підтримки проектів на кшталт Skills4Recovery.

Ключові компоненти моделі:

1. Безбар'єрність: забезпечення фізичної доступності закладів освіти (пандуси, підйомники, адаптовані аудиторії).
2. Індивідуальні плани: формування освітніх програм відповідно до можливостей, психофізичного стану та потреб ветерана.
3. Психологічна підтримка: соціально-психологічний супровід, орієнтований на інтеграцію в цивільне життя.
4. Гнучкість навчання: поєднання денної, дистанційної або змішаної форм навчання.
5. Співпраця з роботодавцями: орієнтація на актуальні вакансії на ринку праці для швидкого працевлаштування.

Отже, розвиток інклюзивної моделі вищої освіти є багатовекторною проблемою, що вимагає комплексного підходу до її вирішення, зміни ціннісних орієнтацій в освіті, визнання розмаїття кожного члена суспільства, зорієнтованість освітніх підходів на гуманістичну модель «інклюзія без обмежень».

Список використаних джерел:

1. Безкоштовне навчання від Державної служби. (9 листопада 2024 р.). URL: veteran.com.ua
2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» № 4695-IX від 03.12.25. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text.
3. Захарова Н. М. Модель інклюзивного освітнього середовища закладу вищої освти. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: колективна монографія*. О. Гуренко, Н. Захарова, Н. Мацейко, К. Петровська, А. Попова; за заг. ред.. К. Петровської. Вінниця: ТВОРИ, 2023. Розд. 3. С. 147–186.
4. Освіта для ветеранів: що пропонує держава? (1 грудня 2025 р.). URL: https://nova.net.ua/osvita-dlya-veteraniv-shho-proponuye-derzhava/.

Строкань Даша,
курсант, *Військова Академія (м. Одеса)*
Дєрняєва Ольга,
Військова Академія (м. Одеса)

МОВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЯК СКЛАДОВА ОПЕРАТИВНОЇ СУМІСНОСТІ З СИЛАМИ NATO

Сучасні безпекові виклики, зумовлені збройною агресією проти України та трансформацією глобального безпекового середовища, актуалізують питання досягнення повної оперативної сумісності Збройних Сил України з підрозділами держав – членів NATO. У цьому контексті мовна підготовка майбутніх офіцерів набуває стратегічного значення, оскільки саме вона забезпечує ефективну професійну взаємодію в багатонаціональному військовому середовищі.

Оперативна сумісність охоплює стандартизацію процедур управління військами, планування операцій, логістичного забезпечення, зв'язку, обміну розвідувальною інформацією та стратегічних комунікацій. Водночас технічна сумісність озброєння і військової техніки не гарантує результативної співпраці без належного рівня мовної компетентності особового складу. Саме іншомовна підготовка створює передумови для повноцінного включення українських військовослужбовців у спільні операції та міжнародні штаби.

Особливого значення набуває володіння англійською мовою як основною робочою мовою міжнародного військового співробітництва. Для майбутнього офіцера англійська мова є не лише засобом міжкультурної комунікації, а й інструментом професійної діяльності. Офіцер повинен уміти готувати доповіді та аналітичні матеріали, брати участь у брифінгах, здійснювати радіообмін, вести службове листування, працювати з оперативними документами та нормативно-правовими актами іноземною мовою.

Відповідно до стандарту STANAG 6001 рівень мовної підготовки військовослужбовців оцінюється за чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням і письмом. Досягнення рівня не нижче 2 (функціонального) забезпечує здатність ефективно виконувати службові завдання у міжнародному середовищі, а рівень 3 дозволяє здійснювати управлінські та аналітичні функції у складі багатонаціональних штабів.

Нормативне регулювання мовної підготовки у державах – членах NATO ґрунтується на стандартизаційних документах Альянсу, зокрема STANAG 6001, який визначає єдину шкалу рівнів мовної компетентності військовослужбовців [1]. Документ встановлює описові дескриптори для кожного рівня володіння мовою (від 0 до 5) за чотирма видами мовленнєвої діяльності та забезпечує уніфікований підхід до оцінювання персоналу в багатонаціональному середовищі.

Важливо, що STANAG 6001 виконує не лише оціночну, а й регулятивну функцію, оскільки використовується під час комплектування міжнародних штабів, формування миротворчих контингентів та призначення офіцерів на посади у структурах NATO [1]. Таким чином, мовна підготовка розглядається як елемент кадрової політики та складова оперативної готовності. У державах – членах NATO мовна підготовка інтегрована у систему професійної військової освіти на всіх рівнях – від базової підготовки до стратегічного рівня управління. Наприклад, офіцери, які плануються до служби в багатонаціональних штабах, зазвичай повинні мати рівень не нижче 3 за STANAG 6001, що передбачає здатність здійснювати аналітичну діяльність та брати участь у стратегічному плануванні.

Порівняльний аналіз свідчить, що в Україні система мовної підготовки активно адаптується до стандартів NATO, однак зберігаються певні відмінності. Зокрема, у країнах Альянсу мовна підготовка має безперервний характер і тісно пов'язана з кар'єрним просуванням військовослужбовця. В українській практиці механізм прямої залежності між

рівнем володіння мовою та службовим зростанням ще перебуває на стадії інституційного закріплення [3]. Крім того, у більшості держав NATO широко застосовуються інтенсивні мовні курси перед відрядженням до міжнародних структур, системи дистанційного навчання та сертифікаційні центри, акредитовані відповідно до вимог Альянсу. В Україні нормативне забезпечення мовної підготовки визначається національним законодавством у сфері вищої освіти [2], проте подальша гармонізація процедур оцінювання та підготовки з вимогами NATO є актуальним завданням.

Мовна підготовка у військових закладах вищої освіти має бути практично орієнтованою та інтегрованою з професійними дисциплінами відповідно до вимог національного законодавства у сфері вищох освіт. Ефективними є методи моделювання реальних службових ситуацій: проведення штабних ігор, рольових вправ, аналіз практичних кейсів міжнародних операцій, підготовка та презентація оперативних документів англійською мовою. Такий підхід сприяє формуванню професійно орієнтованої іншомовної компетентності та розвитку навичок критичного мислення.

Важливою складовою є формування міжкультурної компетентності, що передбачає розуміння військової культури держав-партнерів, специфіки службової субординації, комунікативних стратегій та етичних норм. Участь у багатонаціональних операціях вимагає від офіцера толерантності, відкритості до співпраці та здатності адаптуватися до різних культурних контекстів.

Системний підхід до організації мовної освіти передбачає безперервність навчання протягом усього періоду підготовки та подальшої служби. Необхідним є використання сучасних цифрових технологій, інтерактивних платформ, автентичних навчальних матеріалів, що відображають реальні професійні ситуації. Важливо також забезпечити підвищення кваліфікації викладачів, оновлення навчально-методичного забезпечення та створення належної матеріально-технічної бази.

Таким чином, мовна підготовка майбутніх офіцерів є невід'ємною складовою забезпечення оперативної сумісності з силами NATO. Вона підвищує професійну мобільність, ефективність управління підрозділами, сприяє успішній участі у спільних навчаннях та міжнародних місіях. Комплексне вдосконалення системи мовної освіти у військових закладах вищої освіти є важливою умовою зміцнення обороноздатності держави та інтеграції України до євроатлантичного безпекового простору.

Список використаних джерел:

1. Організація Північноатлантичного договору. *STANAG 6001: NATO Standardization Agreement—Language Proficiency Levels*. Brussels: NATO Standardization Office, 2010.
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004 (із змінами і доповненнями).
3. Романишин А. М. Професійна підготовка військових фахівців у контексті євроатлантичної інтеграції України // *Військова освіта*. 2021. № 2. С. 45–52.

Толкачова Галина,
кандидат економічних наук, доцент,
Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, (м. Одеса)

ДИДАКТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОБОРОНИ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ОСВІТИ

У сучасних геополітичних реаліях концепція національної безпеки трансформується від суто мілітарної моделі до стратегії всеохопної оборони. Ця модель передбачає залучення не лише збройних сил, а й усього суспільного ресурсу: економіки, цивільної інфраструктури та інтелектуального капіталу. Ключовим інструментом реалізації такої стратегії є освіта. Перехід до міждисциплінарного навчання, що поєднує військові навички з цивільними компетенціями, має об'єктивні дидактичні переваги та глибоке економічне обґрунтування.

Економіка воєнного часу вимагає максимально ефективного використання обмежених ресурсів. Впровадження системи всеохопної оборони через освіту має чіткі економічні преференції:

- *Оптимізація витрат на мобілізаційну підготовку.* Підготовка фахівця «з нуля» під час активної фази конфлікту коштує державі в рази дорожче, ніж систематична інтеграція оборонних знань у цивільні навчальні програми (школи, коледжі, ВНЗ).
- *Ефект подвійного призначення.* Міждисциплінарна освіта готує фахівців, які є ефективними в мирний час (інженери, медики, IT-спеціалісти), але здатні миттєво адаптуватися до оборонних потреб. Це знижує навантаження на бюджет, оскільки держава не утримує величезну кадровий резерв пасивно, а розвиває активний людський капітал.
- *Зниження непрямих втрат.* Високий рівень підготовки цивільного населення (цивільний захист, тактична медицина, кібергігієна) суттєво зменшує навантаження на державну систему охорони здоров'я та рятувальні служби під час надзвичайних ситуацій, що зберігає мільярди бюджетних коштів.

У традиційній економічній теорії витрати на оборону та освіту часто розглядалися як конкуруючі статті бюджету (дилема «гармати замість масла»). Проте в умовах гібридних загроз та концепції всеохопної оборони ця парадигма змінюється. Освіта стає фундаментом *економіки спротиву*, де інвестиції в людський капітал прямо конвертуються в оборонний потенціал держави.

З точки зору бюджетної ефективності, превентивна підготовка населення є значно дешевшою за екстрену мілітаризацію «з нуля». Коли базові навички (тактична медицина, топографія, кібергігієна, основи логістики) інтегровані в цивільну освіту, термін підготовки резервіста скорочується на 30–50 %. Це дозволяє державі економити мільярди на утриманні навчальних центрів та забезпеченні мобілізованих у період тривалої підготовки.

Головна економічна перевага міждисциплінарної освіти полягає у створенні фахівців, які є продуктивними в обох станах функціонування держави. Такими станами є такі як-от:

1. *Синергія цивільних та військових компетенцій***.** Інженер, який в університеті вивчив принципи РЕБ, у мирний час розвиває телекомунікаційний сектор, а в часи загрози – стає ключовим елементом технологічної оборони. Держава отримує «підготовлений інтелект», не вилучаючи його з реального сектору економіки на довгі роки.
2. *Стимулювання інноваційного сектору..* Освіта, орієнтована на оборонну стійкість, стимулює створення наукомістких стартапів. Випускники технічних ВНЗ, навчені в контексті оборонних потреб, формують ринок внутрішніх розробок, що зменшує залежність країни від дорогого критичного імпорту озброєння.

Високий рівень підготовки цивільного населення виконує роль «страхового поліса» для державної економіки. Так, масове навчання тактичній медицині та наданню першої

допомоги дозволяє стабілізувати постраждалих на місці, що суттєво зменшує витрати на дороговартісне лікування ускладнень та подальшу реабілітацію.

Освіта у сфері інформаційної безпеки захищає фінансовий сектор та критичну інфраструктуру від кібератак, запобігаючи збиткам, які в сучасних конфліктах можуть сягати відсотків від ВВП.

Економічна ефективність досягається через зміну формату фінансування. Замість створення паралельної системи «військових кафедр», кошти спрямовуються на оновлення існуючих цивільних програм. Це дозволяє використовувати наявну інфраструктуру університетів та шкіл, уникаючи дублювання адміністративних витрат.

Саме тому, освіта в системі всеохопної оборони виступає не як пасивне споживання бюджету, а як стратегічний актив. Вона забезпечує *високу віддачу на одиницю вкладеного капіталу*, створюючи адаптивну націю, здатну захищати себе за мінімальних операційних витрат держави. Це шлях від економіки «виживання» до економіки «інтелектуальної фортеці».

Традиційна військова підготовка часто є надто вузькою та відірваною від сучасних технологічних трендів. Дидактика всеохопної оборони має базуватися на *міждисциплінарному підході*. Відтак, замість окремого предмета «Захист України», елементи оборонних знань мають інтегруватися у профільні дисципліни. *Приклад:* фізика – через призму балістики та оптики дронів; біологія – через тактичну медицину; інформатика – через кібербезпеку та РЕБ.

До того ж освіта виконує роль головного комунікатора між державою та громадянином у питаннях оборони. Замість культури страху, міждисциплінарна освіта формує культуру відповідальності. Громадянин, який знає, як діяти, є менш вразливим до ворожих ІПСО та паніки. Спільні освітні програми для військових та цивільних (наприклад, у сфері розробки MilTech) створюють єдиний ціннісний простір, що критично важливо для національної стійкості.

Таким чином, впровадження всеохопної оборони через розвиток міждисциплінарної освіти – це не лише крок до посилення армії, а стратегічна інвестиція в економічну стабільність держави. Дидактична реформа, що поєднує цивільні та військові знання, дозволяє створити адаптивне суспільство, здатне витримувати гібридні загрози при раціональному використанні державного бюджету.

Сучасна парадигма освіти в умовах гібридних загроз вимагає відмови від лінійного викладання військової справи як окремого, ізольованого предмета. Дидактика всеохопної оборони базується на *принципі міждисциплінарної інтеграції*, де оборонні компетенції стають органічною частиною загального когнітивного розвитку здобувача освіти. Традиційна модель «військової підготовки» часто сприймається студентами як вторинна або застаріла. Однак, міждисциплінарність долає цей бар'єр через наповнення цивільних дисциплін прикладним оборонним змістом: *природничий цикл, технологічний цикл, гуманітарний цикл.*

Дидактика всеохопної оборони переносить акцент із простого запам'ятовування інструкцій на розвиток універсальних когнітивних здатностей, необхідних у кризових ситуаціях: *прийняття рішень у дефіциті часу, критичне мислення, командна взаємодія та лідерство.* Економічна доцільність та безпека вимагають широкого впровадження високотехнологічних методів навчання: *VR/AR-технології, гейміфікація.*

Дидактичні засади всеохопної оборони полягають у створенні *цілісної картини світу*, де безпека держави є не обов'язком окремої касти (військових), а професійною та громадянською компетенцією кожного, а міждисциплінарність дозволяє готувати фахівців, здатних до гнучкої адаптації.

Тупко Олена,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)
Бужина Ірина,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Військова академія (м.Одеса)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОФІЦЕРІВ У КОНТЕКСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ NATO У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку системи військової освіти України характеризується глибокими трансформаційними процесами, пов'язаними з реформуванням сектору безпеки і оборони держави та інтеграцією України до євроатлантичного безпекового простору [1]. Одним із ключових напрямів цих змін є впровадження стандартів NATO у підготовку військових кадрів [2]. У цьому контексті особливого значення набуває формування національно-патріотичних цінностей офіцерів, які виступають фундаментальною основою їх професійної діяльності та визначають готовність до виконання службового обов'язку в інтересах держави [1].

Сучасні виклики безпеці України, зумовлені тривалою збройною агресією проти держави, висувають нові вимоги до підготовки офіцерського складу [1]. Офіцер повинен бути не лише висококваліфікованим фахівцем у сфері військової справи, але й носієм моральних і патріотичних цінностей, здатним формувати відповідні орієнтири у підлеглого особового складу [3]. Саме офіцер виступає ключовою фігурою у забезпеченні морально-психологічної стійкості військового колективу та підтриманні високого рівня дисципліни й відповідальності [3].

Національно-патріотичні цінності є важливим елементом морально-психологічної підготовки військовослужбовців [3]. Вони формують у офіцерів усвідомлення відповідальності за захист державного суверенітету та територіальної цілісності України 1], сприяють розвитку почуття обов'язку, військової честі та відданості служінню українському народові [3]. Патріотизм у військовій професії виступає не лише світоглядною категорією, але й важливим чинником мотивації до сумлінного виконання службових обов'язків та підтримання високих стандартів професійної діяльності [3].

Водночас реформування системи військової освіти України здійснюється з урахуванням досвіду держав – членів Північноатлантичного альянсу [2]. Стандарти NATO у сфері військової освіти спрямовані на підготовку військових лідерів, здатних ефективно діяти у складних умовах сучасних військових операцій, приймати обґрунтовані рішення та забезпечувати ефективне управління підрозділами [2]. Важливою складовою підготовки офіцерів у країнах Альянсу є розвиток критичного мислення, лідерських якостей, здатності до командної взаємодії та дотримання високих етичних стандартів військової служби [2].

Особливу увагу у системі підготовки офіцерських кадрів приділяють формуванню лідерських компетентностей [2]. Офіцер у сучасному військовому середовищі повинен бути не лише керівником підрозділу, але й лідером, який здатний мотивувати особовий склад, формувати атмосферу довіри та взаємної підтримки, а також забезпечувати ефективну організацію виконання поставлених завдань [2]. У цьому контексті національно-патріотичні цінності виступають моральною основою військового лідерства [3].

Впровадження стандартів NATO у систему військової освіти України передбачає не лише оновлення змісту навчальних програм, але й використання сучасних педагогічних підходів [2]. У військових навчальних закладах держав Альянсу широко застосовуються інтерактивні методи навчання, спрямовані на розвиток самостійного мислення та

формування навичок прийняття управлінських рішень [2]. До таких методів належать аналіз ситуацій, моделювання управлінських рішень, групові форми роботи та обговорення досвіду реальних військових операцій [2].

Застосування подібних підходів у системі військової освіти України сприяє підвищенню ефективності підготовки кадрів офіцерської ланки [2]. Вони дозволяють не лише засвоювати теоретичні знання, але й формувати практичні навички управління підрозділами, розвивати відповідальність за прийняті рішення та здатність діяти у складних і нестандартних умовах сучасного бойового середовища [2].

Водночас інтеграція стандартів NATO у систему військової освіти України повинна здійснюватися з урахуванням національних традицій військового виховання [1]. Українська військова школа має значний історичний досвід формування патріотичних переконань, військової честі та відповідальності за виконання службового обов'язку [3].

Вивчення історії українського війська, традицій боротьби за незалежність та сучасного досвіду оборони держави сприяє формуванню у офіцерів глибокого усвідомлення ролі Збройних Сил України у забезпеченні національної безпеки [1].

Важливу роль у формуванні національно-патріотичних цінностей відіграє освітнє середовище військового навчального закладу [3]. Організація навчального процесу, виховна робота, військові традиції та особистий приклад викладачів і командирів формують у слухачів повагу до військової професії, усвідомлення відповідальності за виконання службового обов'язку та готовність діяти в інтересах держави [3].

Крім того, формування національно-патріотичних цінностей сприяє зміцненню внутрішньої мотивації офіцерів до військової служби [3]. Усвідомлення значення своєї професії, відповідальності перед державою та суспільством, а також розуміння ролі Збройних Сил України у забезпеченні національної безпеки є важливими чинниками формування професійної ідентичності військовослужбовця [1].

Важливим напрямом удосконалення підготовки офіцерів у контексті впровадження стандартів NATO є розвиток здатності до професійної взаємодії у міжнародному військовому середовищі [2]. Участь Збройних Сил України у спільних навчаннях та міжнародних заходах передбачає взаємодію з військовослужбовцями інших держав, що потребує високого рівня професійної культури, відповідальності та дотримання спільних цінностей [2]. Тому формування національно-патріотичних переконань має поєднуватися з розумінням принципів партнерства, колективної безпеки та взаємної підтримки, які є основою діяльності Північноатлантичного альянсу [2].

Таким чином, формування національно-патріотичних цінностей офіцерів у контексті впровадження стандартів NATO є важливим напрямом модернізації військової освіти України [1]. Поєднання національних традицій військового виховання із сучасними освітніми підходами Альянсу створює умови для підготовки високопрофесійних офіцерських кадрів, здатних ефективно діяти у складному безпековому середовищі, приймати відповідальні рішення та забезпечувати захист національних інтересів держави [1].

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII.
2. NATO Education, Training, Exercise and Evaluation (ETEE) Policy. Brussels : NATO Standardization Office.
3. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2022.

Чересюк Олександр,
Військової академії (м. Одеса)

ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СТАНДАРТІВ NATO У ПІДГОТОВКУ УКРАЇНСЬКИХ ОФІЦЕРІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.

У сучасних умовах становлення системи оборонної освіти України особлива увага приділяється інтеграції технологічних інновацій та стандартів Північноатлантичного альянсу (NATO) у процес підготовки військових фахівців. Ця тема є надзвичайно актуальною для нашої держави, оскільки збройна агресія Російської Федерації поставила перед Україною завдання не лише забезпечити ефективну оборону, а й створити сучасну систему підготовки офіцерів, що відповідає вимогам операційної сумісності з арміями країн-членів NATO. Саме стандарти Альянсу виступають орієнтиром у трансформації навчальних програм, змісту підготовки та організації освітнього процесу.

Одним із центральних елементів цього процесу є впровадження Defence Education Enhancement Programme (DEEP) – програми NATO, що спрямована на реформування та модернізацію професійної військової освіти партнерських країн, включно з Україною. Ця ініціатива передбачає підтримку у створенні сучасних навчальних програм, розбудові викладацького потенціалу та забезпеченні відповідності освітніх стандартів найкращим практикам Альянсу.

DEEP пропонує структурований підхід до трансформації навчальних закладів, що включає не лише методи викладання, а й оновлення змісту навчальних дисциплін, формування компетентнісного підходу до підготовки офіцерів та розвиток системи забезпечення якості освіти. Стандарти NATO охоплюють питання управління освітнім процесом, структурування навчального контенту, формування професійних компетенцій, а також оцінювання результатів навчання – усе це сприймається як необхідна основа для побудови сучасної системи військової освіти в Україні.

Партнерська співпраця з NATO стосується не лише технічних компонентів освіти, а й культури навчання та управління знаннями. Це означає, що нові програми повинні не тільки передавати знання, але й формувати здатність майбутніх офіцерів до стратегічного мислення, прийняття рішень у багатонаціональному середовищі, лідерства та адаптації до динамічних умов. Саме такі компетенції визначаються у директивах та рекомендаціях NATO щодо військової освіти.

Процес адаптації стандартів NATO в Україні включає три важливі складові. Перша – це теоретична модернізація змісту навчальних програм, яка полягає у впровадженні дисциплін, що відповідають сучасним вимогам ведення операційної діяльності, інформаційної безпеки, планування та прийняття рішень. Така модернізація дозволяє випускникам володіти не лише базовими знаннями, а й розуміти сучасні концепції ведення бойових дій у комплексі з іншими арміями.

Друга складова – це можливість практичного застосування здобутих знань, зокрема через симуляційні тренажери, командні тренування, операційне моделювання та спільні навчання із силами NATO. Такий підхід дозволяє відпрацьовувати навички в умовах, максимально наближених до реальних бойових ситуацій, а також формує взаємозв’язок між теорією та практикою. Це критично важливо, оскільки сучасні технології ведення війни, включно з цифровими системами управління, вимагають від офіцерів високого рівня адаптивності та розуміння інтегрованих інформаційних потоків.

Третя складова – це цілеспрямований розвиток викладацького потенціалу. У стандартах NATO відзначається важливість підготовки викладачів, здатних ефективно використовувати нові методики навчання, включаючи дистанційні платформи, міждисциплінарні підходи та оцінювання на основі компетенцій. Наявність висококваліфікованого педагогічного складу гарантує, що нові програми будуть реалізовані не лише на папері, а й у реальному освітньому процесі з високою якістю.

Важливо зазначити, що Україна вже досягла певних успіхів у цій трансформації. Зокрема, Міністерство оборони звітує про розвиток внутрішньої системи забезпечення якості освіти відповідно до стандартів NATO, підготовку до інституційного аудиту та активну участь у програмах підвищення кваліфікації для викладачів і курсантів. Такий прогрес є важливою передумовою для майбутньої сертифікації українських курсів професійної військової освіти за критеріями Альянсу.

Попри значні досягнення, існують суттєві виклики, що потребують вирішення. До них належить модернізація матеріально-технічної бази навчальних закладів, забезпечення доступу до сучасних технологій та цифрових платформ, а також адаптація внутрішніх процедур управління й контролю якості освіти відповідно до міжнародних стандартів. Без вирішення цих питань повноцінна інтеграція може бути утруднена, а ефективність підготовки офіцерів – обмежена.

У підсумку, інтеграція сучасних технологій та стандартів NATO у підготовку українських офіцерів є ключовим фактором модернізації системи військової освіти. Це дає змогу не лише підвищити якість підготовки та рівень професійної компетентності, а й забезпечити оперативну та стратегічну сумісність з арміями країн-членів Альянсу. Комплексний підхід, що поєднує оновлені освітні програми, практичні тренування та розвиток викладацького потенціалу, формує сучасного офіцера, здатного діяти ефективно у складних умовах сучасних конфліктів. Такий підхід підтримує не лише оборонні спроможності України, а й сприяє зміцненню її позицій як партнера у євроатлантичному просторі безпеки.

Список використаних джерел:

1. Вавілова Н. Стандарти якості професійної військової освіти в закладах військової освіти НАТО. *Військова освіта.* 2023. Вип. 47. С. 28–34. DOI: 10.33099/2617-1783/2023-47/28-34.
2. Шабатіна Н. Стандарти НАТО щодо забезпечення якості професійної військової освіти. *Військова освіта*. 2023. Вип. 47. С. 332–342. DOI: 10.33099/2617-1783/2023-47/332-342.
3. Defence Education Enhancement Programme (DEEP) / NATO. URL: https://www.nato.int/cps/ru/natohq/topics_139182.htm.

Секція 3
«Концепція лідерства у військовій освіті»

Городиський Владислав,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова Академія (м.Одеса)
Костюшко Ігор,
Науковий керівник
доктор філософії з освітніх,
педагогічних наук
Військова Академія (м. Одеса)

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ЗА ДОПОМОГОЮ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

У сучасних умовах розвитку сектору безпеки і оборони України особливого значення набуває підготовка висококваліфікованих військових фахівців, здатних ефективно керувати підрозділами та приймати відповідальні рішення в умовах невизначеності. Важливим компонентом професійної підготовки майбутніх офіцерів є формування лідерських якостей, які забезпечують здатність організовувати діяльність колективу, підтримувати дисципліну та мотивувати підлеглих до виконання поставлених завдань.

У системі вищої військової освіти значну роль у формуванні таких якостей відіграє фізична підготовка. Вона сприяє розвитку витривалості, самодисципліни, цілеспрямованості та здатності долати труднощі. Крім того, фізична підготовка створює умови для формування командної взаємодії та розвитку організаторських здібностей курсантів. У зв'язку з цим дослідження ролі фізичної підготовки у формуванні лідерських якостей майбутніх офіцерів є важливим та актуальним напрямом розвитку сучасної військової освіти.

Незважаючи на важливість фізичної підготовки у військовій освіті, її потенціал у формуванні лідерських якостей використовується не в повній мірі. У багатьох випадках фізична підготовка розглядається переважно як інструмент підвищення рівня фізичної підготовленості, тоді як її педагогічні та виховні можливості залишаються недостатньо реалізованими.

Недостатнє поєднання фізичного тренування з розвитком управлінських та комунікативних навичок може обмежувати формування комплексних лідерських компетентностей майбутніх офіцерів. У результаті курсанти отримують високий рівень фізичної підготовленості, але не завжди мають достатній досвід організації колективної діяльності та управління командою в умовах підвищеного навантаження.

Аналіз сучасних наукових досліджень у сфері військової педагогіки та фізичного виховання свідчить про те, що саме спортивна діяльність має значний потенціал у розвитку лідерських якостей. У процесі систематичних тренувань формуються такі важливі риси особистості, як наполегливість, відповідальність, стресостійкість та здатність до самоконтролю.

Як зазначає український дослідник фізичної підготовки військовослужбовців С. В. Романчук, «Фізична підготовка військовослужбовців є не лише засобом розвитку фізичних якостей, але й важливим чинником формування морально-вольових та лідерських якостей особистості». На мою думку це у військовій освіті відіграє значно ширшу роль, ніж просто розвиток сили чи витривалості. Під час тренувань та спортивної діяльності курсанти вчаться долати труднощі, працювати в команді та брати на себе відповідальність за результат. Саме у таких умовах проявляються лідерські якості, які є необхідними для майбутнього офіцера.

Важливо також враховувати, що спортивна діяльність формує у курсантів здатність діяти в умовах конкуренції та обмеженого часу для прийняття рішень. Під час змагань або виконання складних вправ майбутні офіцери навчаються контролювати емоції, концентрувати увагу на досягненні результату та підтримувати своїх товаришів по команді.

Такі умови наближені до реальних ситуацій військової служби, де від рішучості та злагодженості дій залежить ефективність виконання завдання. Окрему роль у формуванні лідерських якостей курсантів відіграють єдиноборства. Такі види спортивної діяльності вимагають високого рівня самодисципліни, психологічної стійкості та здатності швидко приймати рішення в умовах стресу. Під час поєдинків спортсмен навчається контролювати власні емоції, відповідати за власні дії та зберігати концентрацію навіть у складних ситуаціях. Подібні якості мають важливе значення і для майбутньої офіцерської діяльності, адже військовий лідер повинен демонструвати впевненість, витримку та здатність діяти рішуче під час виконання службових завдань.

Особливо ефективними у цьому аспекті є командні види спорту, військово-прикладні вправи та змагальна діяльність. У таких умовах курсанти вчаться взаємодіяти один з одним, розподіляти ролі у команді, брати на себе відповідальність за прийняття рішень та підтримувати інших членів колективу. Важливим напрямом є поєднання фізичного тренування з розвитком управлінських навичок, зокрема через використання командних вправ, лідерських ролей під час тренувань та моделювання ситуацій колективної взаємодії.

Для підвищення ефективності формування лідерських якостей у процесі фізичної підготовки доцільно: ширше застосовувати командні спортивні та військово-прикладні вправи; залучати курсантів до організації та проведення тренувань; використовувати елементи змагальності та командного лідерства; поєднувати фізичну підготовку з розвитком морально-вольових якостей. Застосування таких підходів сприятиме більш комплексному формуванню професійних компетентностей майбутніх офіцерів. Крім того, доцільно приділяти більше уваги формуванню лідерських якостей курсантів під час організації групових тренувань. Надання можливості окремим курсантам виконувати роль керівника під час виконання вправ сприяє розвитку навичок управління колективом, планування діяльності та відповідальності за результат спільної роботи. Такий підхід дозволяє створити умови, у яких майбутні офіцери поступово набувають досвіду лідерської поведінки.

Очікуваним результатом реалізації зазначених підходів є підвищення ефективності підготовки майбутніх офіцерів у системі вищої військової освіти. Використання потенціалу фізичної підготовки дозволить сформувати у курсантів не лише високий рівень фізичної витривалості, але й розвинути важливі лідерські якості. Одним із аспектів також є формування морально-вольових якостей особистості. Регулярні тренування сприяють розвитку витримки, наполегливості та здатності долати фізичні й психологічні труднощі. Саме ці якості є основою авторитету військового лідера, адже підлеглі більше довіряють командиру, який демонструє приклад самодисципліни, витривалості та відповідального ставлення до виконання завдань.

Отже, фізична підготовка є важливим компонентом професійного становлення майбутніх офіцерів та може виступати ефективним засобом формування їхніх лідерських якостей. Поєднання фізичного тренування з розвитком організаторських, комунікативних та морально-вольових якостей сприяє підготовці компетентних військових фахівців.

Удосконалення підходів до організації фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах дозволить більш повно використовувати її потенціал у розвитку лідерських компетентностей курсантів та забезпечить підготовку офіцерів, здатних ефективно діяти в сучасних умовах військової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Костюшко І. А. Стратегії командотворення у процесі навчання курсантів-десантників. *Теорія та методика навчання та виховання*. Гол. ред. О. М. Іонова Харків, 2023. № 55. С. 87–96. DOI: https://doi.org/10.34142/23128046.2023.55.08.
2. Романчук С. В. Фізична підготовка військовослужбовців. Львів: ЛВІ, 2019.
3. Сисоєва С. О. Педагогіка вищої школи. Київ: Центр навчальної літератури, 2016.

Кадієвська Ірина,
доктор філософських наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)
Козловський Данило,
курсант, *Військова академія (м. Одеса)*

НОВІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА В ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

В сучасній військовій освіті в Україні відбувається низка важливих реформ, серед яких на перше місце можна поставити реалізацію нової Доктрини лідерства. Цілком зрозуміло, що нині, в умовах жорстокої та підступної російсько-Української війни загальновизнаним державним пріоритетом є розвиток Збройних Сил України відповідно до провідних стандартів NATO. Безумовно, це складний та довготривалий процес, але на щастя, вже зараз ми можемо спостерігати різноманітні позитивні перетворення. В військовій освіті постійно відбувається осучаснення та оновлення в контексті реалізації пріоритетів зазначених в новій Доктрині лідерства. Позитивні зміни стосуються не лише удосконалення навчальних планів та робочих програм, але також передусім вони стосуються загальної зміни ключових підходів до всього процесу виховання та навчання курсантів. По-перше вже сьогодні можна спостерігати переорієнтацію методології навчання, коли майже на всіх рівнях всіляко заохочується розвиток інтерактивної моделі навчання. Так, поступово відмовляючись від застарілих пасивних методів, викладачі починають дедалі активніше застосовувати такі інтерактивні методи, як: проблемне навчання, кейс метод, мозковий штурм, рольові ігри, перевернутий клас, дебати, та ін. Слід наголосити на тому, що подібні позитивні зміни відбуваються паралельно із проведенням різноманітних Програм підвищення кваліфікації викладачів. Позитивної оцінки заслуговує той факт, що серед вищезазначених Програм стажування та навчання, окремим помітним сегментом виділяються міжнародні курси, запропоновані нашими союзниками та партнерами європейськими країнами членами NATO. Безумовно така добра воля та ініціатива наших партнерів виступає важливим компонентом загальної політики реформування, осучаснення та оновлення вищої військової освіти в Україні. Так, наразі одним із загальновизнаних державних пріоритетів є зміна самої філософії підготовки майбутніх офіцерів ЗС України, коли кожен в решті-решт має набувати та проявляти у службі провідні лідерські компетентності.

Особливу полеміку викликає проблема вибору тих лідерських компетенцій, які мають розвиватись у курсантів в першу чергу. Справа полягає в тому, що саме ця проблема у будь-який час є глибоко діалектичною та дискусійною. Так, велика кількість сучасних експертів та фахівців із питань лідерства вважають, що в першу чергу в військовій освіті слід розвивати такі важливі лідерські компетенції, як: далекоглядність, розважливість, енергійність, рішучість, а також цілеспрямованість та послідовність дій. У численних наукових публікаціях на цю тему відмічається, що справжній офіцер-лідер має постійно самоудосконалюватись, бути не упередженим та справедливим, володіти навичками активного слухання та емоційного інтелекту. Особливо підкреслюється, що серед важливих лідерських компетенцій особливо виділяються: чесність, порядність та надійність воїна, який має демонструвати високу працездатність та бути спроможним ефективно мотивувати людей. Причому цей процес підвищення внутрішньої мотивації особового складу має базуватись на власному прикладі командира. У наукових дискусіях досить часто лунають ідеї про те, що справжній офіцер-лідер обов'язково має вміти визнавати свої помилки та в разі необхідності звертатись за допомогою до підлеглих. Особливо підкреслюється значення та роль впевненості в собі та високої стресостійкості та відповідальності, що в свою чергу, вимагає від воїна підтримання себе у гарному морально-психологічному стані. Цілком очевидним є те, що лідерські компетенції насправді є досить різноманітними та не існує єдиного уніфікованого набору пріоритетів. Ми гарно розуміємо той факт, що саме філософи

постійно створюють на намагаються обгрунтувати різноманітні ідеальні моделі як індивідуального, так й суспільного розвитку. В сучасних умовах ця проблема є надзвичайно актуальною, науково та соціально значущою. В деяких новітніх публікаціях із питань лідерства йдеться про важливість таких якостей, як: готовність до поміркованого ризику, прагнення до успіху та прогностичність мислення. Не викликає жодних сумнівів той факт, що військовий лідер обов'язково має вміти працювати із новою інформацією, бути спроможним попереджати та вирішувати конфлікти та працювати в команді. Всі ці міркування можна продовжувати досить довго, але майже всі ідеї об'єднує спільна позиція про те, що саме лідерство – є справедливо обраним та загально визнаним пріоритетом розвитку Вищої військової освіти в Україні. В цілому можна впевнено говорити про те, що лідерство, це процес впливу на людей, породжений передусім не формальними відносинами.

Нажаль не всі ще звикли розрізняти поняття «лідерство» та «управління». Чимало фахівців за звичкою ототожнюють ці поняття, хоча насправді це не відповідає дійсності. Таким чином, якщо управління передбачає передусім чітку систему структурованих формальних відносин, коли вплив керівника грунтується на владі та її джерелах, то лідерство базується саме на процесі соціального впливу. Якщо неупереджено та ретельно проаналізувати всі ключові складники лідерства, досить легко зробити висновок про те, що воно передбачає зв'язок «лідер-послідовник». Щодо поняття «управління», то воно, як відомо, передбачає взаємозв'язок «керівник – підлеглий». Таким чином можна зазначити, що будь-який керівник є в першу чергу формальним управлінцем та адміністратором. В той час як лідерство обов'язково передбачає наявність певної не формальної основи. Саме тому є цілком зрозумілим, що можна бути керівником і при цьому не бути лідером або навпаки. Залучення до наукових джерел дозволяє знайти чимало принципових відмінностей між поняттями «лідер» та «керівник». Так, зокрема, лідерство виступає типом управлінської взаємодії, що грунтується на більш ефективному для кожної конкретної ситуації поєднанні різних джерел влади, спрямований на спонукання людей до досягнення загальних цілей. Читаючи сучасну Доктрину лідерства в військовій освіті стає абсолютно зрозумілим, чому саме цей вибір був зроблений та проголошений на державному рівні як пріоритетний. Як переконливо доводить минулий досвід, спиратись лише на формальні повноваження виявляється недостатнім. Для того, аби на справді бути сильними та боєздатними, необхідно суттєво розширювати спектр ефективних інструментів впливу. Тільки тоді, коли особа набуває загальне визнання групи та справжній авторитет, починають активно діяти різноманітні не формальні важелі впливу. Таким чином можна зробити висновок про те, що справжній вплив лідера має під собою дві ключові підстави. По-перше, це безумовно, особистий авторитет та по-друге – харизматичні властивості, які являють собою ніщо інше, як індивідуальний та неповторний набір важливих лідерських компетенцій. Як показує досвід, нерідко особливою повагою та авторитетом в ЗС України користуються лідери із такими позитивними моральними якостями, як: людяність, гуманність, доброзичливість, сумління, чесність, довіра, ввічливість та ін. Міркуючи про перспективи розвитку лідерства в військовій освіті в Україні можна зазначити, що мабуть, ідеальним варіантом підготовки особового складу є виховання спроможності вдало поєднувати формальні та не формальні складові лідерства.

Список використаних джерел:

1. Військова психологія та лідерство в Україні: проблеми та виклики впродовж циклу розгортання бойових дій. /Навчальний посібник. – Захист Патріотів. – 2018. – 263 с.
2. Стів Харві. Діяти як переможець, думати як переможець /СтівХарві.–К.: Вид. група КМ-БуКС, 2017. – 252 с.

Колесник Олександр,
Військова академія (м. Одеса)

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА ВВНЗ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Аналіз практики застосування підрозділів у війні за незалежність України засвідчує невідповідність між зростаючими вимогами до самостійності, відповідальності та лідерських якостей молодших командирів і наявними підходами до їх формування у процесі професійної підготовки у вищих військових навчальних закладах, що обумовлює ключову роль викладача ВВНЗ у розвитку лідерського потенціалу майбутніх офіцерів [1, с. 6–7].

Поряд з цим особливого значення набуває підготовка офіцерів командних посад у бойових підрозділах Десантно-штурмових військ та морської піхоти, діяльність яких відбувається в умовах підвищеного ризику, обмеженого часу на прийняття рішень і необхідності одночасного управління підлеглими та взаємодії з приданими й підтримуючими підрозділами. Саме це обумовлює підвищені вимоги до лідерських якостей командирів тактичної ланки, зокрема здатності брати на себе відповідальність за рішення, підтримувати морально-психологічну стійкість особового складу та забезпечувати злагодженість дій підрозділу під час виконання бойових завдань. У цьому контексті освітня діяльність викладача ВВНЗ має бути спрямована не лише на засвоєння курсантами нормативних положень і тактичних алгоритмів, але й на формування практичних лідерських компетентностей через аналіз бойового досвіду, розбір типових управлінських ситуацій та моделювання умов реального бою, що відповідає сучасним вимогам підготовки офіцерів складових Сил безпеки та оборони України.

Методологічною основою формування лідерського потенціалу у військовій освіті є поєднання компетентнісного підходу з підходами до управління, орієнтованими на самостійність командирів у межах визначеного задуму. Такий підхід передбачає розвиток відповідальності, самостійності в ухваленні рішень і здатності до управління підрозділом у складних умовах [2, с. 3–5]. У цьому зв’язку роль викладача полягає у свідомому переході від лекційно-інформаційної моделі навчання до практико-орієнтованих форм роботи, заснованих на аналізі бойового досвіду, розгляду реальних тактичних кейсів і моделюванні ситуацій. Така організація освітнього процесу створює умови для формування лідерських якостей як інтегрального результату навчання, а не як окремої дисциплінарної складової.

Це положення підтверджується узагальненням бойового досвіду підрозділів Десантно-штурмових військ і морської піхоти у ході бойових дій 2014–2025 років, де ефективність дій значною мірою залежала від рівня підготовленості командирів та готовності до самостійних дій, їх моральної стійкості та здатності підтримувати на високому рівні бойовий дух особового складу [1, с. 9–10].

Вказані якості безпосередньо корелюють із тим, наскільки у процесі навчання викладачі формували у курсантів не лише знання бойових статутів, опираючись на теорію ведення бою але й культуру лідерства, як приклад особистої відповідальності та критичного мислення.

У розрізі цього принцип абсолютної відповідальності набуває ключового значення як освітній орієнтир для майбутніх офіцерів, де курсант сприймає відповідальність не як абстрактну категорію, а як особисту позицію, за якою стоїть вміння аналізувати власні рішення, брати на себе відповідальність за наслідки та свої дії, організовувати злагоджену роботу підлеглих у стресових та непередбачуваних умовах. Даний підхід до формування відповідальності в навчальному процесі дозволяє забезпечити перехід від механічного засвоєння нормативних положень до усвідомленого лідерського мислення, що є фундаментом для сталого розвитку командирських компетентностей у складних умовах сучасних бойових дій, підтверджуючи тим самим важливість не лише знань і навичок, але й внутрішніх переконань особистості [4].

Узагальнення бойових епізодів, відображених в офіційних матеріалах Збройних Сил України та нормативно-правових актах про присвоєння звання Героя України військовослужбовцям Десантно-штурмових військ, які є випускниками факультету Десантно-штурмових військ та морської піхоти, переконливо свідчить, що здатність командирів діяти рішуче в умовах невизначеності, брати на себе повну відповідальність за підрозділ, зберігати управління та моральну стійкість особового складу не є ситуативною, а формується системно в процесі навчання під безпосереднім методичним і світоглядним впливом викладача.

Саме викладач, спираючись на теорію ведення бою, бойові статути та узагальнений бойовий досвід, цілеспрямовано формує у курсантів культуру лідерства як обов'язкову складову професійної підготовки, прищеплюючи установку на особисту відповідальність командира за прийняті рішення та їх наслідки. Практична реалізація випускниками факультету цих якостей у бойових умовах підтверджує визначальну роль викладача ВВНЗ у формуванні лідерського потенціалу майбутніх офіцерів.

За таких умов формування лідерського потенціалу не може розглядатися як допоміжний елемент військової освіти, а має бути органічно інтегроване у зміст навчальних дисциплін, передусім тактичного та тактико-спеціального спрямування. Відповідно до положень Концепції розвитку військової освіти в Україні, підготовка офіцера повинна забезпечувати не лише оволодіння професійними знаннями та навичками, але й розвиток особистісних якостей, необхідних для ефективного управління підрозділом у складних умовах бойових дій [1]. Визначальну роль у реалізації цих вимог відіграє викладач ВВНЗ, який через добір методів навчання, рівень вимогливості та власний приклад формує у курсантів лідерську культуру.

Узгодження освітньої практики з сучасними доктринальними підходами до управління підрозділами, орієнтованими на самостійність командирів у межах визначеного задуму, відповідає положенням доктринальних документів держав – членів NATO [2] та вимогам національного законодавства у сфері вищої освіти [3]. Таким чином, посилення ролі викладача у формуванні лідерського потенціалу майбутніх офіцерів доцільно розглядати як одну з ключових умов підвищення якості підготовки командирів тактичної ланки та загальної спроможності складових Сил безпеки та оборони України до виконання завдань за призначенням.

Обговорення отриманих положень дозволяє дійти висновку, що викладач ВВНЗ є системоутворюючим елементом у формуванні лідерського потенціалу майбутніх офіцерів. Його професійна позиція, власний бойовий або аналітично осмислений досвід, а також здатність інтегрувати сучасні доктринальні підходи до навчального процесу визначають якість підготовки офіцера як лідера підрозділу. Удосконалення підготовки викладацького складу та цілеспрямоване впровадження лідерських компонентів у зміст військової освіти доцільно розглядати як одну з пріоритетних умов підвищення спроможностей складових Сил безпеки та оборони України [3, с. 21–23].

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку військової освіти в Україні : затв. Міністерством оборони України. Київ, 2023. 32 с.
2. AJP-01. Allied Joint Doctrine. Edition E. Brussels : NATO Standardization Office, 2022. 146 p.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (зі змінами). Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

Королюк Андрій,
Військова академія (м. Одеса)
Ковальчук Станіслав,
кандидат історичних наук
Одеський ліцей № 2, (м.Одеса)
Королюк Олександр,
Одеська гімназія № 46, (м.Одеса)

АНГЛОСАКСОНСЬКА ТА ПРУСЬКА МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗБРОЙНИХ СИЛ В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЛІДЕРІВ

Підготовка військових лідерів – складна система пов'язана із багатьма аспектами людської діяльності. Серед них: розвиток культури і науково-технічний прогрес, економічні аспекти, філософсько-етичні і релігійні аспекти розвитку етнічних груп, націй і держав тощо. Всі вони виникали, трансформувалися в ході еволюції людства, історичний процес розвитку якого, нажаль, пов'язаний із війнами і військовими конфліктами. В ході воєн народжувалися військові лідери, особистий практичний досвід яких та лідерські якості впливали на розвиток військового мистецтва, стратегію і тактику ведення війн та відповідно на організацію і підготовку військ, а отже і на формування нових поколінь військових лідерів. У XVIII столітті, з розвитком регулярних армій розпочався процес формування системи професійної військової освіти (офіцерські школи, пажеські корпуси, тощо). Вони стали базою підготовки професійних військових лідерів, які з урахуванням наведених вище аспектів, безпосередньо впливали на моделі розвитку і підготовки збройних сил різних держав. Ці моделі започатковані наприкінці XIX початку XX століття остаточно були сформовані у горнилі двох світових війн. Внаслідок чого значну частину XX століття розвиток збройних сил різних держав відбувався переважно за двома основними моделями військової організації. Ці моделі умовно називають англосаксонською та прусською (або східноєвропейською). Кожна з них має власні принципи управління військами, розподілу повноважень і побудови системи військового керівництва. У різні історичні періоди окремі держави могли використовувати одну з цих моделей або навіть переходити від однієї до іншої. Прикладом такого переходу часто наводять Німеччину. Аналіз цих моделей дає змогу зрозуміти особливості функціонування військових структур у різних країнах та оцінити їхні переваги і недоліки, а отже і переваги і недоліки систем військової освіти, що здійснюють підготовку військових лідерів, які очолюють збройні сили тих, чи інших країн.

Англосаксонська модель організації збройних сил передбачає досить високу, іноді навіть гіпертрофовану самостійність окремих видів збройних сил. Йдеться насамперед про сухопутні війська, військово-повітряні сили та військово-морські сили, які мають власні органи управління, окремі системи планування та власні адміністративні структури. У такій моделі значна увага приділяється розмежуванню функцій між політичним та військовим керівництвом.

Адміністративне керівництво збройними силами здійснюється через систему видового управління, що включає окремі міністерства або відомства для кожного виду військ, які координуються загальним міністерством оборони. Класичним прикладом функціонування цієї системи часто вважають організацію оборонного управління у США. У таких структурах важливу роль відіграють цивільні посадові особи, які очолюють відповідні відомства та відповідають за питання фінансування, матеріально-технічного забезпечення, логістики, закупівлі озброєння та інші так звані «напіввійськові» питання.

Для координації діяльності різних видів збройних сил у межах єдиної системи створюється спеціальний орган – комітет начальників штабів. Його головною функцією є не пряме управління військами, а узгодження дій між різними видами військ, вироблення спільних стратегічних рекомендацій та забезпечення взаємодії. Реальне оперативне управління здійснюється через іншу вертикаль – від верховного головнокомандувача до

командувачів оперативних або функціональних командувань. Такі командування можуть бути як географічними (відповідальними за певні регіони), так і функціональними (відповідальними за конкретні напрямки діяльності).

Однією з особливостей англосаксонської моделі є те, що кожен вид збройних сил має достатню свободу у визначенні власних пріоритетів розвитку. Це сприяє інноваціям, технологічному розвитку та спеціалізації, однак водночас може призводити до конкуренції між видами військ за ресурси та політичну підтримку.

Прусська (східноєвропейська) модель організації збройних сил модель, на відміну від англосаксонської моделі, характеризується значно більшою централізацією управління. У цій системі всі види та роди військ підпорядковуються єдиній вертикалі керівництва, яка охоплює як адміністративні, так і оперативні функції. Основним органом управління виступає генеральний штаб, який має широкі повноваження у плануванні, організації та керівництві збройними силами.

У межах цієї моделі генеральний штаб фактично визначає стратегічні напрями розвитку всіх видів військ, координує їхню діяльність та здійснює контроль за виконанням військових планів. Міністерство оборони у такій системі часто відіграє допоміжну роль. На відміну від англосаксонської моделі, керівні посади у цих органах здебільшого займають професійні військові.

Такий підхід забезпечує високу узгодженість дій усіх видів збройних сил і дозволяє швидко приймати рішення в умовах війни. Водночас надмірна централізація може обмежувати самостійність окремих видів військ і зменшувати гнучкість у визначенні їхнього розвитку. Особливо це стосується видів збройних сил, які мають специфічні умови ведення бойових дій, наприклад військово-повітряних або військово-морських сил.

З часом, особливо після завершення холодної війни, стало зрозуміло, що жодна з двох традиційних моделей не є ідеальною. На думку деяких західних експертів, англосаксонська система іноді призводить до надмірної автономії окремих видів військ, що може ускладнювати координацію їхніх дій у масштабних військових операціях. Водночас прусська модель, яка характеризується суворою централізацією, може обмежувати ініціативу та гнучкість у розвитку окремих військових структур.

Отже, англосаксонська та прусська моделі організації збройних сил відображають два різні підходи до військового управління – децентралізований та централізований.

У зв’язку з цим багато військових дослідників дійшли висновку, що подальший розвиток збройних сил потребує пошуку нового підходу, який поєднував би переваги обох моделей і водночас уникав їхніх недоліків. Такий підхід передбачає більш збалансовану систему управління, у якій поєднуються централізоване стратегічне керівництво та достатня автономія окремих видів військ.

Список використаних джерел:

1. Бойко О. В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних Сил України : монографія / О. В. Бойко. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2020. 667 с.
2. Воєнна стратегія держави : підручник / за ред. І. С. Руснака. – Київ : НУОУ ім. І. Черняховського, 2018. – 432 с.
3. Основи воєнної теорії та історії воєнного мистецтва : навч. посіб. / за ред. О. М. Загороднюка. – Київ : Національний університет оборони України, 2019. – 356 с.

Кошеленко Євгеній,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова Академія (м. Одеса)
Білий Денис,
Військова Академія (м. Одеса)

ВПЛИВ МОДЕЛІ «ЛІДЕР-ЛІДЕР» НА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ КУРСАНТІВ В УМОВАХ МУЛЬТИМОДАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Сучасні умови професійної підготовки майбутніх офіцерів характеризуються динамічністю, невизначеністю та значним психоемоційним навантаженням. Трансформаційні процеси у сфері безпеки й оборони, розвиток гібридних форм протистояння та цифровізація військової діяльності вимагають від офіцера не лише високої фахової компетентності, а й особистісної зрілості, психологічної стійкості та здатності діяти в умовах стресу. Сучасний військовий фахівець має володіти навичками саморегуляції, відповідального прийняття рішень, ефективної взаємодії в команді та управління особовим складом. Тут в контексті важливого значення набуває розвиток емоційного інтелекту курсантів як здатності усвідомлювати власні емоції, контролювати їх, розуміти емоції інших і будувати ефективну професійну комунікацію. Водночас система військової освіти трансформується через впровадження мультимодального освітнього середовища. Це сприяє розвитку автономності, відповідальності та лідерського потенціалу курсантів.

Метою дослідження є теоретично обґрунтувати вплив моделі «Лідер-лідер» на формування емоційного інтелекту курсантів у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів в умовах мультимодального освітнього середовища, а також визначити педагогічні умови, що забезпечують розвиток саморегуляції, емпатії, внутрішньої мотивації та соціальних навичок як складових емоційного інтелекту і важливих передумов ефективної управлінської та комунікативної діяльності військового фахівця.

Сучасна система підготовки майбутніх офіцерів функціонує в умовах зростання вимог до особистісних характеристик військовослужбовця. Професійна діяльність офіцера передбачає не лише володіння спеціальними знаннями й уміннями, але й здатність ефективно діяти в ситуаціях невизначеності, ризику та емоційної напруги.

Саме тому емоційний інтелект розглядається як інтегральна характеристика особистості, що забезпечує здатність до усвідомлення, регуляції та конструктивного використання емоцій у професійній діяльності. ЕІ дозволяють вести мову про компетентність людини щодо емоційних переживань, проявів як своїх, так і інших людей. Саме поняття «компетентність» трактується як широкі професійні знання, ставлення та навички, необхідні для роботи у спеціалізованій галузі чи професії [1]. Емоційний інтелект курсанта виступає передумовою формування його управлінської та комунікативної компетентності. Його структурними компонентами є: самоусвідомлення; саморегуляція; емпатія; соціальні навички; внутрішня мотивація.

Самоусвідомлення дозволяє адекватно оцінювати власні переживання та контролювати поведінку. Саморегуляція сприяє зниженню рівня тривожності, подоланню імпульсивності та підтриманню психологічної рівноваги. Емпатія забезпечує розуміння емоційного стану підлеглих, що є важливою умовою ефективного управління особовим складом. Соціальні навички сприяють побудові довірливих відносин та попередженню конфліктів у колективі. У процесі професійної підготовки курсантів особливо важливим є створення педагогічних умов, що забезпечують розвиток відповідальності та автономності. Однією з таких умов є впровадження моделі «Лідер-лідер».

Її сутність полягає у відмові від жорсткої ієрархічної взаємодії та переході до системи, у якій кожен учасник освітнього процесу виступає активним суб’єктом діяльності. Передача

частини управлінських функцій курсантам, залучення їх до планування навчальної діяльності, участь у прийнятті рішень формують почуття відповідальності та підвищують рівень внутрішньої мотивації. Курсант перестає бути пасивним виконавцем і поступово набуває рис лідера, здатного ініціювати зміни та брати на себе відповідальність за результат. В умовах такої взаємодії зростає рівень довіри, відкритості та взаємної підтримки. Використання такого підходу безпосередньо впливає на розвиток емоційного інтелекту.

Ефективність реалізації моделі «Лідер-лідер» значно підвищується в умовах мультимодального освітнього середовища. Термін «мультимодальність» з'явився у 20-х роках XX століття, голландський лінгвіст Т. ван Леувен використовує його, в новій на той час науці – психології сприйняття, для позначення впливу різних сенсорних відчуттів одне на одне. У науковій літературі термін «мультимодальність» більш широко почав вживатися лише наприкінці 50-х рр. минулого століття, дослідження значно поширилися з розвитком цифрових засобів зв'язку та диджиталізації інформативного контенту [2]. Мультимодальність передбачає інтеграцію різних форм і методів навчання: лекційних занять, онлайн-курсів, інтерактивних дискусій, кейс-методів, рольових ігор, симуляцій, тренінгів та проєктної діяльності. Мультимодальне навчання також сприяє розвитку рефлексивних умінь. Обговорення результатів діяльності, аналіз помилок та отримання зворотного зв'язку дозволяють курсантам усвідомлювати власні емоційні реакції та коригувати поведінку.

Вплив моделі «Лідер-лідер» на формування емоційного інтелекту здійснюється через систему взаємопов'язаних механізмів:

Розвиток саморегуляції – формується в умовах передачі відповідальності та необхідності прийняття рішень.

Розвиток емпатії – активізується в процесі командної взаємодії та спільного розв'язання професійних завдань.

Формування внутрішньої мотивації – виникає внаслідок усвідомлення значущості власного внеску.

Розвиток соціальних навичок – відбувається у процесі комунікації, дискусій та спільного планування діяльності.

Важливу роль у цьому процесі відіграє викладач, який виступає фасилітатором і наставником, створюючи атмосферу довіри, підтримки та професійного партнерства.

Отже, проведений теоретичний аналіз засвідчує, що модель «Лідер-лідер» є ефективним педагогічним ресурсом формування емоційного інтелекту курсантів в умовах мультимодального освітнього середовища. Її впровадження сприяє розвитку саморегуляції, емпатії, внутрішньої мотивації та соціальних навичок, що становлять основу професійної компетентності майбутнього офіцера. Мультимодальне освітнє середовище підсилює ефективність зазначеної моделі завдяки інтеграції різних форм діяльності, створенню ситуацій професійного вибору та забезпеченню рефлексивного супроводу навчального процесу. Таким чином, досягнуто мети дослідження – теоретично обґрунтовано вплив моделі «Лідер-лідер» на формування емоційного інтелекту курсантів та визначено педагогічні умови її ефективної реалізації у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів. Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробленні практичних методик упровадження зазначеної моделі в систему військової освіти та експериментальній перевірці її результативності.

Список використаних джерел:

1. Заграй Л. Д. Емоційний інтелект як складова професійної компетентності особистості // *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Психологія.* 2021. Т. 32 (71). № 6. С. 50–55. DOI: https://doi.org/10.32838/2709-3093/2021.6/08.
2. Крекотень О. В. Утілене навчання в іншомовній освіті: мультимодальність, візуальність, цифрові практики. *Педагогічні науки.* 2021. № 66.

Повар Олександр,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Георгієв Василь,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ЛІДЕРСЬКІ ЯКОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ РОЗВІДУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ЯК СКЛАДОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ

Сучасний безпековий простір України характеризується високою динамікою бойових дій, гібридними загрозами, активним використанням інформаційних технологій та постійною трансформацією форм і способів збройної боротьби. У таких умовах особливої ваги набуває якість підготовки офіцерів розвідувальних підрозділів, діяльність яких пов'язана з прийняттям рішень в умовах невизначеності, ризику та дефіциту часу. Професійна готовність майбутніх офіцерів розвідки не обмежується сукупністю спеціальних знань і практичних умінь, а передбачає сформованість комплексу професійного потенціалу, серед яких провідне місце посідають лідерські.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах сучасних бойових дій офіцер розвідувального підрозділу виступає не лише виконавцем завдань, а й організатором діяльності малих груп, наставником, комунікатором та суб'єктом морально-психологічного впливу. Саме лідерські якості забезпечують згуртованість підрозділу, підтримання високої мотивації особового складу, здатність до швидкої адаптації та ефективного виконання поставлених завдань. Відповідно до сучасних підходів до військової освіти, лідерство розглядається як одна з ключових компетентностей офіцера, що визначає ефективність управління підрозділом та досягнення поставлених цілей [1].

Структуру таких лідерських якостей формують взаємопов'язані та взаємодоповнюючі компоненти: високий рівень особистої відповідальності за прийняті рішення та їх наслідки, ініціативність у пошуку нестандартних рішень та готовність брати на себе додаткові зобов'язання, рішучість у прийнятті управлінських рішень навіть в умовах обмеженої інформації, стресостійкість та психологічна стабільність в екстремальних ситуаціях, комунікативна компетентність для ефективної взаємодії з підлеглими та вищим командуванням, стратегічне мислення для розуміння загального контексту операцій та критичне мислення для аналізу ситуації, а також здатність до систематичного самоаналізу, конструктивної рефлексії власних дій і постійного професійного саморозвитку та самовдосконалення.

Професійна готовність майбутнього офіцера розвідувального підрозділу являє собою складну багаторівневу та багатокомпонентну систему, що охоплює чотири ключові взаємопов'язані компоненти: мотиваційний (внутрішнє прагнення до професійної діяльності, служіння Вітчизні та захисту національних інтересів), когнітивний (система професійних знань, розуміння теоретичних основ розвідувальної діяльності та військової справи), операційно-діяльнісний (практичні вміння, навички та компетентності, необхідні для виконання професійних обов'язків) та особистісний (індивідуально-психологічні характеристики, морально-етичні якості та ціннісні орієнтації офіцера-розвідника).

Лідерські якості виступають своєрідним системоутворювальним та інтегруючим фактором, що об'єднує, координує та синхронізує ці різнорідні складові в єдине, гармонійне та ефективно функціонуюче ціле, забезпечуючи цілісність професійної готовності офіцера. Зокрема, сформована на високому рівні особиста відповідальність за підрозділ та чітка внутрішня мотивація до виконання службового обов'язку визначають психологічну готовність та спроможність взяти на себе повноту управління підрозділом у найбільш

критичних, загрозливих та відповідальних ситуаціях, коли від рішень командира залежать життя підлеглих та успіх операції.

В умовах реформування військової освіти України та орієнтації на євроатлантичні принципи підготовки військових кадрів особлива увага приділяється розвитку лідерства як ключової компетентності офіцерського складу. У стратегічних документах розвитку сектору безпеки й оборони підкреслюється необхідність формування офіцерів нового типу – компетентних, ініціативних та здатних ефективно діяти в умовах сучасних конфліктів [2]. Лідерство при цьому розглядається не як формальний статус, а як здатність впливати на підлеглих на основі особистого авторитету, компетентності та власного прикладу.

Це зумовлює необхідність переорієнтації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах з переважно знаннєвої моделі на компетентнісну. Такий підхід передбачає активне залучення курсантів до процесу прийняття рішень, моделювання реальних ситуацій бойової діяльності, розвиток навичок командної роботи та формування відповідальності за результат колективної діяльності. Важливу роль у цьому відіграє військова педагогіка, яка визначає методи та форми навчання, спрямовані на формування професійно значущих якостей майбутніх офіцерів [3].

Ефективними педагогічними умовами формування лідерських якостей майбутніх офіцерів розвідувальних підрозділів є впровадження проблемно-орієнтованого навчання, використання тактичних тренінгів і рольових ігор, створення навчальних ситуацій, у яких курсанти несуть відповідальність за колективний результат. Такі методи дозволяють розвивати навички прийняття рішень, здатність діяти в умовах невизначеності та формувати готовність до управління підлеглими.

Важливим елементом освітнього процесу є також систематичний зворотний зв’язок та рефлексивний аналіз власної діяльності. Завдяки цьому курсанти отримують можливість оцінювати свої дії, визначати сильні та слабкі сторони власної підготовки, а також формувати навички самовдосконалення. Поєднання аудиторної підготовки з практичним досвідом участі у польових навчаннях дозволяє максимально наблизити освітній процес до реальних умов виконання службово-бойових завдань.

Не менш важливим аспектом є формування морально-етичних засад лідерства. Офіцер розвідувального підрозділу має бути носієм військових цінностей, прикладом дотримання військової дисципліни, честі та гідності. Лідерські якості в цьому контексті виступають основою довіри з боку підлеглих, що є критично важливим для ефективної діяльності малих тактичних груп. Довіра між командиром і підлеглими сприяє підвищенню згуртованості підрозділу та ефективності виконання бойових завдань.

Таким чином, лідерські якості є невід’ємною складовою професійної готовності майбутніх офіцерів розвідувальних підрозділів. Їх формування у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах має здійснюватися цілеспрямовано, системно та з урахуванням сучасних викликів безпеки. Орієнтація на компетентнісний підхід, інтеграція практико-орієнтованих методів навчання та розвиток особистісної відповідальності курсантів сприятимуть підготовці офіцерів нового типу – професійно компетентних, морально стійких і здатних ефективно діяти в умовах сучасної війни.

Список використаних джерел:

1. Доктрина розвитку військового лідерства у Збройних Силах України. Київ : Генеральний штаб Збройних Сил України, 2020. 24 с.
2. Стратегічний оборонний бюлетень України : затв. Указом Президента України від 17.09.2021 № 473/2021. Київ, 2021.
3. Військова педагогіка : навч. посіб. / за ред. В. В. Ягупова. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 560 с.

Секція 4
«Місце та роль психології у сучасних збройних силах»

Tupko Nikita,
Horostovatova Yuliia,
Military Academy (Odesa)

PSYCHOLOGICAL SUPPORT FOR MILITARY PERSONNEL AS A FACET OF THE MODERN ARMY COMBAT READINESS ENHANCEMENT

In contemporary conditions of armed struggle, the human factor is vital. Notwithstanding rapid development of military technology, automation of troop control and introduction of high-precision weaponry, it is the personality of the serviceman that remains central link in combat operations. The effectiveness of combat missions is contingent on two key factors: the level of professional training received by personnel, and the moral and psychological state of the personnel. In this context, psychological support is an important factor in improving the combat capability of the modern army.

Psychological support is defined as a methodical, empirically validated practice that aims to establish, preserve and reinstate the psychological preparedness of military personnel to execute their designated duties [1]. The programme incorporates a series of measures designed to address psychological training, prevention of adverse mental states, provision of psychological support for professional activities, and rehabilitation of individuals following exposure to combat stress factors. Within the structure of the Armed Forces of Ukraine, psychological support constitutes a component of moral and psychological support aimed at maintaining a high level of motivation, discipline and cohesion among military personnel [3].

Modern combat operations are distinguished by their high intensity, dynamism and unpredictability. Servicemen are constantly exposed to life-threatening situations, information overload, time constraints for decision-making, as well as physical and psycho-emotional exhaustion. Prolonged exposure to combat stress proved to result in development of maladaptive states, decreased attention, memory impairment, and loss of self-control [2]. The aforementioned factors have a detrimental effect on the quality of combat missions and reduce combat effectiveness of the unit.

A fundamental aspect of psychological support is the provision of psychological training for personnel. The process entails cultivation of stress resilience, emotional equilibrium, self-regulation capabilities, and the capacity to operate in contexts characterised by risk and uncertainty [1]. A significant aspect of this process is cultivation of intrinsic motivation for military service, recognition of the significance of the tasks undertaken, and sense of responsibility towards the state. Psychological training has validated to contribute to the formation of adequate self-esteem, confidence in one’s own abilities, and readiness to overcome difficulties. It is integrated into the combat training system and should be continuous.

The provision of psychological support for military personnel engaged in combat operations is of equal significance. The process entails continuous observation of the moral and psychological condition of the personnel, identification of intimations of psycho-emotional exhaustion, and the provision of individual and group assistance [3]. A prompt response to fluctuations in psychological state has been confirmed as effective in prevention of internal team conflicts, decline in discipline, and deterioration in combat readiness. Creation of a favourable social and psychological climate within a unit has shown to increase cohesion and mutual support, a factor which is of particular importance in combat conditions.

Leadership of a commander and his psychological competence are vital factors in maintaining combat readiness. The commander who possesses psychological influence skills is able to assess the moral and psychological state of his subordinates in a timely manner, motivate them and maintain confidence in achieving the set goal. Effective management of a unit entails not only organisation of combat activities, but also consideration of psychological well-being of personnel [1]. The combination of professional and psychological training is the key to ensuring resilience of a military unit to negative factors.

The issue of the enemy's informational and psychological influence is of crucial importance. In the context of hybrid warfare, it is imperative to cultivate military personnel's robustness to destructive informational influences, propaganda and manipulation [3]. Provision of psychological support is predicated on the cultivation of critical thinking skills, establishment of trust in the chain of command, and fostering of comprehensive awareness of national interests and values. This approach is conducive to maintenance of morale and unity among personnel, even in challenging circumstances.

Psychological rehabilitation of military personnel following their participation in combat operations is of equal significance. Combat experience is frequently accompanied by psychotraumatic experiences, which can manifest themselves in the form of increased anxiety, aggression, sleep disturbances, and symptoms of post-traumatic stress disorder [2]. Provision of timely psychological assistance turned out to facilitate the restoration of psychological resources, prevent social maladjustment, and promote successful reintegration into society. Consequently, provision of psychological support is confirmed as an effective strategy for maintenance of combat readiness during military operations, whilst also contributing to long-term preservation of the human resources of the army [1, 3].

A thorough review of contemporary scientific approaches indicates that psychological support constitutes a vital component within the framework of military management. The impact of this initiative is manifold, including enhanced decision-making processes, strengthened discipline, a favourable public image of military service, and an elevated level of professional reliability among personnel. In the context of contemporary warfare, the psychological resilience, motivation, and cohesion of a unit are pivotal factors in determining its capacity to execute tasks in extreme conditions.

Psychological support is important for improving combat readiness of modern army. It helps military personnel to operate in high-risk conditions, maintains morale and ensures resilience to combat stress. Comprehensive approach to psychological work increases effectiveness of military units and ensures they carry out their assigned tasks. Development of psychological support system should be based on modern scientific achievements, improved training methods and expanded rehabilitation programmes.

References:

1. Varyi, M.Y. Military Psychology: Textbook. Kyiv: Centre for Educational Literature, 2016. 432 p.
2. Maksymenko, S. D. General Psychology: Textbook. 3rd ed., revised and supplemented. Kyiv: Centre for Educational Literature, 2018. 512 p.
3. Organisation of Moral and Psychological Support in the Armed Forces of Ukraine: Textbook. Kyiv: NAOU, 2020. 256 p.

Андрущенко Ліана,
слухач, Військовий інститут
Київського національного університету
ім. Т. Шевченка (м. Київ)

ВПЛИВ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ПЕРЕБУВАННЯ В ПОЛОНІ НА КОГНІТИВНУ СФЕРУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Військова служба в умовах бойових дій пов'язана з високим рівнем психоемоційного навантаження, що часто призводить до виникнення травматичного досвіду. Подібні переживання мають комплексний вплив на психічний стан людини та можуть суттєво змінювати її когнітивну сферу. Когнітивні процеси охоплюють пам'ять, увагу, мислення, здатність до аналізу інформації, планування та прийняття рішень. Саме ці функції забезпечують ефективну адаптацію людини до складних життєвих ситуацій. Однак у військовослужбовців, які пережили бойові дії або перебували в умовах полону, зазначені процеси можуть зазнавати значних змін. Тривале перебування у стані небезпеки, фізичного та психологічного виснаження, а також постійне очікування загрози життю формують особливий тип реагування на навколишню реальність, що безпосередньо впливає на роботу когнітивної системи [1].

Травматичний досвід, пов'язаний із бойовими діями, часто супроводжується порушенням уваги та здатності до концентрації. В умовах тривалого стресу нервова система людини перебуває у стані підвищеної готовності до реагування на небезпеку. Це призводить до того, що увага стає фрагментарною та нестійкою. Військовослужбовці можуть відчувати труднощі з утриманням уваги на певному завданні або швидко переключатися між різними подразниками [1].

В умовах полону в людини формується стан постійної психологічної напруги, що супроводжується пригніченням когнітивних функцій. Зокрема, можуть виникати труднощі із запам'ятовуванням інформації, сповільнення процесів мислення та зниження здатності до логічного аналізу ситуації. Крім того, травматичні спогади про пережиті події можуть періодично актуалізуватися у свідомості, що додатково ускладнює процес концентрації та раціонального мислення [1].

Після звільнення з полону або повернення з бойових дій військовослужбовці стикаються з необхідністю адаптації до мирного життя. Цей процес часто супроводжується труднощами, оскільки звичні механізми реагування, сформовані в умовах війни, можуть виявитися неефективними у цивільному середовищі. Порушення когнітивної сфери проявляються у вигляді зниження здатності до планування майбутнього, труднощів у прийнятті рішень та підвищеної емоційної реактивності. Людина може відчувати невпевненість у власних можливостях, що впливає на її соціальну активність і здатність до взаємодії з іншими людьми [2].

Важливу роль у процесі адаптації відіграють особистісні ресурси військовослужбовців. До таких ресурсів належать внутрішня стійкість, здатність до саморегуляції, рівень розвитку соціального інтелекту та навички подолання стресових ситуацій. Якщо ці ресурси достатньо розвинені, людина має більше можливостей для відновлення когнітивних функцій та ефективного пристосування до нових умов життя. Однак у разі значного психотравмувального впливу навіть високий рівень особистісних ресурсів може виявитися недостатнім, що зумовлює потребу у професійній психологічній допомозі [2].

Травматичний досвід також впливає на структуру мислення військовослужбовців. У багатьох випадках спостерігається тенденція до формування негативних когнітивних схем, що пов'язані з очікуванням небезпеки, недовірою до оточення та підвищеною настороженістю. Подібні когнітивні установки можуть бути корисними в умовах бойових дій, однак у мирному житті вони часто стають джерелом психологічного дискомфорту.

Людина може сприймати нейтральні події як потенційно загрозливі, що призводить до підвищеного рівня тривожності та ускладнює соціальну взаємодію [3].

Крім того, травматичний досвід впливає на здатність до прийняття рішень. У ситуаціях підвищеного стресу людина часто орієнтується на швидкі та інтуїтивні рішення, що забезпечують негайну реакцію на небезпеку. Після повернення до мирного життя такий стиль мислення може зберігатися, що призводить до імпульсивності або труднощів із довготривалим плануванням. Це особливо помітно у професійній діяльності, де необхідна здатність до стратегічного мислення та аналізу складних ситуацій [3].

Значні зміни можуть відбуватися і у сфері пам'яті. Військовослужбовці, які пережили інтенсивний травматичний досвід, часто повідомляють про труднощі із запам'ятовуванням нової інформації, а також про нав'язливі спогади, пов'язані з пережитими подіями. Такі спогади можуть виникати раптово і супроводжуватися сильними емоційними реакціями, що ускладнює концентрацію на поточних завданнях. У деяких випадках люди намагаються уникати ситуацій або стимулів, які нагадують про травматичний досвід, що також впливає на їхню когнітивну активність та поведінку [3].

Відновлення когнітивної сфери після пережитого травматичного досвіду є тривалим і складним процесом. Він потребує комплексного підходу, що включає психологічну підтримку, соціальну адаптацію та розвиток навичок саморегуляції. Важливе значення має формування нових когнітивних стратегій, які допомагають людині ефективно справлятися зі стресовими ситуаціями. Зокрема, корисними є методи розвитку уваги, тренування пам'яті, формування навичок критичного мислення та усвідомленого прийняття рішень [2, 3].

Не менш важливою є роль соціального оточення. Підтримка з боку родини, друзів і колег сприяє відновленню відчуття безпеки та стабільності, що позитивно впливає на когнітивні процеси. Соціальна інтеграція допомагає військовослужбовцям відновити довіру до оточення, сформувати нові життєві цілі та поступово адаптуватися до мирного життя. У поєднанні з професійною психологічною допомогою це створює умови для поступового відновлення когнітивних ресурсів та підвищення психологічної стійкості [2].

Таким чином, травматичний досвід, пов'язаний із бойовими діями та перебуванням у полоні, має значний вплив на когнітивну сферу військовослужбовців. Він проявляється у порушеннях уваги, пам'яті, мислення та здатності до прийняття рішень. Подібні зміни можуть тривалий час зберігатися після завершення військової служби та ускладнювати процес адаптації до цивільного життя. Водночас своєчасна психологічна підтримка, розвиток особистісних ресурсів і соціальна інтеграція сприяють поступовому відновленню когнітивних функцій та формуванню психологічної стійкості, що є необхідною умовою успішної реінтеграції військовослужбовців у суспільство [1, 2, 3].

Список використаних джерел:

1. Апальков В. В. Психологія поведінки військовослужбовця в умовах полону. Вісник Національного університету оборони України. 2020. № 55. С. 14–22.
2. Апальков, В. В. (2022). Психологія життя військовослужбовця після полону. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Військово-спеціальні науки, (50), 54–59.
3. Потапчук, Є., Потапчук, Н. (2025). Вплив травмувального досвіду на особистісні (когнітивні) ресурси учасників бойових дій. Вісник Національного університету оборони України, 6, 85–92.

Бикова Світлана,
кандидат психологічних наук, доцент,
Одеська державна академія будівництва
та архітектури, (м.Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТИВНОГО ДОСВІДУ УСПІХУ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасне суспільство характеризується масштабними соціальними трансформаціями, які охоплюють економічну, культурну та професійну сфери життя людини. Такі зміни суттєво впливають на систему цінностей, життєві стратегії та уявлення особистості про успіх.

З позицій психології успішність особистості розглядається як важливий індикатор якості її соціального функціонування, та відображає рівень досягнень людини та узагальнює інформацію про особливості її соціального життя і прояви активності в соціальному середовищі. Показник успішності дозволяє аналізувати взаємозв'язок досягнень особистості з іншими психологічними характеристиками, а також виступає підґрунтям для прогнозування як імовірних проявів її успішності, так і якості соціального життя загалом. Успішність особистості, що проявляється у соціальній взаємодії, відображає її здатність ефективно будувати міжособистісні відносини, налагоджувати соціальні зв'язки та відповідати певним соціальним очікуванням, а також пов'язана з досягненням певного соціального статусу та рівня благополуччя.

Суб'єктивний досвід успіху є складним психологічним феноменом, який формується у процесі взаємодії індивідуальних особливостей людини та соціального середовища. Він включає когнітивні оцінки власних досягнень, емоційні переживання задоволення або незадоволення результатами діяльності, а також мотиваційні установки щодо подальшого розвитку й самореалізації. Важливою особливістю такого досвіду є його індивідуалізований характер, оскільки кожна людина по-своєму визначає критерії успішності та співвідносить їх із власними життєвими цінностями й очікуваннями. У сучасних наукових дослідженнях суб'єктивний успіх, відображає індивідуальну оцінку людиною власних досягнень, відчуття задоволеності життям та реалізації особистісного потенціалу. Доцільно підкреслити, що процеси ціннісної регуляції виступають важливими внутрішніми психологічними механізмами, які сприяють збереженню цілісності особистості в умовах соціальної трансформації.

У сучасних вітчизняних дослідженнях підкреслюється соціально-психологічна природа успіху. Зокрема, дослідження життєвого успіху показують, що він формується під впливом системи цінностей, рівня домагань особистості та особливостей її життєвої стратегії [1].

Переосмислення життєвого досвіду та актуалізація індивідуально значущих цінностей дозволяють підтримувати відчуття успішності навіть за відсутності чітких і стабільних зовнішніх критеріїв досягнення. У ситуаціях невизначеності формування нових смислових структур сприяє інтеграції травматичного досвіду без втрати відчуття власної ефективності. Саме смислова перебудова виступає не лише адаптивним механізмом подолання складних життєвих обставин, але й важливим чинником формування суб'єктивного відчуття особистісного успіху. Одним із ключових чинників успіху є особистість, адже її риси та типи впливають на те, як людина долає труднощі, взаємодіє з іншими та досягає своїх цілей. Успіх завжди потребує зусиль, саме труднощі загартовують характер і сприяють розвитку.

На думку Ільїної Ю. М., дослідження психології успішності дає можливість розробити механізми керованого впливу на активізацію внутрішніх психологічних ресурсів особистості. Авторка зазначає, що функціонування ментальних моделей людини здатне запускати певний «успішний стан», який виступає ресурсною психологічною функцією і суттєво впливає на ефективність діяльності та переживання життєвого успіху. Ресурсна

якість цієї функції або перехід особистості в так званий, успішний стан проявляється у включенні низки психологічних ефектів. Передусім ідеться про формування мотивації до змін і розвитку, а також про виникнення внутрішнього запиту на трансформацію власного життєвого досвіду. У цьому стані людина починає активно переосмислювати свої цілі, життєві орієнтації та можливості самореалізації. Другим важливим ефектом є зростання енергії для діяльності та реалізації обраних змін. Активізація ментальної моделі успішності стимулює внутрішню активність людини, підвищує її впевненість у власних можливостях і сприяє ефективнішому досягненню поставлених цілей. Крім того, важливим проявом «успішного стану» виступає позитивний емоційний фон, який супроводжує діяльність особистості. Такий емоційний стан підсилює мотивацію до подальшої активності, сприяє підвищенню життєвої задоволеності та формує позитивне ставлення до власних досягнень [2].

Особливу увагу вивченню феномену успіху приділяє позитивна психологія. Представники цього напряму підкреслюють, що відчуття успішності безпосередньо пов'язане з використанням сильних сторін характеру, орієнтацією на смислове наповнення життя та здатністю переживати позитивні емоції. Дослідження показують, що люди, які усвідомлюють і використовують власні сильні сторони, частіше відчувають задоволення життям і сприймають себе як успішних. Американський психолог Мартін Селигман торкає проблеми, пов'язані з успішністю, у зв'язку з питаннями духовної сфери та позиції особистості, її ресурсного потенціалу, де довготривалий справжній успіх задає траєкторію життя та його орієнтири досягнень [3].

Соціальні трансформації сучасного суспільства суттєво змінюють уявлення особистості про життєвий і професійний успіх. Зміни у соціально-економічних умовах, трансформація ринку праці та зростання невизначеності формують нові вимоги до адаптивності особистості та її здатності конструювати власні життєві стратегії. Суб'єктивний досвід успіху в умовах соціальних трансформацій формується як результат взаємодії особистісних характеристик людини, її життєвих цінностей та соціального контексту. Переживання успіху виступає важливим психологічним ресурсом особистості, який сприяє формуванню впевненості у власних можливостях та підсилює відчуття особистісної ефективності. У результаті переживання успіху сприяє особистісному зростанню, підвищенню життєвої задоволеності та формуванню активної життєвої позиції. Отже, суб'єктивний досвід успіху особистості є складним психологічним феноменом, що формується під впливом соціальних та індивідуально-психологічних чинників. У сучасних дослідженнях успіх розглядається як поєднання об'єктивних досягнень і суб'єктивного переживання реалізації життєвого потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Гуляс І. А. Життєвий успіх як соціально-психологічний феномен // Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. – Вип. 41. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. – С. 69–78.
2. Ільїна Ю. М. Психологія успіху: онтологія проблематики / Ю. М. Ільїна // Актуальні проблеми психології. – Київ : Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2008. – Т. 8. – № 5. – С. 45–56.
3. Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction / C. Peterson, W. Ruch, U. Beerman, N. Park, M. E. P. Seligman // The Journal of Positive Psychology. – 2007. – Vol. 2, Issue 3. – P. 149–156.

Волканов Михайло,
курсант, Військова Академія (м. Одеса)
Коваленко Алла,
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова Академія (м. Одеса)

КУЛЬТУРА ФОРМУВАННЯ ПОЗИВНОГО ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ВОЇНА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Наразі культура формування позивних у військовому середовищі є важливим елементом військової комунікації, безпеки та ідентичності українського воїна, крім того, позивні є важливою частиною меморіалізації історії російсько-української війни.

Станом на сьогодні проблематика військової символіки, ідентичності, комунікації та психологічної адаптації військовослужбовців розглядалася в працях таких українських науковців, як А. Д. Бенда, Н. Костусяк, М. Навальна, В. Кремень, І. Шопіна та інших.

Позивний у військовому середовищі є спеціальним умовним іменем, яке використовується для радіозв'язку, координації дій та внутрішньої комунікації підрозділу. Його основна роль полягає не в самовираженні, а в забезпеченні ефективності управління та захисту особистих даних військовослужбовців. Культура вибору позивного ґрунтується на низці критеріїв: позивний має бути унікальним у межах підрозділу, коротким, однослівним і легко вимовлятися. Важливо, щоб він не розкривав особистих даних військовослужбовця та не створював фонетичної схожості з іншими кодами в радіоефірі.

Маючи реальний бойовий досвід та проходячи службу у військовій частині 3033 Національної гвардії України, ми мали змогу спостерігати процес формування позивних у бойовому підрозділі, тому пропонуємо аналіз та наступну класифікацію позивних.

Першу групу становлять асоціативно-образні позивні, що виникають через порівняння з відомими персонажами або моделями поведінки. Типовим прикладом є позивний «Чугайстер», наданий бійцю через його здатність упевнено діяти в лісистій місцевості, безшумно пересуватися тощо. Лексема з'явилася з української міфології, утворена лексико-семантичним способом (міфологічна номінація) [2]. Позивний «Шерлок» фіксує інтелектуальні здібності бійця, який проявив себе як фахівець, здатний помічати найменші деталі під час розвідки та безпомилково розгадувати тактичні задуми ворога [5]. Лексема запозичена з англійської мови; літературний персонаж із творів Артура Конан Дойла (*Sherlock Holmes*); утворена через онімізацію, тобто апелятивацію. Позивний «Рембо» виник як асоціативно-образна номінація, що ґрунтується на порівнянні з культовим кіноперсонажем [5], який уособлює незламність та виняткову військову майстерність. Він фіксує роль військовослужбовця як ефективного штурмовика, що демонструє витривалість, холоднокровність та відвагу під час ведення інтенсивного ближнього бою. Лексема походить з французької мови через англійську масову культуру, таке прізвище персонажа із фільму *Rambo* (1982), персонажа роману Девіда Моррелла [5]; спосіб творення – трансонімізація.

Другу групу складають позивні, пов'язані з віком і життєвим досвідом: «Дєд» [2], «Олександрівна» [1], «Сивий» [2], «Аксакал» [4], утворені шляхом запозичення або субстантивації, що переважно є символами витривалості, авторитету, довіри та соціального статусу й демонструють повагу та визнання іншими важливості життєвого шляху й відданості справі. Так, позивний «Олександрівна» – це рідкісний випадок в армійському середовищі, коли звертання на ім'я та по батькові стає символом найвищої довіри та статусу, прояву поваги: до такої жінки не звертаються на «ти», адже вона втілює в собі життєвий досвід. «Олександрівна» – це не про вік, а про ту материнську силу та життєву мудрість, спокій, на яких тримається лад у колективі та віра в перемогу. Етимологія лексеми свідчить, що вона походить з давньогрецької і має твірну основу: ἀλέξω (aléxō) – «захищати», «відбивати», «обороняти», ἀνήρ / ἀνδρός (anḗr / andrós) – «чоловік», «воїн», що буквально

означає «захисник людей», «той, хто обороняє чоловіків / воїнів», у ширшому сенсі – захисник народу [1].

Окрему категорію становлять позивні, що відображають психологічні особливості воїна та характер. Прикладом є «Псих», утворений з допомогою усічення; «Джокер», запозичений з англійської [5]; «Курортник», запозичений з німецької і утворений суфіксальним способом з допомогою -ник [2]; «Добрий Ранок» [2]. Наприклад, позивний «Добрий Ранок» належить нашому артилеристу, чия робота незмінно починається на світанку. Для нього ця іронічна фраза, якою супроводжує постріли, – не просто вітання, а сигнал до відкриття вогню, відправлення перших «подарунків» противнику [2].

Наступною є група позивних, похідних від власного імені, трансформованих у символічну форму. Так, позивний «Грифон», утворений шляхом запозичення з давньогрецької міфології, від імені військового Григорій; поєднує особисту ідентичність із образом міфічної істоти, що символізує силу, пильність і захисну функцію [3]. Позивний «Лев», похідний від імені Леонід, наділяє носія архетиповими рисами «царя звірів» [1], де зооморфний образ стає маніфестацією відваги, лідерства та шляхетності. Позивний «Вій» трансформував шляхом усічення звичне ім'я Віталій у містичний образ (М. Гоголь «Вій»), що став уособленням неминучої розплати для ворога [2]. Таке використання міфологічних зоолексем та демонологічних образів на основі власних імен дозволяє наділити воїна додатковими смислами, які підсилюють його бойовий авторитет [3].

Окремо слід виділити функціонально-службові позивні, що виникають у результаті системного виконання певних обов'язків. Позивний «Чатовий» отримав боєць, який постійно ніс службу на постах та блокпостах, демонструючи пильність і відповідальність [2]. Позивний «Кулібін», утворений з допомогою апелятивації, закріпився за воїном завдяки його здатності вирішувати складні технічні завдання та модернізувати озброєння безпосередньо на передовій [2]. Позивний «Док», запозичений з англійської та утворений з допомогою усічення, став для бійця не просто службовим ідентифікатором, а символом найвищої довіри з боку підрозділу [5].

Мій позивний «Волк» праслов'янського походження [2] виник шляхом усічення як похідне від прізвища. Водночас його символічне значення – дія в команді, витривалість і загострене відчуття небезпеки.

Отже, позивний у Збройних Силах України є не просто умовним ім'ям, а способом символізації і фіксації реальності, важливим елементом військової культури, безпеки та ідентичності. Аналіз засвідчує активну практику формування позивних шляхом запозичення та усічення, що безпосередньо зумовлено професіональними особливостями. Він поєднує історичну традицію з сучасними вимогами війни, відображає індивідуальність воїна та водночас підпорядковується колективній меті. Саме тому культура формування позивних має не лише практичне, а й глибоке символічне значення.

Список використаних джерел:

1. Власні імена людей: слов.-довід. Ред. В. М. Русанівський. Київ: Наукова думка, 2005. 334 с.
2. Етимологічний словник української мови: у 7 т. Гол. ред. О. С. Мельничук. Київ: Наукова думка, 1989. 553 с.
3. Словник античної міфології/ Уклад І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів. Київ: Наукова думка, 1989. 240 с.
4. Словник іншомовних слів. Тлумачення, словотворення та слововживання : близько 35000 слів і словосполучень. Ред. С. Я. Єрмоленко. Харків: Фоліо, 2005. 623 с.
5. Oxford English Dictionary. Oxford: Oxford University Press, 1989.

Думенко Вікторія,
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Світлана,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ВТРАТ У ДОРОСЛИХ ТА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна як масштабна соціально-психологічна криза докорінно змінює умови життєдіяльності особистості та суттєво впливає на процес подолання втрат. Воєнні події створюють ситуацію постійної небезпеки, невизначеності та хронічного стресу, в якій втрата набуває масового, повторюваного й ускладненого характеру.

Люди змушені переживати не лише смерть близьких, а й втрату дому, соціальних зв'язків, професійної реалізації, звичного способу життя та відчуття базової безпеки. У таких умовах подолання втрат виходить за межі індивідуального досвіду й набуває колективного та екзистенційного виміру.

Людина часто не має можливості зупинитися, усвідомити й прожити втрату, оскільки змушена зосереджуватися на виживанні та адаптації до нових умов. Це сприяє формуванню відкладеного або ускладненого горювання, що проявляється у вигляді хронічної тривоги, емоційного виснаження, депресивних симптомів і психосоматичних розладів.

Психологічні особливості подолання втрат у дорослих значною мірою пов'язані з їх соціальними ролями та відповідальністю за інших. Дорослі в умовах війни часто змушені поєднувати власне горювання з турботою про дітей, літніх родичів або осіб, які потребують підтримки.

Така подвійна роль призводить до пригнічення власних емоційних переживань, ігнорування потреб у психологічній допомозі та використання жорстких захисних механізмів. Подолання втрати в дорослому віці нерідко супроводжується почуттям провини за виживання, гнівом, безсиллям і втратою сенсу, що ускладнює процес адаптації [2].

Водночас у дорослих спостерігається прагнення зберігати зовнішню стабільність і контроль, що створює ілюзію адаптованості, але не завжди свідчить про внутрішнє опрацювання втрати. Тривале перебування в режимі «виживання» знижує здатність до рефлексії та емоційної інтеграції травматичного досвіду. За відсутності підтримки це може призводити до накопичення непрожитих переживань і розвитку ускладнених форм горювання.

Подолання втрат у дітей має принципово інший психологічний зміст і визначається віковими особливостями психічного розвитку. Діти не завжди здатні усвідомити причинно-наслідкові зв'язки подій війни та незворотність втрати. Їхнє горювання часто має фрагментарний, хвилеподібний характер і проявляється через поведінкові, емоційні та соматичні реакції.

Особливою психологічною особливістю подолання втрат у дітей є залежність їх адаптації від стану значущих дорослих. Діти орієнтуються на реакції батьків, копіюють їхні способи реагування та сприймають емоційну атмосферу родини як показник безпеки.

Емоційне виснаження, пригніченість або непрожите горювання дорослих можуть сприяти формуванню вторинної травматизації у дітей, посилюючи їхні страхи та тривожні реакції.

Подолання втрати в дитячому віці часто відбувається не лінійно, а через повторюване повернення до травматичного досвіду на різних етапах розвитку. Непрожита або недостатньо підтримана втрата може актуалізуватися в підлітковому або дорослому віці у вигляді емоційних труднощів, проблем із саморегуляцією та міжособистісними стосунками. Саме

тому психологічна допомога дітям має бути довготривалою, системною та орієнтованою не лише на саму дитину, а й на її найближче соціальне оточення.

Ефективне подолання втрат у дорослих і дітей в умовах війни потребує комплексного травма-орієнтованого підходу. Такий підхід передбачає визнання впливу воєнної травматизації, створення відчуття психологічної безпеки та повагу до індивідуального темпу горювання. Важливим є уникнення тиску на особистість щодо «швидкого відновлення» та акцент на підтримці природних адаптаційних механізмів.

Психологічна допомога дорослим має бути спрямована на легітимацію переживань, відновлення контакту з власними емоціями та поступове інтегрування втрати у життєвий досвід. Для дітей ефективними є ігрові, арт- та тілесно-орієнтовані методи, які дозволяють безпечно виражати переживання та відновлювати відчуття стабільності. Водночас робота з батьками є ключовою умовою успішного подолання втрат у дитячому віці [1].

Розглядаючи психологічні особливості подолання втрат у дорослих і дітей в умовах війни, необхідно наголосити на низці ускладнювальних чинників, які істотно впливають на перебіг процесу горювання та психологічної адаптації.

1. Множинний та повторюваний характер втрат, коли особистість за короткий проміжок часу переживає смерть близьких, втрату житла, соціальних зв’язків і звичного способу життя, що унеможливлює повноцінне проживання кожної втрати окремо.

2. Хронічний стрес і відсутність відчуття безпеки, які перешкоджають природному перебігу горювання та сприяють поєднанню втрати з тривожними, депресивними та посттравматичними проявами.

3. Порушення або відсутність ритуалів прощання, що позбавляє людину важливих культурних і психологічних механізмів прийняття реальності втрати та завершення окремих етапів горювання.

4. Пригнічення власних переживань у дорослих, зумовлене високим рівнем відповідальності за дітей і членів родини, що може призводити до відкладеного або ускладненого горювання.

5. Вікова психологічна незрілість дітей, яка обмежує можливості усвідомлення незворотності втрати та сприяє прояву горя через поведінкові й психосоматичні реакції.

6. Вторинна травматизація дітей, пов’язана з емоційною нестабільністю або непрожитим горюванням значущих дорослих, що негативно впливає на відчуття безпеки та психологічну адаптацію дитини.

7. Обмежений доступ до психологічної допомоги в умовах війни, що ускладнює своєчасну підтримку осіб, які переживають втрату, та підвищує ризик розвитку ускладнених форм горювання.

Отже, подолання втрат у дорослих і дітей в умовах війни є складним, багаторівневим процесом, що потребує тривалого психологічного супроводу. Урахування вікових, індивідуальних і соціальних чинників, а також специфіки воєнного контексту, є необхідною умовою збереження психічного здоров’я та запобігання ускладненому горюванню.

Список використаних джерел:

1. Гриджук В. Г., Венгринська І. В. Особливості психологічної допомоги при травматичному горюванні в умовах війни. Вісник практичної психології та соціальної роботи. 2023. № 4. С. 27–35.
2. Корольова Н. Д., Грозіна А. А. Психологічні особливості переживання втрати внутрішньо переміщеними особами в умовах воєнного конфлікту. Психологічний часопис. 2022. Т. 8. № 3. С. 45–56.

Жмаченко Поліна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Бужина Ірина,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНЦЕНТРАЦІЇ УВАГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЇЇ ПІДТРИМАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ

В умовах сучасної війни психологічні чинники набувають особливого значення для забезпечення ефективності діяльності військовослужбовців. Інтенсивність бойових дій, психоемоційне напруження, інформаційний тиск і невизначеність обстановки впливають на когнітивні процеси, зокрема концентрацію уваги, швидкість прийняття рішень і здатність контролювати власні дії. У таких умовах психологічна підготовка особового складу є важливою складовою підтримання функціональної спроможності підрозділів.

Однією з ключових проблем є зниження концентрації уваги під впливом стресових факторів. Досвід роботи з військовослужбовцями свідчить, що тривале перебування у стані підвищеного навантаження, інформаційна перевантаженість, накопичена втома та емоційне напруження можуть знижувати здатність до зосередження. Це впливає на сприйняття інформації, точність виконання завдань і швидкість реагування на зміну обстановки [1].

Практичні спостереження під час стажування в бойовій бригаді підтвердили значний вплив психоемоційного стану військовослужбовців на стійкість концентрації уваги. У підрозділах, які тривалий час виконували бойові завдання, зниження зосередженості частіше було пов’язане з накопиченою втомою та емоційним перенапруженням [2]. У резервних підрозділах помітним фактором виступала невизначеність і очікування майбутніх дій, що також впливало на стійкість уваги.

Узагальнення практичного досвіду показало, що психологічні чинники безпосередньо впливають на рівень концентрації уваги військовослужбовців, тому особливого значення набуває створення відповідних педагогічних умов навчання. Під час роботи з особовим складом було встановлено, що підтримання концентрації значною мірою залежить від організації навчального процесу. Традиційні лекційні форми подачі матеріалу не завжди забезпечують належний рівень залучення слухачів, особливо в умовах психологічного напруження. Натомість ефективними є підходи, що передбачають активну взаємодію, структуризацію інформації та використання алгоритмів дій [3].

Одним із сучасних підходів до підтримання когнітивної ефективності є використання елементів нейроперформансу (neuroperformance), що передбачає застосування поведінкових алгоритмів, коротких когнітивних команд і чіткої структуризації інформації. Такий підхід спрямований на збереження керованості мислення та дій у стані стресу. Використання алгоритмів допомагає стабілізувати увагу, відновити контроль над поведінкою та приймати раціональні рішення.

У межах проведених занять застосовувалися інноваційні методи навчання: структуровані смислові блоки, алгоритмізація дій, проблемно-ситуаційний аналіз та інтерактивна взаємодія з аудиторією. Це сприяло підвищенню залученості слухачів і кращому засвоєнню матеріалу. Особливо ефективними виявилися короткі алгоритмічні моделі дій, які легко запам’ятовуються та можуть використовуватися безпосередньо в умовах стресу.

Практичне застосування цих підходів під час роботи з особовим складом бойових підрозділів підтвердило ефективність структуризації навчального матеріалу, алгоритмізації

дій та інтерактивної взаємодії як педагогічних умов підтримання концентрації уваги. Отриманий досвід свідчить про необхідність системного врахування психологічних чинників концентрації уваги у процесі підготовки майбутніх офіцерів у закладах вищої військової освіти.

Важливим чинником підтримання концентрації уваги військовослужбовців є організація навчального середовища та стиль педагогічної взаємодії. Дослідження показують, що чіткість інструкцій, послідовність подачі інформації та наявність зрозумілої мети діяльності сприяють зосередженню уваги і підвищують ефективність навчання. У військовій підготовці особливого значення набуває роль командира або викладача як організатора навчальної діяльності, який здатний створити умови для активної участі слухачів у процесі засвоєння матеріалу.

Крім того, підтримання концентрації уваги пов'язане з формуванням у військовослужбовців навичок швидкого переключення між різними видами діяльності. У бойових умовах військовослужбовець змушений одночасно сприймати інформацію, оцінювати обстановку та приймати рішення, що потребує високого рівня когнітивної готовності. Тому під час підготовки курсантів доцільно використовувати навчальні завдання, що моделюють складні ситуації та стимулюють розвиток уваги, мислення і швидкості реагування.

Важливим аспектом підтримання концентрації уваги є також формування у військовослужбовців навичок саморегуляції психоемоційного стану. Використання елементів психофізіологічної саморегуляції, зокрема коротких дихальних технік, прийомів ментальної стабілізації та фокусування уваги, може виступати ефективним інструментом підтримання когнітивної працездатності особового складу.

Окрему роль у підтриманні стійкості уваги відіграє системність підготовки та повторюваність навчальних дій. Регулярне відпрацювання типових алгоритмів у навчальному процесі сприяє автоматизації окремих елементів діяльності, що зменшує когнітивне навантаження під час виконання завдань. Завдяки цьому військовослужбовець може спрямовувати більше ресурсів на аналіз обстановки та прийняття рішень, а не на виконання базових дій.

Крім того, важливо враховувати індивідуальні особливості військовослужбовців, зокрема рівень стресостійкості, тип нервової системи та попередній досвід виконання завдань у складних умовах. Диференційований підхід до організації підготовки дозволяє більш ефективно формувати необхідні когнітивні навички та підвищувати якість засвоєння навчального матеріалу. Це створює передумови для розвитку професійної надійності майбутніх офіцерів та їх готовності діяти в умовах невизначеності.

Таким чином, інтеграція психологічних знань та сучасних педагогічних технологій у систему військової освіти сприяє підвищенню ефективності підготовки майбутніх офіцерів, здатних зберігати зосередженість, приймати виважені рішення та діяти в умовах підвищеного психоемоційного навантаження.

Список використаних джерел:

1. Arnsten A. F. T. Stress signalling pathways that impair prefrontal cortex structure and function. *Nature Reviews Neuroscience*. 2009. Vol. 10. № 6. P. 410–422. DOI: https://doi.org/10.1038/nrn2648
2. Lim J., Dinges D. F. A meta-analysis of the impact of short-term sleep deprivation on cognitive variables. *Psychological Bulletin*. 2010. Vol. 136. № 3. P. 375–389. DOI: https://doi.org/10.1037/a0018883.
3. van Merriënboer J. J. G., Sweller J. Cognitive Load Theory and Complex Learning: Recent Developments and Future Directions. *Educational Psychology Review*. 2005. Vol. 17. № 2. P. 147–177. DOI: https://doi.org/10.1007/s10648-005-3951-0.

Ігнатенко Анастасія,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Бужина Ірина,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНОГО СТАНУ КОМАНДИРА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРИЙНЯТТЯ ВІЙСЬКОВИХ РІШЕНЬ

У сучасних умовах розвитку воєнного мистецтва та ведення бойових дій значно зростає роль людського фактора у системі військового управління. Попри стрімкий розвиток військової техніки, автоматизованих систем управління та засобів розвідки, ключовою фігурою у процесі організації та виконання бойових завдань залишається командир. Саме він здійснює оцінку обстановки, приймає управлінські рішення та організовує їх реалізацію підлеглим особовим складом. У зв'язку з цим важливого значення набувають не лише професійні знання, практичний досвід та рівень підготовки військового керівника, але й його психологічний стан, який може істотно впливати на ефективність управлінської діяльності.

Процес прийняття військових рішень є складною інтелектуальною діяльністю, що передбачає аналіз значної кількості інформації, прогнозування можливого розвитку обстановки та вибір найбільш доцільного варіанту дій.

Діяльність командира пов'язана з високим рівнем відповідальності за результати виконання поставлених завдань і за безпеку підлеглого особового складу. Така відповідальність, поєднана з впливом небезпечних та стресогенних факторів, створює значне психоемоційне навантаження. Тривале перебування у стані підвищеної напруженості може негативно впливати на психічні процеси, що беруть участь у прийнятті рішень, зокрема на увагу, пам'ять, мислення та здатність до швидкого аналізу ситуації. У результаті цього зростає ризик виникнення помилок, що може призвести до небажаних наслідків під час виконання бойових завдань.

Одним із основних чинників, що впливають на психологічний стан командира, є бойовий стрес. Його виникнення пов'язане з тривалим перебуванням у небезпечних умовах, необхідністю діяти в ситуаціях невизначеності, а також з усвідомленням відповідальності за життя підлеглих. У певних межах стрес може мати позитивний вплив на діяльність людини, оскільки сприяє мобілізації внутрішніх ресурсів організму, підвищенню рівня уваги та готовності до активних дій. У такому випадку він виступає як фактор, що стимулює активність та сприяє підвищенню ефективності діяльності.

Разом з тим надмірний рівень психоемоційного напруження може мати протилежний ефект. Тривалий або надто інтенсивний стрес здатний викликати втому, зниження концентрації уваги, погіршення здатності до логічного мислення та прийняття виважених рішень. У таких умовах командир може приймати надто поспішні або недостатньо обґрунтовані рішення, що негативно впливає на ефективність управління підрозділом. Крім того, надмірне психологічне навантаження може призводити до емоційного виснаження та зниження загальної працездатності.

Важливою характеристикою ефективного військового керівника є емоційна стабільність та здатність до самоконтролю. Командир повинен вміти зберігати спокій і впевненість навіть у складних та небезпечних ситуаціях, демонструючи підлеглим приклад витримки та організованості. Здатність контролювати власні емоції дозволяє уникнути імпульсивних рішень та забезпечує більш раціональний підхід до оцінки обстановки. Натомість емоційна нестабільність може проявлятися у вигляді надмірної імпульсивності,

невпевненості або різких змін настрою, що негативно впливає на процес управління підрозділом.

Суттєвим аспектом є також вплив психологічного стану командира на морально-психологічний стан підлеглого особового складу. Поведінка керівника, його реакція на складні ситуації та спосіб прийняття рішень формують певну атмосферу у військовому колективі. Якщо командир демонструє впевненість, рішучість та здатність діяти організовано, це позитивно впливає на моральний стан військовослужбовців і підвищує їхню впевненість у власних силах. У таких умовах підлеглі краще сприймають поставлені завдання та більш відповідально ставляться до їх виконання.

Натомість прояви розгубленості, невпевненості або надмірної емоційності можуть негативно позначатися на психологічному кліматі підрозділу. У подібних ситуаціях військовослужбовці можуть втрачати впевненість у правильності прийнятих рішень, що знижує їхню мотивацію та ефективність діяльності. Саме тому психологічна стійкість командира є одним із важливих чинників забезпечення боєздатності підрозділу.

Особливої уваги заслуговує питання формування психологічної готовності командирів до діяльності в умовах підвищеного ризику. Психологічна готовність розглядається як комплексна характеристика особистості, яка включає мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий та поведінковий компоненти. Розвиненість цих компонентів забезпечує здатність командира швидко адаптуватися до змін обстановки, ефективно діяти в нестандартних ситуаціях та приймати обґрунтовані рішення.

Формування психологічної стійкості командирів потребує системного підходу та має здійснюватися ще на етапі їх професійної підготовки. Одним із ефективних методів є використання тренувань, спрямованих на моделювання складних та стресових ситуацій, максимально наближених до реальних умов бойових дій. Подібні тренування дозволяють розвивати здатність до швидкого аналізу обстановки, формують навички прийняття рішень в умовах невизначеності та сприяють підвищенню психологічної стійкості командирів.

Крім того, важливим напрямом підвищення ефективності управлінської діяльності є розвиток лідерських якостей командирів. Сучасний військовий керівник повинен не лише володіти високим рівнем професійної підготовки, але й бути здатним мотивувати підлеглих, підтримувати позитивний морально-психологічний клімат у підрозділі та забезпечувати ефективну взаємодію між військовослужбовцями.

Таким чином, психологічний стан командира є одним із ключових факторів, що визначають ефективність прийняття військових рішень. Здатність зберігати психологічну стійкість, контролювати емоційний стан та діяти раціонально в умовах невизначеності забезпечує підвищення якості управління підрозділами та сприяє успішному виконанню бойових завдань. Подальший розвиток системи психологічної підготовки офіцерського складу, удосконалення механізмів психологічної підтримки та впровадження сучасних методів підготовки командирів є важливими умовами підвищення ефективності військового управління та зміцнення боєздатності Збройних Сил України.

Список використаних джерел:

1. Кокун О. М. Зміст та структура психологічної готовності фахівців до екстремальних видів діяльності. Проблеми екстремальної та кризової психології. Харків, 2010.
2. Кириченко А. В., Стасюк В. В., Дикун В. Г. Зміст та структура психологічної готовності військовослужбовців до наступальних дій. Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія. 2025.
3. Кокун О. М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Особливості посттравматичного зростання військовослужбовців з різним бойовим досвідом. Вісник Національного університету оборони України. 2025.

Кадієвська Ірина,
доктор філософських наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)

ПІДВИЩЕННЯ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ЯК ОДИН ІЗ СУЧАСНИХ ПРІОРИТЕТІВ У ВІЙСЬКОВІЙ ОСВІТІ

Варто завжди пам'ятати про те, що майже будь-яка несподіванка, що порушує звичайний перебіг нашого життя, може стати причиною стресу. При цьому, часто не має значення зміст самої ситуації та масштаб її об'єктивної загрози. Таким чином, найважливішим постає саме суб'єктивне відношення особистості до тієї або іншої ситуації. В цьому контексті є цілком зрозумілим, що майже всі ситуації сприймаються різними людьми повністю суб'єктивно та індивідуально. Серед нас є ті, хто асоціює стрес із конфліктними ситуаціями, коли зазвичай виникають такі дискомфортні емоційні стани, як: тривога, занепокоєння, жах, образа чи агресія. Чимало людей звикли сприймати стрес в першу чергу як напруження, яке викликають фізіологічні реакції організму, спровоковані різними ситуаціями. Але більшість фахівців переконливо доводить, що саме стрес, який сам по собі є цілком нормальною реакцією живого організму на подразники, виступає однією із серйозних причин цілої низки різноманітних захворювань. Саме тому особливої актуальності та наукової значущості набуває проблема підвищення стресостійкості. В сучасних умовах жорстокої та підступної російсько-Української війни все наше населення страждає через стрімке зростання загального рівню стресу. В цих умовах особливо гостро постає питання про те, як можна ефективно підвищувати рівень стресостійкості тих, хто виконуючи свої службові обов'язки кожного дня ризикує власним здоров'ям та життям. Цілком очевидно до таких екстремальних спеціальностей належить військова справа. Із об'єктивних причин чимало працівників ЗС України страждають на СЕВ та ПТСР. Особливо це стосується військовослужбовців, але навіть серед цивільних викладачів на превеликий жаль чимало тих, хто перебуває в незадовільному психо-емоційному стані. Потерпаючи від руйнівного впливу потужних стресорів, деякі працівники ЗС України перебувають у важких станах тривоги, занепокоєння, пригнічення чи апатії. Та оскільки у вітчизняній вищій школі не прийнято торкатись особистих питань психологічного характеру, багато співробітників залишається без належної допомоги. Ситуація помітно ускладнюється ще й тим, що викладачі, які приховують СЕВ або ПТСР здатні негативно впливати на тих, хто навчається. Залишається сподіватись на те, що застарілі традиції вищої школи рано чи пізно залишаться у минулому та ми скористаємось сучасним досвідом, коли у Вишах активно працюватимуть групи психологічного супроводу та підтримки. Таким чином можна впевненно говорити про те, що воїни ЗС України потребують осучаснення та оновлення психологічної підготовки відповідно до стандартів NATO. Сучасна військова освіта має постійно удосконалюватись в цьому напрямку.

Якщо говорити про психологічну стійкість, то вона в першу чергу передбачає вміння особистості швидко адаптуватись та пристосовуватись до тривалого стресу. Причому в цьому процесі адаптації, людина має ефективно відновлюватись, зберігаючи психологічну рівновагу та гарний настрій. Знання різноманітних методів саморегуляції та вміння їх вдало застосовувати дозволяє знижувати загальний рівень тривожності, напруги та жаху. Варто наголосити на тому, що психологічна стресостійкість є досить складною, динамічною та відкритою системою, яка починає формуватися іще у дитинстві. Якщо проаналізувати та виявити ключові складники психологічної стресостійкості, то до них безумовно можна зарахувати: стійку та досить високу самооцінку, позитивне мислення, самоконтроль, тощо. Таким чином, виявляється, що основу психологічної стресостійкості становлять: врівноваженість, стабільність, домірність та опірність (резистентність). Стійкість в даному випадку передбачає спроможність особистості чинити опір різноманітним труднощам, зберігаючи віру в свої сили у найскладніших ситуаціях. Врівноваженість передбачає

домірність сили реагування та опірність являє собою здатність до опору будь-яким стресорам. Саме тому стійкість передусім проявляється у подоланні труднощів та здатності залишатись впевненим у собі. Принципового значення в цьому контексті набуває персональне вміння особистості застосовувати ефективні методи психологічної саморегуляції. У наукових публікаціях чимало авторів наголошують на тому, що однією із важливих компонентів стресостійкості є вірність особистості власним цілям, цінностям та ідеалам. Мова йде про наявність вільно обраної та гарно усвідомленої життєвої позиції та сенсу життя, що має назву «екзистенційної визначеності». Натомість «екзистенційна невизначеність» проявляється у незадоволеності власною самореалізацією. Відсутність персонального сенсу життя та значущих цілей автоматично знижує рівень психологічної стресостійкості. Таким чином, стресостійкість також проявляється у стабільному та досить високому рівні настрою. Спроможність проявляти чуйність, зацікавленість, емпатію та довіру також можна зарахувати до важливих складників психологічної стресостійкості.

В процесі розробки нових навчальних програм із психологічної підготовки воїнів, потрібно знати, розуміти та усвідомлювати, що людський організм в цілому володіє унікальною здатністю до самозбереження, саморегуляції та самовідновлення. Саме тому, в процесі підвищення рівню стресостійкості, успіх буде залежати від спроможності розвивати та ефективно використовувати цей, закладений від природи в кожного з нас потенціал. Звичайно наша психіка теж не є виключенням. Існують потужні механізми психологічного захисту, якими потрібно навчитись вдало управляти собі на користь. Варто зазначити, що ці захисті психологічні механізми є ретельно вивченими в науковому дискурсі. Особливу увагу науковці звичайно приділяють проясненню особливостей психологічного захисту, що являє собою сукупність механізмів, спрямованих на попередження травматичного впливу на людську психіку. Таким чином, захисні механізми існують саме для того, аби стабілізувати наш стан та підвищувати рівень стресостійкості. Захисні механізми в цілому спроможні знижувати рівень внутрішньої напруги. Вони навіть можуть нейтралізувати деякі внутрішньо особистісні конфлікти, що досить позитивно впливає на загальний психологічний стан людини. Знижуючи рівень внутрішніх протиріч та пов’язаної із цим напруги, захисні механізми регулюють та збалансовують людську поведінку.

Можна впевнено говорити про те, що існує досить багато методів управління та нейтралізації стресів. Їх ефективне застосування звичайно підвищує рівень стресостійкості особистості. Тому психологічна підготовка в Військовій освіті має формувати саме ті компетентності, які дозволять особовому складу вдало обирати та використовувати найефективніші із цих методів. Цілком доцільно включати до нових навчальних програм психологічної підготовки воїнів вивчення таких дієвих методів саморегуляції, як: аутотренінг, психо-фізичне тренування, система біологічного зворотнього зв’язку, дихальна гімнастика, техніки медитації, релаксації, візуалізації, афірмації, основи позитивної психології, та ін.

Список використаних джерел:

1. Кадієвська І.А., Остапчук Т.С. Психологія стресу в надзвичайних умовах (соціально-філософський аспект) Наукове пізнання. Соціально-політичний журнал. № 1. 2024 С. 21–28.
2. Кадієвська І.А., Остапчук Т.С. Подолання емоційного вигорання та хронічного стресу як один із пріоритетів в військовій освіті (соціально-філософський аспект) Перспективи. Соціально-політичний журнал № 4, 2024 С. 60–67.
3. Наугольник Л.Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

Кожедуб Олена,
кандидат соціологічних наук, доцент,
Військовий інститут Київського національного університету ім. Т. Шевченка, (м. Київ)
Соколіна Ольга,
кандидат філософських наук,
Військовий інститут Київського національного університету ім. Т. Шевченка, (м. Київ)

ОСНОВНІ ДЕФІНІЦІЇ ПОНЯТТЯ ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Професійна діяльність військовослужбовців Збройних Сил України вирізняється певною специфікою. А саме, виконання завдань за призначенням в особливих стресогенних умовах. Така діяльність вимагає від них певного рівня психологічної стійкості. Остання є основною умовою вчасного та адекватного реагування на різноманітні складнощі та непередбачувані зміни обстановки шляхом оптимального зниження рівня страху, тривоги, напруги та контролю емоційних проявів.

Психологічна стійкість військовослужбовця дозволяє убезпечити його від ризикованої поведінки та її наслідків, зменшити ризик для його здоров'я. *Психологічна стійкість* – це здатність окремих особистостей, груп людей або організацій адаптуватися, відновлюватися та процвітати в ситуаціях ризику, викликів, небезпеки, складнощів та негараздів. Стійкість розуміють як процес, який вирізняється гнучкістю, здатністю до тренування. Стійкість це взаємодія індивіда, життєвого досвіду цього індивіда та його контексту життя.

Особливої актуальності набуває проблема формування психологічної стійкості військовослужбовців в умовах дії стрес-факторів сучасного бою. Формування психологічної стійкості – це основне завдання командирів підрозділів в процесі підготовки до дії в бойових умовах.

Сьогодні існує значна кількість публікацій, що містять статистичні дані різних періодів – Перша, Друга світові війни, В'єтнамська, Корейська війни, Іракcько-Кувейтський конфлікт, які тільки підтверджують необхідність формування психологічної стійкості військовослужбовців.

Представники військово-психологічної науки впевнені, що за умови сформованості достатнього рівня психологічної стійкості та володіння військовослужбовцями прийомами психічної саморегуляції, більшу частину, тих хто зазнали психотравматизації під час бойових дій, можна повернути в стрій через 1–3 доби. Психологи США переконані, що у сучасних війнах 50 % втрат будуть мати психогенний характер.

Проблематика формування, розвитку та підтримання на належному рівні психологічної стійкості представників різних категорій осіб, впродовж останніх років, знаходилась в центрі наукових пошуків як представників вітчизняної так і зарубіжної психології. Серед представників зарубіжної психології це такі вчені, як: Дж. Блок, М. Руттер, А. Иастен, Н. Гармезі, С. Лутар, Дж. Блендер, Д. Флетчер та інші. Серед представників української психологічної школи – Л. Коробка, Н. Гусак, Т. Титаренко, В. Чорнобровкіна, А. Максименко, О. Бойко, О. Хіміній, С. Богданова та інші.

Поряд з поняттям *психологічна стійкість* широковживаними є поняття *стійкості*, *життєстійкості* та *резильєнсу*. На нашу думку, ці поняття треба розмежовувати. Так, ***resilience*** в перекладі з англійської означає *життєздатність, стійкість, еластичність, пружність*, а ***hardiness*** перекладається, як *витривалість та життєстійкість*. Так, у науковій соціально-психологічній літературі поняття *стійкість* (resilience) використовується в контексті проблематики подолання стресу, підкреслює схильність особистості до свого унікального стилю сприйняття, оцінку та відповідну дію щодо складних життєвих ситуацій; це певна мотивація, що допомагає долати події стресогенного характеру та їх наслідки.

Поняття *психологічна стійкість* (psychological resilience) у науковій літературі використовується з другої половини XX століття і пов'язане воно з результатами лонгітюдного дослідження життєстійкості гавайських дітей, яке здійснила Еммі Вернер.

Психологічна стійкість (resilience) представляє собою процес адаптації в ситуаціях впливу життєвих труднощів (травми, трагедії, небезпечного та значного стресу), з якими зіткнулася людина. *Стійкість* – це досить типове явище, а не щось екстраординарне. Люди зазвичай є стійкими. У житті кожної людини трапляються періоди, які насичені важкими подіями, але більшість з нас їх долає, знаходячи свій ресурс.

Поняття "стійкість" (resilience) має описовий характер, а термін "витривалість" (hardiness) є пояснювальним. Стійкість (resilience) говорить про те, як швидко людина може оговтатись від труднощів, залишитись сильною під дією стресу. При цьому бути психологічно стійким (resilience) зовсім не означає не відчувати впливу труднощів життя, не хвилюватись, не відчувати дистресу. Зазвичай, біль, страждання, гнів, сум супроводжують ті складні періоди життя людини, які вимагають психологічної стійкості. Отже, *психологічна стійкість* – це сукупність поведінки, думок та дій, яких можна навчитись та використовувати в процесі життєдіяльності. Тобто, психологічна стійкість – це свого роду процес.

Розвитку психологічної стійкості військовослужбовця сприяє низка факторів: наявність соціального оточення (сім'я, друзі), яке б потурбувалось та підтримало військовослужбовця у складних життєвих обставинах; здатність планувати своє життя навіть у складних життєвих обставинах та здійснювати кроки, реалізуючи ці плани; позитивний погляд на себе, віра у свої власні сили та здібності; наявність комунікативних навичок та навичок вирішення життєвих проблем; сформоване уміння справлятись з сильними почуттями та імпульсами; екологічні та індивідуальні фактори.

Привертає увагу і той факт, що деякі науковці в дослідженні природи психологічної стійкості застосовують діяльнісний підхід і визначають як здатність підтримувати максимальну працездатність у найрізноманітніших екстремальних та напружених ситуаціях.

Стійкість виявляється у здатності системи відновлювати позитивні стани. *Стійкість* – відсутність змін протягом певного проміжку часу, *стійкість* – здатність повертатись у початковий стан після впливу стресу. Поєднання таких індивідуально-особистісних рис, як: врівноваженість (або рівновага), стійкість, стабільність (або постійність), опірність (або резильєнтність) забезпечує прояв психологічної стійкості особистості.

Психологічна стійкість особистості має зв'язок з адаптаційним процесом, який дозволяє зберегти особистості узгодженість всіх її функцій. Психологічна стійкість – це мінлива рівновага всіх особистісних структур, які, в свою чергу, свідчать про пластичність та гнучкість "психічного матеріалу"; психологічна стійкість особистості є здатністю індивіда здійснювати самоорганізацію та саморегуляцію своєї поведінки.

Психологічна стійкість є цілісною індивідуальною характеристикою особистості, яка дозволяє особистості витримати фрустраційний та стресогенний вплив складних життєвих ситуацій, а така характеристика з точки зору дослідника, багато в чому залежить від типу нервової системи, набутого життєвого досвіду, впливу соціального середовища.

Отже, *психологічна стійкість військовослужбовця* – це здатність особи підтримувати необхідний рівень психологічної готовності протягом визначеного часу в конкретних умовах обстановки та швидко відновлювати свій психоемоційний стан після екстремальних (кризових) ситуацій.

Костюченко Денис,
курсант, Військова Академія (м.Одеса)
Скоробрещук Діана,
Науковий керівник
Військова Академія (м. Одеса)

МУЗИКА, ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ВІЙНИ

Існують різні погляди на культуру різних епох і народів, але дана тема про музику, яка має значний вплив на військових, підвищуючи їхній моральний стан і допомагаючи долати стрес під час бойових дій. Вона слугує джерелом підтримки та мотивації, нагадуючи про дім і близьких. Водночас досвід військових впливає на музику: вони створюють пісні, які відображають реальність війни, втрати та переживання. Ці твори стають потужним голосом, що передає правду про конфлікт, зміцнюючи дух нації і зберігаючи пам'ять про події. Музика таким чином об'єднує людей і слугує важливим інструментом соціальних змін.

У сучасному світі поширення музики зазнало значних змін завдяки технологічному прогресу. Цифрові платформи, такі як стримінгові сервіси та соціальні мережі, дозволяють митцям досягати глобальної аудиторії, зменшуючи бар'єри між артистами та слухачами. Музика стала доступною в будь-який час і в будь-якому місці, що змінило способи сприйняття та взаємодії з нею. Таким чином, комунікація музики в сучасному світі є динамічним процесом, який формує культурні тенденції та спільноти, сприяючи розвитку як самих артистів, так і слухачів.

Музика також стала важливим інструментом соціальних змін. Артисти використовують свої платформи для підняття актуальних тем, таких як політичні рухи, екологічні проблеми чи соціальна справедливість. Завдяки комунікаційним каналам, таким як Instagram і TikTok, їхні повідомлення досягають мільйонів, викликаючи обговорення та активність у суспільстві. Музика сьогодні більше, ніж просто засіб розваги – це інструмент для впливу на суспільство, пропаганди ідей та порушення важливих тем.

Музика має потужний вплив на військових, допомагаючи їм долати складні емоційні виклики та підтримуючи моральний дух. Військові часто використовують музику для підняття настрою та як спосіб психологічної підтримки під час виконання бойових завдань.

Згідно з Медоксом, любов солдатів до дому робить музику для бійців ефективним інструментом мотивації. Пісні пробуджують почуття навколо цих насичено особистих думок про дім. Багато ностальгічних пісень переносять людину в інший час і місце, дозволяють задуматися. В довгостроковій перспективі це може зміцнити рішучість солдатів до своїх початкових ідеалів. Патріотична музика може збудити почуття, які спонукали солдата спочатку битися. Весела або легка музика може тимчасово полегшити бойовий стрес. Вплив музики на людину може бути різноманітним і сильним у багатьох ситуаціях. Крім того, військові часто створюють свої плейлисти з композиціями, що підтримують їх у складні моменти, перетворюючи музику на своєрідний щит від негативних емоцій [2, с. 18].

Професорка Моніка Капра у своїй роботі «Поведінка, керована настроєм у стратегічних взаємодіях» зазначила, що психологи виявили вплив настрою на рішення через «самоаналіз, сприйняття, передбачення та вибір когнітивної стратегії». Досліджуючи зв'язок між силою музики, яка викликає певний настрій, і силою, яку має настрій над рішеннями, стає зрозуміло, що музика забезпечує розумову основу, в якій приймаються рішення. «Здається, настрій працює як контекст у тому сенсі, що люди сприймають дві ідентичні логічні структури по-різному залежно від свого настрою». Ніби настрій фільтрує інформацію, що надходить. Він впливає не тільки на чисті рішення. «Існує експериментальна література з психології, яка задокументувала вплив настрою на пам'ять, судження про себе та інших, сприйняття ризику та вибір когнітивної стратегії». Зрозуміло, що музика може справляти драматичний психологічний вплив на тих, хто її слухає [1, с. 367].

Військові конфлікти не лише змінюють долі людей, але й суттєво впливають на музичне мистецтво. Військові стають героями пісень, а їхній досвід на передовій надихає музикантів на створення нових композицій. Багато виконавців черпають натхнення з історій солдатів, перетворюючи їхні емоції на потужні музичні твори, що торкаються сердець слухачів. Такі пісні дозволяють слухачам зрозуміти, що переживають ті, хто на фронті. Зокрема, жанри, як-от рок, реп та фолк, активно використовують воєнні мотиви, привносячи у музику відлуння війни.

Військові часто стають співавторами цих творів. Їхні вірші, записи з поля бою або навіть просто розповіді стають основою для текстів пісень. Це додає автентичності й глибини композиціям, роблячи музику більш правдивою та проникливою.

Також музика, що народжується під впливом військових, часто має соціальне значення. Вона привертає увагу до важливих питань, таких як травми, реабілітація ветеранів або підтримка сімей військових, формуючи громадську думку та спонукаючи до активних дій. Для музикантів, які вирізняються активною позицією, наявність в них великого медійного ресурсу є стимулом до поширення інформації та збільшення обізнаності слухачів через власну музику, натхненну досвідами військових.

З початку повносштабного вторгнення зарубіжні музиканти співпрацювали з українськими артистами, які приєдналися до боротьби з окупантом. Серед подібних колаборацій можна виділити спільну композицію відомого британського співака Еда Ширана та гурту Антитіла, а також нідерландського симфометал гурту Within Temptation та київського гурту Blind8, двоє учасників якого долучилися до лав НГУ.

Музика сьогодні стала потужним інструментом соціальних змін та вираження ідей, завдяки платформам і технологіям, що дозволяють артистам охоплювати глобальну аудиторію, створювати нові жанри та піднімати актуальні теми.

Список використаних джерел:

1. Capra M. Mood-Driven Behavior in Strategic Interactions // *American Economic Review*. 2004. Vol 4, No. 2. P. 367–372. DOI: https://doi.org/10.1257/0002828041301885.
2. Maddocks S. C. Music and Combat Motivation. Maxwell Air Force Base, Alabama: Air Command and Staff College, 2015. 37 p. URL: https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA635065.pdf.

Кравченко Катерина,
кандидат психологічних наук
Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, (м. Київ)
Юркова Ольга,
доктор філософії у галузі "Психології"
Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка, (м. Київ)

КЛІНІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТА НЕЙРОПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ КОМБАТАНТІВ

Проблематика психічних станів активно досліджується як в Україні, так і за кордоном. У наукових роботах відзначається, що тривалий вплив бойових стрес-факторів може призводити до розвитку бойового стресу, емоційного вигорання, переживання психотравмуючих подій та інших негативних психічних станів, які ускладнюють виконання професійних обов'язків військовослужбовцями. У сучасних дослідженнях наголошується на необхідності використання міждисциплінарного підходу до вивчення цих явищ, який поєднує психологічні, клінічні, психофізіологічні та нейрофізіологічні методи дослідження [1, 2].

Мета проведеного наукового дослідження полягала у визначені клініко-психологічних та нейропсихофізіологічних маркерів психічних станів комбатантів як основи для подальшого створення диференційних технологій психологічного відновлення військовослужбовців.

Методологічною основою дослідження став міждисциплінарний підхід, який передбачає інтеграцію психологічних, клінічних, психофізіологічних та нейрофізіологічних методів аналізу психічних станів військовослужбовців. У дослідженні було використано теоретичні методи (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація), емпіричні методи (психологічна діагностика, спостереження, електроенцефалографія, когерентний аналіз електроенцефалографічних сигналів, електромагнітна томографія низького розширення LORETA) та методи математичної статистики.

Емпіричне дослідження проводилось у декілька етапів. На першому етапі було здійснено визначення клініко-психологічних та психофізіологічних маркерів психічних станів військовослужбовців підрозділів ЗС України (562 респонденти), які перебували на етапі відновлення боєздатності. На другому етапі дослідження були залучені військовослужбовці, що проходили навчання у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка (102 респонденти). Порівняльний аналіз показників двох груп не виявив статистично значущих відмінностей, що дозволило використовувати другу вибірку для подальших досліджень. На третьому етапі було проведено визначення нейрофізіологічних маркерів психічних станів із використанням електроенцефалографічних методів та когерентного аналізу мозкової активності.

За результатами проведених досліджень можна визначити наступне:

1. До психологічних маркерів негативних психічних станів комбатантів належать підвищена тривожність, депресивні прояви, емоційна виснаженість, редукція професійних обовязків, зниження мотивації до виконання завдань, відчуття безсилля та незадоволеності собою, порушення соціальної взаємодії, агресивність та фрустраційні реакції, схильність до суїцидальної поведінки (значна частина військовослужбовців демонструвала ознаки емоційного відчуження, деперсоналізації та зниження рівня психологічної включеності у професійну діяльність, що може свідчити про формування синдрому емоційного вигорання);
2. До клінічних маркерів психічних станів належать тривожні та депресивні симптоми, параноїдальні установки, фобічні прояви, симптоматика посттравматичного

стресового розладу, невротичні прояви (отримані результати свідчать, що клінічні прояви негативних психічних станів можуть формуватися як наслідок тривалого впливу бойових стрес-факторів);

3. До психофізіологічних маркерів психічних станів комбатантів належать зниження швидкості сенсомоторних реакцій, погіршення функціональної рухливості нервових процесів, зниження працездатності головного мозку, погіршення показників оперативної пам'яті, порушення сну, соматовегетативні прояви, а саме розлади серцево-судинної діяльності, порушення травлення, загальне погіршення самопочуття (встановлено, що зазначені психофізіологічні зміни можуть виступати ранніми індикаторами розвитку негативних психічних станів та зниження адаптаційних можливостей організму військовослужбовців);
4. До нейрофізіологічних маркерів психічних станів комбатантів належать підвищення рівня емоційної напруги, зниження ефективності виконання когнітивних завдань, активізації мозкових механізмів обробки негативних емоцій; підвищення рівня тривожності та стресу, залучення компенсаторних механізмів мозкової діяльності, постійна нейронна обробка травматичних спогадів.

Таким чином, виявлені маркери у подальшому можуть бути використані як для розроблення психодіагностичного інструментарію, так і створення диференційних технологій психологічного відновлення комбатантів.

Список використаних джерел:

1. Кравченко К.О., Соколіна О.В., Юркова О.І., Подковка О.І. Обґрунтування міждисциплінарного підходу у вивченні маркерів психічних станів комбатантів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: військово-спеціальні науки. Серія: психологія.* 2024. № 4 (60). С. 15–25. DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.60.15-25.
2. Юркова О.І., Кравченко К.О., Попков Б.О., Пирогов К.О. Особливості психічних станів комбатантів в умовах бойових дій. *Наукові перспективи. Психологія,* Вип. №11 (53), 2024. URL: http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/17202/17274/.

Слободяник Софія,
курсант, Військова Академія (м. Одеса)
Коваленко Алла,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова Академія (м. Одеса)

ЛІНГВІСТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ВПЛИВУ У ВІДОЗВАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ

Сьогодні історіографічних розвідок щодо феномену УПА існує багато. Серед ґрунтовних можна виділити історичні дослідження В. Вятровича, праці В. Сергійчука, І. Патриляка, М. Лебедя та інших.

Аспекти впливу ідеологічних текстів серед сучасних українських лінгвістів досліджували Г. Сюта, Лариса Масенко, О. Тараненко, С. Єрмоленко та інші. А. Коваленко стверджує, що військові медіа: «використовують різні методи й види пропаганди, щоб вплинути на громадську думку, заручитися міжнародною підтримкою та узаконити свої позиції…» [2, с. 68].

Аналіз збережених відозв УПА дозволяє виділити кілька основних тематичних блоків, які відображали пріоритети та етапи її боротьби:

1. Відозви УПА проти комуністичного режиму, що закликали до боротьби за незалежність України, викривали більшовицький терор (НКВД), агітували місцеве населення не співпрацювати з окупантами; обіцяли соціальні реформи, землю та волю, а також мобілізацію вояків на захист рідної землі «від московських окупантів», підкреслюючи, що комунізм – це рабство та знищення української нації: «Товариші, браття-українці! Більшовики несуть вам не волю, а кайдани, не хліб, а смерть!» [3].
2. Проти «польських шовіністів» через поділ українських земель між відродженою Річчю Посполитою (яка виступила за відновлення Польщі в коридорах 1939 року) та росією. Так, у відозвах лунали заклики до визнання східного кордону по лінії Керзона як основи для майбутнього мирного співіснування [3]. Під час Другої світової війни УПА закликала звичайних поляків не підтримувати «шовіністичні банди» АК, які здійснювали каральні акції в селах Сагринь або Турковичі (березень 1944 р.) тощо: «Звернення ОУН до польського населення з нагоди виявлення слідів катинського злочину» [1].
3. Успішні бої УПА проти німців на Волині й Поліссі у вересні 1943 року та невтішна для Вермахту ситуація на німецько-радянському фронті провокували дезертирство й перехід до повстанців цілих національних відділів, які перебували на німецькій службі. Причому в УПА тікали не тільки азербайджанці, грузини, узбеки, але також російські донські козаки і навіть окремі німецькі солдати [1, 3]. У відозвах УПА проголошувалося народною армією, покликаною захистити українське населення від нацистського терору, примусових вивозів на роботу (остербайтери) та грабунку.

У цілому, за тематикою відозви УПА змінювалися залежно від етапу війни та головного ворога, але боротьба за Самостійну Соборну Українську Державу – незмінна.

Відповідно до тематики і функцій відозв (інформаційна, мобілізаційна, ідеологічна, консолідаційна тощо) [3] можемо визначити адресата комунікації:

1. Українців, широке населення і тут адресат – «нація», «громадяни», «український народ», «українці». Тут узагальнений образ українця; апеляція до спільної долі, історичної пам’яті. Наприклад, звернення до українців Східної і Західної України із закликом до зброї і боротьби. Звернення часто починаються зі слоганів: «Кличе нас до бою кривавий терор чужинців! Кличе нас до бою відвічне прагнення нашої *нації* до *Волі*! УПА – це Армія *Українського Народу*». У текстах використовуються

ідеологеми: *«Свята Справа», «Господь»*, вигуки-звертання: «*Український Народе! Брати і Сестри!*», емотивні слова, розмовну лексику: *«гнобителі», «катюги»* [3];

2. Членів своєї організації, на яких були скеровані внутрішні відозви. Звернення виконували дисциплінарну, інструктивну та ідеологічно-підтримувальну функції. Тут спостерігаємо директивну модальність, наказовий спосіб та чітку ієрархію, реалізовану в стратегії сакралізації боротьби: «Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за Неї» [3] (Це один із ключових пунктів «Декалогу» – морального кодексу націоналіста, який постійно повторювався в пропаганді).
3. Представників різних національностей, поневолених більшовиками й фашистами. Тут адресат: вільнолюбні народи Сходу, Європи, литовці, грузини та інші національності, хто бореться за свободу. У 1943 році відозва «1-ої Конференції Поневолених Народів Сходу до народів Східної Європи й Азії» закликала: «Геть імперіалістичну війну!» «Смерть імперіалістичним хижакам більшовицької Москви і націонал-соціалістичного Берліну!», «Смерть Гітлерові і Сталінові!», «Хай живуть *незалежні національні держави* всіх *народів Європи і Азії!*», «Хай живе мир і дружба *вільних народів*!» [3]. У відозвах, які виконують мобілізаційну та консолідаційну функції і використовують риторичні оклики, власні назви та особові займенники, підкреслюється, що УПА бореться за свободу всіх «поневолених Москвою народів».
4. Ворога або ідеологічного опонента. Тут адресат – окупаційна влада, армія противника, колаборанти. Функції відозв: деморалізація; дискредитація; психологічний тиск. Наявне протиставлення «ми – вони». Так упівці закликали польське населення, особливо бійців Армії Крайової (АК), припинити взаємну різанину й об'єднатися проти спільного ворога – СРСР та німців. Стилістиці властиве чітке розмежування між «польськими шовіністами» та «польським народом». Тут менше пафосу і більше аргументації. Графічні виділення в тексті, поєднання розмовної та книжної лексики, поділ на короткі, ударні фрази, протиставлення, прості синтаксичні конструкції – усе надає динамічності та ритмізованості.

Отже, відозви відіграють важливу роль у комунікації та впливі на внутрішню й зовнішню аудиторію УПА. Комунікатор чітко усвідомлює інтереси свого адресата й використовує різні стратегії і тактики для досягнення мети. Можна виділити ряд стратегій та лінгвістичних засобів, спрямованих на досягнення пропагандистського ефекту. У відозвах до ворога є викривальна стратегія і водночас маніпулятивний вплив на пересічних воїнів-опонентів заради збереження і розбудови незалежної України; до українців – певна самореклама, пояснення власної ідеології, принципів тощо, також це і психологічний вплив на зовнішню і внутрішню аудиторію однодумців. У цілому їм властивий як піднесений, патетичний тон, так і знижений для контрпропаганди.

Список використаних джерел:

1. В'ятрович В. Друга польсько-українська війна 1942–1947 рр. Київ: Кліо, 2012.
2. Коваленко А. Ф. Відлуння пропаганди: комунікативні стратегії військових медіа в Україні та Туреччині. *Держава та регіони.* Серія: Соціальні комунікації. 2024. Вип. 3. С. 60–74. URL: http://www.zhu.edu.ua/journal_cpu/index.php/der_sc/index.
3. Сергійчук В. Українська Повстанська Армія. Документи і матеріали. Київ: Українська видавнича спілка. 2006.

Снігур Людмила,
доктор психологічних наук, професор,
Військова академія (м.Одеса)
Тодорова Маріанна,
кандидат педагогічних наук,
Державний університет інформаційних технологій та зв`язку, (м.Одеса).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КІБЕРПСИХОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Сучасні військові конфлікти ведуться не лише на полі бою, а й у кіберпросторі. У сучасних умовах ведення воєнних дій та розвитку інформаційних технологій значення кіберпсихології у підготовці майбутніх спеціалістів з вищою освітою значно зростає [1, 2, 3]. Кіберпсихологія досліджує особливості поведінки, мислення та емоцій людини в умовах використання інформаційно-комунікаційних технологій, кіберпростору та цифрового середовища. Розуміння особливостей поведінки людини в цифровому середовищі; розвиток стійкості та аналітичності інформаційно-психологічного впливу, формування навичок безпечної роботи з інформацією. Опанування кіберпсихології важливо у зв'язку з цілісною системою психологічних знань і застосуванням технік розвитку аналітичного критичного мислення.

В сучасних умовах війни на людину впливають не тільки стреси бойових дій але і цифровий стрес. Сучасна людина діє в умовах відносно нового і незвичного для неї цифрового середовища. І тут є корисною теорія афордансу, запропонована психологом Джеймсом Дж. Гібсоном у 1979 році, стверджує, що організми сприймають своє середовище з точки зору потенційних дій, або «афордансів», які надають об'єкти та простори, залежно від можливостей та цілей користувача.

Для ефективного використання цифрового середовища і розвитку суб'єктності майбутнього офіцера, захисту особового складу від психологічного впливу противника необхідно надати курсантам вміння розпізнавати маніпулятивні технології; протидіяти дезінформації та пропаганді; аналізувати психологічні механізми поширення фейкової інформації, попереджувати витік службової інформації, розуміти поняття цифрового сліду і його значення для психологічного аналізу користувача. Важливе знання кіберпсихології і для жителів окупованих територій, де в процесі діссінгу через соцмережі, чати, коментарі під фото або відео, особистість намагають принизити, образити, знизити самооцінку, зруйнувати стосунки потенційної жертви з іншими. Цьому сприяють публікація ганебних фото/відео, написання образливих коментарів, створення фейкових постів. Діссінг завжди має на меті нашкодити і принизити людську гідність. Діссінг є не лише частиною багатьох загроз в інтернеті, а й небезпечним для психічного здоров'я. У сучасних конфліктах широко застосовуються інформаційні та психологічні впливи через інтернет, соціальні мережі та медіа. Курсанти мають бути психологічно, а не тільки формально, попереджені щодо поширення приватної інформації, – номерів телефонів, адреси, даних про родичів тощо.

Знання кіберпсихології дозволяє офіцерам розпізнавати інформаційно-психологічні операції і певною мірою їм протидіяти. Вплив соціальних мереж на морально-психологічний стан військових залежить від культури інформаційної безпеки в цифровому середовищі.

Як психологія може бути маніпулятивною і моральною, спрямованою на підтримку людини, так і соціальна інженерія не тільки розкриває кіберзлочини і маніпуляції у віртуальному просторі, але і містить у собі цілеспрямоване проектування та вдосконалення соціальних процесів, відносин і поведінки людей для досягнення суспільно корисних результатів. Соціальна інженерія дозволяє раціонально планувати та вдосконалювати армію та управління, оптимізувати взаємовідносини в колективах та сприяти залагодженню підрозділів; підвищити ефективність виконання завдань за призначенням. Громадянськість

як інтегративний прояв соціально корисної активності може спонукатися завдяки соціальним знанням, розвивати дисципліну і відповідальність громад повоєнного суспільства, взаєморозумінню та довірі у суспільстві. Соціальні програми підтримки вразливих груп населення, соціальної реадаптації військовослужбовців стають реальними завдяки використанню закономірностей та механізмів соціальної інженерії.

Отже, позитивний зміст соціальної інженерії полягає у науково обґрунтованому впливі на соціальні процеси та поведінку людей для розвитку суспільства у воєному стані та після його завершення. Підтримання дисципліни у цифровому середовищі як важливу складову підготовки воїна відмічають 82 особи зі 100 опитаних. Сучасна військова діяльність супроводжується великим обсягом інформації. Кіберпсихологічні знання допомагають запобігти емоційному та когнітивному перевантаженню внаслідок великих інформаційних потоків, що впливає на поведінку воїна і на боєздатність особистості зокрема і підрозділу в цілому. Поведінка людини у зв`язку з використанням гаджетів з використанням формалізованих критеріїв та показників може мати діагностичний зміст і свідчити про особливості психологічної саморегуляції воїна, зокрема, рівень підтримання уваги на визначеному змісті. Підвищення ефективності військової підготовки може частково формуватися у безпечному середовищі через практичні навички на віртуальних симуляторах. Доповнена реальність дозволяє розширити навчальні можливості в процесі підготовки курсантів. Кіберпсихологія стає важливим компонентом професійної підготовки майбутніх офіцерів, оскільки її використання сприяє формуванню інформаційної культури, психологічної стійкості, критичного мислення та здатності ефективно протидіяти інформаційним загрозам. Сенс освіти як простору особистого розвитку, внутрішнього зростання завдяки цифровим інструментам має сприяти умінню мислити самостійно, а не навпаки. Разом з тим, перебільшувати і демонізувати нові технології є зайвим, адже історія минулого століття вже знала про підвищену авторитетність сказаного з телеекрана, в газеті чи на радіо. Саме кіберпсихологія і відповідна культура конструювання соціальних процесів здатні підтримати здатність людини мислити аналітично та творчо, зберегти архітектуру власних емоційних станів.

Головним методологічним філософським і спеціально методологічним принципом є ствердження, що технології повинні служити людині, а не погіршувати її. Технології мають служити якості життя і боєздатності війська, віртуальний простір не замінить, а допоможе розвиткові наших реальних соціальних стосунків і розвитку переможного вектора.

Список використаних джерел:

1. Соціальна інженерія та кіберпсихологія : монографія / Авт. кол. : В. Г. Кононович, С.В.Стайкуца, М. М. Тодорова, С. В. Воронова, О. М. Рябуха. Одеса : ДУІТЗ, 2025. 387 с.
2. Кіберпсихологія у вимірах сучасного наукового дискурсу: монографія / авт. кол.: С.Хаджирадєва, Ю. Левін, М. Тодорова (та ін.); за заг. ред. С. К. Хаджирадєвої. Одеса: Астропринт, 2024. 240 с. (розділи 1.5, 3.5, 4.3, 4.5)
3. Khadzhyradieva S, Todorova M, Staikutsa S, Tsybukh L, Lukiianchuk A. Analysis of Cyber-psychological Protection Programs in the Education System: Role, Limitations and Prospects. Salud, Ciencia y Tecnología—Serie de Conferencias [Internet]. 2024 Dec. 31. DOI: https://doi.org/10.56294/sctconf 2024.648.

Федчук Марія,
курсант, Військова Академія (м. Одеса)
Коваленко Алла,
Науковий керівник
кандидат філологічних наук, доцент,
Військова Академія (м.Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ГОЛОВНОКОМАНДУВАЧА ОЛЕКСАНДРА СИРСЬКОГО (НА ПРИКЛАДІ ВИСТУПІВ ТА ЗВЕРНЕНЬ)

В умовах повномасштабної війни публічні комунікації військового командування стали одним із ключових чинників інформаційної безпеки держави. Дослідженням виступів у медіа публічних осіб, політиків, президентів, громадських діячів, військових, міністрів, серед них і українських головнокомандувачів, займалися такі сучасні вчені, як С. Боженець, І. Литовченко, А. Ковальов, А. Благодатний та інші. Виступи виконують не лише інформативну, а й стратегічну функції – зміцнення довіри, консолідації суспільства та формування стійкості до дезінформації. А. Коваленко, В. Котік наголошують на тому, що публічні виступи відомих осіб є інструментом міжкультурної комунікації, яка «сьогодні формує глобальний дискурс про незалежність, гідність цілого народу та спротив країні-агресору» [2].

Після призначення Головнокомандувачем ЗС України в 2024 році, особливо у квітні, під час загострення наступів на нових напрямках, Олександр Сирський перейшов від «комунікації призначення» до «комунікації кризового управління», зокрема через офіційні відеозвернення, брифінги, інтерв'ю, серед них і таким відомим закордонним медіа, як SNN та The Guardian тощо, а також через коментарі для українських медіа та щоденні оперативні повідомлення. Для дослідження було відібрано 32 виступи та заяви, оприлюднені в період із лютого 2024 до березня 2026 року на офіційних ресурсах ЗС України, «Арміяinform» [1] та «Суспільне.Новини» [4].

Внаслідок аналізу текстів помічено такі структурні особливості типових виступів (промов) О. Сирського, подані нижче:

Короткий фактологічний вступ – окреслення оперативної ситуації. Аналітичний блок-пояснення причин бойових рішень, як-то: «Війна еволюціонує швидше за підручники, тому адаптація через технологізацію та децентралізацію є єдиним шляхом до перемоги» [1].

Оцінювання дій особового складу – похвала, підтримка, мотивування: «Щиро дякую українським солдатам, сержантам і офіцерам, які самовіддано тримають фронт і знищують споконвічно ворога» [1].

Заключний стратегічний меседж – підкреслення незмінності курсу та цілей оборони: «Війна в Україні – це не локальний конфлікт на сході Європи. Це простір, де вирішується майбутнє глобальної безпеки. Те, що відбувається сьогодні під Покровськом, Куп'янськом чи в акваторії Чорного моря, вже завтра визначатиме підходи та дії євроатлантичних армій» [4]. Така структура відповідає моделі формальної військової комунікації, де домінує інформативний стиль із влучними логічними зв'язками.

В аналізованих виступах виявлено використання таких комунікативних стратегій, які на думку Д. В. Польовика [3], формують позитивний емоційно-експресивний фон та сприяють збереженню довіри громадськості. Також вони сприяють формуванню позитивного іміджу ЗС України, воєнного керівництва та безпосередньо образу воєнного захисника:

Стратегія впевненості та контролю, що підкреслює прогнозованість дій командування: «Ми завершили етап адаптації та перейшли до стратегії керованого виснаження ворога, де кожен наш крок – від логістики до масованого застосування роботизованих систем – є прогнозованим елементом єдиного замислу. Сьогодні командування контролює не лише лінію фронту, а й темп операцій, забезпечуючи впевненість кожного солдата у тому, що техніка та резерви будуть там, де вони потрібні…» [1].

Стратегія прозорості, яка полягає в поясненні ключових рішень: «Ми перегруповуємо сили для посилення оборони, це не просто зміна позицій – це частина загальної стратегії впевненості та контролю. Ми робимо все, щоб забезпечити повну прогнозованість дій командування…» [1].

Стратегія подяки та підсилення мотивації – системне наголошення на героїзмі воїнів. «Наші воїни – це люди зі сталі. Кожен окоп, кожен утриманий опорний пункт – це приклад надлюдської витримки та найвищого прояву патріотизму. Саме завдяки вашому героїзму ми не просто стоїмо, а

щодня ламаємо стратегічні плани ворога. Ви – серце нашої оборони, і ми робимо все, щоб техніка та технології стали для вас надійною опорою…» [4].

Стратегія уникнення зайвих оперативних деталей: «Моя стратегія – це стратегія обережності в прийнятті рішень та повного уникнення зайвих оперативних деталей у публічному просторі. Ми пояснюємо суспільству логіку перегрупування сил для посилення оборони, але зберігаємо тишу там, де готується маневр» [4].

Реалізація таких стратегій і формування образу українського війська можлива через використання таких мовних і стилістичних засобів:

- військова термінологія: «перегрупування сил», «оперативні деталі», «маневр» тощо [1, 4];
- нейтральна та ділова лексика: «оптимізація організаційно-штатної структури підрозділів», «детальний аналіз ресурсів» [1, 4];
- абстрактні іменники (цінності): «прозорість», «впевненість», «контроль, «прогнозованість»;
- антонімічні пари: прозорість-уникнення деталей; внутрішня прогнозованість – зовнішня тиша [1, 4];
- чіткі синтаксичні конструкції: «Ситуація на фронті залишається складною, але повністю контрольованою» [1, 4];
- повторювані формули підтримки: «Пишаюсь нашими воїнами, ми зберігаємо стійкість» [1].
- метафори (військово-технічні), використання персоніфікації: «стратегічний перелом», «інформаційна дисципліна», «логіка маневру» [1, 4].

Отже, публічні виступи Головнокомандувача Олександра Сирського становлять важливий компонент сучасного військово-медійного дискурсу в Україні. Їм притаманні структурна чіткість, фактологічність, обережність у деталях та стратегічна спрямованість. Мовна модель комунікації ґрунтується на діловому стилі, проте містить елементи мотивування та підтримки війська. Звернення О. Сирського стали інструментом формування довіри й інформаційної стійкості українського суспільства в умовах війни, водночас вони використовують архетип українського захисника, викликають гордість, повагу та співпереживання до воїна. Тут підкреслюється, що він – не просто солдат, а втілення національного духу; він підноситься до рівня символу, а прийоми персоніфікації сприяють кращому запам’ятовуванню й мають сильніший вплив на вітчизняну та світову аудиторію. У матеріалах формується моральний ідеал захисника Батьківщини й імідж військового, підкреслюються високі риси захисників – мужність, стійкість та самопожертва.

Список використаних джерел:

1. АрміяInform. Інтерв’ю та заяви Головнокомандувача ЗСУ. 2024–2026. URL: https://armyinform.com.ua/tag/golovnokomanduvach-zsu/.
2. Коваленко А., Котік В. Публічні виступи та інтерв’ю Президента України для «Cnn», «The Economist» як інструмент міжкультурної комунікації під час повномасштабного вторгнення. *Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу: стратегії розвитку* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (21–23 травня 2025 року). Одеса, 2025. С. 160–166 URL: https://www.researchgate.net/publication/392008819_PUBLICNI_VISTUPI_TA_INTERV’U_PREZIDENTA_UKRAINI_DLA_SNN_THE_ECONOMIST_AK_INSTRUMENT_MIZKULTURNOI_KOMUNIKACII_PID_CAS_POVNOMASSTABNOGO_VTORGNENNA.
3. Польовик Д. В. Актуалізація військової лексики у мові українських масмедіа. *Закарпатські філологічні студії.* 2025. Вип. 28. Т. 2. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/29/part_2/5.
4. Суспільне. Новини. Публічні виступи Олександра Сирського, 2024–2026. URL: https://suspilne.media/.

Штельмах Антон,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Костюшко Ігор,
Науковий керівник
доктор філософії з освітніх,
педагогічних наук
Військова Академія (м. Одеса)
Білоножко Наталія,
Військова академія (м. Одеса)

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО БОЙОВОГО СТРЕСУ

Військова діяльність сьогодення характеризується значним зростанням інтенсивності психоемоційних навантажень, зумовлених одночасним веденням бойових дій, тривалим перебуванням у зоні небезпеки, високим рівнем відповідальності за життя побратимів та необхідністю прийняття рішень в ситуаціях невизначеності. Тривалий вплив, вище перерахованих стресових факторів без належних механізмів впливів, може призводити до емоційного виснаження, зниження боєздатності, порушень психічного здоров'я, професійного вигорання тощо.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема психологічної адаптації військовослужбовців до бойового стресу. Психологічна адаптація, в науковій літературі, розглядається як складний динамічний процес пристосування особистості до екстремальних умов діяльності, що забезпечує збереження працездатності, психічної рівноваги та ефективності виконання службово-бойових завдань. Одним із важливих засобів формування такої адаптації, на наш погляд, є фізична підготовка, яка має значний потенціал впливу не лише на фізичні, а й на психологічні ресурси особистості військовослужбовця [2, с. 46].

В професійному словнику визначається бойовий стрес, як специфічний різновид стресу, що виникає внаслідок впливу екстремальних факторів бойової обстановки. Наголосимо, що особливістю бойового стресу є його тривалість та кумулятивний характер, коли психоемоційне напруження поступово накопичується, що в подальшому призводить до виснаження адаптаційних ресурсів організму.

Зібраний та проаналізований фактичний матеріал демонструє, що психологічна адаптація до бойового стресу передбачає формування здатності ефективно функціонувати в умовах підвищеної небезпеки, зберігати самоконтроль, адекватно оцінювати ситуацію, приймати обґрунтовані рішення тощо. Важливу роль в цьому процесі відіграють як індивідуальні психологічні ресурси, так і системні засоби підготовки особового складу, серед яких слід відокремити фізичну підготовку, яка займає одне з провідних місць.

Фізична підготовка в традиційному трактуванні розглядається як основа формування фізичної працездатності, витривалості, бойової готовності військовослужбовців тощо. Проте, в сучасних умовах, її значення значно розширюється, оскільки вона виступає важливим чинником впливу на психоемоційний стан, психологічну стійкість особистості тощо. По суті, регулярні фізичні навантаження активізують адаптаційні механізми організму, сприяють нормалізації діяльності центральної нервової системи, таким чином, знижуючи рівень стресових реакцій [3, с. 26].

З фізіологічної точки зору, фізичні вправи, сприяють регуляції гормонального фону, зменшенню рівня кортизолу та підвищенню вироблення ендорфінів, що позитивно впливає на емоційний стан військовослужбовців. У результаті знижується рівень тривожності, покращується настрій та підвищується загальна психічна стійкість. Таким чином, фізична

підготовка виступає природним засобом профілактики негативних наслідків бойового стресу.

З психологічної точки зору фізична підготовка формує низку особистісних якостей, які є необхідними для успішної адаптації до бойових умов. До них, дослідники відносять витривалість, самодисципліну, наполегливість, здатність долати труднощі та впевненість у власних силах. Регулярне подолання фізичних навантажень формує позитивний досвід контролю над власним станом, тобто психологічно загартовує [1, с. 19].

Особливу роль в процесі психологічної адаптації відіграють фізичні тренування, що проводяться в умовах, наближених до бойових. Саме такі заняття дозволяють моделювати екстремальні ситуації, а саме дефіциту часу, фізичної втоми, підвищеного емоційного напруження та необхідності швидкого прийняття рішень. На наш погляд, саме в процесі таких тренувань військовослужбовці поступово звикають до роботи в умовах стресу, що сприяє формуванню ефективних адаптаційних стратегій. Фізичні навантаження в даному контексті виконують функцію своєрідного «стрес-тренера», під час якого організм і психіка військовослужбовця навчаються адекватно реагувати на стресові ситуації. Регулярне повторення таких навантажень підвищує поріг стресової чутливості та формує здатність зберігати працездатність навіть під час втоми та емоційного напруження.

Крім того, фізична підготовка сприяє розвитку навичок саморегуляції, зокрема контролю дихання, концентрації уваги, управління емоційними реакціями тощо. Ці навички мають важливе значення в бойових умовах, коли здатність швидко відновлювати психоемоційний баланс може бути вирішальною для успішного виконання завдань [3, с. 23].

Разом з тим фізична підготовка у військових підрозділах має не лише індивідуальний, а й виражений соціально-психологічний ефект. Необхідно зазначити, що колективні тренування сприяють формуванню згуртованості, розвитку взаємодії, взаємопідтримці між військовослужбовцями тощо. Умови спільного подолання фізичних навантажень створюють відчуття єдності, підвищують рівень довіри та відповідальності один за одного.

Вважаєм, що саме згуртований військовий колектив є важливим чинником психологічної адаптації до бойового стресу, оскільки наявність соціальної підтримки значно знижує рівень індивідуального психоемоційного напруження. Безперечно, що військовослужбовці, які відчувають підтримку з боку побратимів, легше переносять стресові ситуації та швидше відновлюються після них.

За нашими переконаннями, фізична підготовка виступає не лише як засіб індивідуальної психологічної стабілізації, а й як важливий інструмент формування позитивного морально-психологічного клімату в підрозділах. Отже, фізична підготовка є ефективним засобом психологічної адаптації військовослужбовців до бойового стресу та відіграє важливу роль у системі комплексної підготовки особового складу. Вона сприяє розвитку стресостійкості, емоційної стабільності, впевненості у власних силах та здатності ефективно діяти в екстремальних умовах. Поєднання фізичних навантажень із елементами психологічної підготовки дозволяє значно підвищити рівень психологічної готовності військовослужбовців та зберегти їх психічне здоров’я. Є очевидним, що фізична підготовка повинна розглядатися як невід’ємна складова системи психологічного забезпечення сучасної армії, спрямованої на формування адаптивного, стійкого та професійного військовослужбовця.

Список використаних джерел:

1. Кокун О. М. Психологічна стійкість військовослужбовців у професійній діяльності: монографія. Київ: Логос, 2020. 256 с.
2. Романчук С. В. Фізична підготовка військовослужбовців як складова професійної готовності: навч. посіб. Львів: ЛДУФК, 2019. 312 с.
3. Максименко С. Д. Психологія особистості в умовах екстремальної діяльності: монографія. Київ: Слово, 2018. 304 с.

Секція 5
«Філософсько-педагогічні аспекти сучасної освіти»

Биков Аллен,
здобувач PhD,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Світлана,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

СТРАТЕГІЧНІ ВЕКТОРИ ЦИФРОВОГО ПЕРЕХОДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВІД АНАЛІЗУ ДОСВІДУ ДО ПОДОЛАННЯ СУЧАСНИХ БАР'ЄРІВ

Питання дистанційної освіти, є об'єктом активних наукових дискусій. Однак підкреслимо значний потенційний ризик похибки у будь-якому прогнозуванні майбутніх тенденцій, особливо у складних соціоекономічних системах. Аналіз публікацій засвідчив, що з огляду на подальшу інтеграцію цифрових технологій, можна виокремити низку проблем, які вимагатимуть системних та інноваційних рішень вже найближчим часом.

1. Проблеми, пов'язані з технологічною інфраструктурою та доступністю. Незважаючи на загальну тенденцію до глобальної цифровізації, розвиток технологічної інфраструктури, необхідної для повноцінного функціонування дистанційної освіти, відбувається нерівномірно. У майбутньому це може призвести до загострення проблеми цифрового розриву, коли окремі соціальні групи або регіони будуть позбавлені повноцінного доступу до ключових ресурсів. Зокрема, серед потенційних ризиків називають:

- відсутність або обмежений доступ до високошвидкісного інтернету. Це є фундаментальною перешкодою для участі в синхронних онлайн-заняттях, завантаження великих обсягів навчального контенту та використання інтерактивних платформ;
- недостатня забезпеченість новітніми пристроями. Розробка та впровадження інноваційних освітніх технологій, наприклад віртуальної та доповненої реальності, вимагатиме спеціалізованого обладнання, яке буде дорого вартісним, а відтак фінансово недоступним для значної частини населення;
- висока вартість підписки на спеціалізовані освітні платформи. Комерціалізація освітніх ресурсів може створити бар'єри для доступу до якісної освіти для студентів з обмеженими фінансовими можливостями;
- неготовність інфраструктури до пікових навантажень. Зростання кількості користувачів платформ дистанційного навчання може викликати проблеми з їхньою стабільністю та швидкістю роботи, що негативно впливатиме на якість освіти.

2. Проблеми педагогічного та методологічного характеру. Проблемними аспектами з позиції методології у дистанційному навчанні є:

- формування soft skills. Дистанційний формат навчання ускладнює розвиток емпатії, навичок ефективної командної роботи та міжособистісної комунікації тощо. Це потребує розробки інноваційних дидактичних стратегій, які дозволять змоделювати реальну соціальну взаємодію у віртуальному освітньому просторі;
- зниження рівня академічної та соціальної інтеграції студентів. Відсутність прямого контакту може призвести до відчуження, зниження мотивації та труднощів з інтеграцією в академічне співтовариство, що негативно впливатиме на освіту та в перспективі ускладнить адаптацію здобувачів в професійному середовищі;
- проблеми забезпечення академічної доброчесності. Із розвитком освітнього середовищі розробка надійних систем контролю знань, які ефективно протидіятимуть плагіату та шахрайству, буде критично важливою. Крім того, це вимагає впровадження комплексного підходу, що поєднує технологічні рішення з педагогічними заходами;

- створення персоналізованих освітніх траєкторій. Хоча наявні цифрові інструменти дозволяють певною мірою адаптувати навчання до потреб окремого студента, створення персоналізованих освітніх маршрутів, які враховують не лише рівень знань, але й емоційний стан, індивідуальний стиль навчання, особисті механізми мотивації та довгострокові освітні цілі студента, потребуватиме значних зусиль та подальших досліджень у галузі адаптивних освітніх систем.

3. Проблеми, пов'язані з психологічними та соціальними аспектами. Дистанційна освіта, попри свої переваги, зумовлює значні психологічні та соціальні виклики, які негативно впливають на всіх учасників освітнього процесу. Основними аспектами, що вже потребують уваги, є:

- вплив на психічне здоров'я учасників освітнього процесу. Збільшення часу, проведеного перед екранами, потенційна соціальна ізоляція, а також посилений тиск щодо самоорганізації та особистої відповідальності здійснюють негативний вплив на психічне здоров'я як студентів, так і науково-педагогічного персоналу. Це може проявлятися у вигляді стресу, тривожності, відчуття самотності та вигорання. Забезпечення балансу між онлайн- та офлайн-діяльністю, а також розробка ергономічних рекомендацій для організації робочого місця є вкрай важливими;
- високі вимоги до самоорганізації. Дистанційне навчання вимагає від здобувачів освіти високого рівня самоорганізації, дисципліни та внутрішньої мотивації. Запобігання відсіву студентів, особливо на масових онлайн-курсах, залишатиметься складним завданням, оскільки далеко не всі студенти мають достатню мотивацію для провадження самостійної роботи впродовж довгого часу;
- обмеженість неформальної комунікації. Дистанційний формат навчання значно зменшує можливості для неформальної взаємодії між студентами, а також студентами та викладачами, що є ключовим для формування міцних соціальних зв'язків, обміну досвідом та розвитку soft skills..

4. Адміністративні виклики, зокрема:

- необхідність оновлення законодавчої та нормативної бази, яка стосується регулювання якості освітніх послуг, ліцензування дистанційних програм, визнання кваліфікацій, отриманих дистанційно, а також захисту прав усіх учасників дистанційного освітнього процесу – як здобувачів освіти, так і викладачів;
- забезпечення стабільного фінансування дистанційної освіти (сервери, програмне забезпечення, високошвидкісний доступ до мережі). Вирішення цієї проблеми особливо для державних закладів освіти, буде серйозним викликом та вимагатиме розробки нових моделей державного та приватного партнерства;
- глобальна конкуренція за здобувачів освіти. Зі зростанням якості та доступності дистанційних програм у світі, українські ЗВО зіткнуться з посиленою глобальною конкуренцією за студентів з боку провідних світових університетів та онлайн-платформ. Це вимагає від українських університетів підвищення конкурентоспроможності своїх програм, а також інвестування в маркетинг та розробку унікальних пропозицій;
- управління якістю. Розробка ефективних механізмів забезпечення якості дистанційних програм та їх акредитація є ключовими для підтвердження міжнародної відповідності та довіри до української дистанційної освіти.

Таким чином, на сьогодні Україна зробила значний поступ у вирішенні проблем, які виникли на початку масового переходу до дистанційної освіти. Однак, багато моментів залишаються актуальними, трансформуючись під впливом воєнних дій та динаміки цифрового розвитку.

Василенко Олександр,
доктор архітектури, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

СТРАТЕГІЯ АДАПТАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ ДО УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ: ВІД ВИЖИВАННЯ ДО ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТОРА МАЙБУТНЬОГО

Повномасштабна війна докорінно змінила ландшафт вищої освіти в Україні. Для архітектурних факультетів цей виклик став подвійним: окрім забезпечення безпеки та безперервності навчання, виникла гостра потреба у перегляді самого змісту професії. Сьогодні архітектурна освіта – це вже не лише про естетику та конструктив, а про безпеку, швидкість та соціальну відповідальність [1].

Масштаб викликів, перед якими постала сучасна архітектура як галузь, ілюструють цифри. За даними Міністерства освіти і науки та звітів Світового банку: понад 3800 закладів освіти в Україні постраждали від бомбардувань та обстрілів, з яких понад 440 зруйновано вщент. Це потребує від архітекторів не просто ремонту, а створення нових типологічних рішень для освітнього простору. Близько 25 % студентів-архітекторів змушені були змінити місце проживання, що спричинило ризик "відтоку мізків". Саме тому попит на фахівців з технічного обстеження будівель зріс у 10 разів, що змушує нас впроваджувати експрес-курси з інженерного аудиту в межах магістерських програм».

Відтак, сьогодні архітектурна освіта в Україні перебуває у точці «історичного зламу». Війна не лише зруйнувала фізичні стіни багатьох навчальних закладів, але й докорінно змінила суспільний запит до професії архітектора. Якщо раніше ми готували митців та девелоперів, то сьогодні ми маємо готувати архітекторів-гуманістів, здатних працювати в екстремальних умовах та брати на себе відповідальність за безпеку й виживання нації.

Першим етапом адаптації стає перехід до *гібридних моделей навчання.* В архітектурі, де дистанційний формат створив певний вакуум. Так, використання інтерактивних дошок (Miro, Conceptboard) дозволило викладачам та студентам спільно редагувати креслення в реальному часі, а досвід Харківської школи архітектури (ХША), що релокувалася до Львова, став прикладом того, як збереження академічної спільноти є важливішим за стіни закладу.

По-друге війна виставила жорсткі вимоги до компетенцій майбутніх зодчих. Стратегія адаптації передбачає впровадження нових модулів. А саме таких як-от:

- *безпека як першочерговий критерій* (проєктування подвійного призначення (укриття, що функціонують як громадські простори) тепер є частиною кожного курсового проекту);
- *архітектура швидкого реагування* (вивчення технологій префабрикації та модульного будівництва для оперативного вирішення житлового питання ВПО);
- *універсальний дизайн* (інклюзивність перестала бути формальністю; величезна кількість людей із фізичними та ментальними травмами вимагає від архітекторів створення безбар'єрного середовища на рівні стандартів).

Війна довела, що безпека – це не додаток до проєкту, а його основа. Ми маємо відмовитися від формального підходу до проектування укриттів. У навчальні плани вводиться концепція «просторів подвійного призначення». Студент повинен вміти перетворити підземний паркінг або вестибюль на повноцінне безпечне середовище з автономним життєзабезпеченням.

Традиційне капітальне будівництво занадто повільне для умов війни. Освіта має фокусуватися на модульному будівництві, префабрикації та технологіях 3D-друку бетоном.

Ми стикаємося з безпрецедентною кількістю людей із фізичними та ментальними травмами. Це вже не просто пандус біля входу. Це проєктування міських просторів, які не ретравматизують людей (уникнення різких звуків через акустику, правильне освітлення,

зрозуміла навігація). Майбутній архітектор має розуміти психологію кольору, форми та простору в контексті реабілітації ветеранів та постраждалих цивільних.

Окремо варто відзначити, що і студентські роботи перестали бути «паперовою архітектурою». Сьогодні стратегічним напрямком є залучення студентів до реальних запитів громад. А саме:

- студенти розробляють концепції відновлення пошкоджених шкіл, парків чи житлових кварталів у деокупованих регіонах;
- малі архітектурні втручання, які можна реалізувати швидко і з мінімальним бюджетом для покращення життя в умовах війни.

На нашу думку, найкраща стратегія адаптації – це залучення студентів до реальної відбудови вже зараз. Так, дипломні та курсові роботи мають виконуватися на замовлення конкретних ТГ (територіальних громад). Це дає студенту відчуття причетності, а громаді – професійні ідеї для відновлення. Важливо навчати студентів не просто «замінювати старе новим», а працювати з колективною пам’яттю місця, зберігаючи ідентичність міст, що постраждали.

Відтак, архітектурна освіта почала приділяти увагу «травма-інформованому проєктуванню». Архітектор має розуміти, як простір впливає на людину з ПТСР, як уникнути тригерів у міському середовищі та як працювати з пам’яттю місця, де відбулися трагічні події.

В умовах блекаутів, повітряних тривог та релокації, класична «майстерня» трансформується: перехід на хмарні сервіси спільного проєктування дозволяє студенту з Харкова, викладачу з Києва та консультанту з Берліна працювати над одним проєктом у реальному часі; професійна підготовка майбутніх фахівців роботі з фотограмметрією та лазерним скануванням для документації пошкоджених пам’яток архітектури – це внесок освіти у майбутні репараційні позови та реконструкцію.

Важливою частиною нашої стратегії є інтернаціоналізація. Варто зазначити, що ми не залишаємось наодинці:

- *ініціатива "Lviv Urban Forum" та "Ro3kvit"* (створення міждисциплінарних коаліцій, де українські студенти разом із британськими та німецькими експертами розробляють візії для Маріуполя, Бахмута та Ірпеня);
- *програма "New European Bauhaus" (NEB)* (впровадження принципів сталого розвитку та естетики в українську освіту за підтримки Єврокомісії; українські студенти вже сьогодні інтегрують "зелені" технології у проєкти відбудови, що є обов’язковою умовою для отримання майбутніх грантів від ЄС);.
- *спільні дипломи (Dual Degrees)* (розширення практики подвійних дипломів з польськими (Політехніка Варшавська) та литовськими ВНЗ дозволяє синхронізувати наші стандарти з європейськими ще до моменту вступу України до ЄС»).

Таким чином, українська архітектурна освіта зараз стає унікальним світовим кейсом. Ми формуємо методику навчання в умовах «туманної визначеності». Наше завдання – не просто пережити війну, а вийти з неї з поколінням фахівців, які не бояться складних викликів, володіють цифровими інструментами та ставлять людину і її безпеку в центр кожного свого креслення. Ми не просто відбудовуємо стіни – ми проєктуємо нове суспільство.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк Л. Р., Кащенко О. В. Архітектурна освіта в Україні: виклики та перспективи в умовах воєнного стану. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2022. Вип. 63. С. 15–26.

Войнуш Олександр,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Іванченко Євгенія,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)
Білоножко Наталія,
Військова академія (м. Одеса)

ФІЛОСОФСЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ДОМІНАНТИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасна освіта перебуває в стані глибоких трансформацій, зумовлених глобалізаційними процесами, цифровізацією суспільства, швидким розвитком науки і технологій та зміною соціокультурних орієнтирів. У цьому контексті особливої ваги набувають філософсько-педагогічні засади, що визначають стратегічні напрями розвитку освітньої системи, її ціннісні орієнтири, цілі та методологічні підходи [2, с. 10]. Виходячи з вище зазначеного робимо висновок, що освіта остаточно відходить від авторитарної моделі. Педагог трансформується у фасилітатора та наставника, а здобувач освіти стає активним суб'єктом, який не просто накопичує інформацію, а вибудовує власну освітню траєкторію.

Важливим філософсько-педагогічним аспектом є переосмислення мети освіти. Якщо в індустріальному суспільстві пріоритетом була підготовка фахівця для виконання конкретних виробничих функцій, то в умовах інформаційного суспільства акцент переноситься на формування ключових компетентностей, таких як, критичне мислення, здатності до самонавчання протягом життя, прояву лідерських якостей тощо. Повністю поділяємо думку В. Огнев'юк, який у своїх працях наголошував на зв'язку освіти з реальним життям, досвідом та активною діяльністю здобувачів освіти [3, с. 13]. Таким чином, в умовах інформаційного перенасичення головною метою стає не засвоєння статичних знань, а розвиток здатності до аналізу, самонавчання протягом життя (lifelong learning) та адаптивності

На сьогоднішній день, суттєвим викликом для сучасної освіти є цифровізація. Інформаційно-комунікаційні технології змінюють не лише форми подання матеріалу, а й саму структуру пізнавальної діяльності. З одного боку, вони відкривають широкі можливості для індивідуалізації навчання, доступу до глобальних ресурсів, розвитку дистанційних форм освіти. З іншого боку, виникають нові ризики, пов'язані з фрагментарністю знань, зниженням рівня глибокого осмислення інформації, залежністю від цифрових середовищ. Філософське осмислення цих процесів дозволяє виробити збалансований підхід до інтеграції технологій в освітній простір, зберігаючи пріоритет розвитку особистості над технократичними тенденціями [1, с. 4]. Наголосимо, що цифровізація є неминучим інструментом розвитку, проте вона не повинна замінювати гуманістичну сутність освіти. Важливим залишається збереження «людського в людині» через виховання етичних цінностей, емоційного інтелекту та соціальної відповідальності

Філософсько-педагогічні аспекти сучасної освіти також пов'язані з проблемою інтеграції формального та неформального навчання. Оскільки, концепція навчання впродовж життя передбачає, що процес здобуття знань і навичок не обмежується межами освітніх установ, а відтак змінюється роль навчальних інституцій, тому що вони стають центрами координації освітніх траєкторій, просторами розвитку критичного мислення соціальної взаємодії тощо [3, с. 22]. Наголошуємо, що сучасна освіта прагне подолати розрив між теорією та практикою, поєднуючи формальні й неформальні підходи для формування цілісної картини світу, що відповідає запитам глобалізованого суспільства.

В наукових джерел зазначено, що педагогічна діяльність у таких умовах потребує нових підходів до навчання в цілому, враховуючи індивідуальні потреби і можливостей здобувачів освіти. Важливим є також питання співвідношення традиції та інновації. З одного боку, освіта спирається на культурну спадщину, накопичений досвід, усталені педагогічні практики. З іншого боку, вона має бути відкритою до змін, експериментів, нових методик викладання тощо. Аналіз навчальної діяльності, з філософської точки зору, дозволяє уникнути крайнощів як консерватизму, так і безкритичного захоплення новаціями.

Особливу роль у сучасній освіті відіграє розвиток міждисциплінарного підходу. Сучасні освітні програми все частіше орієнтовані на поєднання гуманітарних, природничих, соціально-економічних та технічних знань, що дозволяє формувати цілісне бачення світу та комплексне мислення у здобувачів освіти. На нашу думку, саме такий підхід сприяє розвитку аналітичних і креативних навичок, здатності адаптуватися до нових умов і приймати обґрунтовані рішення у різних сферах життя. У контексті глобалізаційних процесів особливої актуальності набуває формування громадянської компетентності та соціальної відповідальності [2, с. 18].

Вважаємо за потрібне виокремити, ще один з важливіших філософсько-педагогічних аспектів є також інтеграція освіти з культурним та природним середовищем. Вище зазначене поєднання буде сприяти формуванню цілісного світогляду, що враховує культурну спадщину національного та світового рівнів, цінність екологічного мислення та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Такий підхід не лише збагачує знання здобувачів освіти, а й формує цінності, які сприяють стійкому розвитку не лише особистості, а й суспільства в цілому.

Ключовим напрямом сучасної освіти є розвиток м’яких навичок (soft skills). До мяких навичок ми відносимо: критичне та креативне мислення, емоційний інтелект, тайм-менеджмент, комунікативність, адаптаційний потенціал, як ключових компетентностей особистості. Тобто, освітній процес повинен стимулювати здатність здобувачів освіти ставити запитання, аналізувати різні точки зору та знаходити нестандартні рішення, що особливо актуально у швидкозмінному світі [3, с. 34]. Також відзначається зростання значення соціальної та емоційної компетентності, адже успішна інтеграція особистості у суспільство залежить не лише від професійних знань, а й від здатності до співпраці, саморегуляції та усвідомленої взаємодії з іншими.

Отже, філософсько-педагогічні аспекти сучасної освіти охоплюють широкий спектр проблем: від визначення цілей і цінностей до вибору методів і форм навчання. Освіта постає як складний соціокультурний феномен, що формує не лише професійні компетентності, а й світогляд, моральні орієнтири та громадянську позицію особистості. Саме філософське осмислення освітніх процесів дозволяє забезпечити їхню цілісність, гуманістичну спрямованість і відповідність викликам сучасності.

Список використаних джерел:

1. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп’ютерно-технологічної платформи освіти і науки. Інформаційні технології і засоби навчання. 2019. Т. 70, № 2. С. 1–26.
2. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі: монографія. Київ: Знання України, 2018. 522 с.
3. Огнев’юк В. О. Освітологія: витоки становлення наукового напряму: навч. посіб. Київ: Едельвейс, 2017. 438 с.

Гайдарли Ярослав,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м.Одеса)
Маслій Олег,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
старший науковий співробітник
Військова академія (м.Одеса)

ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Військова освіта в Україні проходить глибокі перетворення на тлі повномасштабної агресії та прагнення досягти відповідності стандартам NATO. Ця реформа вимагає впровадження сучасних інноваційних підходів, здатних адаптувати освітній процес до складних і динамічних викликів сьогодення [2, с. 5–7]. Одним із найефективніших педагогічних інструментів у цьому контексті є проблемно-орієнтоване навчання (Problem-Based Learning, PBL). Даний підхід відходить від традиційної моделі, зосередженої на механічному засвоєнні інформації, і спрямований на розвиток ключових навичок самостійного й оперативного вирішення складних професійних ситуацій. Це особливо важливо для офіцерів, задіяних у сфері логістичного забезпечення. Їхня діяльність часто відбувається в умовах гострої невизначеності, обмежених ресурсів і постійно змінюваних бойових обставин, що вимагає високої адаптивності та швидкості ухвалення рішень. Теоретичні засади Problem-Based Learning у військовій освіті набувають дедалі більшого значення, оскільки дозволяють зміцнити практичну підготовку військових кадрів і забезпечити їх конкурентоспроможність у сучасному середовищі, яке дедалі більше тяжіє до інтеграції систем NATO.

Для майбутніх офіцерів логістичного забезпечення проблеми, що застосовуються у PBL, постають не лише як дидактичний інструмент, а і як моделювання реальних бойових ситуацій. Це сприяє усуненню розриву між теоретичними зануреннями в аудиторії та практичними потребами сучасних збройних конфліктів, де логістика часто стає одним із головних тактичних об’єктів впливу супротивника [3, с. 12–14].

Формування ключових компетентностей за допомогою використання методу проблемного навчання (PBL) створює сприятливі умови для всебічного розвитку декількох важливих груп компетентностей, передбачених освітньо-професійними програмами [1, ст. 5]. Цей метод не лише сприяє внутрішній інтеграції знань, але й забезпечує практичну адаптацію майбутніх офіцерів до складних умов виконання завдань.

Першою ключовою компетентністю є професійно-логістична. Вона забезпечує здатність курсантів глибоко інтегрувати різнопланові знання з таких дисциплін, як топографія, тактика, економіка, військова екномічна логістика, організвція переміщень перевезень (транспортувань) у ЗС України та технічні аспекти роботи для організації безперебійного забезпечення військових підрозділів. Проблемний формат навчання стимулює аналіз ситуацій з урахуванням багатьох факторів, що впливають на логістичний процес, як-от нормативні витрати пального, боєприпасів, ризики, пов’язані з противником, несприятливі погодні умови, а також можливу ізоляцію логістичних маршрутів.

Другою важливою компетентністю є критичне мислення та когнітивна гнучкість. PBL активно стимулює розвиток уміння перевіряти достовірність отриманих даних і детально аналізувати різні альтернативи. Курсантам доводиться не лише розглянути очевидні варіанти постачання ресурсів для виконання операцій, але й виявляти приховані можливості інфраструктури. Такий підхід формує базову навичку адаптивності до мінливих умов сучасних конфліктів і забезпечує стійкість логістичних ланцюгів.

Третьою групою компетентностей є управлінські та лідерські навички.

Оскільки метод проблемного навчання здебільшого реалізується у міні-групах, курсанти змушені активно практикувати делегування повноважень, координацію діяльності членів команди і готовність брати персональну відповідальність за прийняті рішення. Таке навчання безпосередньо корелює з принципами доктрини Mission Command, яка орієнтована на забезпечення ініціативності підлеглих у межах наданих повноважень. Тим самим формується фундаментальна модель управління, що широко застосовується в військових структурах NATO [3, с. 45]. Останнім напрямом розвитку виступає адаптивність і стресостійкість. Постійне маневрування у моделюванні кризових ситуацій із суворими обмеженнями часу сприяє психологічній підготовці майбутніх офіцерів до функціонування в умовах високого бойового стресу. Така методика мінімізує ризик виникнення паралізуючої реакції на критичні ситуації та допомагає зберігати операційну спроможність навіть в умовах реальних конфліктних сценаріїв. Таким чином, застосування проблемного підходу в освітніх програмах військової підготовки сприяє не лише теоретичній обізнаності курсантів, але й створенню міцного фундаменту практичних навичок, які є життєво важливими для ефективного виконання бойових завдань і збереження професійної спроможності в межах сучасних військових викликів.

Методологічні аспекти реалізації є ключовим чинником ефективного формування компетенцій через методику PBL (Problem-Based Learning). Успішність цього процесу залежить від суворого дотримання визначеного алгоритму, який включає кілька етапів: визначення неструктурованої проблеми, самостійне навчання (Self-Directed Learning), колективний обмін отриманими результатами та проведення рефлексивного аналізу з метою узагальнення досвіду. Одним із основних принципів є міждисциплінарний підхід: розгляд логістичних завдань неможливий без урахування загальновійськової тактики та аспектів інженерного забезпечення [3, с. 28]. Цифрова компетентність посідає особливе місце серед необхідних навичок. Протягом виконання проблемно-орієнтованих завдань курсанти застосовують спеціалізоване програмне забезпечення, наприклад, системи автоматизації логістичного обліку. Такі інструменти сприяють візуалізації даних та підвищують точність обчислень, що є важливим для успішного вирішення практичних завдань. Окрім того, це формує здатність майбутнього офіцера ефективно діяти в єдиному інформаційному просторі разом із партнерами по Альянсу, забезпечуючи інтегрованість у спільну систему командування та управління [2, с. 10].

Висновки: Впровадження проблемно-орієнтованого навчання у процес підготовки офіцерів, відповідальних за логістичне забезпечення, являє собою не просто один із варіантів модернізації елементів освітнього процесу, а стратегічно важливий крок, який диктується актуальними потребами сучасних умов бойових дій. Завдяки цьому підходу вдається здійснити перехід від традиційної моделі підготовки, що спрямована на виховання "технічного виконавця", до більш прогресивного формату формування "офіцера-інтелектуала". Новий формат дозволяє фахівцям не лише опановувати професійні навички, але й розвивати здатність до нестандартного, креативного мислення та продуктивного управління доступними ресурсами навіть у найскладніших і непередбачуваних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Про освіту: Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
2. Концепція трансформації системи військової освіти в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 груд. 2022 р. № 1490. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-2022-п.
3. Доктрина з логістики Сил оборони : ВКП 4-00(01).01 : затв. Головнокомандувачем Збройних Сил України від 10 груд. 2020 р. Київ : ГШ ЗСУ, 2020. 64 с.

Горбачов Віктор,
кандидат технічних наук, доцент,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмаков Матвій,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ПЕРСОНАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНДИВІДУАЛЬНОГО МЕНТОРСТВА В ПРОГРАМУВАННІ

Традиційна система освіти, побудована на моделі «один викладач на групу», історично стикалася з проблемою «усередненого студента». У викладанні програмування це відчувається найгостріше: поки один учень уже готовий до вивчення архітектурних патернів, інший все ще бореться з синтаксисом циклів. Поява великих мовних моделей (LLM), таких як GPT-4 чи Claude, відкриває шлях до масштабованої персоналізації, де кожен студент отримує власного цифрового ментора.

LLM (велика мовна модель, тип штучного інтелекту, який навчений розуміти, генерувати та аналізувати людську мову) дозволяють реалізувати *концепцію індивідуального тьюторства*, яка раніше була привілеєм елітних закладів або дорогого приватного навчання. Так, на відміну від статичних підручників, ШІ-ментор миттєво підлаштовується під швидкість засвоєння матеріалу. Якщо студент помиляється, модель не просто дає правильну відповідь, а генерує навідні запитання або простіші аналогії. Крім того ШІ може генерувати завдання, що базуються на вже засвоєних навичках, поступово закриваючи конкретні когнітивні прогалини індивіда. Програмування часто супроводжується «ступором» під час нічних сесій кодингу, а LLM знімає цей бар'єр, надаючи зворотний зв'язок у режимі реального часу, що підтримує стан «потоку» у студента.

Реалізація індивідуального підходу в умовах масової освіти тривалий час залишалася «педагогічною утопією». Проблема полягала у неможливості викладача приділити кожному студенту достатньо часу для розбору специфічних помилок у коді.

Принагідно зауважимо, що у кожного студента є свій «поріг входу» в складні теми, як-от рекурсія, вказівники чи асинхронність. Відтак, LLM забезпечують адаптивність через декілька інструментів: 1) *динамічне спрощення*: (якщо студент не розуміє абстрактне пояснення, ШІ-ментор може миттєво перефразувати його, використовуючи метафору з реального життя або візуалізацію, що відповідає інтересам конкретного учня (наприклад, пояснення масивів через інвентар у відеогрі); 2) *виявлення прогалин у реальному часі*: (ШІ здатний аналізувати код студента не просто на предмет помилок, а на предмет нерозуміння концепцій; замість виправлення символу, модель ставить запитання: «Ти використав цикл `for` тут, але чи знаєш ти, чому в цій ситуації `map` був би ефективнішим?»).

Проте, одним із найбільших бар'єрів у вивченні програмування є «страх помилки» та небажання ставити запитання, які здаються тривіальними:

- навчання програмуванню – це ітеративний процес (чекання на перевірку викладачем протягом 2–3 днів руйнує логічний зв'язок між «написанням» та «розумінням». LLM скорочує цей цикл до мілісекунд, дозволяючи студенту вчитися на помилках саме в момент їх здійснення);
- ШІ-ментор створює безпечне середовище (студент може просити пояснити одну й ту саму концепцію десять разів поспіль різними способами, не відчуваючи тиску чи сорому, що є критичним для збереження мотивації на початкових етапах).

На відміну від статичних онлайн-курсів, LLM працюють у контексті поточного завдання студента.Ментор бачить саме те, що пише студент прямо зараз, і надає поради, релевантні конкретній помилці в конкретному рядку. Якщо студент цікавиться

веброзробкою, ШІ пояснюватиме алгоритми на прикладах маніпуляції DOM-деревом; якщо наукою про дані – на прикладах аналізу статистики. Це робить навчання значущим і практично орієнтованим.

Отож, модель «1 на 1» на базі LLM долає обмеження традиційної дидактики, пропонуючи студенту підтримку, яка є одночасно експертною, миттєвою та емпатичною (в межах алгоритмічної імітації). Це закладає фундамент для переходу від пасивного слухання до активного конструювання знань.

Однак впровадження LLM не усуває викладача, але кардинально змінює його функцію Викладач перестає бути єдиним транслятором інформації. Його основне завдання тепер – проєктування навчальних траєкторій, кураторство складних проєктів та розвиток критичного мислення. Поки ШІ бере на себе рутинні пояснення синтаксису, людина-педагог зосереджується на мотивації, етиці розробки та soft skills, які ШІ поки не може повноцінно замінити.

Інтеграція LLM-моделей в освітній процес не робить фігуру викладача зайвою. Навпаки, вона звільняє педагога від рутинної трансляції фактів, висуваючи на перший план складніші та інтелектуально місткі функції: фасилітацію, менторство та проєктування освітнього досвіду.

У класичній моделі викладач витрачав до 80 % часу на лекційне викладання базового синтаксису або перевірку однотипних помилок. З появою LLM ця функція делегується ШІ. Відповіді на питання «Чому мій код не компілюється?» або «Яка різниця між let та var?» тепер надає ШІ-ментор. Викладач зосереджується на питаннях, де ШІ часто помиляється або дає поверхневі відповіді: архітектурне проєктування, вибір стеку технологій під конкретну бізнес-задачу та обговорення «чистого коду» як філософії розробки.

Відтак, роль викладача зміщується від «викладання предмета» до «керування процесом пізнання». Як фасилітатор, він виконує такі функції:

- *Кураторство контенту*. Так, у морі автоматично згенерованої інформації викладач стає навігатором, який допомагає студенту відрізнити галюцинації ШІ від перевірених практик та актуальних стандартів індустрії.
- Проєктування промпт-дизайну. Саме педагог вчить студентів правильно комунікувати з ШІ, а вміння ставити коректні запитання стає новою дидактичною одиницею, яку викладач інтегрує в курс.
- Створення проблемних ситуацій. Замість видачі готових алгоритмів, фасилітатор створює сценарії, де ШІ-помічник може дати неоптимальне рішення, стимулюючи студента до критичного аналізу та пошуку помилок у відповідях нейромережі.

Проте, ШІ позбавлений справжньої емпатії та розуміння життєвого контексту студента. Саме тут роль людини-викладача стає незамінною:

- *Мотивація та підтримка*. Викладач бачить емоційне вигорання або втрату інтересу студента – стани, які ШІ може проігнорувати.
- *Етичний орієнтир*. Обговорення питань копірайту, відповідальності за написаний код та соціальних наслідків алгоритмів залишається виключно прерогативою людини; педагог формує ціннісний фундамент майбутнього розробника.

Отож, *трансформація викладача у фасилітатора* означає перехід від контролю за результатом до контролю за процесом мислення студента. Викладач стає «коучем», який допомагає використовувати потужність нейромереж для досягнення вищих навчальних цілей. А використання LLM як персональних менторів дозволяє реалізувати модель навчання «1 на 1», яка раніше була недоступна у масовій освіті. Головна перевага полягає в адаптивності: ШІ підлаштовує темп, складність пояснень та приклади під індивідуальні прогалини студента. Це перетворює викладача з «джерела знань» на фасилітатора, а студента – на активного суб'єкта, який отримує підтримку в будь-який час.

Єрмакова Світлана,
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Іванова Оксана,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

КОНЦЕПЦІЯ ПЕРСОНАЛІЗОВАНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Персоналізоване навчання є однією з ключових тенденцій сучасної освітньої парадигми, що формується під впливом цифровізації, глобалізаційних процесів та стрімкого розвитку когнітивно-орієнтованих моделей освітньої діяльності. Його поява зумовлена потребою подолати обмеження традиційної дидактичної системи, орієнтованої на усередненого здобувача освіти, та створити умови для врахування індивідуальних особливостей особистості в усіх ланках освітнього процесу. Персоналізація виступає методологічним орієнтиром, що спрямовує освітній процес на узгодження змісту, форм і методів навчання з особистісними потребами, мотиваційними установками, когнітивними можливостями й швидкістю засвоєння знань конкретного здобувача вищої освіти.

Сутність персоналізованого навчання визначається як цілеспрямований процес індивідуального дизайну освітньої траєкторії, у межах якої здобувач освіти набуває статусу активного суб'єкта навчальної діяльності, здатного усвідомлено визначати власні завдання, вибирати засоби та темп їх виконання. У сучасних умовах цифрової глобалізації цей процес набуває нових ознак, оскільки освітнє середовище стає відкритим, динамічним і технологічно наповненим.

Тож персоналізація постає не лише як педагогічна технологія, а як системоутворювальний принцип освітнього простору, що поєднує індивідуальні потреби особистості з можливостями інформаційно-цифрового середовища. Практична реалізація зазначених положень простежується в діяльності окремих закладів вищої освіти України, де індивідуалізація навчання набуває інституційно врегульованого характеру.

У цьому контексті досить важливим стає питання визначення та тлумачення поняття «індивідуальна освітня траєкторія», адже саме воно є основою для побудови персоналізованих освітніх процесів. У сучасній науковій психолого-педагогічній літературі пропонуються різні підходи щодо тлумачення цього поняття: його розглядають з позицій філософії, педагогіки, психології та соціології. Зокрема, з позиції індивідуального підходу (С. Сисоєва) воно визначається як можливість гнучкого використання форм, методів, засобів і темпу навчання, спрямованих на розвиток потенційних можливостей та найближчих перспектив розвитку особистості, а також на формування індивідуального стилю освітньої діяльності. Зважаючи на особистісно орієнтований підхід (О. Дубасенюк), у процесі професійної освіти на перший план виходить активна самостійність і усвідомлене ставлення до навчання, акцентується увага на самоцінності, самобутності, суб'єктивному досвіді та відповідальності здобувача освіти.

Гуманітарний підхід (А. Сакун) передбачає створення освітнього середовища, спрямованого на самовизначення та стимулювання розвитку індивідуальності, що сприяє особистісному вибору освітнього шляху та розробленню індивідуальних моделей освіти.

Праксеологічний підхід (В. Поліщук) забезпечує ефективність управління власною освітою через самоаналіз, самооцінювання та моделювання умов і засобів навчання для максимальної продуктивності практичного складника.

Проєктний підхід (Л. Буркова) активізує вміння здобувачів освіти передбачати, прогнозувати, оцінювати та створювати, що спрямовує їх на самовизначення в професійній діяльності через вибір умов, форм, засобів і методів освітньої діяльності. Важливість компетентнісного підходу (Дж. Равен) полягає в переміщенні акцентів з накопичення знань

до формування і розвитку комплексних професійних умінь, адаптивних можливостей та здатності творчо застосовувати і трансформувати набуті знання у власній професійній діяльності.

Цифровізація навчання створює передумови для реалізації персоналізованого підходу на якісно новому рівні. Інформаційно-комунікаційні технології, платформи дистанційного навчання, штучний інтелект і аналітика освітніх даних забезпечують можливість оброблення великих масивів інформації про освітню діяльність здобувача, формування його індивідуального профілю, а також моделювання персональної освітньої траєкторії. Це дає змогу відстежувати динаміку навчальних результатів, своєчасно виявляти труднощі, коригувати зміст і засоби навчання відповідно до поточних потреб. Отож, цифрове середовище стає не лише технологічною платформою, а структурним елементом педагогічної системи персоналізованого навчання.

У концептуальному вимірі персоналізація освіти ґрунтується на гуманістичних засадах, що визнають унікальність особистості, її право на самовизначення та самореалізацію в освітньому процесі. Така освіта спрямована на формування здатності до самостійного мислення, критичної рефлексії, планування індивідуального професійного зростання. Науково-педагогічна думка трактує персоналізоване навчання як інтегративну категорію, що поєднує в собі ідеї диференціації, індивідуалізації та самоуправління навчальною діяльністю. Його втілення передбачає зміну ролі викладача, який з носія знань перетворюється на фасилітатора, наставника й аналітика освітнього процесу, а здобувач освіти набуває відповідальності за побудову власної освітньої траєкторії. У науковій літературі персоналізація представлена і як технологія особистісно орієнтованого навчання, спрямована на оптимізацію взаємодії всіх суб’єктів освітнього процесу для досягнення значущих цілей.

Глобалізаційні процеси виявляють нову логіку розвитку персоналізованого навчання. Відкритість освітнього простору, мобільність знань, інтеграція світових освітніх ресурсів зумовлюють необхідність переосмислення поняття індивідуальної освітньої траєкторії. Якщо в умовах традиційної освіти вона вибудовувалася в межах конкретної інституції, то нині набуває транснаціонального характеру. Здобувач освіти може формувати власну освітню програму, поєднуючи курси, модулі й програми, що стосуються різних освітніх систем, використовуючи ресурси глобальних цифрових платформ. Це підвищує рівень автономії та водночас вимагає сформованої здатності до саморегуляції, критичного вибору й відповідальності за результати власного навчання.

У цих умовах персоналізація навчання передбачає комплексну роботу над розвитком ключових умінь і компетентностей, специфічних для різних галузей знань, що є результатом конструювання знань та обміну ними як основоположних складників освітнього процесу. Персоналізація спрямована на вдосконалення умінь аналізувати, критично мислити, висловлювати власні судження, порівнювати та оцінювати інформацію, а також на спонукання до навчання шляхом розвитку мотивації та самостійності здобувача освіти.

Таким чином, персоналізована освіта в умовах цифрової глобалізації має не лише педагогічний, а й соціокультурний вимір. Вона відображає загальні тенденції постіндустріального суспільства, в якому знання стає основним ресурсом, а особа – активним учасником інформаційної взаємодії. Освіта перестає бути замкненою системою і перетворюється на відкритий процес, що інтегрує індивідуальні, інституційні та глобальні компоненти. У цьому контексті персоналізація постає як спосіб інтеграції локального й глобального, традиційного й інноваційного, масового й індивідуального вимірів навчання.

Зелений Ігор,
доктор філософії з освітніх, педагогічних наук,
Ярмолович Оксана,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова Академія (м.Одеса)

ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В НАВЧАННІ: РОЛЬ ПРОБЛЕМНИХ ЗАВДАНЬ ТА РОЛЬОВИХ ІГОР У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ

Сучасний етап розвитку вищої освіти характеризується утвердженням гуманістичної парадигми, у центрі якої перебуває особистість здобувача освіти, його потреби, здібності, досвід та індивідуальна траєкторія розвитку. Особистісно-орієнтований підхід розглядає курсанта не як об'єкт навчального впливу, а як активного суб'єкта освітнього процесу, здатного до самостійного мислення, відповідального прийняття рішень та професійного саморозвитку. У такому контексті навчання іноземної мови у вищих військових навчальних закладах набуває особливої ваги, оскільки поєднує мовну підготовку з формуванням особистісних і професійних якостей майбутнього офіцера.

Ідея активізації навчання не є новою для педагогіки, однак в умовах цифровізації та оновлення освітніх стандартів вона набуває нового змісту. Активні методи передбачають залучення курсантів до вирішення змодельованих побутових і професійних ситуацій іноземною мовою. За В. Літтлвудом, комунікативний підхід орієнтує навчання на використання мови як засобу досягнення реальної мети, а не лише як систему правил. Таким чином, проблемне завдання виступає інструментом наближення навчальної діяльності до реального професійного середовища.

Особистісно-орієнтований підхід вимагає врахування попереднього досвіду курсантів, їх професійної мотивації та рівня підготовки. Виконання проблемних завдань спонукає до мобілізації знань з різних дисциплін, формує відповідальність за прийняті рішення та розвиває здатність діяти в умовах невизначеності. Психологічно такі завдання наближають процес оволодіння мовою до розв'язання логічних і професійних задач, що є природним видом діяльності для майбутніх офіцерів.

Особливе місце у гуманістично зорієнтованому навчанні посідає робота з професійно спрямованими текстами. Введення нових лексичних одиниць відбувається у контексті конкретної ситуації, що забезпечує їх осмислене засвоєння. Відповідно до гіпотези «зрозумілого вхідного матеріалу» С. Крашена, засвоєння мови відбувається за умови розуміння повідомлень, які дещо перевищують наявний рівень компетенції. «We acquire language by understanding messages, i.e., by receiving comprehensible input that contains structures a little beyond the current competence», за такими висновками Стефана Крашена професійно орієнтовані тексти, що містять логічно структурований матеріал, створюють оптимальні умови для поступового розширення мовної компетентності.

Робота над текстами реалізується поетапно: ознайомлення з новою лексикою, її рецептивне опрацювання та подальша активізація в усному й письмовому мовленні. На кожному етапі курсант виступає активним учасником навчального процесу: аналізує інформацію, ставить запитання, формулює власні висловлювання. Такий підхід сприяє розвитку автономності та рефлексії, що відповідає принципам гуманістичної педагогіки.

Важливою складовою особистісно-орієнтованого навчання є позааудиторне читання (extensive reading). Воно забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу, дозволяє курсантам самостійно обирати темп і обсяг читання, формує внутрішню мотивацію до вивчення мови. За Р. Деєм і Дж. Бемфорд, extensive reading передбачає читання значного обсягу матеріалу з метою загального розуміння та задоволення, що сприяє природному мовному розвитку. Виконання проблемних завдань за прочитаними текстами активізує аналітичне мислення та формує навички узагальнення інформації.

Рольова гра як метод реалізації гуманістичної парадигми забезпечує створення безпечного навчального середовища, у якому курсант може експериментувати з мовою, не боячись помилок. Ч.К. Бонвелл та Дж. Ейсон дали важливе для педагогіки визначення: “Active learning engages students in doing things and thinking about the things they are doing”. Сучасні методисти, спираються на це визначення і вказують, що активне навчання передбачає залучення курсантів до діяльності та осмислення власних дій. Також активне навчання сприяє формуванню професійної самостійності, умінню брати на себе відповідальність, розвиває лідерські якості у майбутніх офіцерів. Рольова гра відповідає характеристиці реальних умов, оскільки поєднує мовленнєву практику з емоційним переживанням ситуації.

У процесі підготовки до рольової гри курсант проходить кілька етапів: самостійний аналіз ситуації, визначення мовних засобів для її розв’язання, співпрацю з одногрупниками, безпосередню участь у комунікації та подальшу рефлексію. Така структура сприяє формуванню відповідальності, уміння працювати в команді, критично оцінювати власну діяльність. Важливо, що викладач у межах гуманістичної парадигми виступає не контролером, а фасилітатором, який підтримує та спрямовує навчальний процес.

Рольові ігри можуть проводитися в парах, малих групах або у форматі дискусій, конференцій, професійних нарад. Особливо ефективними є ситуації, наближені до майбутньої службової діяльності: планування операцій, обговорення стратегічних рішень, аналіз ризиків. У таких умовах відбувається інтеграція мовної та професійної підготовки, що відповідає принципу цілісного розвитку особистості.

Заключний етап роботи передбачає обговорення результатів гри, самооцінювання та аналіз типових помилок. Рефлексія є невід’ємним компонентом особистісно-орієнтованого підходу, оскільки сприяє усвідомленню власного прогресу та визначенню подальших цілей.

Отже, використання проблемних завдань і рольових ігор у навчанні іноземних мов відповідає основним положенням гуманістичної парадигми освіти та забезпечує реалізацію особистісно-орієнтованого підходу. Такі методи сприяють формуванню іноязычної комунікативної компетентності, розвитку критичного мислення, автономності, професійної відповідальності та мотивації до самовдосконалення. Вони створюють умови для гармонійного поєднання мовної підготовки з формуванням особистості майбутнього офіцера як суб’єкта професійної діяльності та міжкультурної комунікації.

Список використаних джерел:

1. Bonwell C. C., Eison J. A. *Active learning: Creating excitement in the classroom*. Washington, DC: George Washington University, School of Education and Human Development, 1991. 104 p.
2. Krashen S. D. *The input hypothesis: Issues and implications*. London : Longman, 1985. 120 p.
3. Littlewood W. *Communicative language teaching*. Cambridge : Cambridge University Press, 1981. 108 p.

Іванова Оксана,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Світлана,
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ОСВІТНЯ МОБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Освітня мобільність українських здобувачів освіти постає не лише як елемент інтеграційних процесів, а і як своєрідна соціокультурна відповідь на виклики сучасності. Міграційні процеси останніх років змінили погляди молоді на навчання – від сприйняття як усталеної національної системи до усвідомлення його як простору вибору, переміщення й гнучкості. Для багатьох українських здобувачів навчання за кордоном стало уособленням свободи від фінансових, політичних обмежень та страху за майбутнє. Однак водночас виникають нові розбіжності: між прагненням досягти успіху вдома і бажанням залишитися за кордоном, між патріотичними почуттями та міркуваннями практичності.

Динаміка освітньої та професійної мобільності української молоді окреслює не лише зміни в системі навчання, а й глибинні суспільні та культурні зрушення, що супроводжують процес входження держави у світовий освітній простір. Молодь здобула можливість перетинати кордони не лише географічно, а й інтелектуально, долучаючись до світових освітніх мереж, де знання та вміння перестають бути локальними.

Перший етап (до 2004 року) можна окреслити як час становлення освітньої мобільності. Українська молодь тоді лише знайомилася з можливістю здобувати освіту за межами країни. Важливими напрямами стали Польща, Чехія, Німеччина, пізніше – Канада й США. Мотиви здобувачів були здебільшого культурними: набути нового освітнього досвіду, отримати диплом, що визнається в Європі, опанувати іноземну мову. Академічна мобільність мала переважно обмінний та епізодичний характер (нетривалі програми, семестрове навчання, участь у міжнародних проєктах). Цей досвід поступово змінив уявлення про значення освіти та її роль у житті людини. Молодь почала усвідомлювати, що навчання – не лише спосіб здобуття знань, а й інструмент розширення життєвих можливостей і шлях до самореалізації. Так освітня мобільність перетворилася з культурного експерименту на внутрішню потребу особистості, стаючи важливим чинником професійної успішності. Вона відкривала перед українськими здобувачами освіти не лише іноземні аудиторії, а й нові способи мислення, міжкультурні комунікації, практики співпраці й самостійності. Саме в цій трансформації – від зовнішнього руху до внутрішнього зростання – була сформована інтелектуальна основа, яка згодом визначила стратегію розвитку освітнього потенціалу України.

Другий етап (середина 2000-х – початок 2010-х років) відзначився активною інтеграцією України в Болонський процес. Визнання дипломів, спільні освітні норми, програми спільних дипломів та залучення до європейських грантових ініціатив зробили мобільність масовішою. Якщо на початку 2000-х за кордоном здобували освіту кілька тисяч українців, то вже у 2013–2014 роках ця чисельність перетнула сто тисяч. Академічна мобільність набула організованого характеру: її почали підтримувати не лише світові фонди, а й українські заклади вищої освіти, усвідомлюючи, що міжнародний обмін – це не «відтік кадрів», а шлях до розвитку й репутаційного піднесення. Здобувачі освіти, які поверталися з-за кордону, приносили нову академічну культуру: високу вимогливість до викладачів, орієнтацію на практику, проєктну діяльність та критичне мислення. Це стало першим дієвим впливом мобільності на оновлення внутрішнього освітнього простору.

Третій етап (період після 2014 року), коли почалася російська агресія й держава увійшла в тривалий період соціально-економічної нестабільності. Саме тоді мобільність

перестала бути суто академічним вибором і набула вимушеного характеру. Для значної частини здобувачів освіта за кордоном стала способом тимчасового порятунку від невизначеності, пошуком стабільного майбутнього, а подекуди – і прихованою формою еміграції. Польща, Словаччина, Угорщина, країни Балтії створили спрощені умови вступу для українців, надаючи стипендії та адаптаційні програми. Це спричинило стрімке зростання кількості українських здобувачів освіти поза межами країни. Якщо до 2014 року головною причиною навчання за кордоном була якість освіти, то після 2014-го почав переважати чинник безпеки та економічної стійкості.

З 2022 року, після початку повномасштабної війни, процес переміщення набув безпрецедентних масштабів. Десятки тисяч здобувачів освіти були змушені виїхати з України, щоб продовжити навчання в європейських закладах освіти. Академічна мобільність остаточно перетворилася на потужну міграційну хвилю, де межа між освітньою та трудовою мобільністю була практично стерта. Молоді люди, які починали як здобувачі освіти, лишаються працювати в країнах навчання, формуючи довготривалі міграційні спільноти. Російсько-українська війна, істотно прискорила процеси мобільності, зокрема освітньої, водночас загострivши пов’язані з нею ризики: освітня подорож, що раніше сприймалася як запланований етап професійного зростання, перетворилася на вимушену втечу від війни та адаптацію до чужого освітнього простору, а перед українськими освітянами постало важливе завдання – зберегти власну молодь, не втратити її в європейських академічних системах і не допустити перетворення освітньої мобільності на освітню еміграцію.

Трудова мобільність української молоді логічно продовжує академічну. Ті, хто здобули освіту за межами держави, частіше інтегруються в місцеві ринки праці, застосовуючи знання, здобуті в європейських закладах вищої освіти. Проте не лише випускники університетів лишаються працювати за кордоном. Серед трудових мігрантів значну частку становить молодь з українськими дипломами, що не знайшла реалізації на внутрішньому ринку праці. Це засвідчує структурні диспропорції в національній економіці, де можливості професійного розвитку не відповідають освітньому рівню. Таким чином, трудова мобільність набуває форм соціально-економічного захисту, перетворюючись на запоруку фінансової стабільності, а не лише на інструмент кар’єрного зростання. З огляду на це сьогодні дедалі частіше наголошується на необхідності формування професійної мобільності ще під час навчання. Вона є не лише наслідком академічної активності, а і її продовженням – поєднанням освіти та практичної самореалізації. Професійна мобільність – це якісна характеристика особистості фахівця, його здатність адаптуватися до змін ринку праці, швидко опановувати нові компетентності й знаходити своє місце в динамічному світі. Таким чином, між академічною та професійною мобільністю існує природна, взаємозумовлена залежність: перша забезпечує знання, друга – здатність їх ефективно застосовувати.

Таким чином, поступово формується парадоксальна тенденція: академічна мобільність, покликана підсилити науковий та освітній потенціал держави, діє всупереч йому. Випускники, які мали б стати основою оновлення вітчизняної освітньої системи, обирають інший шлях – залишаються за межами країни, вливаючись у фахові кола іншої країни. Мотиви цього явища є багатошаровими. Серед них – недосконаліть молодіжної політики в Україні, невисокий рівень заробітної плати, відсутність належної дослідницької бази, слабка підтримка новітніх ініціатив. Крім того, існує й моральний аспект – зниження віри у владу як забезпечення стабільності. Молодь не прагне повертатися до системи, де їхні професійні здобутки знецінені, а перспективи обмежені.

Іванченко Євгенія,
доктор педагогічних наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)
Воловник Валентина,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)
Кушко Світлана,
здобувач PhD,
Військова академія (м. Одеса)

РОЛЬ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІНАХ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВВНЗ

Повномасштабне вторгнення рф спричинило конструктивні суспільні зміни на сучасному етапі розвитку держави та зумовило переорієнтацію вектору розвитку духовності нації. Трансформаційні оновлення в суспільстві екстраполюються і на освітній простір вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ), зумовлюючи потребу в оптимізації виховної та навчальної діяльності. М. Драгомиров, розглядаючи цілісність військово-педагогічного процесу як нерозривний зв'язок між навчанням, вихованням і розвитком особового складу, виховну складову виділяв при цьому як ключову. Дослідник відзначав вагомість морально-психологічного забезпечення діяльності як окремого воїна, так і військового колективу в цілому. Питання дослідження гуманітарної підготовки майбутніх офіцерів у військових вишах набуває все більшої актуальності в умовах воєнного стану в країні, його активно розробляють у своїх працях з педагогіки А. Вітченко, О. Власюк, С. Зубченко, А. Осьодло, Ю. Радченко, А. Сваричевська та ін.

Метою дослідження є розгляд гуманітарного блоку підготовки курсантів перших курсів ВВНЗ як фундаменту виховного процесу, спрямованого на зміцнення адаптаційного потенціалу курсантів. Цей процес передбачає розвиток вольової сфери, формування ціннісних орієнтирів на перемогу та виховання лідерських якостей майбутніх офіцерів.

Ще донедавна потужний вплив російської експансії призвів до виникнення умов, за яких певна частина українців не відчувала повноцінної приналежності до власної нації, перебуваючи під впливом багаторічної масової культури та ідеології росії.

Психіка вимушено стає менш вразливою, подекуди жорсткою, формуючи захисний бар'єр проти болю. Цей процес для наочності ототожнюється з класичною концепцією стресу Г. Сельє, що передбачає три стадії його розвитку: 1) стадію тривоги; 2) стадію резистентності; 3) стадію виснаження. Стадія тривоги, залежно від інтенсивності та характеру впливу, має різну тривалість і, як правило, активізує механізм пристосування організму до нових умов існування. Як писав сам Г. Сельє: "жоден організм не може постійно знаходитися у стані тривоги". Перехід до стадії резистентності (адаптації) означає, що організм пристосувався до нових умов, що ми і спостерігали протягом наступних кількох років після вторгнення. Початок третьої стадії виснаження пов'язаний у розумінні Сельє із вичерпанням компенсаторних ресурсів, під яким він розумів таке, що поки що не з'ясовано (Як писав Г. Сельє, "... ми до цих пір не знаємо, що саме виснажується, але зрозуміло, що тільки не запаси калорій"). Стадія виснаження відповідає явищам відчаю, безсилля та пригніченості, які охоплюють людину в безнадійній ситуації. «Життя на паузі» – втрата здатності відчувати радість та зневіра в майбутнє, підсилена тривалими періодами побутової невлаштованості (відсутності опалення, світла та води), особливо болісно сприймаються молоддю внаслідок притаманному цьому віку юнацькому максималізму й безкомпромісному сприйняттю світу. Молодь чутливіше реагує на будь-яку несправедливість, сприймаючи її як особисту трагедію чи крах ідеалів. Це, своєю чергою, спричиняє духовний занепад, що вимагає негайних кроків для відродження морального фундаменту нового покоління українців та особливої уваги до гуманітарної й психологічної підтримки. Ключовим етапом

становлення особистості, її культури та ціннісних орієнтирів, безумовно, є період навчання у вищій школі. Безперервне перебування курсанта в динамічному освітньому просторі зумовлює постійну трансформацію виховних впливів на його морально-етичні цінності. Єдність мети, схожі кар'єрні очікування, колективне подолання труднощів та традиції згуртовують курсантів, формуючи цілісну мікросистему. У процесі колективної діяльності, обміну думками та емоціями виникає своєрідний «ментальний конденсат», який з часом трансформується у стійку систему колективних цінностей та установок.

Свого часу на існування подібних феноменів звертав увагу засновник аналітичної психології К. Юнг, який пояснював природу колективних ментальних структур через концепцію архетипів та колективного несвідомого. У своїй праці «Архетипи і колективне несвідоме» К. Юнг описує, як спільні для людства образи та ідеї існують незалежно від конкретного індивіда, і як вони керують нашою поведінкою. Зміст колективного несвідомого утворюють архетипи, які не є надбанням окремого індивіда, а належать щонайменше цілій групі осіб. Своєю чергою, людина значною мірою формується під впливом цього ментального середовища. У контексті нинішньої війни цей феномен колективного інформаційно-енергетичного біополя, що стоїть за кожним громадянином, можна визначити як «український патріотичний егрегор». Він діє за принципом зворотного зв'язку: акумулює енергію однодумців і згодом сам починає спрямовувати та підживлювати їхні дії. Ключовим чинником тут є масштабність: що більше людей охоплено ідеєю і що гостріші їхні переживання, то потужнішим стає це середовище. Такий синергетичний ефект проєктується і на освітній процес: виховний потенціал кожного заняття реалізується через розкриття внеску українських фахівців у розвиток галузі та акцентування на соціальній відповідальності майбутнього офіцера.

Фундаментом професійної етики курсанта стають моральні орієнтири, що повністю відповідають вимогам військових статутів, які регламентують життєдіяльність ЗС України. Проте найвищий результат досягається за умови створення у ВВНЗ цілісного виховного середовища. Відтак, актуальною педагогічною проблемою залишається обґрунтований вибір методів виховання. Досвідчені педагоги підкреслювали: жоден метод виховання не є універсальною панацеєю. На підтвердження цієї думки А. Макаренко наголошував: «Жоден засіб не можна розглядати з погляду корисності або шкідливості, якщо він взятий відокремлено від усієї системи засобів. І, нарешті, жодна система засобів не може бути рекомендована як система постійна». З цього випливає, що педагогічна майстерність науково-педагогічних працівників полягає у здатності до глибокого аналізу кожної ситуації, врахування індивідуального профілю курсанта та прогнозування динаміки виховного процесу для оперативного коригування обраних методів.

Отже, пріоритетним завданням дисциплін гуманітарного циклу у вищих військових навчальних закладах є формування у курсантів першого курсу стійкого емоційного зв'язку з національним патріотичним простором. Предметом особливої уваги військової педагогічної науки має стати вплив гуманітарної підготовки на процес інтеграції (підключення) майбутніх офіцерів до «українського патріотичного егрегора» – потужної спільноти, сформованої ідеями, волею та діями захисників України.

Список використаних джерел:

1. Вітченко А. О., Осьодло В. І. Розвиток системи вищої військової освіти України в контексті сучасних трансформаційних змін. Наука і оборона. 2019. No 2. С. 44–50. URL: https://doi.org/ 10.33099/2618-1614-2019-7-2-44-50.
2. Сваричевська А. П. Гуманітарна підготовка майбутніх офіцерів у контексті модернізаційних перетворень вищої військової школи. *Педагогічні науки.* 2021. № 95. С. 113–119.

Кадієвська Ірина,
доктор філософських наук, професор,
Військова академія (м. Одеса)
Палій Лілія,
курсант, *Військова академія (м. Одеса)*

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Досить часто у здобувачів вищої освіти виникає питання, чому саме філософію вивчають у всіх Вищих навчальних закладах? Чому саме цей предмет у будь-яку епоху виступає невід'ємною складовою якісної вищої освіти? Мабуть для того, щоб знайти відповіді на подібні питання необхідно розібратись із тим, у чому саме полягає провідна особливість філософії та яку місію в розвитку людської цивілізації вона виконує? По-перше, досить відомим є той факт, що саме філософія виступає джерелом та першоосновою зародження майже всіх інших наук. По-друге, філософія самою своєю появою яскраво відображає існування всіх ключових духовних потреб людства. Ми всі живемо в амбівалентному, сповненому діалектичних протиріч світі природи та культури. Тому є цілком очевидним, що людина не є причиною створення природи (біосфери). Що ж стосується штучно створеного світу культури (ноосфери), то саме він у повному обсязі відображає унікальний та складний комплекс людських потреб, мрій, цінностей, прагнень та цілей. Філософія з'являється саме тому, що люди у всі часи гостро потребують усвідомленості будь-якої діяльності. Тобто можна переконливо стверджувати, що серед важливих та різноманітних функцій філософії, особливо виділяється функція цілепокладання (пошуку та обгрунтування сенсу буття людини та суспільства). Філософія завжди впливає на формування світогляду, систематизує та узагальнює знання із інших наукових дисциплін. Фактично саме філософія може допомогти кожному із нас краще зрозуміти себе та весь навколишній світ. Якщо неупереджено подивитись на всі основні структурні компоненти світогляду, можна зробити висновок про те, що саме філософія надає сенсу всім аспектам буття людини, природи та суспільства. Перш, ніж у людини будуть остаточно сформовані будь-які політичні, правові, етичні, естетичні, релігійні та ін. переконання та погляди, зазвичай у свідомості постають філософські питання, пов'язані із проясненням різних аспектів сенсу буття. Навіщо існує наука, освіта, мораль, політика, релігія, держава, тощо? Саме так виглядає первинний філософський аналіз, який зазвичай передує зануренню у вивчення тих або інших окремих наук. Таким чином, розмірковуючи про значення та роль філософії, можна переконливо стверджувати, що саме цей предмет у всі часи стабільно зберігає свою актуальність. Філософи різних епох наполегливо шукають сенс людського буття та створюють різноманітні ідеальні моделі індивідуального та суспільного розвитку. Нажаль не всі розуміють призначення цих ідеальних моделей, вважаючи їх звичайними «Утопіями» (місце, якого нема). Насправді людська цивілізація завжди гостро потребує ідеальних моделей розвитку, серед яких в умовах ідейного та ідеологічного плюралізму, можна обирати ту або іншу, яка спроможна задовольняти ключові потреби на певному конкретному етапі історичного розвитку.

Сенс буття можна вважати тією значущою ціллю, яку кожна людина вільно та усвідомлено обирає у своєму житті. Це така ціль, яка позитивно сприймається особистістю як своя, бажана та найкраща. Це саме така мета, яка підвищує рівень внутрішньої мотивації, надихає, викликає рішучість, цілеспрямованість, ентузіазм та бажання діяти. Сенс буття неможливо купити, його можна лише знайти, звертаючись до таких провідних джерел, як сфера трансцедентального, соціального та індивідуального буття. Філософія у цьому процесі пошуків може виступати найкращим помічником, експертом та консультантом, оскільки вона, так би мовити, наближає людину до найрізноманітніших сфер буття. Безумовно, звертаючись до філософських творів ми не знайдемо готових відповідей на ключові світоглядні питання, однак саме філософія спроможна підвищувати рівень розвитку

свідомості кожної людини. Справа полягає в тому, що більшість часу люди звичайно перебувають на побутовому рівні сприйняття та розуміння реальності. Теоретична ж свідомість являє собою систематизовану сукупність точних та науково обгрунтованих знань. Таким чином вивчення філософії в кінцевому рахунку дозволяє піднятись на рівень теоретичної свідомості. Важко переоцінити цей факт, адже розвинена теоретична свідомість є однією із провідних умов розвитку особистості.

В сучасних філософських дослідженнях досить часто лунає ідея про те, що у інформаційному суспільстві масового споживання практично всі виявилися беззбройними перед масованим інформаційним впливом. Це і різноманітна реклама, метою якої є спонукання і навіть примус людей до певних дій (придбання товарів та послуг тощо). В даному випадку, як ми розуміємо щастя, здоров'я та благополуччя людей маніпуляторів абсолютно не турбують. Але навіть крім реклами нас постійно атакує безліч темної, похмурої, негативної інформації, здатної викликати панічні настрої, зневіру, пригніченість і т.д. Різноманітна негативна інформація стимулює уяву людини, наповнюючи її страшними образами, підвищуючи рівень стресу від уявних загроз та небезпек. В результаті після таких інформаційних впливів люди зазнають низько енергетичних станів (відчувають занепад сил, зниження життєвого тонусу, погіршення настрою тощо). Таким чином, ми щодня поглинаємо значний обсяг інформації, що транслюється, яка здатна негативно впливати на людську свідомість. І це не випадковість. Просто в умовах глобалізації світової економіки кожна людина розглядається передусім як покупець тієї чи іншої продукції. Саме цей, а не якийсь інший пріоритет механічно відкидає на задній план проблему здоров'я, щастя та благополуччя сучасного суспільства.

Для цілей економічної доцільності вищі духовні гуманістичні цінності часто відверто ігноруються. Суто споживальницьке ставлення до світу та один до одного, що культивується сьогодні, в результаті не приносить глибокого задоволення і щастя. В результаті сучасна людина стає постійним об'єктом психологічних маніпуляцій, засвоюючи численні соціальні міфи та стереотипи. З цих та багатьох інших причин сучасні люди дуже часто не почуваються щасливими, не розуміючи, що робити і як собі допомогти? Вони скаржаться на ознаки песимістичного, трагічного та депресивного світосприйняття, коли до звички входить мислення, сповнене страхом, образами, заздрістю, розчарованістю тощо. Звичні патерни негативного мислення з часом перетворюються на всілякі бар'єри, перешкоди та самообмеження, які буквально не дають людям відчути себе вільними, задоволеними, благополучними та щасливими. Хочеться особливо наголосити, що здатність фантазувати і мріяти сама по собі, звичайно, є найбільшим надбанням людства. Саме цієї здатності людської свідомості ми завдячуємо розвитком всіх сфер життя. Однак жива творча уява передбачає інтелектуальну та духовну активність, допитливість. Людина, яка цікавиться філософією та усвідомлено розвиває у собі творчу уяву, сама є сценаристом і режисером, але в жодному разі не пасивним спостерігачем власного життя.

Список використаних джерел:

1. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник. К.: Книга, 2005. 528с.
2. Кадієвська І.А. Значення та роль гуманітарних дисциплін у розвитку вітчизняної освіти. *Матеріали міжнародної наукової конференції «Методологія та технологія сучасного філософського пізнання».* 23–24 травня 2024 рік С.140–142.

Кічка Микола,
здобувач PhD,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Світлана,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ У ПІДГОТОВЦІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасний прогрес у сфері цифрових технологій суттєво модифікує систему вищої освіти, відкриваючи нові горизонти для доступу до навчання та якості освітніх послуг. Одним із пріоритетних напрямів трансформації освітньої системи є дистанційне навчання, яке дедалі набуває значимості на ринку освітніх послуг. Завдяки своїй адаптивності та широкій доступності, цей формат освітнього процесу стає дієвим інструментом підготовки кадрів, здатних оперативно реагувати на вимоги сучасного ринку праці. Еволюція дистанційного навчання у закладах вищої освіти охоплює тривалий і складний період, починаючи від використання радіо- та телевізійних технологій і завершуючи інтеграцією інноваційних онлайн-платформ та інтерактивних засобів комунікації. Різноманітність моделей дистанційного навчання обумовлює необхідність системного аналізу їхньої ефективності, враховуючи специфіку економічної освіти.

Особливості організації дистанційного навчання у вищій школі розглядалися в працях низки науковців. Так, Л. Філіпова [1] та інші дослідили принципи ефективної організації дистанційного навчання та напрямки цифрової трансформації у підготовці науково-педагогічних кадрів в вітчизняних ЗВО. На основі аналізу досвіду європейських університетів, науковцями визначено ключові підходи, які можуть бути інтегровані в українську освітню систему. Так, у дослідженні висвітлено основні напрями розвитку дистанційної взаємодії в освітніх програмах європейських ЗВО у країнах ЄС у зв'язку з переходом на дистанційну форму навчання.

Отож, проблеми формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу в умовах дистанційного навчання відображені у публікаціях·. Зокрема, у проаналізованих дослідженнях виокремлено такі ускладнення дистанційного навчання:

1. Технічні проблеми, серед яких особливе місце займає цифрова нерівність. Вона проявляється в нерівному доступі учасників освітнього процесу, зокрема здобувачів освіти та педагогів, до сучасного обладнання й стабільного високошвидкісного інтернету. Окрім того, часто наявна техніка є застарілою і не відповідає технічним вимогам сучасних освітніх платформ та програмного забезпечення. Це ускладнює процес освоєння інноваційних програм і сервісів, створюючи додаткові труднощі в опануванні нових програмних продуктів і сервісів.
2. Методичні проблеми, серед яких низький рівень мотивації учасників освітнього процесу та відсутність єдиних методичних підходів до організації навчального середовища. Згідно з результатами досліджень , частина науково-педагогічних працівників має недостатню мотивацію щодо опанування сучасних технологій, що зумовлено їх орієнтацією на традиційні форми викладання. Водночас здобувачі освіти стикаються зі значними труднощами в адаптації до умов самостійної роботи. Неврегульованість уніфікованих принципів викладання та критеріїв оцінювання в рамках дистанційного формату спричиняє фрагментарність у педагогічній взаємодії, що негативно впливає на загальну ефективність освітнього процесу. Окрім того, дистанційне навчання передбачає посилені вимоги до самоорганізації та відповідальності здобувачів, що нерідко стає додатковою перешкодою для повноцінного засвоєння навчального матеріалу.

3. Проблеми із забезпеченням безпеки у цифровому освітньому середовищі. В умовах дистанційного навчання зростають ризики, пов'язані із витоком персональних даних, випадками кібербулінгу та іншими загрозами у цифровому середовищі. Частково це зумовлено недостатнім рівнем обізнаності учасників освітнього процесу щодо правил безпечної роботи в мережі. Додатково існує потреба у вдосконаленні нормативно-правової бази, що регулює дистанційне навчання, а також у розробці та впровадженні чітких стандартів цифрової безпеки у ЗВО.

Таким чином, аналізу актуальних проблем і перспектив розвитку дистанційного навчання в Україні в контексті повоєнного відновлення та технологічних трансформацій, що відбуваються під впливом Четвертої промислової революції. Науковцями запропоновано рекомендації щодо удосконалення дистанційного навчання в повоєнній Україні, що дозволить підготувати кадри для відновлення та інноваційного розвитку економіки. Серед перспективних шляхів покращення дистанційної освіти визначено:

1. Доцільне поєднання синхронного й асинхронного режимів;
2. Забезпечення вільного доступу до інформаційно-аналітичних матеріалів, розміщених на електронних ресурсах університету, а також на електронних ресурсах відкритого доступу інших організацій;
3. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності, інтерактивних мультимедійних технологій, створення та використання симуляторів лабораторного обладнання та практичних ситуацій типових для спеціальності, забезпечення віддаленого доступу до навчального/ лабораторного обладнання;
4. Забезпечення можливості самостійного регулювання режиму навчання, його часових і географічних параметрів, можливості формування власного освітнього середовища, зокрема повторних переглядів відеозаписів занять тощо.

Такий підхід, безумовно, є доцільним і перспективним, проте слід враховувати, що кожен із запропонованих напрямків, незважаючи на свою інноваційність, може зіткнутися зі значними труднощами в процесі практичного застосування. Зокрема, інтеграція синхронного та асинхронного режимів навчання, хоча й сприяє гнучкості освітнього процесу, накладає додаткове навантаження на викладачів. Вони змушені координувати онлайн-зустрічі та водночас забезпечувати здобувачів необхідними навчально-методичними матеріалами для роботи в асинхронному форматі. Для студентів із недостатнім рівнем самодисципліни така автономія в регулюванні процесу навчання може призвести до прокрастинації, що неодмінно позначиться на їхній успішності. Брак чіткого розкладу може спровокувати соціальну ізоляцію та зниження мотивації через втрату відчуття спільності серед учасників освітнього процесу. Використання технологій віртуальної та доповненої реальності дійсно відкриває унікальні перспективи, однак їх впровадження наразі потребує суттєвих фінансових витрат на розробку програмного забезпечення, придбання обладнання та підготовку кадрів.

Список використаних джерел

1. Філіппова, Л. В., Бесеганич, І. В., Мовчан, Д. Р., & Колесник, О. Б. (2023). Особливості організації дистанційного навчання у процесі фахової підготовки науково-педагогічних працівників ЗВО України (аналіз досвіду країн ЄС). *Академічні візії*, (17). URL: https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/239.
2. Черновол, Є. О., Чепелюк, А. В., & Куртяк, Ф. Ф. (2023). Щодо цифровізації освітнього процесу у закладах вищої освіти України: нові можливості та перспективи. *Академічні візії.* (15). URL: http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.759516.

Коваль Богдан,
курсант, Військова Академія (м. Одеса)
Білий Денис,
Військова академія (м. Одеса)

РЕЛІГІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІПСО ПРОТИВНИКА: РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ ПІДХІД ДО ПРОТИДІЇ МАНІПУЛЯТИВНИМ ВПЛИВАМ

«Той, хто нав'язує свою волю через дух і віру,
перемагає без бою».

Сунь-дзи

У сучасному світі релігія суттєво впливає на морально-психологічний стан військовослужбовців. Актуальність теми зумовлена багатогранністю цього впливу, оскільки релігія формує фундаментальні аспекти психіки людини – цінності, життєві сенси та почуття безпеки.

У сучасному контексті інформаційно-психологічних операцій (ІПсО) релігії є одним з ключових чинників тому, що вона апелює не до людської логіки, а до глибини нашої віри (віри людини), тому військові не завжди дотримуються своєї логіки, а спираються, у тому числі і на релігійні чинники.

Проводячи заняття з морально-психологічного забезпечення або інші тренінги серед військовослужбовців, слід сприймати релігію не як набір догм, а як інструмент, який безпосередньо впливає на особовий склад, підвищує його боєздатність, моральний стан та готовність до виконання бойових завдань.

Релігія в ІПсО це не про віру в Бога, а про технологію впливу на особовий склад, противник активно використовує релігію для запуску дескрутивних програм основні форми впливу поділяються на такі три нормативи: "Богообранність", "Священна оборона" та "Братовбивство", де богообранство стверджує що армія рф це «воїнство христове», яке виконує волю самого бога що на їхню думку виправдовує усі їх злочини.

Термін "священна оборона" у їхньому розумінні подається так, ніби агресія є превентивним ударом для захисту "істинної віри" від "західного сатанізму". Наратив про "братовбивство" використовується як спроба деморалізувати українського солдата, подаючи опір як "гріх проти одновірних братів".

Також противник активно використовує релігійні символи, вони використовують маркування техніки, наносять надписи з біблії, писань та ликів святих так вони перетворють зброю на сакральний об'єкт.

Ворог використовує релігію як інструмент психологічного впливу. Наприклад, ікони виставляють на блокпостах і передових позиціях, розраховуючи, що віруючі військовослужбовці ЗС України утримаються від стрільби в напрямку святинь. Розповсюджуються відео, де священники нібито благословляють їхні ракети та снаряди, що летять на мирні міста, особовий склад і техніку, підкреслюючи відому фразу: «Мы русские, с нами Бог!».

Релігію ворог змішує з політикою, формуючи політико-релігійні міфи. Головний з них – «Русскій мір», який подає війну проти України як божественну волю, а опір – марним. Деструктивна релігія спрямована на деморалізацію: вона посилає сигнал «Ти грішник, твоя боротьба марна», намагаючись посіяти сумнів та зламати бойовий дух. Конструктивна ж релігія зміцнює, мотивує захищати родину і підтримує переконання «Я захисник, зі мною правда».

Противник активно використовує релігію як інструмент впливу, намагаючись деморалізувати наші війська та змусити сумніватися у сенсі боротьби. Йдеться про нанесення ікон на техніку, освячення зброї та особового складу, створення міфів про «священну війну» та пропаганду, що війна проти нас є «волею Божою». Такі дії мають на

меті психологічно впливати на військовослужбовців і цивільне населення, змушуючи опускати зброю або втрачати бойовий дух.

Релігієзнавчий підхід дозволяє критично оцінювати подібні маніпуляції. Наприклад, ікона на танку або благословення зброї – це не сакральний захист, а театральний ритуал, покликаний вплинути на психологію ворога. Розуміння цього дозволяє військовослужбовцям позбутися «магічного страху», зберегти внутрішню стійкість і не піддаватися пропаганді.

Для ефективного протидії ворожим інформаційно-психологічним операціям релігієзнавство повинно стати системним елементом підготовки особового складу. Це включає тісну співпрацю з капеланами, які забезпечують морально-психологічну підтримку та допомагають обробляти стресові ситуації. Також важливо впроваджувати курси з аналізу релігійних ідей, які використовує противник, щоб військові могли швидко розпізнавати ворожі маніпуляції та не піддаватися на психологічний тиск. Освоєння таких знань допомагає прогнозувати поведінку підлеглих і цивільного населення.

Боротьба за сенс і моральні цінності є не менш важливою, ніж боротьба за територію. Якщо ворог контролює духовну сферу, він може підірвати бойовий дух ще до початку активних дій. Релігієзнавство дозволяє майбутнім офіцерам розуміти мотивацію своїх підлеглих і противника, приймати виважені рішення та підтримувати ефективність управління підрозділами у складних умовах.

Особливо важливо впроваджувати релігієзнавство воєнної спрямованості у навчальний процес військових вишів. Курсанти повинні навчитися розрізняти конструктивне та деструктивне використання релігії, розуміти, як релігійні цінності впливають на мотивацію та поведінку людей, та застосовувати ці знання у практичній діяльності. Таке навчання формує майбутніх командирів, здатних не лише захищати територію, а й підтримувати моральний стан підлеглих, протидіяти інформаційно-психологічним операціям противника та зберігати бойовий дух у найскладніших умовах.

У підсумку, релігієзнавство стає потужним інструментом підготовки військовослужбовців, який допомагає формувати критичне мислення, розуміння психологічного впливу противника та зміцнює морально-психологічну стійкість особового складу.

Список використаних джерел:

1. Інститут релігійної свободи. Звіти про використання релігії в агресії РФ. URL: https://irs.in.ua.
2. Центр протидії дезінформації при РНБО. Аналіз релігійних фейків та ІПСО. URL: https://cdi.rnbo.gov.ua.
3. Почепцов Г. Г. Психологічні війни: розділ про семіотичний аналіз символів. Київ: СКІФ, 2021. 256 с.

Ландарь Роман,
здобувач PhD,
Військова академія (м. Одеса)

ЕВОЛЮЦІЯ ПОГЛЯДІВ НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ДЕСАНТНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЗМІНИ ОСВІТНІХ ПАРАДИГМ

Зміна безпекового середовища та інтенсивний розвиток військових технологій детермінують нові підходи до формування переліку вимог щодо інтелектуальної підготовки майбутніх офіцерів-десантників. Важливість обраної теми актуалізує потребу в розвитку інтелектуального потенціалу майбутніх командирів Десантно-штурмових військ (ДШВ) на тлі трансформації освітніх парадигм. Традиційні підходи до підготовки військових кадрів, сформовані за радянських часів, не забезпечують належного розвитку критичного мислення та професійної самостійності курсантів.

У цьому контексті інтелектуальне навчання майбутніх командирів ДШВ розглядається як цілеспрямований процес розвитку їхніх когнітивних здібностей, аналітичного мислення, готовності ухвалювати рішення в екстремальних умовах та набуття глибоких професійних знань відповідно до командної посади. Ефективність такого навчання залежить від його адаптації до новітніх педагогічних підходів. Важливим є аналіз динаміки поглядів на інтелектуальну підготовку майбутніх офіцерів ДШВ в умовах зміни освітніх парадигм, що дозволить визначити пріоритетні шляхи вдосконалення на сучасному етапі. Зокрема, це актуалізує завдання з розроблення науково обґрунтованих пропозицій щодо адаптації змісту освіти у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ) для курсантів факультету Десантно-штурмових військ.

Аналіз радянської освітньої парадигми засвідчує домінування авторитарної моделі навчання, орієнтованої на репродуктивне засвоєння стандартизованих знань та безумовну дисципліну. У цій системі курсант розглядався як пасивний об’єкт педагогічного впливу, що суттєво обмежувало розвиток критичного мислення та розумної ініціативи. Пострадянська парадигма, своєю чергою, поєднувала інерцію радянської спадщини зі спробами модернізації. Попри впровадження окремих елементів особистісно орієнтованого підходу, система військової освіти залишалася надмірно централізованою. Проте накопичення системних проблем актуалізувало потребу докорінних змін, що згодом зумовило приєднання України до Болонського процесу та зміну освітнього вектора, а саме: від парадигми накопичення знань до формування професійних компетентностей.

Нинішній етап розвитку військової освіти характеризується утвердженням компетентнісного підходу, гармонізованого зі стандартами NATO та бойовим досвідом, набутим у війні за незалежність України. Ключова відмінність цієї моделі полягає у зміщенні акценту з репродуктивного засвоєння знань на формування здатності ефективно діяти у непередбачуваних ситуаціях. У цьому контексті компетентнісна парадигма виступає методологічним фундаментом інтелектуального навчання, орієнтуючи освітній процес на підготовку офіцера-лідера, здатного до творчого розв’язання бойових завдань та адаптації до сучасних викликів сьогодення.

Сучасна методика підготовки майбутніх офіцерів ДШВ зазнає суттєвих змін, змістивши акцент на використання активних та інтерактивних технологій навчання (тренінги, класи VBS, рольові ігри). Широке впровадження засобів комп’ютерного моделювання та практичних відпрацювань (групова вправа, тактико-стройове заняття) дозволяє курсантам набувати навичок з ухвалення рішень у режимі реального часу з подальшим аналізом прооблених дій (АПД). Такий підхід буде стимулювати ініціативність та самостійність майбутніх командирів, забезпечуючи максимальне наближення освітнього процесу до бойових реалій і сприяючи формуванню адаптивності та стресостійкості.

Особливого значення набувають колективні форми роботи, зокрема групові вправи та залучення курсантів до комплексних штабних тренувань, які моделюють динаміку сучасного

бою та розвивають лідерські якості. Поряд із цим, інтелектуальний вишкіл посилюється через науково-дослідну діяльність, що фокусується на глибокому аналізі бойового досвіду та розробці новітніх технологій. Це формує у курсантів навички до інтелектуального мислення, вміння працювати з інформацією (алгоритм роботи командира ланки командир взводу/роти при отриманні бойового завдання «Процедура організації бою (Дій)») та здатність аргументовано вирішувати складні тактичні завдання в умовах невизначеності. (тактична задача за темою «Штурмові дії», «Десантно-штурмові дії», «Рейдові дії» та інші).

Ефективність підготовки забезпечується зміною ролі викладача на фасилітатора, використанням цифрових освітніх платформ та поглибленням міжнародної співпраці з країнами партнерами Північноатлантичного альянсу. Інтеграція стандартів NATO та доступ до світових інформаційних ресурсів дозволяють змістити фокус із репродуктивного засвоєння матеріалу на його прикладне застосування. Результатом такого підходу стає формування офіцера-лідера нової генерації, який поєднує високий рівень професійної компетентності з розвиненим критичним мисленням, готового до ефективного управління підрозділами.

Узагальнюючи результати аналізу еволюції освітніх парадигм, варто констатувати, що перехід від авторитарної радянської моделі до сучасного компетентнісного підходу став безальтернативним шляхом розвитку курсантів в системі освіти ВВНЗ. Ця трансформація, детермінована євроатлантичною інтеграцією та реаліями сучасної війни, докорінно змінює пріоритети навчання, а саме: від репродуктивного засвоєння знань до формування критичного мислення, лідерських якостей та здатності приймати рішення в умовах невизначеності. Результатом цих змін стане поява генерації командирів-лідерів, здатних управляти підрозділами не лише силою наказу, а й за рахунок особистих якостей, що є стратегічним чинником національної безпеки. Подальший розвиток системи військової освіти пов’язується із поглибленням цифровізації, впровадженням адаптивних технологій та персоналізацією навчання, адже саме творчо мислячий офіцер, готовий до постійного самовдосконалення, та виступає запорукою боєздатності Збройних Сил України в подіях швидкоплинного характеру.

Список використаних джерел:

1. Мірненко В. І. Трансформація системи освіти в умовах війни: виклики, адаптаційні стратегії й перспективи розвитку цивільної та військової освіти в Україні (2022–2025 рр.) Міжнародний науковий журнал «Military Science». № 3. С. 329–352.
2. Концепція трансформації системи військової освіти за стандартами NATO : офіційне повідомлення Кабінету Міністрів України. URL: ht.tps://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-kontseptsiiu-transformatsii-systemy-viiskovoi-osvity-za-standartamy-nato (дата звернення: 14.01.2026).
3. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80.

Ландарь Роман,
здобувач PhD,
Військова академія (м. Одеса)

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЗДАТНІСТЬ ДО НАВЧАННЯ: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ У ВІЙСЬКОВІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Важливість дослідження взаємозв'язку між інтелектуальною компетентністю та здатністю до навчання зумовлена потребою якісної підготовки майбутніх офіцерів Десантно-штурмових військ (ДШВ). Перед науково-педагогічними працівниками постає стратегічне завдання – забезпечити формування командирів нової генерації, чий інтелектуальний потенціал відповідатиме сучасним вимогам держави, та сприятиме здобуттю перемоги над російсько-окупаційними військами у війні за незалежність України.

Динаміка бойового застосування підрозділів ДШВ вимагає від командира підрозділу здатності миттєво аналізувати обстановку та приймати нестандартні рішення на дії. У цьому контексті інтелектуальна компетентність командної ланки стає головним інструментом здобуття тактичної переваги над ситуацією яка склалася (Оперативна обстановка в районі виконання завдань за призначенням). Це актуалізує для вищого військового навчального закладу (ВВНЗ) потребу переходу від традиційної моделі навчання до компетентнісної парадигми, яка фокусується на розвитку інтелектуальної компетентності офіцера, як запоруки ефективних дій посадовою особою у бойових умовах, прийняття нестандартних важливих рішень.

Попри визнану значущість інтелектуального розвитку майбутніх офіцерів ДШВ, у науковій думці досі спостерігається термінологічна невизначеність щодо співвідношення категорій «інтелектуальна компетентність» та «здатність до навчання». Нерідко ці поняття ототожнюються, хоча у психолого-педагогічній площині вони мають відмінну сутність.

Відтак, актуалізується наукова проблема з'ясування діалектики взаємозв'язку цих феноменів, а саме: чи виступає здатність до навчання передумовою формування компетентності, її структурним компонентом, чи самостійним вектором освітнього процесу. Обґрунтування відповіді на це питання є ключовим для побудови ефективної моделі підготовки майбутніх офіцерів-десантників, готових до безперервного професійного самовдосконалення.

З огляду на це, у вимірі сучасної військової педагогіки важливо проаналізувати сутність та причинно-наслідкові зв'язки вказаних категорій, що слугуватиме підґрунтям для розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи інтелектуальної підготовки майбутніх офіцерів ДШВ.

Сфера професійної підготовки військових фахівців перебуває на етапі утвердження компетентнісно орієнтованого підходу, гармонізованого зі стандартами NATO. Нормативно-правова база, зокрема Закон України «Про вищу освіту», детермінує нове розуміння професіоналізму, де визначальною умовою стає здатність до безперервної освіти впродовж життя особи. У цьому контексті «навчальна компетентність» змінюється з бажаної якості в імператив професійної діяльності офіцера, посідаючи чільне місце в структурі ключових компетентностей сучасного військового фахівця.

Зростання ролі інтелектуальної складової у підготовці майбутніх офіцерів-лідерів зумовлене характером сучасних бойових дій, які висувають підвищені вимоги до когнітивної гнучкості командирів. Практичним підтвердженням цього є аналіз досвіду російсько-української війни, який засвідчує, що здатність швидко опановувати нові технології та тактичні прийоми без тривалого формального навчання стає критичним чинником бойової ефективності. Водночас ретроспективний аналіз системи підготовки курсантів виявляє певну диспропорцію, а саме: традиційно пріоритет надавався формуванню вузькопрофесійних знань та фізичних якостей, тоді як розвиток психолого-педагогічних і пізнавальних компетентностей тривалий час залишався поза фокусом належної уваги.

Водночас сучасні тенденції демонструють позитивну динаміку подолання цієї суперечності. Широке впровадження інтерактивних технологій, ситуаційного моделювання та залучення курсантів до проведення командно-штабних навчань із подальшим розбором виконаних дій спрямоване на активізацію саме інтелектуальної сфери військовослужбовців. Такий підхід сприяє формуванню не лише кваліфікованого фахівця-виконавця, а й розвиненої особистості, здатної до самостійного конструювання нових знань та ефективного прийняття рішень в умовах високої невизначеності.

Аналіз причинно-наслідкових зв'язків дозволяє розглядати інтелектуальну компетентність як цілісний результат освітньої діяльності, що акумулює систему знань, аналітичних умінь та досвіду їх застосування. Натомість здатність до навчання виступає динамічним механізмом та необхідною передумовою набуття цієї компетентності. Хоча ці категорії мають спільне когнітивне підґрунтя, їх сутнісна відмінність полягає у функціональному вимірі, а саме: компетентність характеризує актуальний рівень готовності майбутнього офіцера-десантника до вирішення професійних завдань, тоді як здатність в навчанні визначає його потенціал швидко засвоювати нову інформацію та адаптації до змін. Точкою перетину цих понять є сформоване вміння вчитися, яке інтегрує розвинений інтелект із навичками самостійної пізнавальної діяльності.

Взаємодія зазначених феноменів має циклічний характер, оскільки високий рівень навчальної спроможності прискорює формування інтелектуальної компетентності, яка згодом стає інструментальним фундаментом для подальшого професійного розвитку. Офіцер, який володіє розвиненим критичним мисленням та методологією пізнання, значно ефективніше опановує навчальні дисципліни (управління діями та тактика підрозділів десантно-штурмових військ, вогнева підготовка, повітряно-десантна підготовка тощо), реалізуючи принцип освіти впродовж життя.

Відтак, аналіз сучасних тенденцій розвитку військової освіти засвідчує, що стратегічним завданням військової педагогіки є не лише ретрансляція інформації, а й цілеспрямований розвиток навчальних спроможностей курсантів, що виступає гарантом стійкого зростання їхньої професійної майстерності та бойової ефективності впродовж усієї служби. У цьому контексті вдосконалення системи підготовки майбутніх офіцерів-десантників передбачає системний перегляд навчальних програм на предмет їх відповідності викликам повномасштабної війни та пріоритетам державної безпекової політики. Застосування порівняльного аналізу дозволить інтегрувати у зміст освіти досвід використання новітнього озброєння та обрати оптимальні альтернативи професійної підготовки. Це слугуватиме основою для модернізації матеріально-технічної бази та широкого впровадження інтерактивних технологій і методик, спрямованих на розвиток критичного мислення та професійної адаптивності курсантів.

Узагальнюючи, варто констатувати, що інтелектуальна компетентність та здатність до навчання є нерозривними складовими професійної спроможності офіцера, де здатність вчитися виступає динамічним механізмом досягнення компетентності. Стратегічним пріоритетом сучасної військової освіти стає формування професіонала, який не лише володіє фаховим арсеналом, а й готовий до його постійного вдосконалення на протязі періоду проходження військової служби.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку Військового інституту Київського національного університету ім. Т. Шевченка.
URL: https://viknu.mil.gov.ua/files/strategies/Стратегія%20розвитку%20ВІКНУ.pdf.

Ландарь Роман,
здобувач PhD,
Військова академія (м. Одеса)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ АДАПТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВИХ ВІЙСЬК

Високий рівень невизначеності, що характеризує зону жорсткого збройного протиборства з російсько-окупаційними військами, детермінує потребу в системній зміні підходів на користь формування цілісної особистості офіцера-лідера, здатного не лише здійснювати управління, а й особистим прикладом та нестандартним мисленням прокладати шлях до виконання бойового завдання там, де не працюють шаблони. Реалізація цього завдання вимагає перегляду балансу між кількісними показниками навантаження та якістю сформованих компетентностей. Пріоритетом має стати впровадження виключно тих методик, що довели свою максимальну результативність і прикладну цінність, забезпечуючи стовідсоткову ефективність застосування набутих знань у бойових умовах. У цьому контексті професійна компетентність командира перестає бути незмінним набором знань, а перетворюється на здатність діяти гнучко та адаптивно, виявляючи рішучість у прийнятті рішень під тиском бойових дій. Забезпечити таку підготовку повинно проходити з залученням до викладання офіцерів-практиків, які мають унікальний бойовий досвід управління особовим складом. Саме передача «живого» досвіду науково-педагогічними працівниками (НПП) з бойовим досвідом є запорукою формування справжньої інтелектуальної адаптивності курсантів факультету підготовки Десантно-штурмових військ та морської піхоти (підготовки ДШВ та МП).

Зазначене актуалізує нагальну потребу в науковому обґрунтуванні та впровадженні комплексу спеціальних педагогічних умов. Їх реалізація у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) покликана трансформувати освітнє середовище таким чином, щоб воно стало каталізатором формування інтелектуальної адаптивності майбутніх офіцерів-десантників, забезпечуючи побудову автентичної національної системи підготовки, яка буде ґрунтуватися на унікальному бойовому досвіді Збройних Сил України (ЗС України) та критичному запозиченні виключно конструктивних практик країн NATO.

Практична реалізація цього підходу відбувається в межах загальної трансформації системи військової освіти в умовах бойових дій. Зокрема, досвід відбиття збройної агресії та імплементація стандартів Альянсу актуалізували процес поступової зміни в системі військової освіти, спрямований на інтеграцію кращих світових практик та принципів Mission Command (управління через завдання). Проте аналіз освітньої практики свідчить про наявність об’єктивної суперечності, а саме: попри офіційне декларування принципів Mission Command закріплених в доктринальних документах ЗС України, у навчальному процесі подекуди зберігається інерція шаблонних підходів.

Особливої гостроти ця проблема набуває з огляду на специфіку бойового застосування підрозділів ДШВ, яка передбачає виконання завдань в автономному режимі, часто в тилу противника, дозволяє зробити припущення, що визначальним чинником професійної надійності виступатиме саме його здатність до інтелектуальної адаптації.

Вивчення передового досвіду країн NATO засвідчує пріоритетність формування толерантності до ризику та системного мислення. Проте реалізація цих підходів у підготовці курсантів факультету підготовки ДШВ та МП ВВНЗ потребує критичного переосмислення крізь призму викликів повномасштабної війни в Україні. Це актуалізує потребу в розробленні авторської системи педагогічних умов, яка гармонійно поєднує інноваційні західні методики з імперативами національної воєнної школи.

Формування інтелектуальної адаптивності майбутніх офіцерів-десантників вимагає докорінної зміни освітньої парадигми, що передбачає перехід від репродуктивного засвоєння знань до системного розвитку продуктивного мислення. Ефективним інструментом

досягнення цієї мети повинно виступати впровадження проблемно-орієнтованих та інтерактивних методик (аналіз кейсів, моделювання динамічних змін обстановки, стрес-тестування), що моделюють умови високої невизначеності та ризику. Створення «безпечного середовища для помилок» у поєднанні з міждисциплінарним підходом, що дозволить трансформувати страх перед невдачею в досвід, а вузьку спеціалізацію – у системне бачення поля бою. Такий алгоритм підготовки може забезпечити розвиток у курсантів толерантності до непередбачуваних змін та здатності оперативно генерувати нестандартні рішення в умовах дефіциту часу.

Невід'ємною складовою цього процесу є виховання автономності мислення та лідерських якостей через надання курсантам суб'єктності в навчанні. Залучення до викладання викладачів з реальним бойовим досвідом, використання симуляційних технологій (VR/AR) та практика взаємного наставництва зможуть наблизити освітній процес до реалій війни, формуючи психологічну стійкість у курсантів. У результаті інтелектуальна адаптивність стає не вродженою рисою, а сформованою компетентністю офіцера-лідера, який сприймає кожен новий виклик не як загрозу, а як стимул до безперервного професійного самовдосконалення, що є запорукою боєздатності ЗС України в довгостроковій перспективі.

Практична реалізація цих педагогічних умов передбачає створення інноваційного освітнього середовища, що базується на принципах «права на помилку» та моделюванні ситуацій з досвіду бойових дій у війні за незалежність України. Ключовим інструментом повинно виступати впровадження активних методик, а саме: сценарних ігор зі змінними ввідними, бойових симуляцій та тренінгів беручи окремі стандарти Північноатлантичного альянсу «Train as you fight». Це дозволить змінити роль викладача на фасилітатора, а курсантам – набути практики з прийняття нестандартних рішень, долаючи шаблонність мислення через практику розв'язання тактичних завдань із багатьма невідомими.

Паралельно критичного значення набуває розвиток психологічної стійкості та автономності мислення майбутніх офіцерів-десантників. Інтеграція в навчальний процес тренінгів зі стрес-менеджменту та виконання завдань в умовах екстремального когнітивного навантаження, зможе забезпечити формування резилієнтності до бойового стресу. Водночас, стимулювання до самостійної пізнавальної активності та науково-дослідної роботи закладе фундамент для безперервного професійного самовдосконалення, перетворюючи курсанта на активного лідера, здатного ефективно діяти в умовах інформаційного хаосу.

Узагальнюючи викладене, варто констатувати, що інтелектуальна адаптивність належить до переліку головних професійних якостей притаманних майбутньому офіцеру-десантнику, формування якої має стати пріоритетом в освітньому процесі ВВНЗ. Реалізація обґрунтованих педагогічних умов дозволить трансформувати підготовку курсантів, забезпечивши їх не лише фаховими знаннями, а й здатністю ефективно комбінувати особистісні якості та професійний інструментарій задля генерування асиметричних відповідей на загрози. Саме такий підхід може гарантувати становлення нової генерації командирів підрозділів ДШВ, готових ефективно діяти в умовах невизначеності та забезпечувати перевагу над противником в асиметричному протистоянні.

Список використаних джерел :

1. Рибчук О. Критичне мислення офіцера у процесі оперативного планування. Наука і освіта. 2024. №4. С. 56–61.
2. Хміляр О. Критичне та позитивне мислення офіцера. Наукові записки НУ «Острозька академія». Серія «Психологія». 2018. Вип.7. С. 39–47.
3. Finkel M. AI Singularity and the Growing Risk of Surprise: Lessons from the IDF's Strategic and Operational Learning Processes, 2014–2019. 2020. Vol. 8, No. 4. C. 122–135.

Личко Анна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Іванова Оксана,
кандидат філософських наук, доцент,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ ПІСЛЯ ПОВЕРНЕННЯ З-ЗА КОРДОНУ

Актуальність теми визначається стратегічною потребою України у поверненні та успішній інтеграції своєї молоді, що є необхідною умовою для відновлення та стабільного розвитку країни.

Однак фізичне повернення додому не означає автоматичного психологічного відновлення. Молодь, яка провела 2-4 роки в іноземному середовищі, повертається з іншим досвідом, зміненими цінностями та специфічними очікуваннями, що часто вступають у конфлікт із поточною українською реальністю.

Найбільш поширеним аспектом адаптації є зворотний культурний шок. Повертаючись, молодь очікує потрапити в «той самий дім», який вони залишили, але виявляють, що і вони самі, і країна радикально змінилися.

Протягом перебування за кордоном пам'ять часто стирала негативні моменти життя в Україні. Зіткнення з побутовими проблемами, бюрократією або інфраструктурними наслідками війни викликає гостре розчарування.

Звикання до європейських стандартів безпеки, сервісу та соціальної підтримки створює відчуття дискомфорту на батьківщині.

Відтак, на нашу думку**,** молодь 2026 року – це покоління «між двох світів». Адже за кордоном вони були «чужими», але, повернувшись, часто відчувають себе «іноземцями у власному домі». Їхні нові звички, мовні запозичення та погляди на життя можуть сприйматися оточуючими (особливо тими, хто не виїжджав) з пересторогою або осудом.

Психологічне напруження між тими, хто пережив найважчі часи всередині країни, і тими, хто повернувся, створює бар'єри в комунікації. Молодь відчуває потребу «виправдовуватися» за свій безпечний досвід.

У нашому дослідженні було визначено, що для студентів, які навчалися в іноземних вишах, перехід в українську освітню або професійну систему у 2026 році має свої особливості:

- різниця в культурі праці (молодь звикла до горизонтальних структур управління, високої інклюзивності та академічної свободи, а зіткнення з авторитарними елементами або застарілими методиками в Україні знижує мотивацію).
- проблема визнання досвіду (психологічне невизнання їхніх іноземних навичок як корисних для відбудови країни може призвести до швидкої вторинної еміграції).

Отож, бачимо, що на відміну від європейського середовища, Україна у 2026 році все ще залишається зоною підвищеного стресу. Постійно відбувається реактивація тривожних станів через повітряні тривоги або новини. Адже молодь, яка відвикла від постійної небезпеки, адаптується до неї важче, ніж ті, хто звик до життя в умовах війни. А психологічний тиск від комендантської години або інших обмежень сприймається гостріше після досвіду повної свободи пересування в ЄС.

Для ефективної реінтеграції молоді у 2026 році необхідний комплексний підхід. А саме:

1. Суспільство має визнати, що досвід за кордоном – це цінний ресурс для відбудови, а не привід для дискримінації.

2. Створення програм підтримки «re-entry», спрямованих на роботу зі зворотним культурним шоком та почуттям провини.

3. Створення спільнот «тих, хто повернувся», де молодь може обмінюватися досвідом та підтримувати один одного.

4. Адаптація робочих місць та університетів до сучасних стандартів, до яких звикла молодь за кордоном.

Таким чином, повернення молоді – це шанс на інноваційний стрибок для України, але водночас це серйозний виклик для національної психології. Успіх адаптації у 2026 році залежить від здатності суспільства до діалогу, прийняття змін та створення умов, де «повернення додому» буде сприйматися не як крок назад, а як нова можливість для самореалізації.

Психологічна адаптація молоді у 2026 році – це складний багатовекторний процес. Його успіх залежить від трьох чинників:

1) *на рівні держави*: створення програм підтримки репатріантів та ментального здоров'я.

Успіх адаптації молоді у 2026 році – це двосторонній рух. Країна має бути готова не лише прийняти людей фізично, а й надати їм простір для реалізації їхнього «європейського» досвіду. Травма-інформований підхід у навчанні, менторські програми реінтеграції та легітимізація досвіду кожного громадянина є фундаментом національної єдності.

2) *на рівні освіти*: фокус на м’яких навичках (soft skills) та емоційній стійкості.

Освітня адаптація молоді у 2026 році – це не просто повернення до аудиторій. Це процес взаємного збагачення: університети отримують студентів із глобальним мисленням, а молодь отримує можливість застосувати свої знання там, де вони найбільше потрібні – у відбудові власної держави.

Важливо інтегрувати набутий за кордоном досвід, знання мов та нові стандарти праці в український контекст. Обмін досвідом та спільне вирішення побутових чи психологічних проблем створює необхідний буфер соціальної підтримки. Найкращими ліками проти депресії при поверненні є відчуття власної корисності. Залучення до волонтерських проєктів, стартапів або програм відновлення громад дає молоді відчуття сенсу та приналежності.

3) *на рівні особистості*: розвиток здатності до саморегуляції та прийняття мінливості світу.

Адаптація молоді після повернення – це не просто повернення до звичного життя, а створення нової соціальної тканини. У 2026 році ця молодь стає «мостом» між Україною та світом, приносячи з собою глобальний досвід, необхідний для модернізації держави.

Спільним знаменником для всіх цих процесів є потреба у розвитку емоційної гнучкості, соціальної підтримки та безперервної психологічної самоосвіти. Тільки через глибоке розуміння власних емоційних станів та етичну взаємодію з оточенням можливе не лише виживання, а й конструктивний розвиток особистості та професії в екстремальних умовах.

У підсумку, успішна реміграція залежить не лише від зовнішніх обставин, а й від готовності молоді прийняти свою нову ідентичність. Замість того, щоб намагатися «повернутися в минуле», важливо розглядати цей процес як пошук нових точок опори, де набутий за кордоном досвід стає ресурсом для особистого розвитку та позитивних змін усередині країни. Саме через конструктивний діалог із реальністю молода людина здатна перетворити кризу адаптації на можливість для самореалізації на батьківщині.

Таким чином, процес повернення молоді в Україну після тривалого перебування за кордоном (реміграція) є складним психологічним етапом, який часто називають «зворотним культурним шоком». Це стан, коли рідне середовище сприймається як змінене, а власні внутрішні трансформації вступають у конфлікт із реальністю вдома. Психологічна адаптація молоді базується на переосмисленні свого досвіду та інтеграції «європейського я» в «українське сьогодення».

Павлов Роман,
здобувач PhD,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», (м.Одеса)

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНОЇ СТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила радикальну трансформацію освітньої парадигми, винісши на передній план питання національної безпеки в гуманітарній сфері. В умовах екзистенційної загрози українському буттю, професійна підготовка майбутніх фахівців, зокрема педагогічного профілю, перестає бути суто технічним процесом передачі фахових компетенцій. Вона набуває ознак стратегічного інструменту, що забезпечує ментальну стійкість суспільства. Сучасний етап розвитку вищої освіти вимагає виховання особистості, яка здатна не лише до оперування теоретичними знаннями, а й до глибокої рефлексії над історичними процесами, що є єдиною надійною запорукою ідеологічної життєстійкості в умовах тотального інформаційного тиску.

Актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою деколонізації освітнього простору та пошуку нових методологічних інструментів викладання гуманітарних дисциплін. Філософсько-педагогічний аналіз свідчить, що саме історична ретроспектива дозволяє вибудувати тяглість поколінь, де сучасний спротив агресору розглядається не як ситуативна реакція, а як логічне продовження багатовікової традиції українського державотворення та боротьби за свободу. Відтак, вивчення історії в системі вищої освіти має виходити за межі лінійного викладу фактів, перетворюючись на «педагогіку пам'яті», що формує ціннісний каркас майбутнього фахівця.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження базується на засадах аксіологічного підходу, концепціях історичної пам'яті та філософії людиноцентризму. У цьому контексті історична пам'ять виступає не як пасивне збереження інформації про минуле, а як активний чинник конструювання соціальної реальності. Філософське осмислення минулого дозволяє здобувачу освіти усвідомити власну причетність до багаторічної історичної традиції, що мінімізує ризики сприйняття ворожих наративів. Особливої ваги набуває досвід українських інтелектуальних та міліарних еліт початку XX століття. Зокрема, діяльність культурно-просвітницьких осередків у лавах Легіону Українських січових стрільців та досвід табірної освіти часів Української революції 1917–1921 рр. демонструють унікальний приклад «освіти в боротьбі». Ці історичні прецеденти доводять, що високий рівень національної свідомості, підкріплений історичними знаннями, безпосередньо корелює з боєздатністю та громадянською відповідальністю.

Важливим елементом модернізації гуманітарної підготовки є впровадження принципу міждисциплінарності. Історія має перебувати у постійному діалозі з соціальною філософією, військовою психологією та теорією стратегічних комунікацій. Це дозволяє студенту-аспіранту не лише вивчати події минулого, а й розуміти механізми їхньої інтерпретації в сучасному дискурсі. В умовах гібридної війни, де історія часто стає полем маніпуляцій, здатність до критичного аналізу історичного контенту стає базовою безпековою компетенцією. Педагог нового покоління має володіти навичками реконструкції міфів «імперського кордоцентризму» та вміти презентувати історію України як органічну частину загальноєвропейського цивілізаційного процесу.

Окрему увагу в контексті філософсько-педагогічних аспектів варто приділити феномену «посттравматичного зростання» через осмислення трагічних сторінок історії. Замість формування страдницького світогляду, освіта має пропонувати героїчний наратив, де випробування минулого інтерпретуються як досвід подолання. Це формує так звану «суб'єктність переможця» – усвідомлення того, що українська нація є активним суб'єктом

світової історії. Такий підхід є критично важливим для майбутніх педагогів, оскільки вони будуть відповідальними за формування світогляду наступних поколінь у повоєнний період.

Практико-орієнтований складник історичної освіти передбачає використання методів «живої історії» та медіаграмотності. Аналіз того, як історичні події відображаються в сучасних медіа, кінематографі та соціальних мережах, дозволяє виявити приховані механізми інформаційно-психологічних операцій (ІПСО). Розуміння того, як ворог використовує спотворені історичні факти для деморалізації населення, дає можливість вибудувати ефективні стратегії комунікаційного захисту. Таким чином, історична підготовка інтегрується в загальну систему цивільного та військового захисту держави.

Крім того, філософсько-педагогічний дискурс сучасної освіти має враховувати етичний аспект історичного виховання. Вивчення історії України в умовах війни вимагає особливої делікатності та водночас безкомпромісності у питаннях національних інтересів. Це сприяє формуванню етичної стійкості майбутнього фахівця, його здатності приймати відповідальні рішення у складних моральних дилемах, спираючись на досвід попередників.

Окремої уваги у контексті філософсько-педагогічної підготовки майбутніх фахівців заслуговує трансформація ролі викладача історії, який у сучасних умовах постає не лише як транслятор фактологічного матеріалу, а як ментор і модератор процесу формування критичного мислення. У системі військово-патріотичного виховання педагог має оволодіти методиками когнітивного захисту, що дозволяють ефективно розпізнавати та нейтралізувати деструктивні міфологеми, які ворог інтегрує в освітній простір. Це передбачає перехід від репродуктивних методів навчання до проблемно-пошукових, де кожна історична подія аналізується крізь призму сучасних викликів національній безпеці. Такий підхід сприяє розвитку в майбутніх офіцерів та освітян здатності до самостійної концептуалізації минулого, що унеможливлює зовнішні маніпуляції свідомістю. Відтак, професійна майстерність викладача сьогодні визначається його вмінням поєднувати академічну ґрунтовність із актуальними запитами суспільства щодо зміцнення духовного та інтелектуального потенціалу держави

Отже, інтеграція історичної ретроспективи у систему вищої педагогічної та військової освіти є не просто академічним завданням, а стратегічною необхідністю. Історія, осмислена крізь призму філософії освіти, стає фундаментом національної ідентичності та ціннісної стійкості. Вона забезпечує інтелектуальний суверенітет особистості, що є ключовою умовою перемоги в інформаційній та світоглядній війні. Перспективним напрямом подальших досліджень у цій сфері є розробка конкретних методик викладання «історії незламності», які б поєднували класичні знання з інноваційними комунікаційними технологіями. Модернізація освітнього простору через повернення до історичних першоджерел дозволить виховати покоління фахівців, здатних не лише захистити державність, а й забезпечити її сталий розвиток у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору : монографія. Київ : Знання України, 2011. 520 с.
2. Верстюк В. Ф. Історична пам’ять як поле ідеологічних протистоянь. Український історичний журнал. 2016. № 2. С. 4–21.
3. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності : Закон України від 13.12.2022 р. № 2834-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text.

Пазиніч Юлія,
кандидат політичних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», (м. Дніпро)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОЧОГО СТРЕСУ В КОНТЕКСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

У сучасних організаціях робочий стрес дедалі частіше розглядається не лише як наслідок об'єктивних умов праці, а як складний психологічний процес, що формується у взаємодії між вимогами робочого середовища та індивідуальними особливостями особистості працівника. Психологічний вимір робочого стресу набуває особливої актуальності в умовах зростання інтенсивності праці, невизначеності професійних ролей та постійних організаційних змін, які потребують від працівників високого рівня адаптивності й емоційної стійкості.

З психологічної точки зору робочий стрес постає як процес когнітивної та емоційної оцінки працівником стресогенних чинників робочого середовища, що супроводжується виникненням напруження та специфічних психофізіологічних і поведінкових реакцій [1]. Визначальним у цьому процесі є не лише сам факт наявності стресорів, а спосіб їх суб'єктивного сприйняття – як загрози, втрати контролю або, навпаки, як виклику та можливості для професійного зростання.

Організаційний розвиток у цьому контексті розглядається як цілеспрямований процес змін, спрямований на оптимізацію організаційного середовища з урахуванням психологічних потреб і можливостей працівників. Він включає виявлення проблемних аспектів робочого контексту, розроблення стратегій змін, їх впровадження та оцінювання результативності з позицій не лише ефективності діяльності, а й психологічного благополуччя персоналу.

Ключовими чинниками, що поєднують робочий стрес та організаційний розвиток, є роль особистості працівника та характеристики організаційного середовища. З психологічної перспективи особливого значення набувають такі аспекти, як чіткість професійної ролі, рівень автономії, можливості контролю над робочими процесами, а також якість міжособистісних відносин і стиль управління. Саме ці чинники значною мірою визначають емоційний стан працівників, рівень їх залученості та здатність ефективно справлятися зі стресовими ситуаціями.

Ефективне управління робочим стресом передбачає ідентифікацію не лише зовнішніх стресорів, а й психологічних механізмів їх сприйняття та інтерпретації. Одна й та сама організаційна ситуація може викликати різні рівні напруження залежно від індивідуальних ресурсів особистості, таких як самооцінка, почуття самоефективності, життєва осмисленість і навички емоційної регуляції. Відповідно, психологічно орієнтований підхід до організаційного розвитку вимагає врахування цих індивідуальних відмінностей.

У межах психологічного підходу до управління робочим стресом виокремлюють первинні, вторинні та третинні інтервенції. Первинні інтервенції спрямовані на профілактику виникнення стресу шляхом психологічно обґрунтованого проєктування робочих процесів і ролей. До них належать чітке визначення очікувань і відповідальності, створення передбачуваного робочого середовища, забезпечення ресурсів і формування організаційної культури, що підтримує психологічну безпеку та довіру.

Вторинні інтервенції фокусуються на психологічних механізмах подолання стресу та розвитку особистісних ресурсів працівників. Вони передбачають формування навичок усвідомлення власних емоційних реакцій, розвитку стресостійкості, когнітивної переоцінки стресових ситуацій і здатності використовувати соціальну підтримку. Особливу роль у цьому процесі відіграє підтримувальний стиль керівництва, який сприяє зниженню тривожності та підвищенню почуття психологічної захищеності працівників.

У випадках, коли психологічні ресурси особистості виявляються недостатніми, а стресові впливи – тривалими, може формуватися стійке психоемоційне напруження, що проявляється у вигляді професійного вигорання, хронічної втоми, зниження мотивації та погіршення психічного й фізичного здоров'я. Третинні інтервенції з управління стресом спрямовані на зменшення або подолання вже наявних психологічних наслідків стресу та можуть включати як індивідуальні психологічні заходи підтримки, так і організаційні зміни, спрямовані на усунення джерел надмірного навантаження.

Психологічно орієнтований підхід до управління робочим стресом у межах організаційного розвитку дозволяє не лише мінімізувати негативні наслідки професійного стресу, а й створити умови для підтримання психологічного благополуччя працівників. Кінцевою метою таких інтервенцій є формування здорового робочого середовища, у якому поєднуються вимоги до ефективності діяльності та повага до психологічних потреб особистості, що, у свою чергу, сприяє сталому розвитку організації.

Відтак, враховуючи вищезазначене робочий стрес є неминучим супутником організаційних змін, проте його психологічна корекція та грамотне управління перетворюють кризові моменти на точки росту. Організація, яка інвестує в емоційне благополуччя своїх членів, отримує натомість вищу лояльність, зниження плинності кадрів та стійку репутацію на ринку праці.

Розширений висновок щодо психологічних аспектів робочого стресу в контексті організаційного розвитку підкреслює, що в сучасних умовах стрес перестав бути лише індивідуальною проблемою працівника, перетворившись на стратегічний виклик для всієї організації. Так, робочий стрес у контексті розвитку організації слід розглядати не як статичний стан, а як динамічний показник ефективності управління. Високий рівень дистресу серед персоналу свідчить про системні прорахунки: нечіткий розподіл ролей, токсичну корпоративну культуру або відсутність психологічної безпеки. Водночас «позитивний стрес» (еустрес) може стимулювати інновації та професійне зростання, якщо він підкріплений ресурсами організації.

Постійний робочий стрес призводить до когнітивного звуження працівників – зниження здатності до креативного мислення та стратегічного планування. Для організаційного розвитку це означає втрату конкурентоспроможності. Психологічний аспект полягає в тому, що емоційне вигорання ключових фахівців руйнує «інституційну пам'ять» компанії та ускладнює передачу досвіду молодим спеціалістам.

Розвиток сучасної організації неможливий без впровадження психологічної підтримки. Психологічні аспекти адаптації до стресу включають: 1) формування культури довіри (де помилка сприймається як досвід, а не як привід для деструктивної критики); 2) підтримка локусу контролю (надання працівникам автономії у прийнятті рішень знижує відчуття безпорадності, що є головним чинником робочого стресу).

Ефективний організаційний розвиток в умовах невизначеності базується на здатності лідерів трансформувати колективну тривогу в спільну дію. Психологічна стійкість колективу стає фундаментом для організаційної гнучкості. Таким чином, управління робочим стресом стає не просто функцією HR, а цілісною філософією виживання та процвітання бізнесу чи інституції.

Список використаних джерел:

1. Мельник, В. (2023). Вплив стресу на розвиток особистості : передумови та детермінанти. Actual Problems in the System of Education: General Secondary Education Institution – Pre-University Training – Higher Education Institution, 3, 458–464. DOI: https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.17728.

Пазиніч Юлія,
кандидат політичних наук, доцент,
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка», (м. Дніпро)

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ЯК РЕСУРС ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ У ВОЄННИЙ ЧАС

У межах соціально-психологічному контексті воєнного часу механізми стресу набувають хронічного, інтенсивного та багатовимірного характеру. На відміну від стресових ситуацій мирного періоду, які зазвичай є тривіальними, обмеженими у часі та передбачуваними, воєнний стрес має тривалий та непередбачуваний характер, супроводжується постійною загрозою фізичній цілісності та життю, а також системним порушенням базових потреб особистості у безпеці, стабільності та соціальних зв'язках [1, 2].

Ці обставини створюють умови для накопичення психоемоційного напруження, що може призводити до розвитку хронічних психоемоційних порушень, включаючи тривожність, депресивні стани, емоційне вигорання та посттравматичні стресові реакції. Соціально-психологічний контекст війни також характеризується непередбачуваністю зовнішніх подій, руйнуванням усталених соціальних структур та інституцій, порушенням комунікацій і обмеженням доступу до ресурсів, які традиційно підтримують психологічну стабільність. Це створює системну невизначеність, що ускладнює когнітивну обробку інформації, знижує відчуття контролю над життєвими подіями та порушує здатність до планування. На психологічному рівні така невизначеність активує механізми постійної тривоги та емоційного напруження, спричиняючи перманентне психоемоційне навантаження, яке часто стає фоном повсякденного досвіду.

На соціальному рівні стресові фактори війни призводять до ослаблення соціальної інтеграції, зниження рівня соціальної підтримки, конфліктів у родині чи колективі, а також до зміни моделей міжособистісної взаємодії. Таким чином, воєнний стрес виступає мультифакторним чинником, що комплексно впливає на психологічне благополуччя людей і створює передумови для довготривалих психосоціальних наслідків.

Одним із ключових психологічних аспектів воєнного стресу є хронічна активація тривоги. Постійні повідомлення про небезпеку, втрати та руйнування, а також безпосередній досвід воєнних подій сприяють формуванню стійкого тривожного фону. За умов тривалого впливу тривога перестає виконувати адаптивну функцію мобілізації ресурсів і трансформується у фактор психологічного виснаження, що негативно позначається на когнітивному функціонуванні, емоційній регуляції та загальній життєвій активності.

Емоційна сфера особистості у воєнний час також зазнає значних змін. Типовими стають емоційне виснаження, почуття безпорадності, пригніченість, гнів і провина. У багатьох випадках спостерігається формування емоційного оніміння як захисної реакції психіки на надмірну інтенсивність переживань. Хоча такі механізми тимчасово знижують емоційний біль, у довгостроковій перспективі вони ускладнюють процеси адаптації та негативно впливають на психологічне благополуччя. Важливим аспектом воєнного стресу є його вплив на когнітивну сферу. Постійна невизначеність і загроза безпеці сприяють формуванню катастрофічних очікувань, негативних автоматичних думок, зниженню віри у власну ефективність і контроль над подіями. Це, своєю чергою, призводить до втрати відчуття життєвої осмисленості, зниження мотивації та звуження часової перспективи, що є ключовими показниками психологічного благополуччя. Суттєвого негативного впливу зазнають і соціально-психологічні компоненти благополуччя. Руйнування соціальних зв'язків, вимушене переміщення, втрата близьких і звичного соціального середовища знижують рівень відчуття соціальної підтримки.

Водночас саме соціальна підтримка є одним із найважливіших ресурсів подолання стресу, а її дефіцит значно підвищує ризик розвитку депресивних і посттравматичних

реакцій. У цьому контексті особливої уваги набуває стресостійкість як ресурс психологічного благополуччя у воєнний час. Стресостійкість у психологічному вимірі розглядається як інтегративна характеристика особистості, що відображає здатність ефективно адаптуватися до тривалого та інтенсивного стресу, зберігати відносну емоційну рівновагу, когнітивну гнучкість і функціональність за умов постійної загрози. У воєнний час стресостійкість набуває значення системного психологічного ресурсу, який опосередковує вплив стресових факторів на психологічне благополуччя.

Особи з вищим рівнем стресостійкості демонструють кращу здатність до когнітивної переоцінки травматичних подій, ефективніше використовують адаптивні копінг-стратегії та зберігають відчуття життєвої осмисленості навіть у кризових умовах. Психологічними механізмами стресостійкості виступають самоефективність, емоційна саморегуляція, здатність приймати невизначеність, а також наявність ціннісних орієнтацій, які надають досвіду війни певного смислового виміру. Водночас стресостійкість не означає відсутності стресових реакцій або емоційного болю. Переживання страху, втрати, горя чи виснаження в умовах війни є нормативною реакцією психіки на екстремальні обставини. Стресостійкість проявляється насамперед у здатності особистості поступово відновлювати психологічну рівновагу, інтегрувати травматичний досвід у життєвий наратив і підтримувати повсякденне функціонування. З огляду на це, розвиток і підтримка стресостійкості виступають ключовим напрямом психологічної профілактики та допомоги в умовах війни.

Усвідомлення багатовимірності воєнного стресу та ролі психологічних ресурсів дозволяє окреслити ефективні стратегії підтримки психічного здоров'я населення як у період воєнних дій, так і в процесі післявоєнного відновлення. Слід також підкреслити роль зовнішніх ресурсів у підтриманні стресостійкості та психологічного благополуччя. Соціальна підтримка, відчуття приналежності до спільноти, довіра до значущих інших і доступ до психологічної допомоги суттєво підсилюють здатність особистості протистояти негативному впливу воєнного стресу. У цьому сенсі психологічне благополуччя є результатом взаємодії індивідуальних і соціальних чинників.

Отож, стресостійкість є ключовим внутрішнім ресурсом, що забезпечує гомеостаз психіки в умовах війни. Вона не означає відсутність страху чи болю, а полягає у здатності інтегрувати цей досвід у структуру особистості без її руйнування. Розвиток стресостійкості через саморегуляцію, підтримку близьких та пошук нових сенсів є головною умовою збереження ментального здоров'я нації.

Таким чином, стрес у воєнний час слід розглядати як потужний психологічний фактор, що комплексно та негативно впливає на психологічне благополуччя людей. Водночас розвиток і підтримка стресостійкості виступають ключовим напрямом психологічної профілактики та допомоги в умовах війни. Усвідомлення багатовимірності воєнного стресу та ролі психологічних ресурсів дозволяє окреслити ефективні стратегії підтримки психічного здоров'я населення як у період воєнних дій, так і в процесі післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Virchenko, V. (2024). Mental health and productivity of ukrainian students in the time of war. Medical Physics – the Current Status, Problems, the Way of Development. Innovation Technologies, 1, 370–378. DOI: https://doi.org/10.17721/3041-1491/2024.11-48.
2. Номеровський, А. (2025). Проблеми психологічних особливостей переживання хронічного стресу пацієнтів. *Перспективи та інновації науки*. 2 (48). DOI: https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-2(48)-1652-1662.

Петінова Оксана,
доктор філософських наук, професор,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», (м.Одеса)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СУЧАСНОГО СВІТУ: ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІЙ КОНТЕКСТ

Актуальність дослідження проблеми формування національної компетентності в умовах трансформацій сучасного світу зумовлена глибинними цивілізаційними, соціокультурними та політичними зрушеннями, що істотно змінюють способи конструювання ідентичності, механізми соціалізації та функціонування освітніх систем. Глобалізаційні процеси, цифровізація, гібридні війни, інформаційні маніпуляції та криза універсальних цінностей актуалізують питання збереження національної суб'єктності як на рівні держави, так і на рівні особистості. В умовах воєнного протистояння та постколоніального переосмислення історичного досвіду України освіта набуває статусу стратегічного інституту національної безпеки.

Філософія освіти концептуалізує національну компетентність як системну категорію, що забезпечує зв'язок між суб'єктністю особистості та колективною ідентичністю, актуалізуючи культурно-історичну пам'ять у процесі становлення у суспільстві. Так як ключовим агентом соціалізації є соціальний інститут освіти, то філософія освіти розробляє методологію для розробки стратегії розвитку освіти, аналізу освітнього контенту, педагогічних практик і політик. Наразі це важливе завдання в протистоянні глобальному гомогенізуванню через посилення національної специфіки без втрати універсальності. Філософія освіти є тим теоретичним фундаментом, який дозволяє осмислити національну компетентність не як технічний набір умінь, а як цілісний, системний, ціннісно-орієнтований конструкт, що забезпечує стійке національне самовизначення особистості в світі, що трансформується. Філософія освіти виконує ключову роль у теоретичному осмисленні, визначенні сутності, структури та функцій національної компетентності, надає поняттю «національна компетентність» смислової цілісності, розглядає її як не просто сукупність умінь чи знань, а як ціннісно-орієнтований феномен, що поєднує етику, онтологію, гносеологію та практику. Називаючи національну компетентність системною категорією, маємо на увазі, що вона охоплює різні виміри буття особистості – знання, досвід, емоції, переконання, дії; має міждисциплінарний характер (на перетині філософії, педагогіки, культурології, права, політології); формується в межах системи освіти, але реалізується в житті (громадянському, культурному, політичному); виступає ключовим механізмом збереження, передачі та відтворення національної ідентичності.

Будь-яка сформована компетентність включає в себе знання (факти, концепції, ідеї, теорії, що стосуються певної сфери діяльності); вміння (здатність застосовувати знання для виконання певних дій, вирішення завдань, розробки стратегій); навички (вміння, доведені до автоматизму, що дозволяють ефективно виконувати певні дії); досвід (практичний досвід, набутий у процесі діяльності, що сприяє вдосконаленню навичок та вмінь); ціннісні орієнтації (особисті переконання, принципи, що визначають ставлення до діяльності та її результатів) та ставлення (психологічна установка, що визначає готовність до виконання певних дій, реагування на певні ситуації), які дозволяють людині успішно діяти у певній сфері. Національна компетентність, будучи інтегральною ключовою компетентністю, теж охоплює всі вказані елементи. Саме їхнє поєднання забезпечує здатність особистості успішно, відповідально та свідомо діяти в умовах національного буття, формуючи стійку ідентичність, патріотизм та готовність до національного служіння. Представимо національну компетентність у структурі сформованої компетентності (таблиця 1).

Таблиця 1. – *Національна компетентність у структурі сформованої компетентності*

Компонент	Зміст
Знання	Про історію та культуру України, її національні символи, мову, правові засади державності, геополітичні реалії; про видатних діячів, історичні події, тощо.
Вміння	Здатність використовувати національно орієнтовані знання у повсякденній комунікації, освітній, культурній, громадській діяльності; формулювати аргументи на користь національних цінностей.
Навички	Уміння діяти патріотично автоматизовано: поважати національні символи, українську мову застосовувати як мову щоденного вжитку, брати участь в громадських ініціативах, ритуалах пам'яті, дотримуватися традицій тощо.
Досвід	Практична участь у культурних, освітніх, волонтерських, громадянських ініціативах; досвід відстоювання українських інтересів у складних чи кризових ситуаціях (зокрема під час війни).
Ціннісні орієнтації	Пріоритет гідності, свободи, незалежності, історичної пам'яті, національного суверенітету; шанобливе ставлення до культурної спадщини; відданість демократичним засадам розвитку держави.
Ставлення	Відкрита і відповідальна установка щодо служіння своїй нації; готовність до дій, що спрямовані на захист і розвиток національного; вияв стійкості, солідарності, активної громадянської позиції.

Сформована національна компетентність виявляється також через декілька аспектів. *Культурологічний аспект* передбачає здатність особистості ідентифікувати себе через національну культурну спадщину, традиції, символічний зміст духовних надбань та мову як носіїв ідентичності. Однак в той же час цей аспект показує здатність до міжкультурної комунікації, що не знецінює власного, а навпаки посилює його у взаємодії зі світом. *Історико-герменевтичний аспект* акцентує увагу на інтерпретації історичних наративів, переосмисленні спотвореного колоніального спадку, відновленні історичної справедливості й наданні власному національному досвіду адекватної ціннісної ваги в освітньому процесі. Він важливий у контексті деколонізаційної педагогіки. *Ідентифікаційний аспект* проявляється через формування національної самосвідомості через усвідомлення себе як частини нації. Це процес охоплює як емоційно-психологічну, так і когнітивну сферу особистості, дозволяючи їй укорінитися в національному просторі без замикання від світу. *Етичний аспект* передбачає моральну відповідальність перед власним народом, турботу про спільне благо, здатність діяти на основі етичних норм, вироблених у національному культурному просторі. Йдеться про втілення цінностей честі, гідності, совісті, патріотизму у повсякденній поведінці. *Політичний аспект:* у сучасних умовах, коли освіта є інструментом національної безпеки, національна компетентність охоплює також розуміння політичних процесів, критичне мислення щодо інформаційного середовища, готовність захищати національні інтереси, не лише збройно, а й через участь у демократичних процесах.

Список використаних джерел:

1. Petinova O., Nesterova O. Philosophical Aspects of Critical Pedagogy of Paulo Freire in the Context of Students' Academic Integrity. *Studia Warmińskie*, 2024. № 61. pp. 139–156. DOI: 10.31648/sw.10790.
2. Petinova O., Tkachenko E. STEAM Education as a Tool for Shaping National Competence in Contemporary Ukrainian Society. *Studia Warmińskie*, 2025. № 62, pp. 93–122. DOI: https://doi.org/10.31648/sw.11973.

Савірська Юлія,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Остапчук Тарас,
Науковий керівник
кандидат педагогічних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)
Білоножко Наталія,
Військова академія (м.Одеса)

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СИСТЕМІ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Сучасні умови розвитку сектору безпеки і оборони, трансформація характеру воєнних загроз та зростання ролі людського чинника зумовлюють підвищені вимоги до підготовки військових фахівців. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування лідерського потенціалу майбутніх офіцерів у системі військової освіти. Лідерство розглядається не лише як управлінська функція, а як інтегрована характеристика особистості, що формується в процесі цілеспрямованого педагогічного впливу та забезпечує ефективність професійної діяльності в умовах підвищеної відповідальності, невизначеності та психологічного напруження [2, с. 105].

Метою тез є визначення педагогічних засад формування лідерського потенціалу в системі військової освіти з урахуванням сучасних освітніх і професійних викликів. У військовій освіті лідерство має специфічний зміст, що поєднує професійну компетентність, управлінські вміння, морально-ціннісні орієнтації та психологічну готовність до прийняття відповідальних рішень. Формування лідерського потенціалу майбутніх військових фахівців не може обмежуватися лише засвоєнням теоретичних знань або розвитком формальних управлінських навичок.

Педагогічно значущим є впровадження компетентнісного підходу в систему військової освіти, відповідно до якого результатом освітнього процесу є сформованість здатності до ефективного виконання професійних функцій. Лідерські компетентності майбутніх військових фахівців охоплюють уміння організовувати діяльність підрозділу, приймати обґрунтовані управлінські рішення, прогнозувати наслідки власних дій та нести за них відповідальність. Реалізація компетентнісного підходу передбачає орієнтацію навчального процесу на розвиток практичного мислення та управлінської зрілості здобувачів освіти [1, с. 49].

На нашу думку, важливим аспектом педагогічного формування лідерського потенціалу є поетапність розвитку лідерських якостей у процесі військової підготовки. На початкових етапах навчання акцент робиться на формуванні дисциплінованості, відповідальності та базових комунікативних умінь, тоді як на старших курсах – на розвитку управлінської автономності, стратегічного мислення та здатності до прийняття складних рішень. Така поступовість дозволяє забезпечити системність педагогічного впливу та уникнути фрагментарності у формуванні лідерських компетентностей.

Крім того, педагогічна діяльність у військовій освіті має враховувати індивідуальні особливості здобувачів освіти, зокрема рівень мотивації, психологічну готовність до лідерства та особистісний потенціал. Індивідуалізація освітнього процесу сприяє більш ефективному розвитку лідерських якостей і формуванню усвідомленої професійної позиції майбутніх офіцерів.

Наголосимо, що важливе місце у формуванні лідерського потенціалу посідає принцип суб’єктності навчання, який передбачає активну позицію здобувачів освіти в освітньому процесі. Залучення курсантів до обговорення навчальних завдань, аналізу професійних

ситуацій та пошуку оптимальних рішень сприяє розвитку ініціативності, відповідальності та внутрішньої мотивації до лідерської діяльності. Такий підхід забезпечує поступовий перехід від зовнішнього педагогічного контролю до самоконтролю та саморегуляції, що є важливими характеристиками зрілого військового лідера.

Формування лідерського потенціалу у військовій освіті потребує активного використання педагогічних методів, спрямованих на моделювання реальних умов професійної діяльності. Проблемно-орієнтоване навчання, аналіз професійних кейсів, командні завдання та ділові ігри дозволяють інтегрувати теоретичну підготовку з практичним досвідом. Поєднання традиційних та інтерактивних методів навчання сприяє усвідомленню здобувачами освіти значущості лідерських якостей для майбутньої військової служби. Особливого значення у педагогічному контексті набуває розвиток рефлексивних умінь майбутніх військових фахівців. Рефлексія результатів навчальної діяльності, аналіз прийнятих рішень та оцінювання їх наслідків сприяють усвідомленню власних сильних сторін і зон професійного розвитку. Це створює умови для формування відповідального ставлення до власної діяльності та готовності до безперервного самовдосконалення, що є важливими складовими лідерського потенціалу.

Суттєвого значення набуває також виховний компонент військової освіти, який тісно пов’язаний із формуванням лідерського потенціалу. Через систему виховних заходів, колективної діяльності та приклад старших командирів у курсантів формується почуття відповідальності за підрозділ, готовність до служіння та усвідомлення соціальної значущості професії офіцера. Виховний вплив сприяє становленню моральної стійкості та лідерської зрілості, що є основою ефективного управління особовим складом. У педагогічному контексті лідерство виступає не лише результатом навчання, а й процесом постійного саморозвитку. Формування готовності до безперервного професійного вдосконалення є важливою умовою підготовки сучасного військового лідера, здатного адаптуватися до змін оперативної обстановки та вимог служби. Саме тому освітній процес має стимулювати прагнення до самонавчання, критичного осмислення досвіду та особистісного зростання. Педагогічні засади формування лідерського потенціалу повинні також враховувати психологічні особливості військової діяльності. Освітній процес має готувати майбутніх офіцерів до дії в умовах високого рівня напруження, обмеженого часу та відповідальності за підлеглих. У цьому контексті педагогічні методи мають бути спрямовані на розвиток стресостійкості, самоконтролю та здатності до прийняття рішень у складних ситуаціях, що є невід’ємною складовою ефективного лідерства [1, с. 51; 2, с. 111].

Отже, формування лідерського потенціалу в системі військової освіти має педагогічно зумовлений характер і потребує комплексного підходу, що поєднує зміст освіти, методи навчання та організацію освітнього середовища. Реалізація визначених педагогічних засад сприятиме підготовці військових фахівців, здатних до ефективного управління, професійного саморозвитку та виконання службово-бойових завдань в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Бойко О. В., Дикий О. В. Формування лідерських якостей майбутніх офіцерів у процесі професійної підготовки: досвід країн-членів NATO. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2023. № 2 (33). С. 45–58.
2. Ягупов В. В. Теорія і методика формування військово-професійної суб’єктності курсантів у вищих військових навчальних закладах. Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2022. Вип. 22. С. 104–112.

Солодка Марія,
здобувач PhD,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», (м.Одеса)

КІНОКЛУБ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України актуалізувала потребу комплексного переосмислення системи військової освіти. Сучасний офіцер діє в умовах не лише фізичного протистояння, а й безперервного інформаційного та психологічного тиску. Гібридний характер війни засвідчив, що боротьба точиться одночасно у військовому, політичному, культурному та комунікаційному вимірах. Відтак професійна підготовка майбутніх командирів має враховувати не лише формування тактичних навичок і технічної компетентності, а й розвиток світоглядної стійкості, національної ідентичності та критичного мислення.

У контексті розвитку стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони дедалі більшого значення набувають візуальні медіа як засіб формування колективних уявлень і ціннісних орієнтирів. Кінематограф, як синтетичний вид мистецтва, поєднує образ, звук, емоцію та наратив, створюючи цілісну модель сприйняття подій. На відміну від традиційної лекційної подачі матеріалу, фільм апелює не лише до раціонального, а й до емоційного рівня свідомості, що посилює ефект засвоєння інформації та стимулює подальшу рефлексію.

В умовах воєнного стану кінематографічний продукт стає не просто культурним явищем, а носієм стратегічних смислів. Українське військове та історичне кіно останніх років відображає реальний бойовий досвід, моральні дилеми командирів, психологічні аспекти управління підрозділом і водночас репрезентує національну перспективу бачення війни. Таким чином, інтеграція кінематографа в освітній процес може виступати ефективним механізмом формування професійної та громадянської свідомості майбутніх офіцерів.

Запровадження кіноклубу у військовому закладі вищої освіти розглядається як один із можливих інструментів модернізації гуманітарної підготовки. Йдеться про створення структурованого мультимедійного лекторію, в межах якого перегляд і подальший аналітичний розбір фільмів стають складовою системної виховної роботи. Такий формат дозволяє поєднати емоційне сприйняття з критичним аналізом, формуючи здатність майбутніх офіцерів усвідомлювати історичні процеси, оцінювати інформацію та приймати відповідальні рішення.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку нових педагогічних інструментів, здатних забезпечити поєднання професійної підготовки з формуванням національної ідентичності та інформаційної стійкості в умовах сучасної війни.

Осмислення кіноклубу як інструменту військово-патріотичного виховання потребує звернення до кількох взаємопов'язаних теоретичних засад: концепції стратегічних комунікацій, теорії національної ідентичності, медіапедагогіки та компетентнісного підходу в освіті. Сучасна система підготовки військових кадрів розвивається в умовах посилення ролі стратегічних комунікацій держави. Йдеться про узгоджене використання інформаційних, військових і культурних інструментів для досягнення національних цілей. У такому контексті військовий заклад вищої освіти стає не лише місцем здобуття знань, а й простором формування цінностей та світоглядних орієнтирів.

Майбутній офіцер є не тільки виконавцем наказів, а й носієм певної системи смислів, яку він передає підлеглим і суспільству. Його професійна ідентичність формується на перетині фахової підготовки, громадянської відповідальності та культурної належності.

Спільна історична пам’ять і усвідомлення національного досвіду зміцнюють внутрішню мотивацію до служби та спротиву агресії.

Важливе місце у формуванні культурної пам’яті належить візуальним медіа. Кінематограф створює образи минулого й сучасності, які закріплюються у свідомості глядача як певна модель реальності. Саме тому фільм може виступати потужним інструментом як конструктивного націотворення, так і маніпулятивного впливу. Методологічно важливо розглядати кіно-контент не як ілюстративний матеріал до лекції, а як самостійний текст, що потребує критичного прочитання.

Тут доцільно звернутися до положень медіаосвіти та медіаграмотності. Згідно з сучасними педагогічними підходами, ефективне засвоєння інформації передбачає активну позицію здобувача освіти: аналіз, інтерпретацію, співставлення джерел, виявлення авторських інтенцій. Перегляд фільму без подальшої аналітичної роботи не формує стійких компетентностей. Натомість організована дискусія, проблемні питання, порівняльний аналіз історичних фактів і художньої інтерпретації перетворюють основну думку кінофільму на інструмент розвитку критичного мислення.

Практично-орієнтовний підхід у військовій освіті також підсилює аргументацію на користь кіноклубу. Йдеться про формування не лише фахових, а й загальних компетентностей: комунікативної, соціальної, етичної, лідерської. Аналіз поведінки персонажів у кризових ситуаціях, розгляд морального вибору командира, оцінка управлінських рішень у змодельованих кінематографом умовах дозволяють моделювати ситуації, близькі до реального досвіду, але без ризику для життя.

Методологічною основою функціонування кіноклубу може виступати принцип міждисциплінарності. Війна як соціальне явище не обмежується військовою історією; вона охоплює культурний, психологічний, правовий та інформаційний виміри. Тому кіноклуб як форма роботи дозволяє інтегрувати знання з історії, культурології, психології, військової етики та стратегічних комунікацій у цілісну картину.

Окрему увагу слід приділити принципу інформаційної безпеки в гуманітарному вимірі. В умовах інформаційної агресії особливо важливо формувати здатність розпізнавати імперські та колоніальні смисли, які тривалий час були інтегровані в культурний простір. Системний аналіз українського кінематографа сприяє деколонізації свідомості та переосмисленню історичних подій крізь призму національного досвіду.

Таким чином, теоретико-методологічне підґрунтя впровадження кіноклубу у військовому закладі вищої освіти базується на поєднанні концепцій стратегічних комунікацій, медіапедагогіки, компетентнісного підходу та теорій національної ідентичності. Це дозволяє розглядати кіноклуб не як епізодичний виховний захід, а як структурований інструмент формування професійної та громадянської зрілості майбутніх офіцерів.

Отже, впровадження кіноклубу у систему військово-патріотичного виховання може розглядатися як інноваційний, але концептуально обґрунтований інструмент гуманітарної підготовки майбутніх офіцерів, що поєднує стратегічні комунікації, медіа-освіту та практико-орієнтовну освіту. Використання кінематографа як об’єкта аналітичної роботи сприяє формуванню критичного мислення, національної ідентичності та ціннісної стійкості в умовах інформаційної війни. Таким чином, кіноклуб постає не допоміжною формою дозвілля, а перспективним елементом модернізації освітнього простору військового закладу вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Доктрина стратегічних комунікацій Міністерства оборони України. Київ, 2020.
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : затв. наказом МОН України від 16.06.2015 № 641.
3. Почепцов Г. Г. Інформаційні війни : монографія. Київ: Києво-Могилянська академія, 2015.

Черняєва Аліна,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Світлана,
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ПОСТІЙНОГО СТРЕСУ

Вивчення особливостей формування емоційного інтелекту (EI) у студентів в умовах війни є критично важливим, оскільки тривалий стрес став не просто фоном, а визначальним чинником психічного розвитку молоді. Дослідження особливостей EI в умовах саме 2026 року є нагальним завданням для забезпечення психологічного благополуччя та життєстійкості студентської молоді. Відтак, актуальність теми формування емоційного інтелекту (EI) у студентів станом на 2026 рік обумовлена критичною потребою в пошуку внутрішніх ресурсів для адаптації до умов тривалої соціальної нестабільності та стресу.

Основні чинники актуальності теми дослідження [1, 2, 3]:

- Масштабність проблеми стресу**.** За даними 2025–2026 років, близько 80 % студентів українських вишів перебувають у стані постійного значного або середнього стресу. Емоційний інтелект виступає ключовим фактором керування цим стресом.
- EI як буфер проти дестабілізації**.** Постійне занепокоєння дестабілізує психіку молоді, тоді як розвинений EI (зокрема оптимізм та соціальна впевненість) допомагає когнітивно опрацьовувати травмуючий досвід та об'єктивізувати емоції.
- Функція адаптації та успішності. У 2026 році EI розглядається як фундаментальний механізм соціально-психологічної адаптації до кризових умов (війна, економічна криза, технологічні зміни). Він безпосередньо впливає на навчальну успішність та здатність оптимізувати енергетичні витрати під час іспитів чи великих навантажень.
- Професійна необхідність. Пріоритетом 2026 року є формування психологічної стійкості (резильєнтності) майбутніх фахівців, що неможливо без навичок саморегуляції та емпатії.
- Соціальна стабільність. Розвиток EQ допомагає студентам будувати здорові взаємовідносини та підтримувати ефективну комунікацію навіть у напруженому середовищі, що є основою суспільного відновлення.

У 2026 році розвиток емоційного інтелекту (EI) став не просто допоміжним навиком, а критичним інструментом виживання та адаптації студентської молоді до умов хронічного стресу.

Постійна тривога, спричинена безпековими ризиками та академічним навантаженням, радикально змінює механізми емоційної саморегуляції. Традиційне академічне навантаження сприймається психікою не як виклик для розвитку, а як додаткова загроза. Адже, коли безпековий стрес заповнює 80 % «оперативної пам'яті» психіки, будь-яка складна навчальна задача може стати «останньою краплею», що призводить до стану повної апатії.

В умовах 2026 року формування EI у студентів має такі специфічні риси:

- *дестабілізація через тривожність* (високий рівень занепокоєння та симптомів стресу (виявлено у 17–29 % молоді) може дестабілізувати емоційний інтелект, ускладнюючи розпізнавання власних потреб);
- *ресурсна роль EI* (високий рівень емоційного інтелекту виступає буфером, що дозволяє когнітивно опрацьовувати травмуючий досвід та об'єктивізувати емоції замість їхнього пригнічення);

- *емоційне виснаження* (тривалий стрес веде до втоми та виснаження, що потребує інтеграції адаптивних технологій, таких як освітній коучинг та менторство, безпосередньо в навчальний процес).

Сучасні дослідження 2025–2026 років виділяють п’ять основних векторів роботи, які ми врахували у своєму дослідженні. А саме, такі як-от:

1. *самопізнання (Self-awareness):* усвідомлення того, як стрес впливає на думки та фізичний стан;
2. *саморегуляція (Self-regulation):* вміння зберігати спокій під тиском та контролювати деструктивні імпульси;
3. *мотивація:* здатність підтримувати фокус на довгострокових цілях попри зовнішні перешкоди;
4. *емпатія:* розуміння емоційного стану оточуючих, що зміцнює соціальну підтримку;
5. *соціальні навички:* ефективна взаємодія та вирішення конфліктів у напруженому середовищі.

Для ефективного формування ЕІ у закладах вищої освіти сучасними провідними науковцями рекомендується впроваджувати такі практики:

- *емоційні чек-іни* (короткі перевірки стану студентів на початку занять для підвищення рівня самоусвідомлення);
- *техніки заземлення та релаксації* (використання глибокого дихання, медітації та нотування емоцій для зниження пікових навантажень);
- *соціально-психологічні тренінги* (розвиток навичок стресостійкості через рольові ігри та групові обговорення досвіду подолання труднощів);
- *травма-інформований підхід* (створення безпечного освітнього простору, де визнаються труднощі та заохочується взаємопідтримка).

Отож, у 2026 році формування емоційного інтелекту є фундаментом психологічного благополуччя студентів. Це не лише покращує академічні результати, а й забезпечує здатність особистості до посттравматичного росту та ефективної професійної діяльності в майбутньому.

Таким чином, формування емоційного інтелекту (ЕІ) у студентів в умовах постійного стресу є складним процесом, де ЕІ виступає одночасно і як ресурс для виживання**, і** як мішень для негативного впливу стресорів. Головна особливість полягає в тому, що високий ЕІ мінімізує негативний вплив стресу на академічну успішність та психічне здоров’я, тоді як хронічний стрес без належної емоційної підтримки може призводити до емоційної дезадаптації та зниження когнітивних функцій. Трансформація саморегуляції у 2026 році – це адаптивна відповідь на екстремальні умови. Наше завдання як педагогів та психологів – не вимагати від здобувачів «залізної стійкості» старого зразка, а допомогти їм побудувати нову, гнучку емоційну архітектуру, яка дозволить не лише виживати, а й розвиватися в умовах постійної непевності. Формування емоційного інтелекту у студентів – це не розкіш, а необхідна умова збереження людського капіталу. Високий рівень ЕІ дозволяє трансформувати руйнівну енергію стресу в конструктивну дію, забезпечуючи психологічну стійкість майбутніх фахівців у відбудові країни.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. К.: Vivat, 2023. 512 с. (Базова праця для розуміння структури ЕІ).
2. Носенко Е. Л., Трубіцька Н. М. Емоційний інтелект як ресурс життєстійкості особистості. Дніпро: ДНУ, 2024. 210 с.
3. Панченко В. Ю. Емоційний інтелект студентів у кризових ситуаціях: теорія та практика. Львів: Світ, 2025. 185 с.

Шаповалов Олексій,
здобувач PhD,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Світлана,
Науковий керівник
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ТРЕНДИ ТА РЕАЛІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ КРОС-КУЛЬТУРНИХ ПІДХОДІВ ДО МОТИВАЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Одним із сучасних глобальних трендів є цілеспрямоване створення мотиваційного освітнього контексту, де культура виступає не як пасивне тло, а як активний педагогічний інструмент. Прикладом цього є програма UNESCO «Intercultural Education for Social Cohesion», яка пропагує, що залучення студентів до аналізу культурних текстів, міжкультурних проєктів та дискусій стимулює не тільки когнітивну активність, а й глибоку мотиваційну залученість, оскільки сприяє формуванню власних смислів у глобалізованому світі (UNESCO, 2013).

Наразі зростає кількість практичних освітніх проєктів, орієнтованих на свідоме залучення культурних і крос-культурних елементів до формування навчальної мотивації. Так, у сучасному глобалізованому освітньому просторі наразі діють ініціативи IAPP (Institute of International Education) та ICAP (Cultural Infusion), які репрезентують дещо різні, але взаємодоповнюючі підходи до формування міжкультурної компетентності як основи академічного партнерства та громадянського розвитку. IAPP, орієнтована на вищу освіту, охоплює стратегічні партнерства між університетами США та закордонними закладами через менторство, вебінари та виїзні делегації (наприклад, до Греції чи Таїланду), чим сприяють мобільності та створенню академічних мультикультурних мереж (Institute of International Education, 2025). Натомість ICAP – це шкільна програма для підлітків, що фокусується на культурній самоідентифікації, емпатії й соціальному лідерстві через мистецькі практики та рольові модулі. Вона рекомендована ЮНЕСКО як приклад виховання міжкультурної свідомості з раннього віку (Cultural Infusion, 2025). Попри відмінності в цільовій аудиторії, обидві програми утверджують цінності взаємоповаги, інклюзії та діалогу, демонструючи, що міжкультурна освіта має потенціал мотивувати як школярів, так і студентів до активної участі в суспільстві та глобальному навчальному обміні.

Подібні ініціативи реалізовують модель етапів «ICE → ICC → ICA → ICN», що відображає поетапний розвиток міжкультурної взаємодії, запропонований у дослідженні М. Надім та А. Забродської (Nadeem & Zabrodskaja, 2023), і стосується досвіду інтернаціональних студентів у мультикультурному середовищі. Це дослідження пропонує модель етапів процесу: від ефективності комунікації – до адаптації й демонструє, як міжнародні студенти можуть пройти шлях через міжкультурну взаємодію у навчальному середовищі. Зазначимо, що «ICE → ICC → ICA → ICN» – це послідовна модель розвитку міжкультурної взаємодії, де ефективна комунікація (ICE) переходить у компетентність (ICC), потім у глибоку адаптацію (ICA), а зрештою формує стійкі міжкультурні мережі (ICN). Ця схема визнається найефективнішою й демонструє, як освітні суб'єкти поступово проходять шлях від базової крос-культурної комунікації до глибокої адаптації та інтеграції у міжкультурні спільноти.

В Україні подібні елементи втілюються в рамках міжуніверситетських колаборацій, зокрема в проєктах, що використовують крос-культурну складову у вивченні іноземних мов, історії культури та менеджменту міжкультурних команд, що особливо активно реалізуються у програмі Erasmus+. Також у відповідь на виклики глобалізації та потреби інтеграції в інтеркультурний освітній простір, українські ЗВО активно долучаються до крос-культурних ініціатив, зокрема у форматі цифрових хакатонів (це – серії тематичних марафонів (часто

онлайн), де студенти, дизайнери, розробники та викладачі з різних країн працюють над створенням VR-проєктів із фокусом на мовне та культурне занурення). Яскравим прикладом цього є участь команди Сумського державного університету «OK Town» у хакатоні Hack the Culture 2.0**,** організованому Goethe-інститутом спільно з House of Europe (НТСА СумДУ, 2023). Захід об'єднав мультидисциплінарні команди з різних країн навколо ідеї культурного переосмислення за допомогою цифрових технологій, зокрема – створення інтерактивного освітнього простору у форматі VR-міста. У таких форматах культурна взаємодія пронизує освітній зміст і стає рушієм навчальної мотивації, оскільки занурення у реальні міжкультурні виклики мотивує до самостійного пізнання, креативності й командної співпраці.

Ефективність подібних проєктів визнана високою ще в раніших дослідженнях. Наприклад, Т. Йонг та А. Шартнер у своїй статті підкреслюють, що навіть формальні програми з міжкультурної освітньої комунікації значно сприяють адаптації міжнародних студентів до академічного середовища: студенти, які вивчали крос-культурну комунікацію, не лише демонстрували вищі показники оцінювання (значне покращення GPA *(Grade Point Average* – це середній бал успішності студента) порівняно з контрольною групою), але й відзначали глибоку емоційну та академічну інтеграцію завдяки структурованому досвіду взаємодії, що складається з комбінованих кількісних і якісних спостережень через п'ять років спостереження (Young, Schartner, 2014).

Одні з найпереконливіших емпіричних результатів крос-культурного навчання надали словацько-німецький тандем науковців – М. Ковачової та Ш. Еккерта (2010), які порівнювали ефективність двох підходів у навчанні міжнародних студентів: дидактичного (лекції, статті, кейс-аналіз) та експериментального (імітаційні ігри, рольові ситуації, польові виїзди). Результати свідчать, що методи кейс-орієнтованого навчання активізують культуру емпатії і сприяють глибшому культурному розумінню, хоча їхній вплив на прикладну поведінку студентів (behavioral transfer) виявився помірним. Крім того, дослідження фінських науковців Ш. Вана та П. Френті підкреслює, що культурна дистанція у сприйнятті лідерів чи влади загалом («power distance») прямо корелює зі зниженням освітньої мотивації, що потребує врахування у змішаних академічних групах (Wang & Fränti, 2022).

Окремо зазначимо: в освітньому середовищі, орієнтованому на міжкультурну інтеграцію, набувають поширення ініціативи, які поєднують симуляційні формати, цифрові технології та міждисциплінарну кооперацію як системні інструменти мотивації. Так, проєкт Cross-Cultural Virtual Team Projects (Ndubuisi, Marzi & Slotta, 2021; Swartz, Barbosa, Crawford, & Luck, (Eds.), 2021) об'єднав студентів технічних університетів із різних країн у віртуальні мультикультурні проєктні групи, що привело до статистично значущого приросту міжкультурної компетентності та внутрішньої мотивації, зокрема в аспектах командного духу та готовності до майбутньої міжнародної кар'єри. Схожі результати показав досвід міжнародного літнього буткемпу з інженерії (Brake et al., 2020, June), де протягом 12-денної інтеграційної програми студенти з США та Мексики не лише освоювали технічні навички CAD і симуляції процесів, але й активно обговорювали культурні стандарти, що сприяло зміцненню міжособистісних зв'язків та зростанню внутрішньої мотивації.

Таким чином, в Україні більш поширені локальні або конкретноінституційні (університетські) крос-культурні освітні проєкти, програми чи окремі дисципліни для підвищення мотивації та ефективності освітньої комунікації. Застосування подібних культурних та крос-культурних інструментів мотивації у вищій освіті України поступово переходить у фокус уваги науковців-практиків і набуває особливої ваги у контексті сучасних трансформаційних освітніх процесів. Отже, академічна мобільність вже постає не як технічний елемент освітньої політики, а як дієвий мотиваційний ресурс, інтегрований у крос-культурну динаміку сучасного університету.

Шелудько Софія,
здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмакова Світлана,
доктор педагогічних наук, професор,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕПУТАЦІЇ СУЧАСНОГО ПСИХОЛОГА В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна в Україні змінила парадигму надання психологічної допомоги. Професійна репутація психолога перестала бути лише питанням маркетингу, перетворившись на складний конструкт, що базується на здатності фахівця виступати «стабілізуючим об'єктом» для клієнта в умовах колективної травми.

Одним із головних чинників особистісної резильєнтності як фундаменту репутації сучасного психолога є емоційна стійкість самого фахівця. Репутація психолога сьогодні нерозривно пов'язана з його здатністю:

- опрацьовувати власний досвід війни без шкоди для професійної позиції.
- запобігати вторинній травматизації та професійному вигоранню.
- демонструвати життєстійкість, яка стає невербальним підтвердженням ефективності його методів.

В умовах війни репутацію формує не загальний диплом, а вузька спеціалізація та навички роботи з екстремальною психологією. Відтак, професійна компетентність сучасного психолога формується сьогодні у надзвичайних ситуаціях, а саме таких як-от:

- кризова інтервенція (володіння протоколами стабілізації при гострих реакціях на стрес);
- робота з травмою (експертність у питаннях ПТСР, синдрому провини вцілілого та переживання втрати);
- адаптивність (здатність працювати в умовах дефіциту часу та безпеки (наприклад, у сховищах або волонтерських центрах).

Війна загострила питання також і професійної етики. Репутація сучасного психолога у сучасних умовах життя зміцнюється завдяки [1]:

- чіткій громадянській позиції (психолог сприймається як частина спільноти, що поділяє спільні цінності).
- етичній чистоті: (відмова від маніпуляцій на темі травми та суворе дотримання конфіденційності у складних мережевих взаємодіях.
- професійній ідентичності: (глибоке розуміння своєї ролі як фахівця, а не просто «слухача»).

Окремо зауважимо, що сучасна репутація формується через інформаційне поле. Завдяки цьому факту укладається комунікативний аспект та публічний імідж сучасного психолога.

Так, психологічними маркерами успішного іміджу стали [2]:

- трансляція впевненості (здатність через соцмережі чи ЗМІ надавати фахові рекомендації, що знижують рівень суспільної тривоги);
- відсутність «експертної зарозумілості» (вміння розмовляти зрозумілою мовою, виявляючи справжню емпатію до постраждалих).

Принагідно зауважимо, що в умовах підвищеної емоційної чутливості суспільства професійна репутація психолога може бути миттєво зруйнована через певні психологічні та етичні прорахунки. До основних «пасток» належать:

- нав'язлива експертність (експертна зарозумілість). Спроба давати поради універсального характеру без урахування індивідуального контексту трагедії.

Повчальний тон у спілкуванні з людьми, які пережили окупацію або втрату, сприймається як знецінення їхнього досвіду.

- «травматичний вуайєризм» та хайп. Використання історій клієнтів (навіть анонімно) для залучення уваги в соцмережах або самопіару на фоні резонансних трагедій. Це руйнує довіру до психолога як до безпечної фігури.
- втрата професійної нейтральності (політизація терапії). Хоча громадянська позиція є важливою, перетворення сесії на політичний мітинг або нав'язування клієнту власних копінг-стратегій (наприклад, «ви повинні відчувати лють» або «ви не повинні плакати») є ознакою професійної некомпетентності.
- ігнорування власних обмежень. Психолог, який транслює образ «супергероя», що не втомлюється і не відчуває болю, викликає підозру в нещирості. Більше того, робота в стані глибокого вигорання призводить до помилок, які безпосередньо шкодять клієнту.
- порушення кордонів (сплутування ролей). У воєнний час межі між волонтерством, дружбою та терапією часто розмиваються. Психолог, який не здатний утримати терапевтичну рамку, втрачає професійний авторитет, перетворюючись на «просто співрозмовника».

Таким чином, формування професійної репутації психолога в умовах війни – це процес динамічного поєднання високої професійної надійності та особистісної аутентичності. Репутація стає результатом не лише знань, а й здатності фахівця бути дієвим ресурсом підтримки в моменти найвищої соціальної турбулентності.

Враховуючи вищезазначене в процесі дослідження нами був розроблений так званий репутаційний check-list «Як підтримувати професійний авторитет в умовах кризи». Так нами розумілось, що щоб професійна репутація працювала на психолога навіть у найбільш турбулентні часи, варто дотримуватися наступних стратегій:

- принцип «Радара» (моніторинг власного стану);
- регулярно проходьте супервізію та терапію;
- фільтр публічного контенту;
- валідація замість повчання;
- чіткість кордонів;
- безперервне навчання;
- етика конфіденційності.

Отже, професійна репутація психолога в умовах війни – це не статичний імідж, а динамічний процес. Вона формується на перетині професійної майстерності, людяності та залізної етики. Сьогодні репутація є головним капіталом: вона не лише залучає клієнтів, а й створює безпечний простір для їхнього відновлення, де фігура психолога є символом стійкості та надії.

Таким чином, формування професійної репутації психолога під час війни – це не лише питання маркетингу, а насамперед питання етичної стійкості та професійної автентичності**.** У кризових умовах репутація будується на здатності фахівця витримувати власну тривогу, залишаючись при цьому ефективною опорою для клієнта. Репутація психолога сьогодні тримається на тріаді: висока кваліфікація в темі травми, особиста психологічна стабільність та непохитне дотримання етичних норм у ситуації невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Блинова О. Є. Психологічна безпека та резільєнтність особистості в умовах соціальних змін. *Психологічні перспективи*. 2022. Вип. 39. С. 15–28.
2. Вірна Ж. П. Професійна ідентичність психолога: етико-деонтологічний вимір. *Технології розвитку інтелекту*. 2021. Т. 5. № 1(30).

Секція 6
«Публічне управління та адміністрування»

Літвінова Поліна,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Чебан Олександр,
кандидат наук з державного управління,
Військова академія (м. Одеса)

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Теперішні умови збройної агресії Російської Федерації проти України суттєво змінюють характер взаємодії між військовими структурами та цивільним середовищем. Масове переміщення населення, руйнування інфраструктури, інформаційний тиск і психологічні наслідки війни значно ускладнюють реалізацію цивільно-військового співробітництва (ЦВС). У таких умовах важливим завданням стає налагодження ефективної взаємодії між військовими підрозділами, органами публічної влади та місцевими громадами. Саме тому особливого значення набувають стратегічні комунікації як складова публічно-військового управління, спрямована на забезпечення узгодженості дій різних суб'єктів, формування довіри населення та ефективного обміну інформацією.

Огляд наукових та аналітичних напрацювань свідчить, що проблематика цивільно-військового співробітництва та стратегічних комунікацій активно досліджується як в Україні, так і за кордоном. Зокрема, І. В. Ушаков у своїх працях розкриває механізми реалізації цивільно-військового співробітництва у секторі безпеки і оборони України, визначає його місце в системі публічно-військового управління. О. О. Кутков приділяє значну увагу нормативно-правовому забезпеченню та організаційним засадам діяльності підрозділів ЦВС. О. Бериславська у своїх наукових публікаціях розглядає цивільно-військове співробітництво як форму соціально-правових відносин між військовими структурами та цивільним середовищем. Окремі аспекти стратегічних комунікацій у секторі безпеки й оборони також висвітлюються у працях українських та зарубіжних дослідників, присвячених питанням інформаційної політики, кризових комунікацій та взаємодії з громадськістю. Водночас проблема інтеграції стратегічних комунікацій у систему цивільно-військового співробітництва потребує подальшого наукового опрацювання.

Згідно з Доктриною цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України цивільно-військове співробітництво передбачає організацію взаємодії військових формувань з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та населенням з метою створення сприятливих умов для виконання завдань військами та підтримки стабільності цивільного середовища [2]. У цьому контексті стратегічні комунікації виступають одним із ключових інструментів реалізації завдань цивільно-військового співробітництва.

Стратегічні комунікації у сфері цивільно-військового співробітництва можна розглядати як комплекс узгоджених заходів, спрямованих на планування, організацію та реалізацію інформаційної взаємодії між Збройними Силами України, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та цивільним населенням. Їх основною метою є формування єдиного інформаційного простору, забезпечення своєчасного та достовірного інформування населення, протидія дезінформації та створення умов для конструктивного діалогу між військовими та цивільними структурами.

У сучасних умовах стратегічні комунікації відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності та безпеки суспільства. Завдяки ефективній інформаційній взаємодії підвищується рівень довіри населення до діяльності військових формувань та органів влади, формується позитивне ставлення громадян до процесів, пов'язаних із забезпеченням

національної безпеки та оборони держави. Крім того, стратегічні комунікації сприяють оперативному реагуванню на кризові ситуації та забезпечують координацію дій між різними суб'єктами управління.

Разом із тим, реалізація стратегічних комунікацій у сфері цивільно-військового співробітництва супроводжується певними проблемами. До основних з них можна віднести недостатню координацію між суб'єктами публічного та військового управління, фрагментарність інформаційних каналів, відсутність єдиних стандартів комунікації та недостатнє використання сучасних інформаційних технологій. Усе це може призводити до поширення недостовірної інформації, виникнення непорозумінь між військовими структурами та населенням, а також зниження рівня довіри до державних інституцій.

Особливої актуальності стратегічні комунікації набувають у прифронтових регіонах, де населення постійно перебуває в умовах підвищеної небезпеки та інформаційного впливу. У таких умовах важливо забезпечити своєчасне інформування громадян про безпекову ситуацію, координацію гуманітарної допомоги, організацію евакуаційних заходів та підтримку морально-психологічного стану населення. Ефективна комунікація також сприяє налагодженню взаємодії між військовими підрозділами та місцевими громадами.

Важливою складовою реалізації стратегічних комунікацій є належна підготовка персоналу підрозділів цивільно-військового співробітництва. Військовослужбовці, які працюють у цій сфері, повинні володіти навичками кризових комунікацій, взаємодії із засобами масової інформації, ведення переговорів, роботи з громадськістю, а також основами інформаційної безпеки. Це дозволяє не лише ефективно передавати інформацію, але й отримувати зворотний зв'язок від населення, що є важливим для своєчасного виявлення проблем та прийняття управлінських рішень.

Сутність удосконалення стратегічних комунікацій у системі ЦВС полягає у:

- розробленні єдиної комунікаційної стратегії цивільно-військового співробітництва;
- уніфікації каналів та стандартів інформування населення;
- впровадженні сучасних цифрових платформ та інформаційних технологій;
- посиленні міжвідомчої взаємодії між військовими структурами та органами публічної влади;
- підвищенні професійної підготовки персоналу ЦВС.

Отже, стратегічні комунікації виступають важливим інструментом підвищення ефективності цивільно-військового співробітництва. Їх системний розвиток у межах публічно-військового управління сприятиме зміцненню довіри населення, підвищенню стійкості цивільного середовища та результативності виконання завдань Збройними Силами України в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Доктрина зі стратегічних комунікацій Збройних Сил України. – Київ: Генеральний штаб ЗСУ, 2020.
2. Доктрина цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України (CIMIC). – Київ: Генеральний штаб ЗСУ, 2025.
3. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України №392/2020 від 14 вересня 2020 р.

Мельник Юлія
кандидат політичних наук, доцент,
Міжнародний університет, (м. Одеса)
Єрмаков Матвій,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти,
Міжнародний університет, (м. Одеса)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТИТУТІВ ПОЛІТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ

Класична теорія демократії передбачає, що влада підзвітна народу через регулярні вибори, вільну пресу та незалежний суд. Проте сучасний світ дедалі частіше стикається з *гібридними режимами* – системами, де зовнішні ознаки демократії (вибори, парламент, конституція) зберігаються, але їхній внутрішній зміст вихолощується. У такому контексті концепт політичної відповідальності зазнає суттєвих деформацій.

У гібридних демократіях вибори перестають бути інструментом покарання чи винагороди політиків. Використання адміністративного ресурсу та контроль над медіа-простором створюють нерівні умови гри. Політична відповідальність перед виборцем замінюється на відповідальність перед лояльними елітами. І замість змістовного звіту про роботу, влада використовує вибори як інструмент підтвердження «народної любові» через маніпулятивні технології. Відповідальність розмивається у популістських гаслах.

Гібридні режими майстерно використовують демократичні інститути для підриву самої демократії. Суди, антикорупційні органи та виборчі комісії формально існують, але фактично інтегровані у владну вертикаль. Це призводить до того, що юридична відповідальність політиків стає вибірковою: вона використовується як інструмент боротьби з опозицією, а не як засіб контролю над владою.

До того ж у добу цифрових технологій гібридні режими покладаються не на масові репресії, а на управління сприйняттям. Через використання ботоферм, дезінформації та соціальних мереж влада створює «шумовий бар'єр». Коли корупційний скандал стає публічним, його не замовчують, а закидають десятками альтернативних версій, доки суспільство не втрачає здатність розрізняти істину. Будь-які спроби закликати владу до відповідальності маркуються як «робота на зовнішніх ворогів» або «спроба дестабілізації».

У класичній демократії медіа виконують роль «сторожового пса», який викриває зловживання та притягує владу до відповідальності через суспільний резонанс. Проте в добу гібридних режимів інформаційна екосистема трансформується у простір «керованого хаосу», де головною метою стає не приховування правди, а створення ситуації, у якій правда перестає мати значення.

Принагідно зауважимо, що на відміну від тоталітарних режимів минулого, гібридні демократії рідко вдаються до прямої заборони інформації. Замість цього вони використовують стратегію надлишку А саме коли виникає корупційний скандал або політична криза, провладні ресурси генерують десятки суперечливих інтерпретацій. Мета – дезорієнтувати громадянина. Якщо «все не так однозначно», то й вимоги щодо відповідальності конкретних осіб стають беззмістовними.

Гібридні режими навчилися використовувати алгоритми соціальних мереж для сегментації суспільства. Замість того, щоб переконувати всю країну, влада використовує мікротаргетинг для дискредитації опонентів серед конкретних груп населення. Політична відповідальність підміняється персональними на тих, хто намагається цю відповідальність вимагати. А саме створення штучної «народної підтримки» рішень влади у соцмережах створює ілюзію легітимності. Коли реальна опозиція або активісти вказують на помилки влади, вони стикаються з лавиною організованого хейту, що змушує багатьох замовкнути (ефект «спіралі мовчання»).

Важливим механізмом уникнення підзвітності є зміщення фокусу з внутрішніх проблем на зовнішні загрози:

- *Маркування «іноземними агентами».* Будь-яке розслідування журналістів або запит громадськості на підзвітність маркується як діяльність в інтересах зовнішніх сил. Таким чином, вимога відповідальності прирівнюється до зради, що блокує реальну політичну дискусію.
- *Дискурс «стабільності проти хаосу».* Влада маніпулює страхом перед змінами, стверджуючи, що будь-яка спроба притягнути лідера до відповідальності призведе до розвалу держави. Це створює парадоксальну ситуацію, коли підтримка невідповідальної влади сприймається як «патріотичний обов'язок».

Отож, бачимо, що технологічний прогрес додає ще один інструмент у руки гібридних режимів. Поява дипфейків дозволяє політикам заперечувати будь-які реальні докази своєї провини (аудіозаписи корупційних розмов або відео), стверджуючи, що це «згенеровано штучним інтелектом». Це остаточно руйнує доказову базу політичної підзвітності і у інформаційній екосистемі гібридних демократій підзвітність влади стає жертвою «дититатури маніпуляції». Головним завданням режиму стає не доведення власної правоти, а руйнація самої ідеї об'єктивної істини. А у світі, де панує постправда, вимога політичної відповідальності втрачає свій головний інструмент – консолідовану громадську думку, здатну тиснути на владу.

Гібридні режими часто намагаються замінити демократичну легітимність (яка базується на процедурах) на легітимність результату. Так, виникає суспільний договір нового типу: «Ми забезпечуємо стабільність або економічне зростання, а ви не втручаєтеся в управління». У такій моделі політична відповідальність за порушення прав людини чи демократичних норм вважається «другорядною» порівняно з умовним порядком.

Отож, трансформація механізмів підзвітності в гібридних режимах свідчить про те, що самих лише інститутів (паперу та законів) недостатньо. Політична відповідальність у сучасну добу тримається на трьох китах:

1. Автономність громадянського суспільства, яке здатне створювати власні канали верифікації дій влади.
2. Міжнародна солідарність та стандарти прозорості, які важко ігнорувати навіть гібридним лідерам.
3. Цифрова грамотність населення, що дозволяє протистояти маніпуляціям в інфопросторі.

Справжня легітимність влади у XXI столітті можлива лише за умови повернення до моделі реальної, а не імітаційної підзвітності, де політик відчуває ризик втрати влади через неефективність або недоброчесність. Гібридні лідери часто будують свій авторитет на здатності «вирішувати питання», ігноруючи при цьому складні та повільні демократичні процедури. Так, влада апелює до того, що економічна стабільність, вчасна виплата пенсій або будівництво інфраструктури є важливішими за «абстрактні» свободи чи судову незалежність. Якщо влада «ефективна» (у розумінні забезпечення базових потреб), то суспільство схильне прощати їй порушення процедурних норм та корупційні ризики. Відтак, коли легітимність базується лише на результаті, самі демократичні інститути починають сприйматися як завада.

Таким чином, конфлікт між ефективністю та процедурою в гібридних демократіях – це боротьба за сенс самої політики. Влада, що виправдовує себе лише «результатами», неминуче стає непідзвітною. Справжня демократична стійкість виникає лише тоді, коли легітимність джерела влади (як вона обрана і як діє) стає важливішою за її тимчасові досягнення.

Норчук Юрій,
кандидат психологічних наук,
Військова академія (м. Одеса)

ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ МІЖ АРМІЄЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ

В умовах повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України питання взаємодії між Збройними Силами України та цивільним суспільством набуває особливої актуальності. Цивільно-військове співробітництво (ЦВС) є одним із ключових механізмів, що забезпечує не лише ефективність оборонних зусиль, але й зміцнення соціальної згуртованості та взаємної довіри між армією та суспільством. У сучасних умовах ця взаємодія виходить далеко за межі суто тактичних завдань і перетворюється на стратегічний пріоритет державної безпекової політики. Зважаючи на тривалість та інтенсивність збройного конфлікту, питання підтримання суспільної єдності та стійкості набувають не менш важливого значення, ніж суто військові операції.

Аналіз сутності, функцій та практичних механізмів цивільно-військового співробітництва як інструменту формування і підтримання довіри між армією та суспільством в умовах сучасного збройного конфлікту, а також визначення пріоритетних напрямів його вдосконалення з урахуванням стандартів NATO та кращих практик держав – членів Альянсу, які мають досвід інтеграції ЦВС у систему національної безпеки.

Довіра між армією та суспільством є фундаментальною умовою ефективної оборони держави. Вона формується через відкритість військових інституцій, їх готовність до діалогу з громадянами, а також через конкретні практики взаємодії на місцевому рівні. Армія, яка сприймається суспільством як захисник, а не як окрема закрита структура, отримує значно більшу підтримку – як моральну, так і матеріальну. У країнах – членах NATO ЦВС розглядається як стратегічний пріоритет, що реалізується через спільні цивільно-військові проєкти, публічну дипломатію, програми підтримки ветеранів та освітні ініціативи. Такий підхід формує у суспільстві усвідомлене ставлення до армії як до невід'ємної частини демократичної держави та гаранта її безпеки.

Досвід України свідчить, що активна взаємодія ЗС України з цивільним населенням під час бойових дій – допомога у евакуації мирних жителів, відновленні критичної інфраструктури, забезпеченні гуманітарних коридорів, проведенні роз'яснювальної роботи – значно підвищує рівень суспільної підтримки армії. За даними соціологічних досліджень, рівень довіри до Збройних Сил України станом на 2024–2025 роки стабільно перевищує 90 %, що є одним із найвищих показників серед усіх державних інституцій та одним із найвищих у Європі. Це є безпосереднім результатом системного та ефективного ЦВС, яке здійснюється попри надзвичайно складні умови ведення бойових дій. Такий рівень довіри є стратегічним ресурсом держави, що потребує постійного підтримання та розвитку.

Важливим аспектом ЦВС є його освітній вимір. Впровадження програм цивільно-військової освіти у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах, залучення ветеранів до педагогічної та виховної діяльності, проведення просвітницьких заходів і відкритих днів у військових частинах формують у суспільстві реалістичне розуміння ролі армії та ціни безпеки. Такі програми сприяють усвідомленому патріотизму, подоланню стереотипів щодо військової служби та готовності громадян до захисту держави. Особливо значущим є залучення молоді до волонтерської діяльності на підтримку армії, що формує стійкі та тривалі соціальні зв'язки між цивільним суспільством і Збройними Силами, закладаючи основу для довгострокової суспільної підтримки обороноздатності країни.

Ключовими напрямами розвитку ЦВС в Україні є: по-перше, інституційне закріплення механізмів взаємодії між органами військового управління та органами місцевого самоврядування; по-друге, розвиток інформаційної відкритості ЗС України у межах, що не суперечать вимогам безпеки; по-третє, підтримка ветеранських організацій та

реінтеграція учасників бойових дій у цивільне суспільство; по-четверте, розбудова мережі центрів цивільно-військового співробітництва у регіонах країни; по-п'яте, розвиток волонтерського руху як організованої форми участі громадян в обороні держави. Реалізація цих напрямів потребує відповідного нормативного та фінансового забезпечення на державному рівні, а також координації між центральними та місцевими органами влади.

Суттєвим чинником ефективності ЦВС є розвиток медіакомпетентності як серед військовослужбовців, так і серед цивільного населення. Здатність критично сприймати інформацію, розпізнавати дезінформацію та протистояти маніпуляціям є необхідною умовою збереження суспільної єдності в умовах гібридної війни. Інформаційні операції ворога цілеспрямовано підривають довіру між армією та суспільством, використовуючи реальні або сфабриковані проблеми для дискредитації ЗС України. Програми медіаграмотності, які реалізуються у партнерстві між армією, освітніми установами та громадськими організаціями, є важливим елементом сучасного ЦВС і безпосередньо впливають на рівень суспільної стійкості та довіри до збройних сил.

Водночас існують виклики, що ускладнюють повноцінний розвиток ЦВС: різниця у культурних кодах між цивільними та військовими спільнотами, цілеспрямований інформаційний вплив ворожої пропаганди, що намагається підірвати довіру до армії, а також недостатня інституційна підтримка ініціатив, які формуються «знизу». Подолання цих викликів потребує системного підходу з боку держави, активної участі громадянського суспільства та широкого впровадження стандартів NATO у сфері ЦВС. Важливим є також формування корпусу фахівців із цивільно-військових відносин як у структурах ЗС України, так і в органах державного управління.

Окремої уваги заслуговує психологічний вимір ЦВС. Формування позитивного образу військовослужбовця у суспільній свідомості, підтримка психологічного здоров'я ветеранів, кваліфікована робота з посттравматичним стресовим розладом – усе це є невід'ємними складовими ефективного цивільно-військового співробітництва. Суспільство, яке розуміє психологічні та соціальні потреби тих, хто захищає країну, здатне більш ефективно підтримувати діючих військовослужбовців та успішно інтегрувати ветеранів після завершення служби, перетворюючи їх бойовий досвід і лідерські якості на цінний суспільний ресурс розвитку держави.

Таким чином, цивільно-військове співробітництво є дієвим та багатовимірним інструментом формування і підтримання довіри між армією та суспільством. Його розвиток потребує цілеспрямованих зусиль як з боку держави, так і з боку громадянського суспільства, охоплює освітній, інформаційний, психологічний та інституційний виміри і є необхідною умовою успішного захисту України та її подальшої євроатлантичної інтеграції. Ефективне ЦВС не лише зміцнює бойовий потенціал армії за рахунок суспільної підтримки, але й сприяє консолідації нації навколо спільних цінностей свободи, безпеки та демократичного розвитку. Перспективами подальших досліджень є вивчення конкретних інституційних моделей ЦВС у країнах NATO з метою їх системної адаптації до українських реалій в умовах тривалого збройного конфлікту та повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Концепція цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України : затв. наказом Міністерства оборони України від 11.11.2021 № 326. Київ : МО України, 2021. 24 с.
2. Богданович В. Ю., Свида І. Ю. Цивільно-військові відносини в умовах трансформації суспільства. Наука і оборона. 2022. № 2. С. 14–21.
3. NATO Civil-Military Cooperation (CIMIC) Doctrine : Allied Joint Publication AJP-3.4.9. Brussels : NATO Standardization Office, 2019. 112 p.

Норчук Юрій,
кандидат психологічних наук
Військова академія (м. Одеса)
Шиндер Богдан,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОЦІНЮВАННЯ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Під час збройної агресії Російської Федерації проти України, довіра до Збройних Сил України створює ситуацію, що впливає на національну стійкість та державну безпеку. Збройні Сили України мають не тільки військове, а й значне соціальне та політичне значення, оскільки є символом національної єдності, стійкості та державного суверенітету. Довіра до Збройних Сил України має прямий вплив на здатність держави до мобілізації, стійкість оборонної діяльності, ефективність цивільно-військового партнерства та морально-психологічну стабільність військовослужбовців.

Добре структурована система оцінки ставлення повинна слугувати аналітичним інструментом для державних органів, який може допомогти у прийнятті обґрунтованих рішень у рамках питань національної безпеки та оборони. Оцінка громадської думки повинна враховувати її мінливий характер, який залежить від військових досягнень, соціально-економічних обставин, інформаційних процесів та індивідуального досвіду громадян під час війни. За відсутності відповідних даних про ставлення населення може бути складно створити ефективну інформаційну стратегію, управляти зростаючими соціальними напруженнями або підтримувати високий рівень довіри громадян до військових.

Наразі Україна має певний досвід у сфері проведення соціологічних досліджень та моніторингу громадської думки з питань Збройних Сил України. Однак цей досвід є досить дезорганізованим і не має єдиного організаційного та методологічного характеру. Соціологічні дослідження з цього питання проводяться різними державними установами та неурядовими структурами з різними методичними параметрами. Звісно можуть виникнути труднощі з порівнянням отриманої інформації для аналізу тенденцій та відстеження довгострокових змін у громадській думці. Більш того, відсутність регулярних досліджень з цього питання робить їх менш корисними для прийняття рішень та формування стратегій. Однією з труднощів, з якими стикаються при координації досліджень, пов’язаних із сприйняттям громадськістю Збройних Сил України, є відсутність єдиної координаційної системи, відповідальної за визначення пріоритетів досліджень та їх реалізацію за допомогою єдиних методів дослідження та використання результатів досліджень. Ці проблеми ускладнюються обставинами, за яких діє воєнний стан, що обмежує доступ до деяких територій та груп населення, тимчасово окупованих ворогом. Також негативна інформація та психологічні операції, що проводяться країною-агресором, впливають на суспільну думку та ще більше ускладнюють отримання об’єктивної інформації.

Окреме питання стосується системи показників, які використовуються для вимірювання громадської думки. У багатьох випадках дослідження враховують лише загальний рівень довіри до Збройних Сил України, що саме по собі є цінним, але не дає повного уявлення про громадську думку в цілому. Недостатньо уваги приділяється оцінці громадськістю військового керівництва та управління, прозорості в оборонному секторі, соціальних гарантіях та підтримці військовослужбовців і ветеранів, а також очікуванням військових щодо післявоєнної відбудови України та безпеки в країні.

Поліпшення якості організації оцінки ставлення громадськості до Збройних Сил України вимагає комплексного та цілісного підходу, заснованого на вдосконаленні методології, організаційній реформі та діяльності з інституційного розвитку. Для початку

було б доцільно запровадити єдину державну систему моніторингу громадської думки щодо сектору безпеки та оборони в цілому. Це має бути постійна система, що забезпечує безперервний збір даних, методологічно порівнянних, і дозволяє порівнювати результати, досягнуті за певний період часу, причому процес функціонування системи має базуватися на науковій обґрунтованості, прозорості та неупередженості будь-яких висновків, зроблених нею.

Однією з областей, в якій є значний потенціал для вдосконалення, є розширення та збагачення методологічного арсеналу, що використовується в процесі оцінки. Іншими словами, є можливість застосовувати якісні методи дослідження, такі як фокус-групові дискусії, глибинні інтерв'ю з членами різних соціальних груп та етнографічні дослідження, крім масштабних кількісних опитувань, які вже проводяться в масовому порядку. Існує також значний потенціал для аналізу даних із засобів масової інформації, крім досліджень соціальних мереж, щоб отримати уявлення про суспільний дискурс та реакцію громадськості на Збройні Сили України.

Один із варіантів – посилення інституційної спроможності державних органів належним чином використовувати результати оцінок громадської думки. Соціологічна інформація не повинна залишатися лише прерогативою наукових кіл, а повинна, як важливе питання, повною мірою враховуватися у стратегічному плануванні, розробці політики та комунікаційних процесах. Зокрема, результати оцінок повинні враховуватися у комунікаційній політиці Міністерства оборони України та Генерального штабу Збройних Сил України, а також допомагати у розробці програм підтримки морального та психологічного благополуччя військовослужбовців. Вони повинні підвищити рівень прозорості цивільно-військових відносин. У цьому випадку необхідна співпраця між науковими установами, військовим командуванням, цивільними організаціями та незалежними експертами. На закінчення слід додати, що вдосконалення організації досліджень громадської думки щодо Збройних Сил України є необхідною умовою для підвищення спроможності держави в галузі національної безпеки та оборони. Застосування цих заходів сприятиме об'єктивному висвітленню громадської думки, забезпечить своєчасне виявлення нових викликів у цивільно-військових відносинах та дозволить сформулювати відповідні заходи. У будь-якому разі, все це сприятиме зміцненню довіри суспільства до Збройних Сил України, які зараз можна розглядати як центральну організацію, відповідальну за захист державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Доктрина цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України. Київ: Генеральний штаб Збройних Сил України, 2025.
2. NATO CIMIC Handbook. Civil-Military Cooperation Centre of Excellence (CCOE), The Hague, Netherlands, 2012.
3. Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством: довідник. Ред. Л. О. Кравченко. Київ, 2021. 47 с. URL: https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/4/4/510533.pdf.
4. Пащенко А. В. Кваліфікаційна робота магістра «Вдосконалення захисту особового складу військ (сил) від негативного впливу російської пропаганди в умовах російсько-української війни». Київ: Національний університет оборони україни, 2024. 87 с. URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/rkr-mag-25-02.pdf.

Огоцький Анатолій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Мануілова Катерина,
доктор наук з дежавного управління, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗОНАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Координація дій між військовими формуваннями та структурами місцевої влади під час активних бойових дій формує складну систему управлінських, комунікаційних та організаційних зв'язків, що базуються на принципах оперативності, взаємодопомоги та спільної відповідальності за життя населення. Військово-цивільні адміністрації, створені відповідно до законодавства, виконують роль координаційних центрів, де перетинаються повноваження командування військових частин, представників обласних та районних адміністрацій, керівників комунальних служб та громадських організацій. Функціонування таких адміністрацій передбачає розподіл компетенцій між військовою та цивільною складовими, де перша забезпечує безпеку території, контроль переміщень та встановлення режимів доступу, а друга зберігає відповідальність за надання соціальних послуг, підтримку інфраструктури та комунікацію з громадянами. Практика взаємодії демонструє, як оперативні штаби стають майданчиками для щоденного узгодження рішень щодо евакуації населення, організації гуманітарних коридорів, відновлення пошкоджених об'єктів життєзабезпечення та розподілу ресурсів між військовими потребами і цивільними потребами [1, с. 234].

Інформаційний обмін між підрозділами цивільно-військового співробітництва та органами місцевого самоврядування відбувається через створення спільних ситуаційних центрів, де концентруються дані про стан комунікацій, доступність медичних закладів, наявність продовольчих запасів та кількість людей, що потребують допомоги або евакуації. Офіцери цивільно-військового співробітництва виконують функції посередників між командуванням військових частин та цивільною адміністрацією, перекладаючи військову термінологію та логіку прийняття рішень у формат, зрозумілий для представників місцевої влади, та навпаки. Такі офіцери аналізують запити від населення через місцеві ради, оцінюють можливості військових структур для надання підтримки та формують пропозиції щодо розподілу відповідальності між різними рівнями влади. Механізми координації включають регулярні наради за участю всіх сторін, де обговорюються пріоритети на найближчі доби, розглядаються скарги від жителів, плануються логістичні операції та визначаються критерії для прийняття невідкладних рішень у кризових ситуаціях [2, с. 78].

Ефективність механізмів взаємодії залежить від готовності обох сторін до компромісів, розуміння специфіки роботи партнерів та здатності оперативно адаптувати процедури до мінливої обстановки. Військові структури вчаться враховувати соціальні наслідки своїх рішень, а представники місцевого самоврядування опановують логіку військового планування та обмеження, накладені безпековою ситуацією.

Аналіз практики функціонування механізмів цивільно-військового співробітництва у зонах активних бойових дій виявляє низку системних проблем, що перешкоджають ефективній координації між військовими структурами та органами місцевого самоврядування. Нормативно-правова невизначеність у розподілі повноважень між військово-цивільними адміністраціями та органами місцевого самоврядування створює ситуації дублювання функцій або, навпаки, виникнення управлінських вакуумів, коли жодна зі сторін не бере на себе відповідальність за вирішення конкретних питань життєзабезпечення населення. Законодавство про правовий режим воєнного стану містить

загальні положення щодо координації, проте не деталізує процедури прийняття спільних рішень, механізми вирішення конфліктів інтересів та алгоритми дій у ситуаціях, коли військові потреби суперечать інтересам цивільного населення [3, с. 45].

Комунікаційні бар'єри між військовими та цивільними структурами виникають через різницю в організаційних культурах, термінології та швидкості прийняття рішень, коли військові командири очікують негайного виконання розпоряджень за вертикальною ієрархією, а представники місцевого самоврядування потребують часу для консультацій з громадою, узгодження позицій з різними департаментами та дотримання демократичних процедур. Відсутність уніфікованих систем обміну інформацією призводить до затримок у передачі критичних даних про загрози для населення, стан інфраструктури або логістичні можливості, що особливо небезпечно в умовах швидкої зміни оперативної обстановки. Технічна несумісність систем зв'язку, які використовують військові формування та цивільні служби, ускладнює оперативну координацію під час надзвичайних ситуацій.

Ресурсне забезпечення механізмів взаємодії залишається недостатнім через обмеженість фінансування створення спільних координаційних центрів, придбання сумісного обладнання зв'язку, організації регулярних тренінгів та навчань для представників обох сторін. Конкуренція за обмежені ресурси між військовими потребами та цивільними пріоритетами загострюється в умовах тривалих бойових дій, коли необхідність підтримки боєздатності військових формувань може входити в протиріччя з потребами у відновленні критичної цивільної інфраструктури або забезпеченні населення базовими послугами.

Таким чином ефективна взаємодія між структурами цивільно-військового співробітництва та органами місцевого самоврядування у зонах ведення бойових дій є критично важливою для збереження життя населення, підтримки функціонування соціальної інфраструктури та створення умов для майбутнього відновлення територій. Аналіз існуючих механізмів координації свідчить про необхідність системних змін у нормативно-правовому забезпеченні, організаційних структурах та кадровій політиці для досягнення синергії між військовою ефективністю та соціальною відповідальністю перед громадянами.

Пропонується розробити спеціальний закон про цивільно-військове співробітництво в умовах особливих правових режимів, який би чітко визначав повноваження, процедури координації та механізми вирішення конфліктів між військовими структурами та органами місцевого самоврядування, встановлював стандарти інформаційного обміну та регламентував створення спільних координаційних органів на всіх рівнях управління.

Створення єдиної цифрової платформи для координації дій військових та цивільних структур дозволить забезпечити оперативний обмін інформацією про стан території, потреби населення та наявні ресурси, автоматизувати процеси планування евакуації та розподілу гуманітарної допомоги, формувати єдину операційну картину для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Запровадження системи регулярного моніторингу та оцінки ефективності механізмів взаємодії через збір зворотного зв'язку від населення, аналіз часу реагування на кризові ситуації та вивчення кращих практик дозволить постійно вдосконалювати процедури координації та адаптувати їх до мінливих умов.

Список використаних джерел:

1. Дуглер В. В. Військово-цивільні адміністрації як унікальна форма цивільно-військових відносин в умовах надзвичайних правових режимів. Проблеми цивільного та господарського права. 2019. № 3. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/3/27.pdf
2. Кайдалов Р. О., Бондаренко О. Г., Павлов Д. М. Короткий аналіз діяльності з цивільно-військового співробітництва на сучасному етапі збройної агресії проти України. *Честь і закон.* 2022. № 3 (82). URL: http://chiz.nangu.edu.ua/article/view/267169/263075/.
3. Цивільно-військове співробітництва у захисті населення під час війни в Україні: Аналіт. доповідь. Київ: Центр Разумкова, 2023. 73 с.

Огоцький Анатолій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Шевчук Андрій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Шелест Богдан,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКОВОЮ ОСВІТОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія російської Федерації проти України поставила перед системою публічного управління принципово нові завдання, серед яких особливого значення набуває забезпечення безперервності та якості військової освіти. Воєнний стан, запроваджений Указом Президента України від 24 лютого 2022 року, суттєво змінив умови функціонування освітніх інституцій сектору безпеки і оборони, актуалізувавши потребу у цифровій трансформації управлінських процесів. Зазначена проблема перебуває на перетині кількох наукових дисциплін – публічного управління та адміністрування, педагогіки вищої школи та інформаційних технологій, що зумовлює її комплексний характер і міждисциплінарне значення.

Під цифровою трансформацією публічного управління військовою освітою ми розуміємо системний процес впровадження цифрових технологій у механізми прийняття управлінських рішень, планування освітнього процесу, моніторингу якості підготовки військових фахівців та комунікації між суб'єктами освітнього середовища. Як зауважує О. Карпенко, цифровізація публічного управління є не лише технічним оновленням, а й зміною управлінської парадигми, що передбачає перехід від ієрархічних моделей до мережевих структур прийняття рішень [1].

В умовах воєнного стану цифрова трансформація військової освіти набуває додаткових вимірів, пов'язаних із безпековими обмеженнями. Передусім, необхідність забезпечення кіберзахисту освітніх платформ та інформаційних систем вищих військових навчальних закладів вимагає інтеграції безпекових стандартів NATO у процеси управління інформаційними ресурсами. Крім того, масове переведення окремих компонентів освітнього процесу у дистанційний формат (зокрема теоретичних курсів та самостійної підготовки) потребує розвитку відповідної цифрової інфраструктури та підвищення цифрової компетентності науково-педагогічних працівників.

Аналіз практики функціонування вищих військових навчальних закладів упродовж 2022–2025 років засвідчує, що основними напрямами цифрової трансформації стали: впровадження систем електронного документообігу для оптимізації адміністративних процесів; використання платформ дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom та спеціалізованих захищених систем) для забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах бойових дій та ракетних обстрілів; застосування систем управління навчанням (LMS) для моніторингу індивідуальних траєкторій підготовки курсантів та слухачів; розвиток віртуальних тренажерних комплексів для формування практичних навичок без ризику для особового складу.

Разом із тим, цифрова трансформація публічного управління військовою освітою стикається з низкою системних викликів. Перший з них пов'язаний із нормативно-правовим регулюванням: чинне законодавство у сфері вищої військової освіти не повною мірою враховує специфіку цифрових освітніх середовищ та механізми верифікації результатів навчання у дистанційному форматі. Другий виклик має інституційний характер і полягає у

недостатній координації між Міністерством оборони, Міністерством освіти і науки та окремими вищими військовими навчальними закладами у питаннях стандартизації цифрових платформ та обміну передовими практиками.

Третій виклик стосується кадрового потенціалу: значна частина науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів потребує додаткової підготовки у сфері цифрових технологій, а відтік кваліфікованих кадрів, зумовлений мобілізацією та іншими обставинами воєнного часу, посилює кадровий дефіцит. Четвертий виклик пов'язаний із кібербезпекою: освітні інформаційні системи є потенційними об'єктами кібератак з боку агресора, що вимагає постійного оновлення захисних механізмів та дотримання стандартів інформаційної безпеки [2].

Досвід країн-членів NATO, зокрема Естонії, Литви та Польщі, демонструє ефективність інтегрованого підходу до цифрової трансформації військової освіти, який передбачає: створення єдиного цифрового освітнього простору сектору безпеки і оборони; впровадження стандартів сумісності (interoperability) освітніх платформ з союзницькими системами; розвиток програм підвищення цифрової грамотності військовослужбовців на всіх рівнях; залучення приватного сектору до розробки інноваційних освітніх рішень за принципом державно-приватного партнерства.

Адаптація зазначеного досвіду до українських реалій потребує врахування специфіки воєнного стану, масштабу збройних сил та наявних ресурсних обмежень. Перспективним напрямом є формування Національної стратегії цифрової трансформації військової освіти, яка інтегруватиме зусилля всіх зацікавлених суб'єктів – від органів публічного управління до громадянського суспільства – та буде узгоджена із загальною стратегією цифрової трансформації держави.

Отже, цифрова трансформація публічного управління військовою освітою є стратегічним пріоритетом, який забезпечує підвищення ефективності підготовки військових кадрів в умовах воєнного стану. Подальша розробка нормативно-правової бази, інвестування у цифрову інфраструктуру та людський капітал, а також імплементація стандартів NATO у сферу військової освіти дозволять Україні сформувати сучасну модель управління, здатну відповідати на виклики безпекового середовища, що постійно змінюється [3].

Список використаних джерел:

1. Карпенко О. В. Цифрова трансформація публічного управління: теоретичні засади та практичні аспекти. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 5. С. 1–12.
2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19.
3. Стратегія розвитку військової освіти в Україні на період до 2025 року: наказ Міністерства оборони України від 20.07.2022 № 408. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0408322-22.

Рейвач Юрій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА КУРСАНТІВ КОМАНДНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: АСПЕКТ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Сучасний характер збройних конфліктів характеризується значним ускладненням операційного середовища, у якому військові підрозділи виконують поставлені завдання. Однією з ключових особливостей сучасних воєн є активна взаємодія військових формувань із цивільним середовищем, що включає органи державної влади, органи місцевого самоврядування, міжнародні та гуманітарні організації, а також безпосередньо місцеве населення. За таких умов цивільний фактор суттєво впливає на стабільність у районах виконання бойових завдань, рівень підтримки військ та загальну ефективність діяльності військових підрозділів.

Практичний досвід застосування військ свідчить про те, що на тактичному рівні потенціал цивільно-військового співробітництва використовується не в повному обсязі. Однією з причин такої ситуації є недостатній рівень обізнаності командирів щодо можливостей підрозділів ЦВС, механізмів взаємодії з органами влади, гуманітарними організаціями та місцевими громадами, а також особливостей аналізу цивільного середовища. У багатьох випадках взаємодія з цивільними структурами має епізодичний характер і не інтегрується у процес планування бойових дій.

Зазначена проблема значною мірою пов’язана з особливостями професійної підготовки майбутніх офіцерів у закладах вищої військової освіти. Аналіз освітніх програм підготовки курсантів командних спеціальностей свідчить, що питання цивільно-військового співробітництва розглядаються переважно фрагментарно у межах окремих навчальних дисциплін. Такий підхід не забезпечує формування системного розуміння ролі цивільного середовища у сучасних військових операціях та не сприяє формуванню практичних навичок взаємодії з цивільними суб’єктами.

У зв’язку з цим актуалізується необхідність удосконалення системи професійної підготовки курсантів командних спеціальностей з урахуванням сучасних вимог до діяльності командирів у складному операційному середовищі. Командир тактичного рівня повинен не лише володіти тактичними знаннями та навичками управління підрозділом, але й розуміти особливості функціонування цивільного середовища у районі виконання завдань. Це передбачає знання соціальної структури місцевих громад, системи органів державної влади та місцевого самоврядування, механізмів взаємодії з населенням, а також здатність враховувати цивільний фактор під час планування та організації бойових дій.

Одним із перспективних напрямів вирішення зазначеної проблеми є впровадження у систему військової освіти спеціалізованої навчальної дисципліни «Основи цивільно-військового співробітництва». Доцільним є включення такої дисципліни до освітніх програм підготовки курсантів командних спеціальностей як вибіркового компонента навчання.

Метою зазначеної дисципліни є формування у майбутніх офіцерів знань щодо ролі та місця цивільно-військового співробітництва у системі управління військами, а також набуття практичних навичок організації взаємодії між військовими підрозділами та цивільними структурами під час планування та виконання бойових завдань.

Зміст навчальної дисципліни доцільно формувати на основі поєднання теоретичної підготовки та практичного відпрацювання типових ситуацій, що виникають у районах ведення бойових дій. Теоретичний компонент навчання може включати вивчення нормативно-правових засад цивільно-військового співробітництва, організаційної структури та функцій підрозділів ЦВС, а також принципів взаємодії з органами державної влади,

органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та міжнародними гуманітарними структурами.

Важливим елементом підготовки курсантів є формування навичок аналізу цивільного середовища. Такий аналіз передбачає оцінювання соціально-економічної ситуації у районі виконання завдань, визначення ключових суб'єктів взаємодії, виявлення потенційних ризиків та можливостей для організації ефективної співпраці між військовими підрозділами та цивільним сектором.

Практична складова навчання має бути спрямована на формування у курсантів умінь планувати заходи цивільно-військового співробітництва та організовувати взаємодію між військовими підрозділами і цивільними структурами. Ефективним методом навчання є використання ситуаційного моделювання, під час якого курсанти відпрацьовують дії командира у складних умовах операційного середовища. Такий підхід дозволяє максимально наблизити процес підготовки до реальних умов у районах проведення військових операцій.

Запропонований підхід передбачає реалізацію кількох послідовних етапів підготовки. Першим етапом є аналіз цивільного середовища, що включає оцінювання соціально-економічної ситуації у районі виконання завдань, визначення основних суб'єктів взаємодії та виявлення потреб місцевого населення. Наступним етапом є встановлення ефективної комунікації між військовими підрозділами та представниками цивільного сектору. Третій етап передбачає планування заходів цивільно-військового співробітництва, що включає координацію діяльності з органами місцевої влади, громадськими організаціями та гуманітарними структурами. Завершальним етапом є реалізація заходів ЦВС та оцінювання їх ефективності.

Наукова новизна запропонованого підходу полягає у визначенні ролі цивільно-військового співробітництва як важливого елементу професійної підготовки курсантів командних спеціальностей та обґрунтуванні доцільності впровадження спеціалізованої навчальної дисципліни, спрямованої на формування у майбутніх офіцерів компетентностей щодо аналізу цивільного середовища та організації взаємодії з цивільними структурами.

Таким чином, впровадження навчальної дисципліни «Основи цивільно-військового співробітництва» у систему підготовки курсантів командних спеціальностей є важливим напрямом удосконалення військової освіти в умовах сучасних збройних конфліктів. Формування у майбутніх офіцерів системного розуміння ролі цивільного середовища в операційному просторі сприятиме підвищенню ефективності управлінських рішень на тактичному рівні. Запропонований підхід до підготовки передбачає поєднання теоретичних знань із практичним моделюванням взаємодії між військовими підрозділами та цивільними суб'єктами, що дозволяє сформувати у курсантів необхідні компетентності щодо аналізу цивільного середовища, планування заходів цивільно-військового співробітництва та координації діяльності з органами влади, громадськими та гуманітарними організаціями.

Реалізація такої навчальної дисципліни сприятиме підвищенню обізнаності майбутніх командирів щодо можливостей підрозділів ЦВС та їх ефективного використання у процесі планування і виконання бойових завдань. У свою чергу, це забезпечить більш ефективну взаємодію між військовими структурами та цивільним сектором, підвищить рівень довіри населення до військових формувань та сприятиме стабілізації ситуації у районах виконання завдань. У довгостроковій перспективі формування відповідних компетентностей у майбутніх офіцерів сприятиме підвищенню загальної результативності діяльності підрозділів Збройних Сил України у складному операційному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Цивільно-військове співробітництво у Збройних Силах України : навч.-метод. посіб. Київ : Міністерство оборони України, 2020. 152 с.
2. Доктрина цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України. Київ : Міністерство оборони України, 2025. 48 с.

Сокур Наталя,
кандидат політичних наук, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

ПРОФЕСІЙНИЙ СКЛАД ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: ЗАПОРУКА ЗАХИСТУ ДЕРЖАВИ

Важливим аспектом життя та обороноздатності незалежної України є її Збройні Сили України, які в цей складний для держави час спроможні гарантувати суверенітет, територіальну цілісність країни, забезпечити надійний захист національних інтересів від будь яких загроз. І саме тому носій бойових та інших здібностей Збройних Сил України є її особовий склад, який має бажання навчатися і навчається, з метою використання сучасного озброєння, військової техніки, технічних та інформаційних засобів, військової інфраструктури і саме це визначає ступінь реалізації бойових можливостей військового персоналу.

Будь які результати діяльності Збройних Сил України великою мірою залежать від професійної діяльності відповідних військових керівників. Вони повинні виконувати свої обов'язки з підходом до того, що люди які їм підпорядковуються є виконавцями завдань, будь якої складності. Від індивідуальної роботи з особовим складом безпосередньо залежить виконання поставлених завдань мета яких полягає в атестації та направленні на навчання, військовослужбовців, присвоєння військовим чергових звань, просування по службі та нагородження, планування службової кар'єри військовослужбовців тощо.

Управлінський потенціал військової сфери є одним із важливих факторів, котрий визначає її ефективність і забезпечує процеси управління щодо реформування військової сфери, її правової основи, розробки стратегії, структурної зміни, інновації в системі управління стосовно взаємодії людини у війську. Однією із найважливіших функцій управління військовим персоналом є його підбір і розподіл, який включає раціоналізацію його розподілу за штатно-посадовою структурою, з одного боку, та кваліфікацією, взаємодією та взаємозамінністю особового складу, яка б відповідала вимогам NATO і змісту виконуваної роботи, – з іншого.

Роль командира визначається як така, що забезпечує взаємовідносини з підлеглими у повсякденній діяльності для підняття їх професійного рівня до вимог сьогодення та управління службовою кар'єрою військовослужбовців.

Формування ефективної системи управління персоналом у ЗС України можливе також на основі наукового аналізу, оцінки історичного досвіду формування та розвитку публічної служби та розвиненого публічного управління, його порівняння з даними сучасних практик управління персоналом у військовій сфері, зокрема відповідність стандартам NATO.

Перед Збройними Силами України стоїть широкий спектр завдань, а саме захист територіальної цілісності держави, участі в антитерористичних та міжнародних миротворчих операціях (переважно у мирний час), надання військової допомоги іншим державам, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру військами цивільної оборони. Все це зумовлює підвищений інтерес науковців та практиків до принципів організації системи публічного управління у військовій сфері, механізмів та технологій, застосування ефективного контролю та моніторингу, моделей та методів оцінки ефективності діяльності сфери військових.

Одне з основних завдань нашої держави на сучасному етапі стосовно оборонної сфери є утворення нової сучасної моделі Збройних Сил України, створення професійної та технологічної армії, яка буде складатися з професійних кадрів, здатних адаптуватися до умов сучасної війни і мати постійну готовність виконувати військовий обов'язок та крім цього мати відповідність сучасним стандартам NATO.

Міністерство оборони ухвалило стратегію розвитку людського капіталу в Силах оборони до 2027 року.

Цей документ охоплює шлях військовослужбовця, від початку служби до переходу у цивільне життя. Важливим аспектом цієї стратегії є посилення співпраці з NATO, впровадження євроатлантичних стандартів у систему професійного розвитку та планування кар'єрою військовослужбовців, готовності підрозділів до спільних операцій. Крім цього, реалізація даної стратегії передбачає безперервне управлінням ефективністю розроблених планів та постійний моніторинг з метою досягнення результатів. Взаємодію в цих питаннях координуватиме спеціально створена Міжвідомча робоча група [1].

Професіоналізм командира-керівника повинен характеризуватися тим, яке місце і роль в суспільстві він займає як громадянин і військовослужбовець; знанням вимог, які висуваються до військового керівника; високим рівнем професійної підготовленості (вмінням керувати підрозділом у складних умовах, творчому підході до застосування сил, розумінням логістичного та технічного забезпечення Збройних Сил України та інших видів забезпечення); адаптивним управлінням, інформаційно-комунікативними технологіями; інтеграцією світового досвіду у практичну діяльність; рівнем компетентностей, кваліфікації, військово-професійною освітою; ефективністю використання фахової компетентності щодо практичного застосування навичок.

Армія професіоналів – це необхідний процес збільшення потреб Збройних Сил України у висококваліфікованих кадрах, набуття нових компетенцій для виконання ширшого кола завдань, підготовка фахівців згідно стандартам NATO. Необхідно створити досконалу систему комплектування збройних сил – важливого інструменту створення потрібної даній державі армії. Наприклад, підготовка військовослужбовців армій NATO та їх професійне навчання є найважливішою складовою частиною процесу підготовки особового складу і все це поєднується з їх вихованням [2].

В наукових теоріях К. Поппера, , Е. Гідденса, М. Вебера, Р. Мертона, О. Тофлера та ін. саме інтелектуальні ресурси управління, в тому числі у військовій сфері, надають можливість знаходити рішення проблем, здолати їх і, нарешті, ефективно виконувати завдання за призначенням.

Демократичній державі потрібні кваліфіковані військові професіонали з глибокими знаннями, які здатні використовувати найновіші армійські технології й озброєння і, крім цього, вміти надавати висококваліфіковану військову пораду цивільному керівництву.

Список використаних джерел:

1. Міноборони затвердило стратегію розвитку людського капіталу в Силах оборони URL: https://glavcom.ua/country/politics/minoboroni-zatverdilo-stratehiju-rozvitku-ljudskoho-kapitalu-v-silakh-oboroni-1039181.html.
2. Структура ЗСУ 2025: види, роди та реформи. URL: https://ternopillive.com.ua/struktura-zsu-2025-vydy-rody-ta-reformy/.

Чикаленко Євгеній,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Павелко Ірина,
кандидат психологічних наук,
старший дослідник
Військова академія (м. Одеса)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Становлення і розвиток цивільно-військового співробітництва як самостійного напряму діяльності збройних сил та інших силових структур держави потребує комплексного нормативно-правового регулювання, що охоплює різні рівні законодавства та підзаконних актів. Сучасна система організаційно-правових механізмів забезпечення такого співробітництва формується на перетині конституційного, адміністративного та військового права, створюючи складну багаторівневу структуру взаємодії цивільних та військових інституцій. Нормативна база, що регулює відносини між збройними силами та цивільним суспільством, включає конституційні положення про демократичний цивільний контроль над військовою організацією держави, законодавчі акти про оборону та національну безпеку, відомчі інструкції та регламенти, міжнародні договори та угоди.

Конституційні засади організації цивільно-військових відносин визначають фундаментальні принципи функціонування сектору безпеки і оборони держави. Основоположним принципом виступає демократичний цивільний контроль над військовою організацією держави, що передбачає підзвітність та підконтрольність військових формувань органам державної влади та суспільству. Такий контроль забезпечується через діяльність парламенту, уряду, органів судової влади, а також через механізми громадського контролю. Наявність конституційно закріплених гарантій підзвітності військових інституцій створює правову основу для формування ефективної системи цивільно-військового співробітництва.

На рівні спеціального законодавства регулювання відповідних відносин здійснюється через низку базових нормативних актів у сфері оборони та національної безпеки. Зокрема, ключове значення мають закони, що визначають правові засади організації оборони держави, функціонування сектору безпеки і оборони, діяльність збройних сил та інших військових формувань. У межах таких законів закріплюються основні принципи взаємодії військових структур із цивільними органами влади, визначаються повноваження суб’єктів забезпечення національної безпеки, а також встановлюються механізми координації їхньої діяльності в умовах особливого періоду або воєнного стану.

Важливим елементом нормативно-правового забезпечення цивільно-військового співробітництва є підзаконні нормативні акти, які деталізують процедури реалізації законодавчих положень. До таких актів належать укази глави держави, постанови уряду, накази міністерств та відомств, а також внутрішні регламенти військових формувань. Саме на рівні підзаконного регулювання визначаються організаційні механізми взаємодії військових підрозділів із місцевими органами влади, порядок надання гуманітарної допомоги населенню, правила взаємодії з міжнародними організаціями та неурядовими структурами.

Значну роль у формуванні сучасної системи цивільно-військового співробітництва відіграють міжнародно-правові норми та стандарти. Участь держав у міжнародних безпекових структурах, зокрема у програмах співробітництва з міжнародними організаціями у сфері безпеки, сприяє гармонізації національного законодавства із загальновизнаними принципами цивільного контролю над військовими силами.

Організаційне забезпечення включає розробку планіввзаємодії, проведення спільних навчань та тренувань, створення системи підготовки фахівців у сфері цивільно-військового

співробітництва. Нормативні документирегламентують порядок залучення військових формувань до виконання завдань на підтримку цивільних органів влади підчас природних катастроф, техногенних аварій, іншихнадзвичайних ситуацій мирного часу. Процедури активізації механізмів взаємодії передбачають чітку послідовність дій від моменту виникнення потреби у співпраці до завершення спільних заходів та оцінки результатів. Правове регулювання охоплює питання матеріально-технічного забезпечення взаємодії, фінансування спільних проектів, компенсування витрат, пов'язаних із використанням ресурсів однієї сторони в інтересах іншої. Організаційні структури, відповідальні за цивільно-військове співробітництво, наділяються повноваженнями щодо планування заходів, координування діяльності різних учасників, контролю виконання узгоджених планів та програм. Нормативна база визначає порядок звітування про результати взаємодії, критерії оцінювання ефективності співробітництва, механізми вирішення спірних питань та конфліктних ситуацій [2, с. 89].

Практична реалізація організаційно-правових механізмів здійснюється через впровадження стандартизованих процедур планування, координування та виконання спільних заходів. Планування взаємодії базується на аналізі загроз безпеці держави та суспільства, оцінці ресурсних можливостей різних суб'єктів, визначенні пріоритетних напрямів співпраці. Координування передбачає узгодження дій у часі та просторі, розподіл функцій та відповідальності, встановлення каналів зв'язку та механізмів оперативного реагування на зміну обстановки.

Організаційні форми взаємодії включають постійні та тимч сові робочі органи, спільні оперативні групи, координаційні центри, платформи для обміну інформацією та консультацій. Нормативні акти встановлюють склад, функції та порядок роботи таких органів, визначають повноваженняїхніх керівників, регламентують процедури прийняття рішень. Правові механізми забезпечують участь громадськості у процесах оборонного планування через створення консультативних рад, проведення громадських слухань, організацію експертних обговорень проектів документів стратегічного планування. Організаційні заходи передбачають проведення інформаційних кампаній для роз'яснення населенню завдань та діяльності збройних сил, формування позитивного іміджу військової служби, залучення ветеранських організацій до патріотичного виховання молоді. Нормативна база регулює порядок використання об'єктів військової інфраструктури для проведення цивільних заходів, доступу цивільних осіб на військові об'єкти з екскурсійною або навчальною метою, організації днів відкритих дверей у військових частинах. Правові механізми забезпечують захист прав військовослужбовців та членів їхніх сімей, встановлюють соціальні гарантії, передбачають взаємодію військового командування з органами місцевого самоврядування у вирішенні житлових, побутових, медичних проблем військових [3, с. 69].

Список використаних джерел:

1. Ситник Г. П., Клименко Н. Г. Цивільно-військовівідносини:навч. посіб. Київ:Академпрес, 2024. 190 с.
2. Ушаков І. В. Механізми реалізації цивільно-військового співробітництва у секторі безпеки і оборони України : дис. ... д-ра філософії : 281. Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту ДСНС України. Київ, 2023.
3. Шульгін В. В. Правова основа функціонування ЦВС ЗС України. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 11. С. 67–72. URL: www.lsej.org.ua/11_2021/14.pdf.

Шевчук Андрій,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Мануілова Катерина,
доктор наук з дежавного управління, доцент,
Військова академія (м. Одеса)

МЕХАНІЗМИ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ЗС УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ГУМАНІТАРНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відсутність чітко регламентованих механізмів взаємодії між військовими формуваннями та міжнародними гуманітарними організаціями призводить до затримок у наданні допомоги, дублювання зусиль різних структур, а іноді навіть до загрози безпеці персоналу гуманітарних місій. Неузгодженість дій може спричинити втрати серед цивільних осіб під час евакуацій, порушення режиму припинення вогню або недостатнє охоплення постраждалих територій гуманітарними програмами. Основними викликами у налагодженні ефективної співпраці є різниця в організаційних культурах військових та гуманітарних структур, відмінності у принципах прийняття рішень, обмежений взаємний доступ до оперативної інформації, мовні бар'єри та недостатнє розуміння специфіки роботи одне одного. Військове командування традиційно діє в умовах жорсткої ієрархії та оперативного планування, тоді як гуманітарні організації керуються принципами нейтральності, неупередженості та незалежності. Суть цих відмінностей потребують розробки спеціальних протоколів, які б враховували особливості обох сторін та забезпечували ефективний діалог навіть в умовах критичних ситуацій.

Координація діяльності військових формувань та міжнародних гуманітарних структур у період активних бойових дій потребує створення спеціалізованих механізмів, які забезпечують ефективний обмін інформацією, планування спільних операцій та розподіл зон відповідальності на території проведення антитерористичних заходів. Військове командування розробляє протоколи взаємодії, що регламентують порядок надання доступу представникам гуманітарних місій до зон бойових дій, визначають процедури погодження маршрутів пересування конвоїв з гуманітарною допомогою та встановлюють канали зв'язку для оперативного реагування на критичні ситуації. Структури цивільно-військового співробітництва відіграють провідну роль у налагодженні діалогу між оперативним командуванням та міжнародними організаціями, адже саме через офіцерів зв'язку здійснюється передача запитів на надання допомоги постраждалому населенню, координуються евакуаційні заходи та узгоджуються терміни проведення гуманітарних операцій з tactical pause у бойових діях.

Ключовим елементом успішної взаємодії є встановлення довірчих відносин між військовими та гуманітарними структурами. Це досягається через регулярні зустрічі координаційних груп, проведення спільних тренінгів та навчань, де обидві сторони мають можливість ознайомитися з особливостями роботи одне одного. Військові фахівці з цивільно-військового співробітництва отримують спеціалізовану підготовку, яка включає вивчення міжнародного гуманітарного права, стандартів роботи гуманітарних організацій та навичок міжкультурної комунікації. З іншого боку, представники міжнародних організацій проходять брифінги щодо особливостей військових процедур, системи прийняття рішень у військовому середовищі та вимог безпеки в зоні бойових дій.

Практична реалізація механізмів співпраці відбувається через створення спільних координаційних центрів, де представники військового командування, органів місцевої влади та міжнародних гуманітарних організацій здійснюють щоденне планування операцій з надання допомоги цивільному населенню в зонах активних бойових дій. Військові структури забезпечують безпеку руху гуманітарних конвоїв шляхом виділення підрозділів супроводу,

проведення розвідки маршрутів та розмінування доріг, що дозволяє міжнародним організаціям доставляти продукти харчування, медикаменти та засоби першої необхідності до населених пунктів, які опинилися в оточенні або зазнали значних руйнувань внаслідок обстрілів. Обмін оперативною інформацією про стан інфраструктури, локацію мінних полів та активність противника дозволяє гуманітарним місіям планувати свою діяльність з урахуванням реальних загроз та оптимізувати логістичні маршрути для максимального охоплення постраждалих територій.

Досвід взаємодії свідчить про необхідність постійного вдосконалення механізмів співпраці через проведення спільних навчань, обмін найкращими практиками та адаптацію процедур до специфіки конкретних оперативних ситуацій, адже ефективна координація між військовими структурами та міжнародними гуманітарними організаціями безпосередньо впливає на рівень захисту цивільного населення та швидкість відновлення нормального функціонування постраждалих громад. Інституціоналізація механізмів взаємодії шляхом закріплення процедур у нормативних документах та розбудова потужностей підрозділів цивільно-військового співробітництва створюють міцний фундамент для довгострокового партнерства між військовими формуваннями та гуманітарним сектором в умовах триваючого збройного конфлікту.

Отже ефективна взаємодія підрозділів ЗС України з міжнародними гуманітарними організаціями в умовах воєнного стану є критично важливою для забезпечення захисту цивільного населення та своєчасного надання гуманітарної допомоги на постраждалих територіях. Створення спеціалізованих механізмів координації, включаючи спільні координаційні центри, протоколи обміну інформацією та процедури узгодження операцій, дозволяє синхронізувати зусилля військових та гуманітарних структур навіть в умовах активних бойових дій. Підрозділи цивільно-військового співробітництва відіграють ключову роль у налагодженні діалогу між сторонами, забезпечуючи не лише оперативний обмін даними, але й формування довірчих відносин через спільні навчання та взаємне ознайомлення зі специфікою роботи.

Подальший розвиток механізмів взаємодії потребує інституціоналізації процедур у нормативно-правовій базі, посилення технічного забезпечення через впровадження цифрових платформ координації, а також систематичного проведення спільних навчань та обміну найкращими практиками. Важливим напрямком є також удосконалення системи захисту персоналу гуманітарних місій та розробка чітких протоколів дій у надзвичайних ситуаціях. Лише комплексний підхід до розбудови потужностей цивільно-військового співробітництва може забезпечити ефективне партнерство між військовим та гуманітарним секторами в умовах триваючого збройного конфлікту, що безпосередньо впливає на рівень захисту цивільного населення та швидкість відновлення нормального функціонування постраждалих громад.

Список використаної літератури:

1. Коропатнік І.М. Теоретико-методологічні основи класифікації соціальних інститутів громадянського суспільства. Innovative solutions in modern science. 2016. № 2 (2). P. 58–72.
2. Шопіна І.М. Розвиток досліджень проблем цивільно-військового співробітництва як виду взаємодії держави і громадянського суспільства. Наука і правоохорона. 2014. № 4. С. 308–312.
3. Бериславська О. М. Система цивільно-військового співробітництва: взаємозв'язок елементів. Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє: тези доповідей XVII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 26 листопада 2023 року). С. 15–1.

Шелест Богдан,
здобувач другого (магістерського)
рівня вищої освіти,
Військова академія (м. Одеса)
Моторний Володимир,
кандидат наук з державного управління,
Військова академія (м. Одеса)

ОРГАНІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ДІЙ

Сучасні воєнні конфлікти характеризуються високим ступенем залучення цивільного населення до зони активних бойових дій, що вимагає формування ефективних механізмів координації між військовими структурами та цивільними інституціями. Захист населення в умовах збройного протистояння передбачає комплексний підхід до організації взаємодії між силовими відомствами, органами місцевого самоврядування, гуманітарними організаціями та громадськими структурами.

Нормативно-правовою основою такої взаємодії виступає Доктрина цивільно-військового співробітництва, затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України, яка визначає принципи, завдання та механізми реалізації спільних заходів щодо забезпечення безпеки мирного населення. Військові формування під час виконання бойових завдань стикаються з необхідністю забезпечення життєдіяльності територіальних громад, евакуації людей з небезпечних зон, надання медичної допомоги пораненим цивільним особам, відновлення критичної інфраструктури та координації гуманітарних поставок. Планування операцій з захисту населення вимагає врахування специфіки конкретних територій, густоти населення, стану транспортної інфраструктури, наявності укриттів та можливостей розгортання пунктів тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб.

Офіцери підрозділів цивільно-військового співробітництва здійснюють постійний моніторинг гуманітарної ситуації, збирають інформацію про потреби місцевих жителів, координують роботу волонтерських організацій та забезпечують узгодження дій між різними відомствами на тактичному та оперативному рівнях. Функціонування системи взаємодії базується на принципах субсидіарності, коли рішення приймаються на найнижчому можливому рівні управління, що забезпечує швидкість реакції на загрози та враховує регіональні особливості ведення бойових дій.

Структурна організація цивільно-військового співробітництва передбачає створення спеціалізованих підрозділів у складі військових частин, які відповідають за налагодження комунікації з цивільною адміністрацією та населенням на тимчасово окупованих або щойно визволених територіях. Практична реалізація заходів захисту населення вимагає оперативного реагування на зміну обстановки, адаптації планів евакуації залежно від інтенсивності обстрілів та організації безперебійного постачання продовольства, медикаментів, питної води до населених пунктів, де порушено нормальне функціонування комунальних служб. Гуманітарні програми допомоги вразливим групам населення формують окремий напрямок діяльності цивільно-військового співробітництва, оскільки літні люди, діти, особи з інвалідністю та хронічно хворі потребують спеціалізованого підходу під час евакуації та розміщення у безпечних зонах.

Військові структури координують роботу медичних бригад, психологічних служб, соціальних працівників, які надають комплексну підтримку постраждалим від бойових дій. Організація пунктів обігріву, харчування, медичної допомоги на звільнених територіях вимагає злагодженої взаємодії між армійськими логістичними підрозділами та цивільними службами надзвичайних ситуацій. Інформаційна складова цивільно-військового співробітництва передбачає роз’яснювальну роботу серед населення щодо правил поведінки під час обстрілів, порядку евакуації, розташування укриттів та безпечних маршрутів

пересування, що знижує рівень паніки та дезорганізації у критичних ситуаціях. Розповсюдження інформації здійснюється через різні канали комунікації, включаючи місцеві засоби масової інформації, громадські оголошення, мобільні застосунки та безпосереднє спілкування представників військових підрозділів з мешканцями населених пунктів.

Правове регулювання діяльності структур цивільно-військового співробітництва охоплює широкий спектр нормативних актів, які визначають повноваження військових командирів щодо прийняття рішень стосовно цивільного населення, порядок реквізиції майна для потреб оборони, механізми компенсації збитків постраждалим особам, процедури взаємодії з міжнародними гуманітарними місіями. Координація дій на оперативному рівні здійснюється через створення спільних штабів, до складу яких входять представники військового командування, обласних та районних адміністрацій, правоохоронних органів, служб з надзвичайних ситуацій.

Планування заходів захисту населення базується на аналізі загроз для конкретних населених пунктів, оцінці можливостей евакуації різними видами транспорту, визначенні пріоритетних категорій громадян для першочергового вивезення з небезпечних зон. Забезпечення безпеки гуманітарних конвоїв потребує виділення військових підрозділів для супроводу транспорту з продовольством та медикаментами, розмінування безпечних коридорів, встановлення контрольних пунктів на шляхах евакуації. Логістичне забезпечення операцій з допомоги населенню передбачає створення резервів матеріально-технічних засобів, формування мобільних груп реагування, здатних швидко розгортати польові кухні, медичні пункти та тимчасові укриття на визволених територіях.

Досвід ведення бойових дій на сучасному етапі засвідчує критичну важливість налагодженої системи цивільно-військової взаємодії для мінімізації втрат серед мирного населення та збереження життєздатності територіальних громад. Ефективність захисту цивільних осіб залежить від професійної підготовки офіцерів, відповідальних за цивільно-військове співробітництво, наявності відпрацьованих алгоритмів дій у кризових ситуаціях, технічного оснащення підрозділів засобами зв’язку та транспортом для евакуації, а також рівня довіри населення до військових структур та готовності виконувати розпорядження в умовах військового стану.

Подальший розвиток системи цивільно-військового співробітництва має включати вдосконалення нормативної бази, підвищення кваліфікації спеціалізованого персоналу, поглиблення взаємодії з міжнародними партнерами у сфері гуманітарної допомоги та розроблення єдиних стандартів роботи з цивільним населенням на всіх рівнях командування.

Список використаних джерел:

1. Доктрина «Цивільно-військове співробітництво» : затв. наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 01.07.2020 р. URL: https://sprotyvg7.com.ua.
2. Спіріна Т., Лехолетова М., Лях Т. Гуманітарні програми допомоги вразливим групам населення в умовах воєнного часу в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2025. № 1 (56). С. 228–233.
3. Шульгін В. В. Правова основа функціонування цивільно-військового співробітництва Збройних Сил України. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 11. С. 67–72.

Яковлева Лілія,
доктор політичних наук, професор,
Військова академія (м.Одеса)

ЦВС: СТАНДАРТИ NATO, ДОСВІД УКРАЇНИ

Російсько-українська війна актуалізувала необхідність дослідження взаємодії між інститутами публічної влади, громадянським суспільством та ЗС України. У сучасних умовах цивільно-військове співробітництво (ЦВС) набуває системного значення як інструмент координації дій суб'єктів сектору безпеки і оборони та органів публічного управління, спрямованих на забезпечення стійкості держави, захист цивільного населення та стабілізацію соціально-економічного середовища в умовах війни.

Відповідно до національної доктрини, цивільно-військове співробітництво визначається як «системна діяльність органів військового управління, командирів та підрозділів Збройних Сил України, спрямована на встановлення і підтримання взаємодії з об'єктами цивільного середовища з метою створення сприятливих умов для виконання військових завдань» [1].

Світовий досвід, зокрема підходи, сформовані в рамках стандартів NATO, засвідчує, що ефективність цивільно-військової взаємодії визначається рівнем інституційної інтеграції військових структур з системою державного управління, наявністю підготовлених фахівців та функціонуванням міжвідомчих механізмів координації. У цьому контексті концепція Civil-Military Cooperation (CIMIC) [3] розглядається як важливий елемент комплексного підходу до врегулювання кризових ситуацій, що передбачає узгодження військових операцій із діяльністю органів влади, місцевого самоврядування, міжнародних організацій і гуманітарних структур. Доктринальні документи NATO визначають CIMIC як «систему взаємодії військових сил з цивільними структурами, міжнародними організаціями та місцевими громадами з метою забезпечення ефективного виконання військових операцій та стабілізації цивільного середовища» [3].

Важливим інструментом планування цивільно-військової взаємодії у країнах NATO є застосування методів комплексного аналізу цивільного середовища, які дозволяють оцінювати соціально-політичні та інфраструктурні умови проведення військових операцій. Зокрема, у практиці військового планування широко використовується аналітична модель ASCOPE**,** яка передбачає оцінювання таких складових цивільного середовища, як територіальні особливості місцевості, соціальні структури, можливості інфраструктури, діяльність організацій, характеристики населення та ключові події. Водночас модель PMESII-PT забезпечує комплексний аналіз взаємопов'язаних політичних, військових, економічних, соціальних, інформаційних та інфраструктурних факторів, а також просторових і часових характеристик розвитку кризових ситуацій. Використання зазначених аналітичних інструментів у системі військової освіти сприяє формуванню у майбутніх фахівців з цивільно-військового співробітництва системного мислення, аналітичних навичок та здатності здійснювати комплексну оцінку цивільного середовища під час планування та реалізації операцій у секторі безпеки і оборони [3, 4]**.**

Досвід України у протидії збройній агресії після 2014 року, а особливо під час повномасштабної війни, продемонстрував необхідність системного розвитку інституту цивільно-військового співробітництва. Створення спеціалізованих підрозділів ЦВС у складі Збройних Сил України стало відповіддю на нові виклики безпеки та потребу у формуванні ефективних каналів комунікації між військовими та цивільним середовищем. Як зазначає М. Куртков, «створення у Збройних Силах України структури цивільно-військового співробітництва стало одним з важливих кроків у відповідь на гібридні методи збройної агресії російської федерації проти України» [2].

Практика діяльності підрозділів ЦВС у районах ведення бойових дій засвідчила, що ефективність військових операцій значною мірою залежить від рівня взаємодії військових

структур з інститутами публічної влади, гуманітарними організаціями та громадським сектором. У наукових дослідженнях підкреслюється, що система цивільно-військового співробітництва виступає ефективним механізмом протидії комплексним загрозам безпеці. Зокрема, М. Куртков зазначає, що «функціонування системи CIMIC у Збройних Силах України сприяє нейтралізації впливу противника на цивільне населення через використання політичних, інформаційних та соціальних інструментів впливу» [2].

Імплементація стандартів NATO у військову освіту передбачає орієнтацію освітніх програм на формування практичних компетентностей щодо аналізу цивільного середовища, управління міжвідомчими процесами, організації взаємодії з органами влади та громадянським суспільством. Важливим елементом підготовки є також вивчення міжнародного досвіду функціонування систем цивільного захисту, механізмів кризового реагування та моделей координації військових і цивільних структур у межах демократичного цивільного контролю над сектором безпеки.

Отже, узагальнення стандартів NATO у сфері цивільно-військового співробітництва та аналіз практичного досвіду України, набутого в умовах повномасштабної війни, свідчать про необхідність подальшого розвитку системи підготовки фахівців з публічного управління для сектору безпеки і оборони. Запровадження відповідних магістерських освітніх програм у закладах вищої військової освіти сприятиме формуванню професійного кадрового потенціалу, здатного забезпечувати ефективну взаємодію військових формувань, органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у кризових і воєнних умовах.

Розвиток системи цивільно-військового співробітництва в Україні потребує подальшого інституційного та освітнього забезпечення, зокрема шляхом створення сучасних освітніх програм підготовки магістрів у галузі публічного управління для сектору безпеки і оборони. Реалізація таких програм сприятиме формуванню професійного кадрового потенціалу, здатного ефективно забезпечувати взаємодію військових структур та інститутів публічної влади в умовах воєнних і кризових ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Доктрина «Цивільно-військове співробітництво» Збройних Сил України. Київ : Генеральний штаб Збройних Сил України, 2020. 36 с.
2. Куртков О. О. Напрями розвитку механізмів державного впливу на цивільно-військове співробітництво. *Наукові інновації та передові технології. Серія «Управління та адміністрування»,* 2025. № 7 (47). С. 97–103. DOI: https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-7(47)-97-103.
3. Allied Joint Doctrine for Civil-Military Cooperation (AJP-3.19). Brussels : NATO Standardization Office, 2018. 92 p. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/685a8bdce9509f1a908eb108/AJP_3_19_EdB_CIMIC.pdf.
4. FM 3-57 Civil Affairs Operations. Department of the Army Washington, D.C., 28 July 2021. URL: https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/ARN33094-FM_3-57-000-WEB-1.pdf.

Наукове видання

СУЧАСНА ОСВІТА І ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВОЇНІВ: ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Матеріали
ІІ Всеукраїнської щорічної науково-практичної конференції
20 березня 2026 року

Відповідальні за випуск – Остапчук Т., Майданюк С., Гаманюк Л.